

Ettepaneku esitaja	Ettepanek	
Eesti Linnade ja Valdade Liit	Tuginedes eeltoodule teeme ettepaneku täiendada eelnõu seletuskirja sõnastust, jättes välja kohalike omavalitsuste kohustus taksveo teenuse osutamiseks . Samas oleme nõus, et omavalitsusele jääb jätkuvalt õigus kehtestada taksoveole oma haldusaktiga nõuded taksoveol kasutatavatele sõidukitele teenuse kvaliteedi, sh sõitjate mugavuse ja keskkonnasäästlikkust nõuete osas.	Selgitame. KOKS § 6 kohaselt on ühistranspordi korraldamine KOV-i tuumikülesanne. ÜTS-i kohaselt on taksovedu üks ühistranspordi liike ning ÜTS-i kohaselt lasub KOV-del taksovedude korraldaja tururegulaatori ülesanded, sh tegevuslubade ja sõidukikaartide väljastamine oma haldusterritooriumil teenindamiseks, sõidukitele keskkonnasäästu nõuete seadmine, järelevalve jne. Üldine ettepanek, seadusest välja võtta, kuna kajastatud SK-s teiste CO2 vähendamise meetmete loetelus.
Eesti Linnade ja Valdade Liit	Eelnõu § 35 (4) kohustab kohalikule omavalitsuse üksusele koostama kohaliku omavalitsuse energia- ja kliimakava, määramata selle aja perioodi. Kuigi sama peatüki § 37 (2) ütleb, et kohaliku omavalitsuse üksus või kohaliku omavalitsuse üksuste liit uuendab energia- ja kliimakava vähemalt iga viie aasta tagant, puudub üldine kava koostamise periood. Ettepanek on, et eelnõus võiks olla määratletud kava perioodiks aastani 2050, mida vaadatakse jooksvalt üle ja täiendatakse iga viie aasta tagant.	Selgitame. KEKKi koostamine on vajalik ka peale 2050, seega ei näe seaduse koostaja vajadust keshtestada seaduses energia- ja kliimakavale lõpptähtaega.
Eesti Linnade ja Valdade Liit	Eelnõu § 38 „Linnaruumi ja looduse lõimimise kava“. Leiame, et linnaruumi ja looduse lõimimise kava tähtaeg tuleks siduda mitte seaduse jõustumisega, vaid § 38 lg 3 märgitud Kliimaministeeriumi poolt väljatöötatud juhise avalikustamisega . Põhjendus. Seniks kuni puudub juhise, on ebaselge, millele tuginedes tuleb kava koostada ja millest see kava peab koosnema. Samuti jääb ebaselgeks kas riigil on andmebaasid, millele toetudes kava koostatakse.	Selgitame. Juhis on välja töötatud ja avalikustatud KIKi kodulehel, seega vajalik on ainult selle avaldamine ka Kliimaministeeriumi kodulehel.
Eesti Linnade ja Valdade Liit	Juhime tähelepanu, et seoses hoone olelusringi süsinikujalajälje arvutustulemuste kontrollimisega suureneb kohalike omavalitsuste ametnike töömaht. Vajalik oleks eelnevalt hinnata, kas või kuivõrd tuleb omavalitsustele juurde uusi ülesandeid seoses nende nõuete täitmise kontrollimisega ja kuidas ning millistest allikatest rahastatakse püstitatud eesmärgid ja seadusega pandud kohustusi. Samuti jääb ebaselgeks, milliseks kujunevad ning millistes allikatest kaetakse rahalised kohustused eelnõus märgitud eesmärkide elluviimiseks.	Arvestatud. Selgitame siinkohal, et KOV ametniku ülesandeks jääb kuni 2030. aastani üksnes kontrollida, kas arvutus on ehitusloa taotluse juures koos märgisega esitatud (või mitte), teisisõnu KOV ametniku halduskoormus ei tõuse oluliselt, kuna tal tuleb kontrollida üksnes, kas arvutus on esitatud või mitte, antud arvutuskohustuse nõude rakendamisega ei pea KOV ametnik kontrollima arvutuskäiku ega sisu. Aastaks 2030, mil rakenduvad ka süsinikujalajälje piirväärtused püstitatavatele hoonetele, on ministeeriumil plaanis arvutus viia EHRisse tehes see võimalikult digitaalseks ning hoida halduskoormus KOV ametnikele võimalikult minimaalne.

Tallinna Linnavalitsus	Eelnõu ei reguleeri selgelt riigi ja omavalitsusüksuste rolli. Kui riik annab omavalitsustele kohustused, tuleb ette näha ka ülesannete täitmise rahastamisallikad.	Selgitame. Täiendasime avaliku sektori mõiste on KKMSi eelnõus.
Tallinna Linnavalitsus	Puudub sidusus puutumust omavate seadustega, mis vajavad eelnõu kontekstis olulist täiendamist, et tagada õiguslik alus eesmärkide elluviimiseks. Näiteks on eelnõus korduvalt viidatud keskkonnakaitse vajadusele, kuid pole viidet keskkonnaseadustiku üldosa seadusele, mis on valdkondlik eriseadus. Riigihankeid puudutavad sätted sobiksid paremini riigihangete seadusesse, mis on eriseadus ostu- ja hankemenetluste tarbeks.	Selgitame, et tegemist on raamseadusega, millega peab jõustumisel arvestama läbivalt.
Tallinna Linnavalitsus	Lisaks on eelnõus käsitlemata suured olulised teemad, mille reguleerimine aitaks kaasa kliimaeesmärkide saavutamisele ning jagada jõupingutusi erinevate sektorite vahel. Sellise näitena väärivad esiletõstmist valglinnastumise probleem, ehitusmaterjalide ringlussevõtt ning avaliku sektori hoonete taastamine uute hoonete ehitamise asemel.	Arvestatud. KKMSi eelnõud täiendatud valglinnastumise mõistega, lisaks on kestliku ruumilise arengu ning kestliku ehitatud keskkonna põhimõttega. Lisaks on täiendatud ringmajanduse põhimõtet.
Tallinna Linnavalitsus	Kaasamine eelnõu väljatöötamisel on olnud vormiline ja näiline, enamik põhimõttelistest muudatusettepanekutest ministeeriumi plaani on kõrvale lükatud. Ebapiisav kaasamine nähtub ka eelnõu tekstist, mis püüab hõlmata kõike, aga on seejuures laialivalgud ja märksõnaline ning jätab reguleerimata olulisi aspekte, mis aitaksid kliimaeesmärke saavutada.	Teadmiseks võetud.
Tallinna Linnavalitsus	Eelnõus seatud kliimaeesmärgid ei ole teaduspõhised ega kooskõlas rahvusvahelise õigusega. Eelnõus püstitatud eesmärgid on madalad ning nõuded eesmärkide täitmiseks on vastukäivad. Et mahtuda kasvuhoonegaaside eelarve piiresse, mis täidaks kas 1,5 C või 2,0 C temperatuurieesmärgi tuleb Eestil märkimisväärselt ja kiiremas tempos, kui näevad ette prognoosid, vähendada kasvuhoonegaase energeetikas, transpordis ja tööstuses (TaTech'i 2024. aasta uuring „Eesti kasvuhoonegaaside eelarve koostamine“). Selle hinnanguga lähevad otseselt vastu mitu eelnõu ettepanekut: <ul style="list-style-type: none"> • § 29 lg 3 ja 4 näevad ette võimaluse tööstussektoris kasvuhoonegaase hoopis kasvatada; • § 25 lg 2 kohaselt jäävad kasvuhoonegaasid kuni 2030. aastani samaks 2022. aasta tasemega ning langevad siis järk-järgult 5 aasta kaupa 12% aastaks 2035, 11% aastaks 2040 ning järgneval 10 aastal 18%. 	Selgitame. Riiklikud kliimaeesmärgid lähtuvad Euroopa Liidu eesmärkidest, mis on seatud tulenevalt Pariisi kliimaleppest. Meil pole põhjust kahelda, et Euroopa liit oleks Pariisi kliimalepet valesti tõlgendanud. KKMSiga pakutakse realistlik ja teostatav trajektoor, mis on saavutatav tänaste tehnoloogiate ja olemasolevate lahendustega. Väljapakutud lahendused on läbi arvatud ja analüüsitud ning need on kooskõlas Euroopa Liidu kliimapoliitikaga.

Tallinna Linnavalitsus	Eelnõuga rikutakse põhimõtet, et suurem saastamine ei tohi jääda kokkulepitud perioodi lõppu. Eriti nendes valdkondades, kus juba on võetud kasutusele lahendused, mis võimaldavad saastet oluliselt vähendada. Tallinna kontekstis on selleks energeetika ja kaugküte, kus Tallinn plaanib saavutada kliimaneutraalsuse 2030. aastaks. Kui juba täna on võimalik saastet põhjustavate tehnoloogiate kasutamine lõpetada, siis tuleb seda teha võimalikult kiiresti.	Selgitame. selles oleme seadusesse lisanud vaheeesmärgid, et saastamine ei jääks perioodi lõppu. Kliimaeesmärkide suunas liikumist seireatakse igaaastaselt ja iga viie aasta tagant koostatakse põhjalikum ülevaade, mille tulemusel tuleb ülevaadata kliimaeesmärkide ajakohasus ja piisavus.
Tallinna Linnavalitsus	Eelnõu ei kirjelda meetmeid, millega erinevate sektorite kasvuhoonegaaside vähendamise eesmärgid peaks olema saavutatavad. Seletuskirjas märgitud tegevused, mille ellu viimine sõltub omavalitsustest, ei kirjelda siduval kujul riigi poolt toetatavaid tegevusi ning finantseerimisallikaid. See tekitab olukorra, kus pole piisavalt kindlust, millised investeeringud on riigi poolt soovitud ja toetatud.	Selgitame. KKMS ei ole oma olemuselt rahastamiskava, mistõttu ei pea vajalikuks ka sellist detailsust seaduses või seletuskirjas.
Tallinna Linnavalitsus	Eelnõu § 40 lg 4 kohaselt suunatakse osa kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemi riigile laekuvast tulust erasektorile. Arvestades omavalitsuste rolli eesmärkide saavutamises, oleks ilmselgelt tõhusam viis kliimaeesmärkide saavutamiseks suunata kvoodivahendeid kohaliku omavalitsuse hoonestu ja transpordisektori energiatõhususe suurendamisse. Olukorras, kus avalik sektor ei suuda saavutada kliimaeesmärkide täitmist oma hoonete ja transpordiveeremi puhul, on mõistetamatu piiratud kliimavahendite suunamist erafirmadele.	Selgitame, et roheinnovatsiooni ja -tehnoloogiate arendamise ja kasutuselevõtu soosimine võimaldab ettevõtete rahvusvahelist konkurentsivõimet tõsta ning on üheks tugitalaks kliimaeesmärkide saavutamisel. Seetõttu on vajalik tagada kliimasäästlike tehnoloogiate arendamiseks ja kasutusele võtmiseks stabiilne rahastamismehhanism.
Tallinna Linnavalitsus	Eelnõu § 41 näeb ette investeeringute planeerimise kooskõlas kliimamuutuste leevendamise ja kohanemise eesmärkidega. Seletuskirjas puudub selgitus, kuidas ja millisest metoodikast lähtuvalt see realselt toimuma peaks. Sellisel kujul on antud säte deklaratiivne.	Selgitame. KKMS eelnõu kohaselt seab KOV endale KEKKis kliimaeesmärgid, mis peavad olema kooskõlas riiklike kliimaeesmärkidega. KKMSi on lisatud volitusnorm, mille kohaselt kehtestab kliiminister KEKKidele sisunõuded.

Tallinna Linnavalitsus	Ilma ringmajandusele üleminekuta ei ole võimalik saavutada kliimaneutraalsust. Ligi poole linna süsinikuheitest tekib see, kuidas asju toodetakse, kasutatakse ja jäätmeteks muutudes käideldakse. Kliimakindla majanduse seadus, mis ei sea eesmäärke materjalide ja toodete kliimamõjude juhtimisele, on jätnud reguleerimata ulatusliku osa majanduses tekkivatest kasvuhoonegaasidest. Ainuüksi ehitusjäätmete ringlussevõtt on naaberriikide näitel saanud väga oluliseks osaks ehitussektoris, andes seejuures konkurentsieelise teisest toormest ehitusmaterjalide kasutamisele avalike hoonete ehitamisel ja renoveerimisel.	Selgitame. Ringmajanduse põhimõttega arvestamine on seaduses üldise printsiibina sees ja täpsemalt rakendamine sätestatakse eriseadustes.
Tallinna Linnavalitsus	Eelnõuga käsitletakse üksnes ühistranspordi veeremit, kuid kogu avaliku sektori sõidukipargi peaks juba täna vahetama välja elektriliste sõidukite vastu (v.a erisõidukid riigikaitse, sisejulgeoleku jms valdkondades). Eelnõu kohaselt oleks elektribusside nõue üksnes kuni 50 000 elanikuga omavalitsustes, mis tähendab nõuete kehtestamist Tallinnale, Tartule, Narvale ja Pärnule ning ka seda vaid piiritletud linnaliini bussidele ja taksoveole.	Selgitame. KKMSi eelnõukohaselt lõpetab avalik sektor fossiilkütuste kasutamise 2040.aastast.
Tallinna Linnavalitsus	Eelnõu § 27 lg 3 p 1 näeb ette elektribusside kasutamise linnaliinidel alates 2040. aastast. Tallinn on valmis selle eesmärgi täitma juba 2035. aastal eeldusel, et riik näeb ette piisavad toetusmeetmed busside soetamiseks ja vajaliku taristu rajamiseks. Elektrisõidukite soetamiskulud on hinnanguliselt kaks kuni kolm korda kallimad võrreldes tänaste biogaasil ja biodiisliil töötavate bussidega. Tallinnas kasutusel olevate busside kasutusiga on lõppemas 2035. aastal ning linn tegeleb juba täna ühistranspordisektoris alternatiivide otsimisega. Ootame riigilt konkreetsemalt plaani elektribusside soetamise finantseerimiseks riigi poolt. Oluline on arvestada, et lisaks busside soetamisele on vajalik arendada välja nende laadimis- ja hooldusvõrgustik.	Selgitame. MFF 2028 planeerimine algab ja selle käigus võtame fookusesse ka linnade 0-heitega ühissõidukite toetused.
Tallinna Linnavalitsus	Eelnõu § 27 lg 3 p 2 näeb ette nõude, et taksoveo osutamisel võib alates 2035. aastast kasutada üksnes elektrisõidukeid. Võrdse kohtlemise eesmärgil peaks seadus reguleerima ka teisi sõidujagamise teenuse osutajaid ning üüri/renditeenustena kasutatavaid sõidukeid. Kindlasti on võimalik ja otstarbekas tuua nimetatud tähtaega oluliselt ettepoole.	Arvestatud. Seletuskirja täiendatud et taksoveoteenuse hulka on arvatud ka platvormteenuse pakkujad.

Tallinna Linnavalitsus	Valdav osa eelnõu ruumilise arengu norme tõstatavad teemasid, mis on Tallinna arengustrateegias „Tallinn 2035“ ja kliimakavas kaetud või valdkondlikes arengukavades kavandatud. Samas on eelnõu koostamise töögruppides jäetud sisuliselt tähelepanuta valglinnastumise pidurdamine, mis on kõige rohkem ressursse raiskav ruumilise arengu protsess Eestis.	Osaliselt arvestatud. Eelnõusse lisatud kestliku ruumilise planeerimise põhimõte. Seletuskirja täiendatud.
Tallinna Linnavalitsus	Eelnõu § 40 lg 3 kohaselt soosib avalik sektor planeeringute kaudu vähese kasvuhoonegaaside heitega tehnoloogiate katsetamiseks selleks mõeldud alade rajamist. Sätte kohaldamise võimalikkus pole kohalike omavalitsustega kokku lepitud ega läbi räägitud. Seletuskirja kohaselt tuleks omavalitsustel hakata koostama ka innovatsiooni ja tehnoloogiat toetavaid strateegiaid, kuid sellist kohustust seaduse eelnõus lahti kirjutatud ei ole. Tallinnal peaks olema roll protsessis, kus mõeldakse sisuliselt läbi selle sätte kohaldatavus.	Arvestatud. KKMSi eelnõusse lisatud rakendussäte katsetamiseks sobilike alade väljaselgitamiseks ja menetlustoimingute korraldamiseks.
Tallinna Linnavalitsus	Seaduse seletuskirjas on viide kohanemise meetmetele. Linnades on riigi võimalused kohanemisevõimelise linna tekkele kaasa aitamises piiratud ning seega saab ka igasugune meetmete planeerimine, aruandlus, prognoosimine ja seiramine toimuda vaid omavalitsustega tihedas koostöös. Muuhulgas tuleb arvestada, et ka aruandluse koostamisel langeb osa koormusest omavalitsustele ning tuleks läbi mõelda, kuidas riigi poolt tugitakse kohanemise teemaliste andmete olemasolu.	Arvestatud. Oleme seisukohal, et kliimamuutuste pikaajaliste mõjudega arvestamine on kasvava tähtsusega kõikidel planeerimistasanditel ja kohalikel omavalitsustel on selles suur roll ja oleme nõus, et selleks on vajalik erinevate juhtimistasandite omavaheline koostöö. Selgitame, et KKMS-s sätestatud aruandlus ja sellega seotud kohustused puudutavad ennekõike ministeeriume. Eelnõud on selles osas täpsustatud.
Tallinna Linnavalitsus	Oluline osa kohanemise meetmetest on seadusega antud kohaliku omavalituse ainupädevusse ja riigi sekkumise võimalused vähesed. Näiteks sademevee süsteemide kaasajastamine, kuumasaarte vähendamine, parkide ja haljasalade taastamine ja laiendamine ning isegi metsaalade/rabade taastamine jms meetmeid. Kõik eelnimetatu on tihedas seoses ruumiotsustega ja linnaplaneerimisega nii omavalitsuse üld- kui detailplaneeringu tasemel.	Teadmiseks võetud.
Tallinna Linnavalitsus	Lähtuvalt eelnõu § 35 lõikest 2 on avalikul sektoril kohustus planeeringute koostamisse ja elluviimisesse integreerida kliimakindluse tagamine ning edendada ja eelistada looduspõhiseid lahendusi. Selle täitmiseks on vaja planeerimiseseaduses senisest paremini sätestada detailplaneeringute kehtivusaja küsimus. Tallinna linna kogemus on, et vanad detailplaneeringud on sageli vastuolus kaasaegsete nõuetega ja kliimakindluse põhimõtetega.	Selgitame. KKMSiga PlanSi detailplaneeringute kehtetuks muutmise sätte täiendamine väljub KKMSi skoopist, KKMSi kontekstis ei käsitleta tagasiulatuvalt enne seaduse jõustumist kehtestatud detailplaneeringuid vaid uusi algatatud detailplaneeringute koostamist.

Tallinna Linnavalitsus	Planeerimisseadus vajaks täiendamist mitmes aspektis: - detailplaneeringust huvitatud isikule pandavaid kohustusi tuleb laiendada kliimaeesmärkide saavutamist soodustavate tegevustega. Reguleerimine planeerimisseadusega tagaks ettevõtjate võrdse kohtlemise ja õigusselguse. Tallinna kogemusele tuginedes on ettevõtjad valmis võtma täiendavaid omapoolseid kohustusi, et linnakeskkond kliimaeesmärkidele paremini vastaks; - omavalitsused vajavad selget õiguslikku alust tunnistada kehtetuks kliimaeesmärkidega vastuollu minevad üle viie aasta tagasi kehtestatud planeeringud; - detailplaneeringutele peaks kehtestama kehtivusaja ja looma võimaluse lihtsustada kehtivate, kuid realiseerimata detailplaneeringute kehtetuks tunnistamist. Vananenud detailplaneeringute tänane elluviimine on vastuolus avaliku sektori kliimamuutuste leevendamise ja kohanemise kohustusega.	Selgitame. KKMSiga PlanSi detailplaneeringute kehtetuks muutmise sätte täiendamine väljub KKMSi skoopist.
Tallinna Linnavalitsus	Riik peaks planeerima alalise toetusmeetme kortermajade renoveerimiseks , et tekiks stabiilne rahastusallikas ja seeläbi kindlustunne, et püstitatud eesmärk eluruumide renoveerimise osas saab soovitud tähtajaks täidetud. Renoveerimise toetusraha jagamise proportsioon peaks arvestama ka renoveeritavate hoonete asukohta, vastasel korral eesmärke ei saavutata.	Teadmiseks võetud.
Tallinna Linnavalitsus	Hoonete kliimaeesmärgi täitmiseks on lahutamata osa tõhusatel kaugküttevõrkude välja ehitamisel. Sellega saame oluliselt vähendada nii heitekoguseid kui ka küttekulusid. Riiklikult peab soosima ja rahaliselt toetama tiheasutusaladel korterelamute liitumist kaugküttevõrkudega. Piirkondades, kus ei ole mõistlik kaugkütet arendada, tuleb välja töötada alternatiivsed lahendused.	Selgitame. Hoonete kliimaeesmärgi täitmiseks on kaug-, lokaal- ja kohtkütteseadmete renoveerimiseks või asendamiseks on ette nähtud lisanduv meede, sh 122 MEUR EL fondidest ning HKS enampakkumistulu ja riigi kaasfinantseerimisest.
Tallinna Linnavalitsus	Tallinna kliimaeesmärkide täitmise võimalikkus sõltub otseselt sellest, milline on riiklik fossiilkütuse poliitika. Eelnõu § 34 lg 4 kohaselt lõpetab avalik sektor fossiilkütuste toetamise alates 2035. aastast. Seletuskirjas ei ole selgitatud, milliseid praeguseid tegevusi peetakse fossiilkütuste toetamiseks ning milliseid mitte. Viidatud riigikontrolli audit ei sisaldanud selliste meetmete nimekirja, vaid tõi ära võimalikud näited ning juhtis tähelepanu vajadusele kõiki	Selgitame. Fossiilkütuste toetamise lõpetamine sättest eemaldatud. Lisatud kliima ja keskkonaeesmärkide vastuolus olevate meetmete väljaselgitamine kliimaaruande ühe osana.

	riigi meetmeid sellest vaatest analüüsida. Seega tuleks selle löike rakendamiseks esmalt selgitada, milliseid meetmeid peetakse toetuseks.	
Tallinna Linnavalitsus	Eelnõu seletuskirjast jääb mulje, et kliimakindluse meetmed on vaikumisi positiivsed, kuna nende abil väheneb surve looduskeskkonnale. Kuid enamik meetmete mõjuhinnanguid valmib alles 2024. aasta jooksul. Selgete meetmete loetlemata jätmine eelnõus ei tee seda seadust mitte ainult deklaratiivseks, vaid loob ohu, et iga selle seaduse eesmärgi täitmiseks valitud meedet tõlgendatakse keskkonnale positiivset mõju avaldavana.	Arvestatud. Seletuskirja täiendatud mõjuhinnagutega.
Tallinna Linnavalitsus	Seepärast on vajalik, et eelnõu saaks täiendatud konkreetsete meetmete ja mõõdikutega, millel on tõendus põhine mõju kliimamuutuste leevendamise ja kohanemise eesmärkide saavutamiseks, samas hoides ära olulist kahju looduskeskkonnale ja elurikkusele.	Selgitame. Vertikaalsete maasoojussüsteemide mõju põhjaveele on Eestis siiski uuritud. Kavas on uuringud eesmärgiga kaardistada uued tehnoloogilised võimalused ning määrata kriteeriumid erinevat tüüpi vertikaalsete maasoojussüsteemide rajamiseks ja kasutamiseks, läbi viia selleks katseteid nende süsteemide mõju hindamiseks põhjavee kvaliteedile ja temperatuurile. Kavas on uurida ka erinevate kivimkihtide soojusjuhtivust. Tehtud on järgmised uuringud: 2007 a. Soojuspuuraukude mõju keskkonnale. Tartu Ülikool. A.Jõelet; 2011 a. Temperatuurivälja muutused soojuspuuraukude kasutamisel. Magistritöö, Tartu Ülikool, Geoloogia Osakond. Gaškov, M., 2011; 2012 a. Geotermilise energia kasutamise võimalused Tartu. AS Maves. I.Tamm; 2012 a. Soojussüsteemi puurkaevu ja -augu mõju põhjavee ja pinnase füüsikalistele omadustele ning põhjavee keemilisele koostisele Eesti tingimustes. Tartu Ülikool. A.Jõelet, M.Gaškov, M.Polikarpus.; 2020 a. Maasoojussüsteemide rajamisega seotud seadusandlik regulatsioon ja selle muutmise vajadus. A.Jõelet, R.Paat. Tartu Ülikool.
Tallinna Linnavalitsus	Riigihangetega seotud kohustusi ei peaks kehtestama kliimakindla majanduse seaduses, vaid need tuleks lisada riigihangete seadusesse (RHS), mis reguleerib riigihangete valdkonda tervikuna, kus on mh defineeritud ka valdkonnas kasutatavad terminid, mis aitavad tagada seadusest arusaamist ning vähendada selle rakendamisel mitmeti mõistetavusest tulenevaid eksimusi.	Arvestatud. Riigihangetega seotud sätted viidud rakendussätete peatükki Riigihangete seaduse muutmise paragrahvi alla.

Tallinna Linnavalitsus	Eelnõust ei selgu, milliseid hankijaid on eelnõu koostaja silmas pidanud avaliku sektori all. RHS teeb vahet avaliku sektori hankijal (§ 5 lg 2) ja võrgustikusektori hankijal (§ 5 lg 3). Täpsustada on vaja, kas silmas peetakse kõiki RHSi alusel hankijateks kvalifitseeruvaid isikuid või üksnes avaliku sektori hankijaid, st riigisektorit ja kohalikku omavalitsust. Vaja on täpsustada, kas kirjeldatud tingimusi on kohustus rakendada kõikides riigihangetes või alates teatud maksumusega riigihangetes, näiteks nagu on kehtestatud RHSis kohustuslike keskkonnahoidlike tingimuste osas. Kui hankijaid kohustatakse teatud tingimusi riigihangetes arvestama, siis tuleb need tingimused ka eelnevalt välja töötada ja nende rakendatavust ning võimalikku mõju analüüsida.	Selgitame. Kliimasäästlike kriteeriumite kasutamise paragrahvid on lisatud RHSi muutmise rakendussättesse. Muutmise eesmärk on arvestada vähemalt üht kliimasäästlikku kriteeriumit neis tootekategooriates, milles keskkonnakriteeriume ei pea rakendama. Muudatus mõjutab avaliku sektori hankijaid.
Tallinna Linnavalitsus	Eelnõu § 37 seab omavalitsustele kohustuse koostada energia- ja kliimakava. Nõuded kliimakavale kehtestatakse määrusega ning seletuskirja lisa olevast määruse kavandist ei selgu, millest lähtuvalt nõuded üles ehitatakse ning mis on energia- ja kliimakava koostamise eesmärk. Eelnõus pole kirjas, kuidas seostuvad seaduses toodud eesmärgid energia- ja kliimakavaga ning kuidas kirja pandu ja kavandatav teiseneb omavalitsuste kohustusteks.	Selgitame. Hetkel on meile teadaolevalt 79st KOVist KEKKidega kaetud 61. Kohalikud omavalitsused on teinud seda seni vabatahtlikult. Nende koostamiseks on koostanud KLIM koostöös KIKiga juhise. KKMS eelnõu kohaselt vormistatakse juhise KEKKide sisunõuded, mis kinnitatakse KLIM ministri määrusega. KEKKid peavad olema kooskõlas KKMSi kliimaeesmärkide ja põhimõtetega.
Tallinna Linnavalitsus	Kohalikele omavalitsustele kehtestatud energia- ja kliimakava kehtestamise tähtaeg (2 aastat seaduse jõustumisest) ei ole õigustatud, kui riik endale vastavat ajaraami ei loo. Taolise arengukava koostamine üldiselt üksikule printsibil oleks jätkusuutlikum ja efektiivsem, et omavalitsused saaks oma kavad luua riigi tervikliku arengukava täpsustades oma kohaliku spetsiifikaga.	Arvestatud. Täiendasime KKMSi eelnõud selliselt, et KEKKid tuleb koostada või KMSi eesmärkide ja põhimõtetega kooskõlla viia 2 aasta jooksul peale KEKKidele sisunõuete kehtestamist.
Tallinna Linnavalitsus	Kliimakavadel peavad olema kindlad normatiivsed eesmärgid ja mõõdetavus, mis hõlmaks nii riiki kui omavalitsusüksuseid terviklikult. Täpsustamist vajab, kas kliimakavas plaanib riik kirjutada normatiivse vähendamise eesmärgid valdkondade kaupa ning kirjeldada nende panust üleriigilise normatiivi saavutamiseks. Algandmete kogumine ja analüüsimine peab toimuma riiklikult koordineeritult ja omavalitustel peab olema võimalik saada kohaspetsiifilist aruandlust.	Selgitame. REKK on aruandlusvorm, mis sisaldab infot vastuvõetud riiklike arengukavade energia- ja kliima eesmärkide kohta. Valdkonna programmid tuleb viia kooskõlla kliimaeesmärkidega. Lisaks sellele toimub igaaastane kliimaaruande koostamine, milles seiratakse KKMSi eesmärkide täitmist. KLIM on koostanud KOVide tarbimispõhise KHG inventuuri, mida ajakohastatakse regulaarselt. Lisaks on ajakohastamisel kliimaprojektsioonid.

Maaülikool	Leiaime, et käesolev seaduse eelnõu on eeskätt keskendunud kasvuhoonegaaside emissiooni vähendamise üld- ja vaheeesmärkide õiguslikule fikseerimisele, mitte niivõrd kliimamuutustele vastupanuvõimelisema ühiskonna kujundamisele ning eelduste loomisele kasvuhoonegaaside heite vaba majanduse kasvule. Maaülikooli hinnangul puudub seaduses tasakaal keskkonna-, majandus- ja sotsiaalvaldkonna eesmärkide vahel, kusjuures keskkonnaaspektid on seaduse eelnõus selgelt domineerivad. Eesti biomajanduse tugevused on nõrgalt esindatud ja selle valdkonna võimalused kliimamuutustega kohanemiseks ja aktiivsemaks süsiniku sidumiseks on seetõttu jäänud kasutamata.	Selgitame. Mõjuhinnanguid on uues eelnõu versioonis täiendatud.
Maaülikool	Seaduse seletuskirja § 12 juures rõhutatakse Euroopa Liidu eesmärki paketi „Eesmärk 55“ raames, millega seati ELi eesmärgiks siduda 2030. aastaks maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse sektoris 310 mln t CO ekv. Samas Eesti konkreetset ülesannet maakasutuse ja metsanduse osas siinkohal ei kommenteerita, kuigi hiljem on seda küll mitte seaduse tekstis vaid seletuskirjas § 32 tehtud. Taoline valdkonna käsitus tekitab täiendavat segadust ja ei soodusta pikaajaliste investeeringute tegemist metsanduses ja mujal maakasutuses.	Selgitame. -310 mln t CO ₂ on EL ülene eesmärk maakasutuse sektorile. Eestil on kohustus 2016-2018 keskmise tasemega 2030. aastaks võrreldes täiendavalt suurendada sidumist või vähendada heidet 434 kt võrra. Viimaste andmete kohaselt on 2016-2018 keskmine ca 2400 kt ning 2030 siht oleks seega ca 1900 kt (st määrusega seotud kohustuste täitmiseks võib sektor jääda heite poolele). Kliimakindla majanduse seaduse eelnõu järgi on LULUCF sektorile seatud eesmärk saavutada 2030. aastaks heite ja sidumise tasakaal. Seda kõike on vastavalt ka seletuskirja asjakohastes paragrahvides kirjeldatud.
Maaülikool	Mõistete peatükis vajab eraldi välja toomist süsiniku sidumine ja talletamine, st iga sidumine ei ole kliima vaates püsiv ja ei kanna inglisekeelse mõiste „sequestration“ sisu välja.	Selgitame. Leiaime et raamseaduse kontekstis on kasvuhoonegaaside termini sõnastus piisav.
Maaülikool	Mitmed seaduse ja selle seletuskirja osad, näiteks § 13 ja § 14 on pigem üldise ja keskkonnaharidusliku iseloomuga ning ei konkretiseeri õigusakti konkreetseid taotlusi. Ka seletuskirja vastavad osad ei täpsusta seaduse nende osade sisulisi ülesandeid ja mõjusid ning esitatud mõtted sobiksid paremini koolitusmaterjalide või seaduse kommenteeritud väljaande juurde.	Selgitame. Põhimõtted täidavadki teatud mõttes pedagoogilist eesmärki. Põhimõtete sätestamisel lähtutakse samas kaalutlusest nagu seaduse kehteala määratlemiselgi - üldine ja abstraktne regulatsioon jätab võimaluse tõlgendamiseks. Seadus püüab midagi muuta isikute kliimamaalases käitumises – see aga algab aluspõhimõtete tundmisest. Sama lähenemist kasutati ka KeÜSi väljatöötamisel.

Maaülikool	Toetame paragrahvis 22 toodud põhimõtet, et kohalike ressursside väärindamist ja ringset kasutust ühiskonnale tuleb mitmekesistada ja tõhustada võimalikult suurt väärtust looval ja säästlikul viisil ning eelistada Eesti loodusvarade ja Eestis toodetud toorme kohapealset väärindamist ning teisese toorme kohapealset kasutamist. Paraku ei selgu seadusest ja selle seletuskirjast, kuidas selleni on kavas jõuda.	Selgitame. Tegemist ei ole eesmärgi vaid põhimõttega, mida ei ole vaja saavutada, vaid tegevusega, mida on vaja ellu viia, selleks et KKMSi eesmärke täita. Seletuskirja täiendatud näitega ressursside väärindamisest.
Maaülikool	Paragrahvis 24 pealkiri ei väljenda parimal viisil selle sisu. Nimelt keskendub pealkiri vaid süsinikuvaru hoidmisele ja looduses kasvuhoonegaaside sidumisele. Paragrahvi tekstiosa koos seletuskirjaga annab siiski võimaluse aimata, et tegelikkuses on otstarbekas ka kasvuhoonegaaside sidumist suurendavaid tegevusi soosida. Leiame, et näiteks puidus seotud süsinik on mõistlik lukustada võimalikult pika kasutusega toodetesse, hoogustada võiks puidu kui taastuva tooraine kasutamist tänapäevaste keskkonnasõbralike majade ehitamisel ja väheväärtusliku puidu paremaks kasutamiseks soodustada puidukeemia valdkonna arengut.	Selgitame. KKMSi näol on tegemist raamseadusega ning seega ei saa põhimõtetes minna ühe sektori spetsiifiliseks.
Maaülikool	Maakasutussektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle vähendamise ning kasvuhoonegaaside sidumise eesmärgid on seaduses väga üldiselt lahti kirjutatud. Kogu sisuline ja arvuline materjal, nii mõõdikud kui ka eesmärgid, ei sisaldu seaduses vaid on jäetud seletuskirja koosseisu ja on seega vaid indikatsiooniks, kuhu suunas soovitakse sektorit suunata. Leiame, et käsitlemist vajab toodete jalajälg ühe toodanguühiku kohta.	Selgitame. KKMSi koostamisel on lähtutud sellest, et meetmed võivad ajas muutuda, seega oleks ebaotstarbekas meetmete muutumisel muuta pidevalt seadust.
Maaülikool	Seletuskirja § 24 selgitavas tekstis on öeldud, et looduspõhised lahendused kasutavad atmosfäärist CO2 sidumiseks ja talletamiseks ökosüsteemides, rohealadel, veekogudes, linnades, maastikes jm looduslike protsesse. Palume täpsustada, mida on siinkohal mõeldud loodusliku protsessi all. Kas mõeldud on fotosünteesi? Sama lõik toob looduspõhise lahendusena välja „taastava põllumajanduse“. Sellel terminiga mõeldakse erinevaid standardseid agronoomia võtteid, mida kõik agronoomid on õppinud ja enda põldudel kasutavad, kuid sõnaühendil endal ei ole konkreetset sisu. Kui antud kontekstis on mõeldud tavapäraseid taimekasvatuse praktikaid, siis tuleks seda nii öelda. Leiame, et ilma konkreetse sisuta sõnaühend ei ole seletuskirjas piisav. Süsiniku sidumise juures on esmatähtis mitmekesisuse funktsioon	Selgitame. Jah, läbi fotosünteesi protsessi seotakse süsinik, kuid lisaks on põhimõttes kirjeldatud ka talletamise pool. KKMSi seletuskirja lauset täpsustatakse.

	ökosüsteemis (sh agroökosüsteemis), mitte vaid taksonite arv. Oluline on lisada funktsiooni mõiste.	
Maaülikool	Kuigi seaduse seletuskirja lk. 48 on kavandatud meetmete tabelis 8 puu- ja põõsaistandike rajamise maht ja kasvuhoonegaaside sidumise arvutuslik maht esitatud, siis võiks see sisalduda ka seletuskirja § 32 lk 46 esitatud loetelus. Täiendava meetmena tuleks lisada haiguskindlamate või siis kliimakindlamate puu järglaste otsingud tuleviku metsa rajamiseks ehk järglaskatsed ja geograafiliste katsete tulemusel valitavad tuleviku puude järglased. See on olulisim meede, mis aitab lisaks muule hoida rajatavate puistute tootlikkust ja ka haigus- ja kliimakindlust.	Selgitame. Kuna meetmete valikul on võetud arvesse nende KHG heite vähendamise potentsiaali, siis see meede on pigem Metsanduse arengukava meede.
Maaülikool	Kliimamuutustega kohanemise eesmärgid on seaduse eelnõus väga põgusalt kirjeldatud ning väärksid meie hinnangul vähemalt metsanduse osas täiendamist. Eelnõus võiks olla viide Euroopa Komisjoni poolt 2021. aasta veebruaris avaldatud ELi kliimamuutustega kohanemise strateegiale ja selle põhimõtete arvestamisele. Samuti väärksid viitamist Kliimamuutustega kohanemise arengukavale aastani 2030, kus on kliimamuutustega kohanemise eesmärgid metsanduse osas põhjalikult lahti kirjutatud.	Selgitame. Seletuskirjas on viidatud EL kohanemise strateegiale ja KOHAKile, kuid seaduses seda teha ei ole mõistlik, kuna tegemist on tähtajalise arengukavaga.
Maaülikool	Seaduse eelnõu kirjeldab väga hästi kliimamuutustega kohanemise vajadust ning arvestades asjaolu, et Eesti riik üksinda ei suuda kuidagi globaalset kliimamuutust leevendada, siis peaks olema tegemist seaduse kõige kaalukama osaga. Samas sätestab seadus, et eesmärgid seatakse hoopis valdkonna arengukavades ja tegevusprogrammides. Kliimamuutustega kohanemise eesmärgid pole kahjuks piisavalt täpsustatud ka seaduse seletuskirjas, kus on toodud küll viide selle kohta et 2017. aastal võttis Vabariigi Valitsus vastu „Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030“ koos rakendusplaaniga, kuid näiteks metsanduse valdkonna eesmärgid ja tegevusi pole ka seaduse seletuskirjas nimetatud. Seega ei arvesta seadus sisuliselt, et metsad on ka ise vastuvõtlikud kliimamuutustele ja sellega kaasnevale suurenevatele häiringutele. Seletuskirjast leitav eesmärk vähendada raiemahtu 1 miljoni tihumeetri võrra aastas suurendab neid riske veelgi. Asjakohane on seejuures eelnõu seletuskirjas lk 96 toodud järeldus, et koguraiemahu olulisel vähenemisel suureneb küpsete majandusmetsade	Selgitame. Metsade kliimakindlamaks muutmise vajadust on kirjeldatud seletuskirjas maakasutussektori eesmärkide all, nt on toodud välja vajaliku meetmena kliimamuutuste mõjudele vastupidavamate segapuistute rajamine/kujundamine metsauuendamisel ja hooldusel. Eelnõu seletuskirjas on kirjeldatud, et oluline on kliimakindlate metsade kujundamine, majandusmetsade hea seisundi tagamine, sh läbi metsade uuenemise, süsiniku sidumise võime paranemise, haigustele ja kahjuritele vastupidavama mitmeliigilise puistu kujunemise ja metsamaastiku mitmekesisuse. Lisaks täpsustame, et metsade kliimamuutustega kohanemiseks juba olemasolevad meetmed on planeeritud ka Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika strateegiakavas aastateks 2023–2027.

	pindala ja osakaal märkimisväärselt, mis ei ole pikas perspektiivis majanduslikust vaatest soodus (lisandväärtuse langus, kallimate (ehk pika kasutuseaga kestvustoodeteks sobivate) sortimentide osakaalu vähenemine, vähenev omanikutulu ja investeringud metsakasvatuse).	
Maaülikool	Juhime tähelepanu, et kavandatav seadus on vastuolus Riigikogu poolse otsusega (Vastu võetud 05.04.2017), millega kinnitati Kliimapoliitika põhialused aastani 2050. Nimetatud dokument kajastab kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemise vajadusi oluliselt sihikindlamalt ja tasakaalukamalt. Kavandatava seaduse loomine ei täienda olulisel määral kliimapoliitika põhialuseid ning kavandab sellest erinevaid ja kohati vasturääkivaid eesmärgi ja meetmeid. Leiame, et seaduses määratud eesmärgid ja seletuskirjas kirjeldatud meetmed tuleb viia kooskõlla kliimapoliitika põhialustega.	Selgitame. KPP seab küll kliimaneutraalsuse eesmärgi, nagu ka kliimaS, kuid ei sea sektoritele eraldi kvantitatiivseid eesmärgi, rääkimata avalikule sektoritele kohustuste seadmisest.
Maaülikool	Tuleb tunnistada, et seadust lugedes tekib rohkem küsimusi kui seadus koos seletuskirjaga vastuseid annab. Põllumajandussektorile seatud kasvuhoonegaaside vähendamise eesmärkide täitmiseks kavandatud meetmete valik jääb lahti selgitamata ning tekitab täiendavaid küsimusi. Näiteks, kuidas aitab karjatamise suurendamine kaasa kasvuhoonegaaside vähendamisele või millega on kavas asendada mineraalväetised nende kasutamise vähendamisel.	Selgitame. Põllumajandussektori KHG heite vähendamise meetmed on väljapakutud KKMSi koostamise töögrupis ning mõjuhindangus on tuginetud "Kliimaeesmärkide saavutamiseks vajalike olulisimate lisameetmete sotsiaalmajanduslike mõjude hindamine" (METK 2024 uuring) https://metk.agri.ee/media/8455/download .
Maaülikool	Vastuoluline on ka eesmärk jätkuvaks pärandniitude taastamiseks, mida paralleelselt kavandatud metsaseaduse muudatustega läbi metsamaa raadamise regulatsiooni leevendamise veel intensiivsemalt soovitakse teha. Metsamaa muutmine näiteks puiskarjamaaks võib aidata kaasa küll elurikkuse kaitse eesmärkide saavutamisele, kuid on otseses vastuolus riiklike kliimaeesmärkidega (sh LULUCF sektor).	Selgitame. Pärandniitude meede ei ole otseselt KHG mõjude arvutustes (st ei ole üks tegelik komponent eesmärkide arvutamisel prognooside arvutuses) sees. Meede ei pruugi kõikidel juhtudel suurendada koheselt sidumist, st kui vajalik on näiteks raadamine (mõnel teisel juhul aga aitab sidumisele kaasa: hooldatud pärandniitudel seotakse mulda suurem kogus süsinikku kui hooldamata niitude), kuid fakt on see, et pärandniite on vajalik kaitsta. Seejuures on tegu eelkõige tasakaalu leidmise küsimusega looduskaitse, elurikkuse ja sidumise vahel.

Maaülikool	Sama sektori eesmärkide täitmiseks oleksime soovinud näha võimalust ka turvasmuldadel paikneva põllumaa metsastamiseks või sinna istandike rajamiseks, palume see tegevus lisada seletuskirja tabelisse 6. Seletuskirja leheküljel 75 toodud kirjeldus, et sellel võiks olla potentsiaalselt negatiivne mõju, ei vasta tänapäevastele teadmistele. Metsastamise võimaliku negatiivse mõju väljatoomine võrreldes piimalehmade karjatamise soosimisega mõjub siinkohal veel eriti vastuoluliselt. Eesti piimalehma farmide struktuur on üles ehitatud sees-pidamisele. Peame vajalikuks analüüsida, kui võimalik selline muutus on, et ei kannataks loomade heaolu ning kui suuri investeeringuid on selliseks muutuseks vaja. Kindlasti on vaja juurde teaduslikke teadmisi karjatamise kohta, kuna seda valdkonda ei ole Eestis mitukümmend aastat arendatud ja valdkonna eksperte ei ole. Viidata tuleb allikale, mis näitab kuidas karjatamine aitab vähendada KHG võrrelduna stabiilselt kvaliteetse söödaga seepidamisele.	Selgitame. Kiirekasvulised istandikud ja nende rajamiseks ja hoolduseks vajalikud tegevused võivad mõjutada veerežiimi ja muldade seisundit, eriti just soomuldade puhul. Väetamine võib suurendada lämmastikukoormust ja mõjutada veekvaliteeti ning veekogude seisundit. Seetõttu on eelnõukohaselt piiratud istandike rajamine nii metsamaal kui ka mittemetsamaal väljaspool soomuldasiid ja rannikumuldasiid paiknevate aladega.
Maaülikool	Selgitamist vajab, mida mõeldakse mõiste „muldade käsнатаoline funktsioon“ all.	Selgitame. Mõiste eemaldatud.
Maaülikool	Ühtlasi ei saa nõustuda seletuskirja leheküljel 93 toodud väitega, et musta lepa kasvatamine turvasmuldadel oleks nišitegevus. Musta lepa metsade osakaal meie metsade pindalal on Keskkonnaagentuuri 2023. aasta andmetel 97 600 ha, majandatavate musta lepa puistute pindala 78 900 ha ja neil metsadel on suur keskkonnakaitsealine, majanduslik ja sotsiaalne väärtus. Musta lepa puistute osakaal on meie metsades küll tagasihoidlikum kui mitmel muul puuliigil, kuid nõudlus selle puidu järele on arvestatav, mida aga ei saa tööpoolest öelda hundinui või tarnade kasutuse kohta. Leiame, et selliste nišitoormete kasutuselevõtt vajab täiesti uute väärtusahelate loomist. Kas seaduse koostajad on hinnanud milline oleks taoliste materjalide kasutuselevõtu vajadus ja nendest valmistatud toodete nõudlus maailmaturul? Spetsiaalsete masinate kasutuselevõtu juures tuleb arvestada ka seda, kuidas need biokütustega hakkama saavad.	Selgitame. Seaduse koostajad ei ole KKMSi koostamise protsessis hinnanud märgalaviiljeluse potentsiaali Eestis.
Maaülikool	Seaduse seletuskirjast leiame mitmeid deklaratiivseid või viitamata väiteid, samuti on mitmel pool jäänud välja toomata seatud eesmärkide või sihtide saavutamise mõju ulatus. Näiteks märgitakse seletuskirja lk. 75, et: „Muutused maakasutus- ja metsandussektoris ning põllumajandussektoris mõjutavad	Selgitame. Seletuskirjas on viidatud mõjuhinnangutele ja seireandmetele, kuid selle lisaks on kasutatud ka Kliimaministeeriumi sisest ekspertteadmist.

	<p>lisaks kasvuhoonegaaside heite vähendamisele positiivselt ka bioloogilist mitmekesisust ja ökosüsteeme, toiduga kindlustatust ning loodusvarade (nt vee) säästvat kasutamist“ või, et: „Elurikkusele negatiivse mõjuga meetmeks võib olla ka väheviljakate põllumaade, rohumaade või muude avakoosluste metsastamine, kuna tegu võib olla maastike mitmekesisuse seisukohast oluliste aladega ning paljude liikide ja liigirühmade oluliste elupaikadega, mistõttu tuleb metsastamise meetme rakendamisel tagada.“ Kahjuks on taoliste väidete puhul jäänud täpsustamata, millistele uuringutele või seire materjalidele siinkohal tuginetakse.</p>	
Maaülikool	<p>Täname ka võimaluse eest Kliimakindla majanduse seaduse ettevalmistamisel osaleda. Seadust lugedes oleksime soovinud siiski näha rohkem rakendust elurikkuse ja maakasutuse töörühmas kokkulepitud ettepanekutele. Toome siinkohal välja mõned olulisemad nendest • Seadus ei tohiks tekitada Eestile probleeme konkurentsivõimega. • Majanduslik aspekt on seadusest puudu - kliimaseaduse hind võiks ka teada olla. Peab olema selge millistel majanduslikel tingimustel saab eesmärgid täita. • Seadus peab tagama selguse kasutatava ressursi kättesaadavuse osas. • Õigus- ja investeerimiskindlus - peab seadusest tulenema. Kui seadus ei anna kindlust investeerida, ei ole sellest majanduse arendamisele kasu. • Majandusarengu põhieesmärgid peaks olema põhimõtetes kirjas. Inspireeris dokument “Kliimapoliitika põhialused aastani 2050” – kus vaadatakse eraldi majandust hõlmavaid poliitikasuundaid ja sätestatakse, et prioriteet on suure kasvupotentsiaaliga keskkonnahoidlikud tulevikuvajadustele vastavad valdkonnad.</p>	Teadmiseks võetud.
Maaülikool	<p>Selleks, et kliimapoliitikat laiapõhjaliselt ja teadmispõhiselt kujundada teeme ettepaneku kliimanõukogu koosseisu lisada ka metsanduse valdkonna esindaja.</p>	Selgitame. KKMSi eelnõus on kliimanõukogu profiil muudetud üldisemaks ja jäetud see Teadus- ja Arendusnõukogu pädevusse.

Maaülikool	Järgnevalt on toodud täpsemad ettepanekud kliimakindla majanduse seaduse eelnõu muutmiseks 1. Täiendada seadust ja sõnastada uus § 13 2. peatükki järgnevalt: “§ 13. Kliimatark metsandus Kliimatark metsandus on kestliku metsamajanduse kliimale orienteeritud looduspõhine lahendus. Kliimatarga metsanduse kolm peaesmärki on kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamine ja võimalusel neist loobumine, metsade vastupanuvõime suurendamine kliimamuutustele ja muutuvate oludega kohandamine ning metsade tootlikkuse ja sealt saadavate sissetulekute jätkusuutlik suurendamine.”	Selgitame. Mõistete puhul tuleb kaaluda vajadust seaduse kontekstist lähtuvalt, antud hetkel ei ole põhjendatud uue mõiste lisamine kuna mõistet ei kasutata hilisemates paragrahvides.
Maaülikool	2. Täiendada seadust ja sõnastada uus § 14 2. peatükki järgnevalt: “§ 14. Asendusefekt Asendusefekt seisneb süsinikuheite vähendamises läbi selle, et fossiilsed materjalid asendatakse taastuvate süsinikuneutraalsete materjaliga.”	Selgitame. Mõistete puhul tuleb kaaluda vajadust seaduse kontekstist lähtuvalt, antud hetkel ei ole põhjendatud uue mõiste lisamine kuna mõistet ei kasutata hilisemates paragrahvides.
Maaülikool	3. § 22 täiendada ja sõnastada järgnevalt: “Mitmekesisatakse ja tõhustatakse kohalike ressurside väärimist ja ringset kasutust ühiskonnale võimalikult suurt väärtust looval ja säästlikul viisil ning eelistatakse Eesti taastuvate loodusvarade ja Eestis toodetud toorme kohapealset väärimist ning teisese toorme kohapealset kasutamist.”	Osaliselt arvestatud. Põhimõtet täiendatud.
Maaülikool	4. § 24 muuta ja sõnastada järgnevalt “§ 24. Süsinikuvaru hoidmist ja kasvuhoonegaaside sidumist soodustavate tegevuste ja praktikate soosimine Soositakse tegevusi, praktikaid ja looduspõhiseid lahendusi, mis soodustavad süsinikuvaru püsivat talletamist mullas, ökosüsteemides ja taastuvatest materjalidest toodetud kestvustoodetes, vähendavad kasvuhoonegaaside heidet või suurendavad kasvuhoonegaaside sidumist eri sektorites.”	Seletuskirja on ettepanekust tulenevalt täiendatud.
Maaülikool	5. Täiendada seadust ja sõnastada uus § 25 3. peatükki järgnevalt: “§ 25. Kliimatark metsandus Soositakse kliimatarga metsanduse põhimõtete rakendamist, mis hõlmab kliimamuutustega kohanemist, bioloogilise mitmekesisuse säilitamist, ökosüsteemiteenuste pakkumist ja biomajanduse edendamist.”	Selgitame. Kuna tegemist on raamseadusega, siis seaduse koostaja ei näe vajadust lisada valdkonnaspetsiifilisi põhimõtteid. Sellised põhimõtted peaksid jääma eriseaduste tasandile.

Maaülikool	6. § 33 täiendada ja lisada lõikesse 2 punkt 8 ja 9 järgnevas sõnastuses: “8) traditsioonilise ja jätkusuutliku maaelu jätkumine ning ääremaastumise vältimine. 9) kliimakindlamate puu järglaste otsingud tuleviku metsa rajamiseks ehk järglaskatsed ja geograafiliste katsete tulemusel valitavad tuleviku puude järglased”	Selgitame. Pakutud punktid on pigem meetmed, mida seaduse tasandil sätestada ei ole mõistlik.
Maaülikool	7. § 40 lõike 1 punkti 3 muuta ja sõnastada järgnevalt: “3) arvestada asendusefakti ja andma eelise madalama süsinikujalajäljega materjalidele, toodetele ja teenustele.”	Selgitame. Riigihangetega seotud paragrahvid on KKMSi eelnõust eemaldatud ja lisatud rakendussäte RHSi muutmiseks. Muutmise eesmärk on arvestada vähemalt üht kliimasäästlikku kriteeriumit neis tootekategooriates, milles keskkonnakriteeriume ei pea rakendama.
Maaülikool	8. § 49 lõiget 4 muuta ja sõnastada järgnevalt: “(4) Kliimanõukogu koosneb ekspertidest, kellel on laialdased ja kõrgetasemelised kliimavaldkonnaga seotud akadeemilised teadmised tehnoloogia, energeetika, liikuvuse ja ruumiloome, metsanduse, põllumajanduse, looduse, majanduse, kliimateaduse uuringute ja keskkonnaga seotud tervise- ja käitumisuuringute alal.”.	Selgitame, et KKMS eelnõud on täpsustatud ja uues KKMSi versioonis ei ole ekspertide valdkondlikku pädevust loendiga piiritletud, vaid on täpsustatud, et kliimanõukogu koosneb kuni 7 eksperdist, kellel on laialdased ja kõrgetasemelised akadeemilised teadmised kliimanõukogu ülesannete täitmiseks.
Tartu Ülikool	Ettepanekud eelnõu kohta 1. Eesti õiguskord eristab valitsusasutust ja valitsusasutuse hallatavat riigiasutust. Arusaamatuste vältimiseks tuleks selgemalt määratleda, kas eelnõus käsitletakse riigiasutust lähtuvalt vabariigi valitsuse seadusest (VVS) või on lähtutud riigiasutuste mõistest laiemalt. VVS paragrahvi 38 kohaselt jagunevad täidesaatva riigivõimu asutused valitsusasutusteks ja valitsusasutuste hallatavateks riigiasutusteks. Valitsusasutuste hallatavad riigiasutused on VVS paragrahvi 43 lõike 1 kohaselt riigi eelarvest finantseeritavad riigiasutused, kelle põhiülesandeks ei ole täidesaatva riigivõimu teostamine, kusjuures seaduse alusel võivad sellised asutused teostada täidesaatvat riigivõimu. Samas räägib eelnõu 5. peatükk avalikust sektorist, mis on palju laiem mõiste. Ei ole selge, kas on mõeldud ainult riigile või kohalikule omavalitsusele kuuluvaid asutusi ja riigi ning kohaliku omavalitsuse osalusega kaupu ja teenuseid pakkuvaid avaliku sektori ettevõtteid või on mõeldud ka kõiki avalikõiguslikke juriidilisi isikuid. Samas ei saa ühegi seaduse mingi peatükk laiendada seaduses märgitud kohaldamisala, ehk õige termin peaks olema kajastatud eelnõu paragrahvis 2.	Arvestatud. Seaduseelnõud täiendatakse avaliku sektori mõistega ning vajadusel täpsustatud asutustepõhiselt.

Tartu Ülikool	2. Eelnõu paragrahvis 17, mis puudutab konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna soodustamist, on nimetatud ettevõtluskeskkonna toetamist kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise eesmärkide täitmisel, aga paragrahv võiks hõlmata ka kliimasõbraliku ja madala süsinikuheitega majanduse soodustamist . Seda on küll silmas peetud paragrahvis 18, mis puudutab tehnoloogiate valikut, aga tegemist ei ole olulise aspektiga ainult tehnoloogiate valimisel, vaid ka ettevõtluskeskkonna kujundamisel üldisemalt.	Osaliselt arvestatud. Põhimõtte sõnastust on täiendatud kliimasõbraliku ja madala süsinikuheitega majanduse soodustamisega.
Tartu Ülikool	3. Eelnõu paragrahvis 19 on sõnastatud kasvuhoonegaaside lekke vältimise põhimõte. Tekstist selgub, et mõeldud on kasvuhoonegaaside heite ülekandumise vältimist kolmandatesse riikidesse. Ettepanek on kasutada mitmetimõistetava nimetuse asemel keeleliselt selget terminit 'kasvuhoonegaaside heite ülekandumise vältimise põhimõte', kuivõrd 'leke' viitab pigem väljaimbumisele füüsilisest konteinerist.	Arvestatud. Põhimõtte pealkirja parandatud ja asendatud "lekke vältimise" "ülekandumise vältimise" - ga.
Tartu Ülikool	4. Eelnõu 4. peatükis on toodud kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise eesmärgid. Kliimamuutustega leevendamise osas on eesmärgid sõnastatud konkreetselt. Sama ei saa väita kliimamuutustega kohanemise eesmärkide kohta: paragrahvis 33 ei ole toodud ühtegi konkreetset kliimamuutustega kohanemise eesmärki ja on üksnes viidatud sellele, et need seatakse valdkonna arengukavades ja tegevusprogrammides . Sellega satub kliimamuutustega kohanemine väga ebavõrdsesse olukorda, kuigi see on kliimamuutuste leevendamise kõrval sama oluline, et terviklikult vähendada kliimamuutuste mõju ühiskonnale ja keskkonnale. Ülikooli ettepanek on lisada eelnõusse kliimamuutustega kohanemise eesmärgid või seada vähemalt konkreetsed tähtajad, mis ajaks need eesmärgid on seatud.	Selgitame, et kliimamuutustega kohanemine on sektorite ja asukoha spetsiifiline ning mõõdetavaid riigiüleseid indikaatoreid tänase teadmise baasilt ei ole võimalik seada.

Tartu Ülikool	<p>Seletuskirjas viidatakse, et kuna uued kliimaprojektsioonid valmivad alles 2027, siis ei ole võimalik kliimamuutustega kohanemise eesmärgi seada enne seada.</p> <p>Paraku on Eestis puudu elementaarsed kliimamuutustega kohanemise alusarusaamad, juhendid ning töövahendid riigile endale ja kohalikele omavalitsustele, kes peavad hakkama energia- ja kliimakavasid looma ning uuendama. Portaali Climate ADAPT koondab ülevaateid EL riikide seisust kliimamuutustega kohanemise kohta. Seal leiab läbivalt, et Eestis pole riikliku meetodikat, kuidas hinnata kliimamõjusid, haavatavusi, riske ja kohanemisvõimekust. Ülikooli ootus on, et eelnõus sõnastatakse selgelt, mis ajaks ja kuidas see meetodika välja töötatakse. Ilma vajaliku meetodikata ei saa oodata, et riik ise, kohalikud omavalitsused või ettevõtted, kellele pannakse kohustus perioodiliselt kavasid uuendada, teeksid seda nõnda, et kavast edaspidi reaalselt kasu oleks.</p>	Selgitame. KEKKide koostamiseks on plaanis kehtestada nõuded, mille alusel KOV-d KEKK-e koostada ja uuendada saavad.
Tartu Ülikool	Ühe kliimamuutustega kohanemise eesmärgina saab välja tuua näiteks Eesti kliimaatlase või kliimamuutustega kohanemise portaali loomise, mis mõlemad oleksid konkreetsed töövahendid energia- ja kliimakavade loomisel kliimamuutustega kohanemise osas.	Selgitame. Väljapakutud ei ole mitte kohanemise eesmärgid vaid konkreetsed meetmed, mis on KLIM tööplaanis. Ei vaja seaduse tasandil reguleerimist.
Tartu Ülikool	Kaudselt on kliimamuutustega kohanemise eesmärgile viidatud eelnõu paragrahvi § 35 lõikes 4, ent 'energia-ja kliimakavad' on praeguse praktika alusel peaaegu täies ulatuses keskendunud kliimamuutuste leevendamisele. Kui eeldatakse, et nende sisus puudutab ka kliimamuutustega kohanemist, võiks see tulla välja üheselt kava pealkirjas, näiteks 'kliimamuutuste leevendamine ja kohanemise kava'.	Selgitame. Analoogselt riikliku energia- ja kliimakavaga on üheselt mõistetavuse huvides nimetatud ka kohaliku tasandi kavade energia- ja kliimakavadeks. Sisunõuded (sh kohanemise osas) kehtestab kliimaminister määrusega.
Tartu Ülikool	5. Eelnõu paragrahvi 35 lõikest 2, mis puudutab avaliku sektori kohustusi kliimamuutuste leevendamisel ja kliimamuutustega kohanemisel, on välja jäänud nõue soodustada kestlikke liikumisvalikuid. See on oluline meede, mis aitaks olulisel määral kaasa nii kliimamuutuste leevendamisele kui ka nendega kohanemisele. Ülikooli ettepanek on lõiget vastavalt täiendada.	Arvestatud. Eelnõud ja seletuskirja on täpsustatud.
Tartu Ülikool	6. Eelnõu paragrahvi 38 lõike 1 kohaselt on linnaruumi ja looduse lõimimise kava koostamise kohustus linnadel, kus on vähemalt 10 000 elanikku. See on igati mõistlik, ent väiksema detailsusega peaks need küsimused olema läbi	Selgitame. Seadusega sätestatakse kohustused suurtele omavalitsustele, väiksemate omavalitsuste jaoks on sellise kava koostamine vabatahtlik.

	mõeldud kõikides omavalitsustes, kuivõrd linnaruumi omadustega avalikku ruumi leidub paljudes omavalitsustes.	
Tartu Ülikool	7. Eelnõu paragrahvis 39 on nimetatud, keda tuleb kaasata paragrahvides 36–38 nimetatud kavade koostamisse. Lisaks eelnõus nimetatute huvirühmadele on väga oluline kaasata ka teemavaldkonna eksperte. Ülikooli ettepanek on lisada loetelusse 'kliimamuutuste leevendamise ja kohanemise eksperdid'. See annab kavade koostamise korraldajatele selge sõnumi, et oluline on huvirühmade soovide kõrval võtta arvesse ka parimad teaduslikud teadmised.	Selgitame. Lisaks KKMSi kaasamise paragrahvile on Riigikantseleil koostatud "Hea kaasamise tava", millest lähtudes peavad kõik riigiasutused kaasamist korraldama, kuna energia- ja kliimakavade koostamisse kaasamise huvigruppe on väga palju siis ei pea me vajalikuks neid kõiki seaduses ülesloetlema.
Tartu Ülikool	8. Termin 'kliima projektsioon' märgib täppisteaduslikke kliimaprognoose, mille arvutusteks kasutatakse kliimamudeleid. Eelnõus ja seletuskirjas on sama mõiste märkimiseks kasutusel ka sõna 'stsenaarium', kusjuures see esineb korduvalt ka teiste tulevikuprognoside osas, mis on pigem lihtsad oletustel põhinevad ennustused. Selguse huvides tuleks terminoloogia ühtlustada. Ülikooli ettepanek on kirjeldatud mõiste märkimiseks kasutada läbivalt terminit 'kliimamuutuste projektsioon'.	Arvestatud. Kasutatud terminit "kliimamuutuste projektsioon".
Tartu Ülikool	9. Eelnõu § 44 lõike 4 kohaselt peab kliimaaruanne vähemalt igal kümnendal aastal sisaldama ka kliimariskide hinnangut. Seletuskirjas on pikka intervalli põhjendatud suure töömahu ja raskustega hinnata kliima muutumist ja prognoositava tulevikukliima muutusi lühikese ajaperioodi alusel. Tartu Ülikooli teadlaste hinnangul võiks kliimaprojektsioonide uuendamine siiski toimuda lühema sammuga kui 10 aastat (näiteks võiks eeskujuks võtta sama sammu nagu IPCC). Lühema intervalli kasuks räägib ka see, et kümne aastaga jõuavad selles kiirelt arenevas teadusvaldkonnas teadmised palju areneda.	Arvestatud. Kliimariskide hinnangu intervalliks on uue KKMS eelnõu kohaselt 5 aastat.
Tartu Ülikool	10. Eelnõus võiks läbivalt olla selgelt seatud ka ÜRO kestliku arengu eesmärgid. Esiteks võiks need olla välja toodud kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise eesmärkide kõrval ning ka defineeritud peatükis 2 selliselt, et kestliku arengu all mõistetakse arengut, mis võtab arvesse nii loodust, inimest kui majandust. Kuivõrd tegemist on kliimakindla majanduse seadusega ja kestlik areng peab olema oluline kõigi majanduses osalevate osapoolte jaoks, peaks kestliku arengu eesmärgid olema ka osa kohalike omavalitsuste kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemise kavadest. Muuhulgas võiksid kohalikud omavalitsused nendes	Selgitame. ÜRO kestliku arengu eesmärgid on oluliselt laiemad fookusega kui KKMSi reguleerimisala. Lisaks on Säästev Eesti 21 strateegias sätestatud Eesti kestlikkuse eesmärgid. ÜRO kestliku arengu eesmärkidega kooskõla on välja toodud hetkel olemasolevad KIKi KEKKide koostamise juhised ja kaalume nende lisamist ka KEKKide sisunõuete määrusesse.

	<p>kavades kirjeldada, kuidas nad panustavad kestliku arengu eesmärkide saavutamisse. Kehtiva säästva arengu seaduse koostamise ajal selliseid eesmärke veel seatud ei olnud ning praegu oleks hea võimalus täiendada vastavalt kohalike omavalitsuste otsustusprotsessi. Kestliku arengu eesmärk võiks olla sisse toodud nii avalikule sektorile seatud ootuste loetellu eelnõu paragrahvis 35 kui ka lisatud ühe toetatava eesmärgina eelnõu paragrahvis 17.</p>	
Tartu Ülikool	<p>Ettepanekud seletuskirja kohta 11. Seletuskirja leheküljel 4 on viidatud Euroopa mandriala temperatuurile, ent siis võiks olla selgelt välja toodud ka Eesti. See jätab info seletuskirja lugevale mitte-eksperdile liiga abstraktseks. Tekstis on hiljem pööratud tähelepanu ka Eestile spetsiifilisemalt, aga parem oleks kohe selgelt välja tuua, et Eesti temperatuur on isegi enam kasvanud kui Euroopas keskmiselt ja oluliselt enam kui maailmas keskmiselt. Samas tuleb arvestada, et praegu tulenevad need andmed üle-Euroopalistest hinnangutest ja vajalik on koostada Eesti tuleviku kliimaprojektsioonid.</p>	<p>Selgitame. Arvestades seletuskirja sissejuhatuse ülesehitust leiame, et sellisel kujul Euroopa ja Eesti keskmise õhutemperatuuri tõusmise kajastamine on piisavalt konkreetne ka mitte-eksperdile.</p>
Tartu Ülikool	<p>12. Seletuskirja leheküljel 4 on toodud mõiste 'kliimasurm'. On ebaselge, mida selle all on mõeldud. Ülikooli teadlaste soovitus on sellist terminit mitte kasutada - Eesti kontekstis oleks parem termin näiteks 'äärmuslike ilmaoludega seotud suremus'. Lisaks on viidatud Euroopa Keskkonnaameti (EEA) allikas tegemist äärmiselt konservatiivse hinnanguga. Äärmuslikud õhutemperatuurid eraldivõetuna põhjustavad igal aastal samas suurusjärgus surmasid kui on EEA hinnangul kliimamuutustega seotud suremus kahe kümnendi peale kokku</p>	<p>Arvestatud. Sõna "kliimasurm" asendatud sõnadega "äärmuslike ilmaoludega seotud suremus".</p>
Tartu Ülikool	<p>13. Seletuskirjas on § 15 juures juttu tõenduspõhisusest, ent selle tõlgendamisele jäetakse väga laiad piirid. Tõenduspõhisuse alla kuuluvateks võib selles tõlgenduses lugeda ka teatud huvirühma koostatud või tellitud uuringuraporti vms. Ülikooli ettepanek on seletuskirjas täpsustada, et sobiv on eelretsenseeritud tõendusmaterjal. See tähendab, et vastava publikatsiooni on heaks kiitnud teised teadlased. Selliseks näiteks on näiteks eelretsenseeritud teadusartikkel või mitmete uurimisrühmade koostöös koostatud uuringuraport.</p>	<p>Selgitame. Leiame, et lisandus ei ole vajalik, kuna alati ei ole võimalik eelretsenseerimist tagada. KHG heitkoguste inventuuri kvaliteet on tagatud ÜRO ja EL Komisjoni auditite ja kvaliteedikontrollide läbiviimisega.</p>

Tartu Ülikool	14. Seletuskirja leheküljel 23 esitletakse Rail Balticu projekti kui näidet kasvuhoonegaaside vähendamisest transpordisektoris. Kitsalt transpordisektori vaates on väide tõene, aga kui vaadelda projekti mõju ehitussektoris, siis on see hoopis vastupidine. See võib tekitada huvirühmades konflikte. Transpordisektoris kasvuhoonegaaside vähendamise näiteks sobib raudtee elektrifitseerimine ja uute reisirongide soetamine üldisemalt, mis hõlmab osaliselt ka Rail Balticu projekti.	Selgitame. Kuna RB näol on tegemist riiklikult väga olulise taristuobjektiga ja rohkem lähitulevikus nii mastaapseid projekte ei tule, siis ei pea vajalikuks seda projekti teise nimega nimetada.
Fermi Energia AS	Arvestades 12. juuni 2024 Riigikogu otsust „Tuumaenergia kasutuselevõtu toetamiseks Eestis“ on põhjendatud tuumaenergia kui madala süsinikehite tehnoloogia kasutuselevõtu võimalust arvestada ka Kliimakindla majanduse seaduse eelnõus ja selle seletuskirjas.	Selgitame. Seaduseelnõu ei käsitle eraldi ühtegi kütust või tehnoloogiat. Seaduseelnõu eesmärk ei ole spetsiifiliselt kütuseliike eelistada või esile tõsta, seda peab tegema järgmises etapis kui KKMS on nn katusõigusena vastu võetud ja järgneb seaduses toodu rakendamine.
Fermi Energia AS	Seega, arvestades Riigikogu 12.06.2024 otsuse mandaati teeme ettepaneku lisada “Tuumaenergia kasutuselevõtt” Kliimakindla majanduse seaduse eelnõu seletuskirja Tabelisse 1 ja Tabelisse 9. “Olemasolevad ja lisameetmed energeetikasektori kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks” t CO2 ekv aastas keskmiselt aastatel 2031– 2040: 1 mln t CO2 ekv (tärniga-2040 aastaks); Meetme maht: 600MWe. Lisanduv meede. Tabeli 9 veergu ERA kulu Fermi Energia AS parima teadmise järgi 2024.a. on 600MWe võimsuse korral 3,2 mln eur.	Teadmiseks võetud.
Fermi Energia AS	Peame enda kohuseks osutada tähelepanu, et paraku ei ole praktiliste maailmas elluviidud näidete varal kindel ega realistlik ambitsioon “Uued gaasijaamad töötavad algul maagaasil ja alates 2040. aastast alternatiivkütustel (nt biometaanil või taastuvvesinikul) ehk CO2 heite vabalt”.	Teadmiseks võetud.

Fermi Energia AS	<p>Seega on põhjendatud nii vesinikvõimekusega (ja suuremahulise vesiniku tootmise ja hoiustamise lahendustega) gaasikatlamaajade kui väikereaktoritega tuumaenergiaga CO2 heitmeta 1300MWe mahus 2040. aastaks varustuskindluse tagamist käsitleda võrdselt tõestamisvajadusega ning riikliku pingutust vajavate lahendustena.</p>	Teadmiseks võetud.
Energiasalv ja Zero terrain OÜ	<p>Kuna teedeehituse keskkonna- ja majandusmõju on käsitletud poolikult, teen täiendava soovitus § 27 ehk transpordisektori heitkoguste kohta: Transpordisektori eesmärkides on mainitud asfaldi ja asfalteerimisega seonduvaid CO2e heitmeid, kuid kogu tee-ehituse, uuendamise ja rekonstrueerimise keskkonnamõju on välja jäetud. Kuna suurem osa teede-ehituse KHG heitmetest tuleb materjalikasutusest, siis ettepanek on rakendada § 20 toodud ringmajanduse põhimõtteid läbivalt tee-ehituses (nii alus- kui katendikihtides), tagades Eesti loodusvarade kestliku kasutamise ja väärindamise, nagu näeb ette § 22. See tähendab, et teede-ehituses tuleb hangetel eelistada teekonstruktsioonide pikaalisust ja kasutatud materjalide taaskasutuspotentsiaali eluea lõpul (ehk materjalide pikaalisust).</p>	Selgitame. Kuna tegemist on raamseadusega siis antud ettepanek on selles kontekstis liiga spetsiifiline.
Energiasalv / Zero Terrain	<p>Transpordisektori eesmärkides on mainitud asfaldi ja asfalteerimisega seonduvaid CO2e heitmeid, kuid kogu tee-ehituse, uuendamise ja rekonstrueerimise keskkonnamõju on välja jäetud. Kuna suurem osa teede-ehituse KHG heitmetest tuleb materjalikasutusest, siis ettepanek on rakendada § 20 toodud ringmajanduse põhimõtteid läbivalt tee-ehituses (nii alus- kui katendikihtides), tagades Eesti loodusvarade kestliku kasutamise ja väärindamise, nagu näeb ette § 22. See tähendab, et teede-ehituses tuleb hangetel eelistada teekonstruktsioonide pikaalisust ja kasutatud materjalide taaskasutuspotentsiaali eluea lõpul (ehk materjalide pikaalisust). Ühtlasi toetab ettepanek § 27 Transpordisektori KHG vähendamise eesmärgi "pikemate ja raskemate autorongide lubamine valikmarsruutidel" elluviimist, kuna pikaalisem tee tähendab suuremat vastupidavust dünaamilisele koormusele ehk suuremat kandevõimet.</p>	Selgitame. Kuna tegemist on raamseadusega siis antud ettepanek on selles kontekstis liiga spetsiifiline.

Elektrilevi OÜ	KliimaS kehtestab üldised printsiibid ja eesmärgid kliimanetraalsuse saavutamiseks, kuid kui eesmäärke ei täideta või põhimõtteid ei järgita, siis selleks puuduvad KliimaS-is konkreetsed meetmed, mida rikkumiste korral kohaldada. Kellel on õigus KliimaS rikkumise korral kellelt mida nõuda? Täna sel kujul koostatud KliimaS ei anna tegelikult isikutele mingeid õigusi.	Selgitame, et eesmärgid on seatud riigile tervikuna ning selles kontekstis vastutava isiku ja järelevalvaja nimetamine ei ole asjakohane. Konkreetsemate meetmete sätestamisel määratakse nii vastutaja kui järelevalve kord.
Elektrilevi OÜ	Samuti on arusaamatu, kuidas ja mis rahastusmeetmete alusel peaksid KliimaS eesmärgid saama täidetud. ELV jaoks on KliimaS-is toodud võrgu arendamisega seotud kohustused suuremamahulised, mille realiseerimine ilma võrgutasusid oluliselt kergitamata ja võrgutasude kujunemise meetodikat muutmata ei ole tehtav. Samuti puudub konsensus, et eesmärkide saavutamiseks vajalikud võrgutasude tõusud on ühiskondlikult aktsepteeritavad. Seejuures on kaardistamata ka alternatiivsed katteallikad.	Selgitame. Tegemist on raamseadusega, millega seatakse ministriumitele kohustus oma valdkondades KHG heidet vähendada, seletuskirjas on selleks pakutud välja kõige suurema heite vähendamise potentsiaaliga meetmed. Milliseid regulatsioone on vaja muuta selleks, et neid meetmeid ellu hakatakse viima ei ole enam raamseaduse fookus.
Elektrilevi OÜ	Selleks, et KliimaS saaks praktikas hakata eesmärgile vastavalt rakendama, on vaja siiski riigi poolt analüüsida vajadust võtta vastu täiendavaid rakendusaktide ja rahastusmeetmeid.	Nõustume täiendavate meetmete võtmise vajadusega. Selgitame ka, et eesmärgid on seatud riigile tervikuna ning selles kontekstis vastutava isiku ja järelevalvaja nimetamine ei ole asjakohane. Konkreetsemate meetmete sätestamisel määratakse nii vastutaja kui järelevalve kord.

<p>Elektrilevi OÜ</p>	<p>Eelnõu § 26. Esiteks, ELV enda võrgu KHG (F6 gaasid) keskmine leke keskkonda on 0,01191% ehk ELV võrk on ilmselgelt juba täna kookõlas KliimaS eesmärkidega. ELV jätkab oma tänaste seadmete kasutamist ja alates 2026. aastast asendab asendust vajavad seadmed SF6 vabade seadmetega.</p> <p>§ 26. Teiseks, seaduse seletuskirjas on märgitud, et muuhulgas üks olemasolev meede - elektrivõrgu tugevdamine taastuenergia tootmisvõime kasvatamiseks ning kliimamuutustega kohanemiseks – aitab märkimisväärselt kaasa KHG heite vähendamisele. Siinkohal soovib ELV täpsustada, et seletuskirjast ei ole võimalik aru saada, millisele meetmele seaduseelnõu autor viitab, kuna ELV teostab paljasõhuliinide kliimakindlaks muutmist valdavas osas võrgutasudes kajastuvatest vahenditest. Tõepoolest Eesti riik eraldas 2023. aasta lisaelarvest ELV-le 13,7 miljonit eurot saarte elektriliinide kliimakindlaks muutmiseks vältimaks 2022. aasta detsembris toimunud laialdasi elektrikatkestusi ning varasemalt ka 38 miljonit Taaste ja Vastupidavusrahastu (RRF) vahenditest, kuid siiski ei ole need viidatud meetmed piisavad muutmaks kogu ELV võrku kliimakindlaks või veelgi enam tagamaks taastuenergia tootmisvõime kasvamise. Seega on olulises osas vajalike katteallikate päritolu jätkuvalt selgusetu. ELV arengukavas on välja toodud investeerimisvajadused mitme erineva stsenaariumi rakendamiseks. Riiklikus energia ja kliimakavas 2030 on sõnastatud ootusena kogu Eesti jaotusvõrkude rikkeline SAIDI eesmärk 90 minutit ja ilmastikukindla võrgu osakaal 75%. Seega, kui lähtuda käesoleva paragrahvi sisustamisel kliimakindla võrgu osas riiklikust energia ja kliimakavast 2030, siis aastaks 2030 on tõenäoline, et ELV võrk on 75% ulatuses ilmastikukindel ainult juhul, kui vastavalt ELV arengukavas väljatoodule on võimalik ilmastikukindla võrgu vahetamise investeerida 74 miljonit eurot aastas. Nimetatud lahendusvariant ei põhine aga täna kehtival võrgutasu kooskõlastamise meetodikal, vaid eeldab võrgutasu arvestamise aluspõhimõtete muutmist. Tänapäevase võrgutasu alusel on võimalik aastaks 2030 keskpinge võrgu ilmastikukindlus 55% ja madalpinge osas 100% (meetodika muutmisel oleks aga keskpinge võrgu ilmastikukindluse osakaal juba 70%). Seega tänase võrgutasu kooskõlastamise meetodika jätkumisel aastani 2040, ei ole võimalik ELV võrku kliimakindlaks muutmiseks teostada KliimaS eesmärgi saavutamisel. Ka</p>	<p>Selgitame. Oleme korrigeerinud meetmete tabelit selliselt, et tabelis kajastuksid ainult otseselt KHG heite vähendamisse panustavad meetmed.</p>
-----------------------	--	---

	<p>KliimaS seletuskirjast ilmneb, et kogu ELV võrgu ehitus/parendamine peab tulema ELV enda vahenditest ja mitte riigi ega KOV vahenditest. Nimelt on seletuskirjas välja toodud, et elektrivõrgu tugevdamine (sh kliimakindluse tagamine, tarbimise kasvuga arvestamine) toimub vastavalt ELV arengukavale aastani 2035 summas 853 miljonit eurot, mis tuleb ELV enda vahenditest, st võrgutasust. Küll aga ei ole seletuskirjast aru saada, kumba stsenaariumit on seaduse autorid silmas pidanud – kas status quo olukorra jätkumist või ELV enda poolt arengukavas välja toodu eelistatud stsenaariumi ehk baastasu + liitumiste tasud. Teisisõnu täna kehtiva võrgutasu kooskõlastamise meetoodika muutmine riigi ja regulaatori poolt. Siinkohal ongi riigil vajalik täiendavalt analüüsida, kas ELV võrgu kliimakindluse saavutamiseks KliimaS eesmärkide tagamisel on piisav, kuivõrd rahastus selleks puudub (sh arvestades inflatsiooni ja üleüldist elu kallinemist).</p>	
--	---	--

<p>Elektrilevi OÜ</p>	<p>§ 27. Eelnõus on sätestatud, et >50k elanikega linnades peavad 2035. aastaks taksod ja 2040. aastaks linnaliinibussid olema nullheittega. Seletuskirjas on välja toodud, et KOVidel on vaja uuendada sõidukipark ja toetav taristu, sh vajalike hangete läbiviimine. Seletuskirjast ilmneb, et Kliimaministeeriumi hinnangul on vajalik transpordisektori KHG eesmärkide täitmiseks suuremate linnade liinibusside üleminek eelkõige elektrile ja elektri kasutamise soodustamine sõidukites ja väikekaubikutes. Veelgi enam, seletuskiri viitab, et selle eesmärgi täideviimiseks on oluline kavandada ka ELV võrgu vajadustele vastav tugevdamine.</p> <p>Küll aga nimetatud §-i 27 osas on seletuskirja tabelis 9 rahastuse poolel välja toodud vaid sõidukite soetamiseks mõeldud kulud, kuid milline kulu on ette nähtud elektrivõrgu arendamiseks, selle osas puudub arusaam.</p> <p>Esiteks, seletuskirjas on õigesti nenditud, et üleminek heiteta bussidele nõuab ka elektrivõrgu tugevdamist. ELV hinnangul on 20% vajaminevast mahust olemas ja juurde oleks vaja 58 800 amprit. Siinkohal aga juhib ELV seaduseelnõu autori tähelepanu asjaolule, et ampritasu on ajas muutuv tasu.</p> <p>Ka seletuskirja koostamise hetkel oli ampritasu 226,23 eurot/A, kuid alates 01.09.2024. a on ampritasu juba 331,15 eurot. Seega seletuskirja koostamise hetke võrdluses alates 01.09.2024. a tähendab see juba ligi 6 miljoni euro suurust erinevust. Nagu ELV ka oma arengukavas on nentunud, et kui hetkel kehtivas võrgutasu meetodikas ei toimu muutust, siis aastaks 2035 on ampritasu juba 661 eurot/A. Seega oleks seletuskirjas välja toodud heiteta busside jaoks vajalik elektrivõrgu tugevdamine ligi 25 miljonit eurot kallim kui seaduseelnõu koostamisel arvestatud kulu.</p>	<p>Selgitame. Uues seletuskirja versioonis oleme täpstanud meetme mahtusid, milles oleme muuhulgas arvestanud ka laadimistaristu väljaehitamiseega.</p>
-----------------------	---	---

<p>Elektrilevi OÜ</p>	<p>§ 27. Teiseks, elektriautode kasutuselevõtu puhul on vajalik analüüsida potentsiaalset mõju madal ja keskpinge võrgu läbilaskevõimele ning vajadusele seda tugevdada. Näiteks eramajade või ridaelamute piirkondades on võrgu täiendav tugevamine vajalik olukorras, kus 50% klientidest on soetanud elektriauto. Kortermajade puhul on tulenevalt elanike oluliselt suuremast arvust piiriks juba 10% elanike poolt elektriauto soetamisel. Kui arvestada eeldusi, et tegelik laadimine ei toimu igapäevaselt, laadimine ei kesta terve öö ja seda on võimalik hajutada, siis on elektriautode kasutuselevõtu võimalikud piirmäärad veel kõrgemad. ELV analüüsides põhjal on ilmne, et läbilaskevõime suurendamine on vajalik esmalt kesk/madalpinge transformatorites ning tänased madal- ja keskpinge võrgu topoloogilised lahendused ei vaja läbilaskevõime suurendamist. Küll aga avaldab elektriautodele üleminek mõju ka piirkonnaalajaamade transformatorite vahetamise vajadusele. Tarbimisanalüüsides tulenevalt on kuni 2035. aastani vajalik suurema läbilaskevõime vastu vahetada 250 kesk/madalpinge transformatorit ning alla 100 mm² läbimõõduga keskpinge kaablid. Selline stsenaarium näeks ELV poolt täiendavat investeeringut summas 30 miljonit eurot. Nimetatud kulu aga ei ole seaduseelnõu autor ette näinud.</p>	<p>Selgitame. Tegemist on raamseadusega, millega seatakse ministriumitele kohtustus oma valdkondades KHG heidet vähendada, seletuskirjas on selleks pakutud välja kõige suurema heite vähendamise potentsiaaliga meetmed.</p>
<p>Elektrilevi OÜ</p>	<p>§ 27. Kolmandaks, maanteetranspordi puhul lähtuvalt riigi esialgsetest plaanidest laadimisparkide ja turvaparklate loomiseks on mõjutatud ELV 19 piirkonnaalajaama, millest 10 puhul on läbilaskevõime suurendamiseks vaja täiendavaid investeeringud summas 69 miljonit eurot. ELV on analüüsinud ühistranspordi elektrifitseerimise mõjusid Tallinna, Tartu ja Pärnu linnades. Ühistranspordi elektrifitseerimisel on lähtutud laadimisvõimsustest vastavalt 10 MVA Tallinnas, 7 MVA Tartus ja 5 MVA Pärnus. Vastavate võimsuste tagamiseks ei ole vaja suuremaid kõrgepinge võrkude ümberehitusi, kuid sõltuvalt täpsest asukohast ja lahendusest on vajalik toitealajaamade trafode vahetamine ning keskpingevõrgu ehitustööd. Selliste investeeringute vajadus on ELV hinnangul 7,5 miljonit eurot. Nimetatud kulu aga ei ole seaduseelnõu autor ette näinud.</p>	<p>Selgitame. Investeeringute tabelit on täpsustatud, kuid elektromobiilsusega seotud tegevusi täpsustatakse veel täiendavalt elektromobiilsuse teekaardi koostamise käigus. Ühtlasi toome välja, et uuendatud eelnõu kohaselt ei laiene kohustus Pärnu linnale.</p>

Elektrilevi OÜ	<p>§ 27. Neljandaks, lisaks rahastusvajadusele elektrisõidukite taristu rajamise osas, on murekohaks ka tänased võimalused ELV võrguga liitumisteks (st laadimispunkti ehitamine) ja sellega kaasnev bürokraatia. Liitumispunkti väljaehitamiseks vajalike projekteerimistingimuste ja maakasutusõiguste saamine võtab täna ebaproportsionaalselt suure aja ning seetõttu on ka liitumiste väljaehitamise tähtajad pikad. Täna on uute ühenduste rajamisel reaalne liitumistähtaeg ligi 330 päeva alates taotluse esitamisest. Juhul, kui aga kohalik omavalitsus viivitab projekteerimistingimuste kooskõlastamisega või ELV ei saa kinnistu omanikuga kokkuleppele sundvalduse seadmiseks ning ka kohalik omavalitsus keeldub seda seadmast, võib nimetatud tähtaeg veelgi pikeneda või halvimal juhul ei ole ELV-l üldse võimalik tarbijale liitumispunkti välja ehitada. Nimetatud murekohtade ületamiseks peaks riik lisaks hindama ja analüüsima, kas ja mis ulatuses on seni tehtud ja hetkel töös olevad muudatused piisavad ning kas oleks täiendavalt vajadus muuta ehitusseadust ning sundvalduste seadmise õiguslikke aluseid või luua erimenetlused elektrisõidukite taristu väljaehitamiseks võimaldamaks soovijatele võimalikud kiired liitumised ja laadimispunktide väljaehitamised.</p>	<p>Selgitame. Elektromobiilsusega seotud tegevusi täpsustatakse veel täiendavalt elektromobiilsuse teekaardi koostamise käigus.</p>
Elektrilevi OÜ	<p>§ 33. Taaskord on tegemist on väga üldise sättega, mis annab suunised, et täpsemad kliimamuutustega kohanemise eesmärgid seatakse valdkonna arengukavades ja tegevusprogrammides tagamaks muuhulgas majanduse ja taristute toimimine mistahes kliimasündmuse avaldumisel nii, et taristust sõltuvad teenused on inimestele kättesaadavad. Seletuskirjas on välja toodud taaskord, et siia alla kuulub ka elektriliinide vastupidavuse tagamine tormide ja hoogsadude ajal. Nagu ka §-ide 27 ja 28 puhul, ei ole siin viidatud, kuidas või kust peaks selleks rahastus tulema. Taaskord kehtib seega selle punkti sisustamisel seletuskirja tabelis 9 välja toodud ELV rahastusvajadus ehk 835 miljonit eurot aastani 2035. Siinkohal kohalduvad ELV hinnangul samad põhimõtted ja murekohad nagu ELV on eespool punktides 1 ja 2 esile toonud.</p>	<p>Selgitame. KKMS ei ole oma olemuselt rahastamiskava, mistõttu ei pea seaduse koostaja vajalikuks ka sellist detailsust seaduses või seletuskirjas.</p>

Elektrilevi OÜ	<p>§ 35. Seletuskirjast selgub, et avalikul sektoril on kohustus integreerida nii hanke ja projekteerimismenetlustesse kui ka arengudokumentidesse kliimakindluse tagamine ja edendada ning eelistada looduspõhiseid lahendusi, mis muuhulgas arendavad elukeskkonda, looduse hüvesid ja kliimamuutuste mõjuga kohanemist toetavat rohevõrgustikku.</p> <p>§ 35. Lisaks on seletuskirjas välja toodud eraldi, et avalik sektor peab taristuinvesteeringute puhul arvestama kliimakindluse tagamisega ning planeeringute osas arvestada ühistransporti ja muu toetava taristuga. ELV hinnangul peakski siin KOV-id ja riik analüüsima, kuidas muuta tänaseid liitumispunktide ehitamise projekteerimistingimusi ning sundvalduste seadmise õiguslikke aluseid tagamaks muuhulgas elektrisõidukite (nii ühistransport kui ka erasõidukid) taristu kiire ja eesmärgipärase väljaehitamise. KliimaS regulatsioonist on ilmne, et elektrisõidukite kasutuselevõtt ja nende taristu välja ehitamine on KliimaS eesmärkide saavutamiseks esmavajalik.</p>	Selgitame. Hankemenetlus on vastavast eelnõu paragrahvist k.a seletuskirjast eemaldatud.
Elektrilevi OÜ	<p>§ 35. Samuti peaks nii riik kui KOV-id oma tegevusplaanide ja strateegilist arengudokumentide koostamisel hindama, kuidas tagada KliimaS eesmärkide saavutamine läbi ELV võrgu kliimakindlaks muutmise ning kuidas selle rahastus tagada.</p>	Selgitame. KKMS ei ole oma olemuselt rahastamiskava, mistõttu ei pea seaduse koostaja vajalikuks ka sellist detailsust seaduses või seletuskirjas.
Elektrilevi OÜ	<p>§ 41. Investeeringute planeerimisel on nii riigil kui KOV-idel oluline arvesse võtta ELV poolt käesoleva tagasiside punktide 1-4 välja toodud probleemid ehk kust tuleb ELV-le lisarahastus. Juhul, kui võrgutasu kooskõlastamise meetodika jääb kehtima täna kehtival kujul, siis ei ole ELV-l võimalik täita KliimaS seatud eesmärke ega nende saavutamisele kaasa aidata. Tänapäeval kehtiva võrgutasu alusel saab ELV jätkata oma võrgu arendamist ja välja ehitamist status quo taseme säilitamisel ning täiendavad taastuvenergia tootmisvõimsusi ega elektrisõidukite taristut ei ole võimalik võrguga liita mahus, mida näeb KliimaS ette.</p>	Selgitame. KKMS ei ole oma olemuselt rahastamiskava, mistõttu ei pea seaduse koostaja vajalikuks ka sellist detailsust seaduses või seletuskirjas.

Elektrilevi OÜ	<p>ELV vajavad hinnangul sisulist arutelu eelkõige järgmised teemad:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kas ja kuidas tagatakse võrguettevõtjale katteallikad võrgu kliimakindlaks muutmisel juhul, kui tänane võrgutasude kooskõlastus metoodika ei muutu? - kuidas tagatakse katteallikad võrgu läbilaskevõime ja vastupidavuse parendamiseks elektrisõidukite laadimisjaamade taristu välja ehitamisel? - kas ja kuidas muuta kehtivaid regulatsioone liitumispunktide väljaehitamisel, mh projekteerimistingimused ja nende efektiivne kiire menetlemine, sundvalduste seadmine? 	Teadmiseks võetud.
Eesti Gaasiliit	<p>Kliimakindla majanduse eelnõu vajadus ja otstarve jääb arusaamatuks, sest Eestis olevate regulatsioonide alusel on võimalik kõiki käesoleva seaduse eelnõus püstitatud eesmärgid ja põhimõtteid täita. Võttes arvesse, et käesoleva seaduseelnõu jõustamiseks on tugev poliitiline tahe ja suure tõenäosusega jõustatakse see, siis võiks eelnõu üheks oluliseks panuseks Eesti Vabariigi seadusandlusesse olla ühtne arusaam ja metoodika erinevate tehnoloogiate kasutamisest või emissioonide arvutamisest.</p>	<p>Selgitame. Kehtiv seadusandlus reguleerib õigusruumi vastavalt erinevate seaduste reguleerimisalale. KKMS on raamseadus, mis seab riiklikud vahe- ja lõppeesmärgid ning sektoraalsed KHG heite vähendamise eesmärgid ja põhimõtted. KKMSile kohalduvad KeÜS põhimõtted ja põhikohustused, kuna need on olemuselt valdkondade ülesed ning puudutavad kõiki eluallasid.</p>
Eesti Gaasiliit	<p>Väga oluline on see, et kõik turuosalised saaksid asjadest ühtemoodi aru ja et kõikide tegevused oleksid mõõdetud ühesuguse mõõdupuuga. Eesti Gaasiliit on varasemalt juhtinud tähelepanu ühele väga olulisele kitsaskohale, mis puudutab emissioonide arvutamist. Kliima raamkonventsioon, Pariisi kokkulepe ja heitkoguste kauplemise süsteem kasutab emissioonide arvutamisel IPCC metoodikat. Selle metoodika kaudu raporteerib ka Eesti oma edusamme nii ÜRO-le kui ka teatud failide osas Euroopa Komisjonile. Samal ajal on Euroopa Liidu õigusaktides teistsugused metoodikad, mis erinevad IPCC metoodikast. See tähendab, et ühe energiakandja kasutamine samas sektoris annab erineva KHG jalajälje.</p>	<p>Selgitame. KHG heite inventuuri ja prognooside koostamisel lähtutakse IPCC metoodikast.</p>

Eesti Gaasiliit	<p>Kahe erineva meetoodika kohaselt võib soojatootja olla taastuenergia kasutaja või KHG emiteerija. Lähtuvalt sellest, et läbi millise meetoodika riik konkreetse valdkonna heitmeid arvutab, mõjutab väga suuresti samas valdkonnas tegutsevaid ettevõtteid. Kui kliimakindel seadus lähtub mõlemast saadaval olevast meetoodikast, siis kuidas on tagatud ettevõtete õigused ja kohustused, kui sama valdkonda reguleerivad samaaegselt nii EL kui ka rahvusvaheline õigus?</p> <p>Tekib küsimus, kas riigil peaks olema õigus ja vaba voli iga konkreetse valdkonna osas otsustada, et millist meetoodikat kasutatakse. Sellest sõltub suuresti ka konkreetse valdkonna keskkonnapoliitika, toetatavad tegevused või piirangud. Seetõttu oleks oluline paika panna õiguselgus KHG meetoodikate kasutamisel, sest sellest ei sõltu üksnes erinevate valdkondade sisene konkurents ja ettevõtluskeskkond vaid ka hind, mida peab lõpptarbija kinni maksma kliimaeesmärkide täitmisel.</p>	Selgitame. KHG heite inventuuri ja prognooside koostamisel lähtutakse IPCC meetoodikast.
Eesti Gaasiliit	<p>Eelpool toodust tulenevalt sooviksime eelnõus näha konkreetset viidet meetoodikatele, mida ühes või teises sektoris kasutatakse või lähtutakse edasisel poliitika kujundamisel ainult ühest meetoodikast. Ühtse meetoodika kasutamine annab kõikidele turuosalistele ühise arusaama ettevõtte põhiste emissioonide arvutamisest, energiakandjate jalajälgede hindamisel, mis ei anna ruumi kaheti tõlgendamiseks ega loo juriidilist pretsedenti, kus kahel osapoolel on sama energiakandjaga seonduvalt võimalik deklareerida erinev heide ja mõlemal on õigus.</p>	Selgitame. KHG heite inventuuri ja prognooside koostamisel lähtutakse IPCC meetoodikast.
Eesti Gaasiliit	<p>Palume analüüsida teiste seaduste ja määruste alusel kehtestatud keskkonnanõuete muutmist või ülevaatamist, mis puudutavad erandeid, aktsiisimäärasid ja muid instrumente, millega senimaani on turgu reguleeritud.</p>	Selgitame. Viidatud AÕKSi paragrahv 105 lõige 3 – sätestab nõuded keskmise võimsusega põletusseadmetele (1-50MW) – tegemist on EL direktiivi ülevõtmisega. Direktiiv vabastab teatud tüüpi põletusseadmed heitepiirväärtuste rakendamise – tulenevalt kas nende väikesest keskkonnamõjust, või asjaolust, et need seadmed on juba teiste õigusaktidega reguleeritud (et vältida topelt regulatsiooni). Seega ei ole tegemist Eesti enda vabastusega ja leebema tõlgendusega asfaltitehastes kasutatavatele põletusseadmetele.

Eesti Gaasiliit	Kokkuvõtvalt on Eesti õigusmaastikul väga palju sätteid ning erisusi, mis käesoleva eelnõu eesmärgistamisel või põhimõtete kujundamisel on kehtivas regulatsioonis lubatud ja toetatud, kuigi töötavad vastu kliimaeesmärkide saavutamisse.	Selgitame. KKMSi seire raames on plaanis välja selgitada millised toetused, maksuerisused ja tasud takistavad avalikul sektoril fossiilkütuste kasutamisest väljumist aastaks 2040. seejärel teeb valdkonna eest vastutav minister VVle ettepaneku selliste toetuste, maksuerisuste ja tasude lõpetamiseks.
Eesti Gaasiliit	Lisaks saab välja tuua, et Eesti Gaasiliit on juba viimase kahe aasta jooksul teinud korduvalt ettepanekuid emissioonide vähendamiseks elamumajanduses. Kontseptsiooni „tõhusast gaasküttest“ on tutvustatud kõikidele ametnikele kuni ministriteni välja. Sisuliselt looks see võimaluse ka biometaanil jõuda elamumajandusse ning vähendada KHG heitmeid, mis muuhulgas on väga vajalik HKS2 kontekstis, sest võimaldaks vähem saastetasu maksta. Samal ajal andes kindlust biometaanitootjatele ja selle käigus toimub ka gaasivõrgu dekarboniseerimine vastavalt biometaanil tarbimisele. Tekib küsimus, miks Kliimaministeerium ei ava võimalust gaasivõrgu ja elamumajanduse dekarboniseerimiseks, mille põhisuunitlus on kodumaise taastuvkütuse kasutamine ja võimalus täita samaaegselt nii põllumajanduse kui ka elamumajanduse keskkonaeesmäärke?	Selgitame. KKMS ei välista biometaanil kasutamist elamumajanduses. Biometaanil kasutuse potentsiaali väljaselgitamiseks on koostamisel biogaasi audit ja teekaart.
Eesti Gaasiliit	Kliimapoliitika üheks väga oluliseks aspektiks on maksupoliitika, sest Euroopa kliimapoliitikat kujundab põhiliselt heitkogustega kauplemise süsteem, see kandub omakorda Eesti majandusse ning sellele lisanduvad riigipoolsed aktsiisimäärad. On ilmne, et kliimakindla majanduse seaduse eelnõus peaks olema kajastatud ka maksustamise põhimõtted, mis meie arvates peaksid lähtuma energiasaldusest, KHG komponendist ja võimaluse korral ka õhuemissioonide heitkogustest, sest kui seaduse eesmärk on panustada ja kaitsta inimesi üleilmsete kliimamuutuste tagajärgede eest, siis süsinikdioksiidi kõrge kontsentratsioon atmosfääris on oluliselt väiksema ohuga kui inimeste elukoha vahetus läheduses paiknev 0,5–1 MW katlamaja, mis kasutab puidu biomassi ja põlevkivikütteõli, emiteerides suurtes kogustes peenosakesi, mis põhjustavad inimestel ülemiste hingamisteede haiguseid jms. Seetõttu võiks tähelepanu pöörata eelkõige akuutsematele teemadele ja käsitleda neid kliimakindla majanduse seaduse kontekstis kui olulist eesmärki. Hetkel jääb mulje, et Eesti proovib panustada globaalse kriisi	Selgitame. Riik on hinnanud põletusseadmete mõju ning tulemus on, et alla 1 MW põletusseadmete mõju on üldjuhul väike. Lisaks 0,5 MW katel läheb ökodisaini nõuete alla ja peab müümise hetkel vastama heitepiirväärtustele, mis on seatud inimese tervise kaitseks. 1 MW katel peab vastama keskmise võimsusega põletusseadmete direktiivi heitepiirväärtustele (EL 2193/2015). Lisaks, antud direktiivi mõjul ei ole võimalik põlevkiviõli katlamajades kasutada, tulevalt SO2 heitepiirväärtusest.

	<p>ärahooldamiseks oma 0,04% kasvuhoonegaaside heitkoguste osakaaluga globaalsest heitkogusest, mille üks eesmärke on inimeste kaitsmine, kuid samal ajal on inimesed reaalse ohu eest jäetud kaitsmata.</p>	
Eesti Gaasiliit	<p>Kõigepealt tuleks madalal rippuvad viljad ära korjata, siis tuleb vaadata, millisest sektorist ja kuivõrd kulutõhusalt on võimalik emissioone vähendada. Tegelikuses reguleerib kütuste kasutamist heitkogustega kauplemise süsteem, mis katab praktiliselt kõiki valdkondi ja kuna süsteemist hakatakse kvoote ära korjama, siis see hakkab väga suuresti mõjutama tarbijate käitumist ning peaks looma madala süsinikusaldusega ja süsinikuneutraalsete kütustele eelise või toetab süsiniku neutraliseerimist kas sidumise või kinnipüüdmise kaudu. Kõige olulisem on see, et Eesti konkurentsivõime kasv tuleks läbi innovatsiooni, aga mitte punnitatud kujul.</p>	<p>Selgitame. Riigi kliimaeesmärgid on terviklikud, nende saavutamisel lähevad arvesse nii EL tasandil võetavate meetmete mõju (HKS) kui sellest väljaspool olevates sektorites võetavad meetmed. Eelnõuga ei sätestata ELi HKS-i puudutavaid norme erinevalt EL õigusest. HKS ei sätesta sektorite lõikes KHG vähendamise eesmärke, vaid nende vähendamise meetmeid.</p>
Eesti Gaasiliit	<p>Kui Eesti soovib innovatsioonis olla esinumber, siis tulekski oluliselt paremini tagada rahastatust uutele projektidele, mis Eesti ettevõtetele aitaks emissioone vähendada. Vähetähtsaks ei saa pidada ka vajadust vaadata ümberkaudseid liikmesriike või eksporditurge ning nende praktikat keskkonnanäesmärkide täitmisel. Juba eelmisel aastal otsustati Rootsis, et transpordisektori biokütuse nõue võetakse eelnevalt väljapakutud kujul tagasi, põhjuseks uue tehase valmimine ja riik sai aru, et keskkonnanäesmärkide saavutamiseks ei ole mõistlik suurendada biokütuste importi, sest see viib riigist raha välja. Praegu arvatakse, et Rootsi ei täida oma eesmärki ja saab suure tõenäosusega trahvi.</p>	<p>Teadmiseks võetud. Ettepanek ei puuduta otseselt KKMS-i eelnõu ega seletuskirja sisu.</p>

Eesti Gaasiliit	<p>Väga ebaõiglane tundub ka eelnõu koostajate käsitus erinevatest tehnoloogilistest lahendustest. Kui vaadata EL 2040 algatust, siis seal pannakse väga suur rõhk süsiniku sidumise peale ja Euroopa Komisjon on aru saanud, et teisiti lihtsalt ambitsioonikaid eesmärke ei täideta. Kliimakindla majanduse seaduse eelnõus ei ole süsiniku sidumisest väga midagi räägitud, lühidalt öeldes on lihtsalt kirjutatud, et see on kallis lahendus. Ja see on õige, see hetkel on see veel arengujärgus ja loodetavasti leitakse need võimalused, mis toovad süsiniku sidumise hinna HKS kvoodi hinna lähedale ja tulevikus odavamaks. Samas kirjutatakse meetmetena juba sisse vesinikuveokid. Kui aastal 2014 kirjutati Äripäevas (https://www.aripaev.ee/uudised/2014/06/17/vesinikuauto-ideepole-sugugi-maha-maetud), et vesinikuauto maksab 57 200 € ja et aastaks 2020 peaks selle hind olema kaks korda väiksem, siis vaadates Elke Auto kodulehte (https://www.elke.ee/et/toyota/mirai/hinnad/), on Toyota Mirai hind alates 74 200 €.</p>	<p>Selgitame. CCUS tehnoloogiad ei ole end veel skaleeritud kujul tõestanud, mistõttu ei saa neid vaadelda päris võrdsena H2 ja elektritehnoloogiatega.</p>
Eesti Gaasiliit	<p>Kust tuleb see optimism või millele tuginedes kirjutatakse eelnõusse eesmärk, mille täitmist varjutab tugevalt senine areng nii elektri- kui ka vesinikusõidukite hindade osas? Miks ei võiks siis panna samasugust ambitsiooni ka süsiniku sidumisele, sest olenemata sellest, et see on hetkel kallis, siis aja möödudes kindlasti odavneb ja muutub taskukohaseks ning võimaldab sellise lahendusega ettevõttel olla eksporditurgudel edukas.</p>	<p>Selgitame. CCUS tehnoloogiad ei ole end veel skaleeritud kujul tõestanud, mistõttu ei saa neid vaadelda päris võrdsena H2 ja elektritehnoloogiatega.</p>
Eesti Gaasiliit	<p>§ 1. Seaduse eesmärgistamisel on lauseosa: „luues eeldused puhta ja kasvuhoonegaaside vaba majanduse kasvuks, pakkudes seeläbi kaitset inimesele ja loodusele üleilmsete kliimamuutuste tagajärgede eest“. Euroopa Liidu eesmärk olla ühendusena aastal 2050 kliimaneutraalne tähendab süsiniku netonullheidet, mis tähendab, et ühes sektoris heitmeid emiteeritakse ja teises seotakse. Ainult niiviisi on võimalik saavutada kliimaneutraalsus. Seaduse eesmärgistamisel jääb mulje, et poliitika kujundamise tasandil on jõutud järeldusele, et majandus saab olla kasvuhoonegaaside vaba. Meile teadaolevalt ei ole selliseid näiteid kuskilt tuua ning eluliselt ei ole usutav, et üks majandusharu saaks olla heitmevaba. Kuivõrd seaduse eelnõu ei too eraldi välja, et milliseid parameetreid mõne konkreetse majandusharu puhul silmas peetakse kui räägitakse kasvuhoonegaaside heitkoguste vabast majandusest, siis teeme ettepaneku see osa seaduse eesmärgist välja jätta või tuua üks</p>	<p>Osaliselt arvestatud. "kasvugoongaaside vaba " on seaduse eesmärgi sõnastusest eemaldatud.</p>

	näide majandusharust (sh töötlevast tööstusest), milles tegutsevad ettevõtted ei emiteeri kasvuhoonegaase.	
Eesti Gaasiliit	<p>Lisaks jääb arusaamatuks, et mida täpsemalt peetakse silmas „puhas“ all. Kas puhas majandus on see kui kasutatakse imporditud tooteid teistest riikidest, mille valmistamisel tekkinud heide jääb teise riiki ja need ei ole meie riigi emissioonidega seotud või puhta all tuleb silmas pidada lahendust, mis on toodetud Eesti õigusruumis ja mille osas puuduvad heitmed? Selguse huvides sooviksime täpsustada, kas me saame aru, et selle seaduse sajaprotsendilisel täitmisel on võimalik pakkuda Eesti kodanikele ja loodusele kaitset üleilmsete kliimamuutuste tagajärgede eest? Hetkel jääb lugedes mulje, et Eesti Vabariigi kasvuhoonegaaside heitkoguste osakaal on globaalselt niivõrd suur, et kui kliimakindla majanduse seadusest tulenevad kohustused ja alameesmärgid saavad täidetud, siis on meie inimesed ja loodus üleilmsete kliimamuutuste tagajärgede eest kaitstud, sest suur osa globaalsetest heitmetest on vähendatud. Eesti kasvuhoonegaaside osakaal kogu maailma kasvuhoonegaasidest on ca 0,04–0,05%, mis loogiliselt võttes tähendab seda, et kui Eesti viiks enda emissioonid nulli, siis üleilmsete kliimamuutuste tagajärgi see ära ei hoiaks. Seepärast ei saa selle seadusega mitte kuidagi kaitsta Eesti inimesi või loodust. Kuivõrd eesmärk on panustamine kliimamuutuste tagajärgedega võitlusesse ja hoida ära täiendavaid emissioone, siis on arusaadav, et kaitse kliimamuutuste eest ei ole võimalik garanteerida. Teeme ettepaneku selle osa seaduse eesmärgist välja jätta või pehmendada tekstiosa viisil, mis indikeerib, et see võib kaasa aidata kliimamuutuste tagajärgedega toimetulekul.</p>	<p>Selgitame. Puhas majandus on majandus, kus majandusest tekkinud heide on tasakaalus sidumisega (tehnoloogiline ja looduslik). KKMSis seatakse põhimõtted ja eesmärgid, mille järgmine aitab tagada, et kliimamuutustega kohanemisega tegeletakse kõikidel tasanditel ja valdkondades ning Eesti riik annab oma panuse, et pidurdada globaalset kliimasoojenemist. Seaduse eesmärk ei ole pakkuda inimestele kaitset, selleks on teised eriseadused.</p>
Eesti Gaasiliit	<p>Lauseosa: „lähtudes kliimamuutuste raamkonventsioonis, Kyoto protokollis, Pariisi kokkuleppes ja Euroopa Liidu õigusaktides sätestatust.“ Kas kliimakindla majanduse seadus baseerubki oma põhimõtelt ainult rahvusvahelisest ja EL õigusest, mitte enam Eesti seadusandlusest? EL kliimapolitika kontekstis on igal riigil üsna palju vaba tõlgendusruumi ja tegutsemisvabadust, mistõttu jääb tunne justkui kujundaks Eesti õigusmaastiku ilma ainult EL ja rahvusvaheline õigus.</p>	<p>Selgitame.. Tegemist on täiendusega Eesti õigusruumi. Rahvusvahelised lepingud on nimetatud õiguselguse ja teema olulisuse eesmärgil.</p>

Eesti Gaasiliit	<p>§ 6. Kasvuhoonegaaside heitkogus.</p> <p>Kas saame õigesti aru, et kuna kasvuhoonegaaside heitkoguste all peetakse edaspidi silmas ainult neid heitmeid, mis Eestis on tekkinud, siis sellest lähtuvalt hakatakse edaspidi ka hindama ettevõtete kasvuhoonegaaside heitkoguste emiteerimise osakaalu? Ehk teisisõnu – Eesti ei hakka mitte kunagi arvestama, et kui palju kasvuhoonegaase on ühe või teise toote jaoks kusagil mujal emiteeritud vaid oluline on kohepeal tekkinud heide?</p>	<p>Selgitame. KHG heitkoguse arvestusse läheb kõigis KKMSi sektorites tekkiv heide ja sidumine. KHG inventuur ja prognoosid koostatakse vastavalt Pariisi kokkuleppe osaliste otsusega kinnitatud kõige ajakohasema valitsustevahelise kliimamuutuste nõukogu (IPCC) arvutusmetoodika kohaselt. Seega KHG inventuuris ei ole vajadust võtta arvesse olulusringi, sest kuna kõik ÜRO riigid lähtuvad samast metoodikast võetakse nt elektriauto tootmisest tekkivat heidet arvesse selles riigis kus tootmine on.</p>
Eesti Gaasiliit	<p>2.1 Seaduse eelnõu algatamise vajalikkus.</p> <p>1) Eesmärk on soodustada ettevõtjate suutlikkust konkureerida ettevõtetega naaberturgudel, kus väiksem keskkonnajalg on oluliseks eeliseks.</p> <p>Kas saame õigesti aru, et Kliimaministeeriumi arusaama kohaselt on toote või teenuse jalajalg naaberriikides konkurentsieelise aluseks? Kui jah, palun tuua näiteid sh töötlevast tööstusest (Läti, Leedu sh) ning selgitada lahti, millest tulenevalt on toote või teenuse hind vähetähtsam keskkonnajalajalgest.</p>	<p>Selgitame. Eesti ettevõtete konkurentsivõime sõltub just eriti Euroopa ja Skandinaavia turul suuresti vähese heitega ja ringmajandust edendavate tehnoloogiate kasutuselevõtust, kuna need tehnoloogiad on üha enam muutumas Euroopa majanduse ja regulatiivsete suundade keskpunktiks. Euroopa Liit on kehtestanud keskkonna- ja kliimapoliitika osana reeglid, mis suunavad ettevõtteid mh vähendama heitkoguseid, suurendama ringlussevõttu ja minimeerima jäätmeteket. Samas õigusruumis tegutsedes peavad Eesti ettevõtted vastama nendele nõuetele, et säilitada juurdepääs Euroopa turule.</p>
Eesti Gaasiliit	<p>§ 24 Süsinikuvaru hoidmist ja loodusesse kasvuhoonegaaside sidumist soodustavate tegevuste ja meetodite soosimine.</p> <p>Hetkel on süsiniku sidumise osas välja jäänud süsiniku bioloogiline sidumine, see tähendab erinevate toidukultuuride või teiste elusorganismide kasvatamist, mille aluseks on nt tööstusettevõttes tekkinud süsinik. Eestis on vähemasti üks ettevõtte, kes kasvatab kurke ning fossiilse kütuse põletamisel tekkiv süsinikdioksiidi kasutavad kasvuhoonetes ära kurgid. Selliste lahenduste arendamine võib anda oluliselt parema tulemuse kui süsiniku talletamine või transport, sest võimaldab süsiniku siduda toodetesse või toiduainetesse.</p>	<p>Selgitame. Süsiniku sidumine on KKMSis defineeritud. Lisaks KKMSi eesmärkide seire käigus hinnatakse regulaarselt tehnoloogilist valmisolekut (sh süsiniku sidumise ja kinnipüüdmise tehnoloogiate kasutusele võtu võimalusi).</p>

<p>Eesti Gaasiliit</p>	<p>§ 26. Energeetikasektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle vähendamise eesmärgid.</p> <p>1) Olete välja toonud, et uued gaasijaamad töötavad algul maagaasil ja alates 2040. aastast alternatiivkütustel (nt biometaanil või taastuvvesinikul) ehk CO₂ heite vabalt. Lisaks on arvestatud, et kogu elektrienergia tootmine, sh ka tugiteenused elektrituru seaduse mõistes, muutuvad CO₂ neutraalseks hiljemalt aastaks 2040.</p> <p>Kas oleks võimalik täpsustada, et miks aastast 2040 peaksid Eestis paiknevad jaamad olema CO₂ neutraalsed? Miks ei või see juhtuda näiteks aastal 2049 või 2050, siis kui hinnatakse Eesti panust kliimanetraalsuse saavutamisel? Kas on välja arvatud, et kui suure hinnatõusu see endaga kaasa toob kui konkreetsed käitised peaksid vastama kümme aastat varem erinevatele keskkonnanõuetele?</p> <p>Võttes arvesse CO₂ kvoodi hinna projektsiooni, siis</p> <p>aastal 2040 peaks ühiku hind olema 100 €. See teeks maagaasist toodetava elektri lisakomponendi kuluks ca 40 € MWh kohta.</p>	<p>Arvestatud. Eelnõu seletuskirja vastavalt täiendatud.</p>
<p>Eesti Gaasiliit</p>	<p>Sellest tulenevalt teeme ettepaneku, et tuleviku tipuvõimsuste tagamiseks nähakse ette võimalus emiteerida süsinikdioksiidi aastani 2049. Arvestama peab turuarenguid ja kliimanetraalne tiputarbimiste katmine peab olema majanduslikult aktsepteeritav kõikidele turuosalistele. Ainult sellisel viisil on võimalik tagada konkurentsivõimelist majandust, sest ka tiputarbimise jaoks toodetud elekter peab olema konkurentsivõimelise hinnaga.</p>	<p>Selgitame. Tänapäevased tehnoloogiad ja kasutusel olevad kütused on võimelised tagama aastaks 2040 CO₂ neutraalse elektritootmise. Vastav selgitus on lisatud seletuskirjale.</p>

Eesti Gaasiliit	<p>Tabel 1: 1) Soojuse ja jahutuse üleviimine taastuvenergiALE: olete välja toonud, et aastaks 2030 tuleb maagaas ja puidu biomass asendada 700–1000 MW ulatuses.</p> <p>Kas tegemist on eksituse või teadliku valikuga, mis puudutab maagaasi kaotamist elamumajandusest? Täpsustame, et hoonete energiatõhususe direktiiv ei keela maagaasi kasutamist hoonetes, seda on kinnitanud ka Euroopa Komisjon.</p> <p>Kas Eesti kavatseb eelnõuga esimesena Euroopa Liidus keelustada maagaasi kasutamise elamumajanduses?</p> <p>Sellest tulenevalt teeme ettepaneku:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Soojuse ja jahutuse üleviimisel taastuvenergiALE tuleks esialgu vabaneda kõige saastavamatest energiaallikatest nagu kivisüsi, kerge- ja raske kütteõli, põlevkivikütteõli, mis annab KHG vähendamisel oluliselt parema efekti kui maagaasi keelustamine. Jätta välja tekstiosast „maagaas“ ja asendada see loeteluga „põlevkivikütteõli, raske- ja kerge kütteõli ning kivisüsi“. 	<p>Selgitame. Planeeritavad uued gaasijaamad on 2040. aastani mõeldud töötama maagaasil ja hiljem alternatiivkütustel. Arvestatud on, et kogu elektrienergia ja soojuse tootmine muutub hiljemalt aastaks 2040. CO2 neutraalseks. Arvestuslikult CO2 neutraalsed energiaallikad on biomass ja ka biogaas ning heitevabad tuule-, päikese-, hüdro-, geotermiline, tuumaenergia ja roheline vesinik.</p>
Eesti Gaasiliit	<p>CO2 neutraalsele energiatootmisele ülemineku põhimõte seaduseelnõus annab suuna taastuvatest energiaallikatest toodetud energia (nt tuule-, päikese-, hüdro, geotermilise energia ning biomassist või biogaasist toodetud energia) tootmise ja kasutamise edendamiseks ning tehnoloogiliste lahenduste arendamisele, mis võimaldavad KHG heitkoguseid vähendada.</p> <p>Kas saame õigesti aru, et biogaas ei ole taastuvatest energiaallikatest toodetud energia vaid üksnes biogaasist toodetud energia on taastuvatest allikatest toodetud energia?</p>	<p>Osaliselt arvestatud. Seletuskirjas selgitatud, et biometaan on samuti taastuvast energiaallikast toodetud kütus.</p>
Eesti Gaasiliit	<p>Olete välja toonud, et gaasikatelde soetamist ei tohi riik enam subsideerida ning muuhulgas olete kirjeldanud olukorda, millisel juhul on võimalik iseseisvat gaasikatelt defineerida kui taastuvkütuseid kasutavaks katlaks, millele on võimalik EPBD artikli 17 lõike 15 alusel toetust anda. Põhimõte, mille järgi defineeritakse gaasikatlaid, on väga vildakas ja ei suhestu energiaturu toimimise põhimõtetega.</p> <p>Kuidas on võimalik, et gaasivõrkudes vaadeldakse kogu kütusesegu, aga elektriturul on võimalik kasutada päritolutunnistusi ja taastuvenergia kasutamist on võimalik tagada tarbija põhiselt?</p>	<p>Selgitame. Hoonete energiatõhususe direktiiv näeb ette, et alates 1. jaanuarist 2025 ei anna liikmesriigid enam rahalisi stiimuleid fossiilkütustel töötavate eraldiseisvate katelde paigaldamiseks (v.a erandid, mis on välja toodud direktiivi artikli 17 lõikes 15). Nimetatud direktiiv näeb hoonesektori CO2 heite vähendamiseks ette järkjärgulist fossiilkütuste kasutamise lõpetamist kütte- ja jahutussektoris. Päritolutunnistuste kasutamine ei lähe KHG heitkoguse inventuuris arvesse.</p>

<p>Eesti Gaasiliit</p>	<p>§ 27. Transpordisektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle vähendamise eesmärgid. Olete välja toonud, et olemasolevatest meetmetest, millel on märkimisväärne mõju sektori kasvuhoonegaaside heitkoguste vähenemisele, on ka biometaanil kasutamise soodustamine linnaliinibussides. Hiljem on välja toodud täiendavatest meetmetest, mida on vaja rakendada sektoris KHG heite vähendamiseks. Nendest üks on järgmine: 1) suuremate linnade liinibusside üleminek heiteta kütustele (eelkõige elektrile) ning väiksemate linnade ja maakondade liinibusside üleminek heiteta või vähese heitega kütustele; Meie arvates on selline põhimõte kirja saanud ilma igasuguse analüüsita, ega hoomata, millisel kujul see mõjutab sektori KHG heitmeid ja seotud sektorite KHG heitmeid. Esiteks IPCC metoodika kohaselt on biometaanil sõitvate linnaliinibusside asendamine elektribussidega KHG vaatest nullmõjuga – biometaan on nullheitmega IPCC metoodika kohaselt ja ka RED II järgi oli 2023. aastal toodetud biometaan keskmine jalajälg 0,8 gCO₂ekv/MJ, mis 2024. aastal saab olema ilmselt juba negatiivse jalajäljega. Seega tekib küsimus – millist probleemi antud hetkel lahendatakse?</p>	<p>Selgitame. Täpsustasime meetme nimetust. Juhime muu hulgas tähelepanu sellele, et busside ja bussteenuse soetusele kohaldub nn keskkonnasõbralike hangete direktiiv (EL 2019/1161), milles on liikmesriikidele seatud nullheitega sõidukite soetamise lävendkohustused, sh direktiivi kohaselt ei kvalifitseeru biometaanil bussid nulleheitel sõidukitena</p>
<p>Eesti Gaasiliit</p>	<p>Täiendavalt saame välja tuua, et maakonnaliinibussid peaksid kasutama alternatiivkütuseid. Kuna seletuskirjas on läbivalt kasutatud teiste meetmete kirjeldamisel biometaanil, siis maakonnaliinibusside kütuse kasutamise osas ei ole poliitika kujundaja ette näinud, et see biometaanil võiks töötada. Pigem on siin mõeldud ainult üht alternatiivset kütust ehk hüdrogeenitud taimeõli, mida tuleb Eestisse importida. Tekib küsimus, kas kliimakindla majanduse seaduse eelnõu eesmärk on hakata importima Soomest kütust, millega maakonnabussiliine töös hoida ja siis lasta biometaanil tehtud investeeringutel end maha kanda?</p>	<p>Selgitame. Seletuskirjas ei ole maakonnaliinibusside puhul defineeritud ühte kindlat alternatiivkütust.</p>

Eesti Gaasiliit	<p>§ 29. Tööstussektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle piiramise eesmärgid ning maavara kaevandamise lubade andmise piirang.</p> <p>Tabelis 4 on välja toodud, et tööstusettevõtteid sunnitakse kasutama biometaani 20% ulatuses. Tekib küsimus, et miks see on vajalik ja kes selle hinnatõusu kinni maksab kui samal ajal lähiriikides vastavat nõuet ei eksisteeri ega tule. See muudab ju toote lõpphinna kallimaks ning ekspordivõimekus väheneb. Lisaks jääb arusaamatuks, kas kliimakindla majanduse seaduse eelnõu koostamisel on üldse analüüsitud ka viimati avaldatud EL 2040 algatust, mille kohaselt tuleks kõnealuseks aastaks 90% süsinikdioksiidist vähendada.</p>	Selgitame. Seletuskirja parandusena nähakse ette tööstuses maagaasi asendamist, mitte ainult biometaaniga vaid laiemalt taastuvkütusega.
Eesti Gaasiliit	<p>Teeme ettepaneku tabelisse 4:</p> <p>1) Kivisöe, kerge ja raske kütteõli ning põlevkivist toodetud kütuste kasutamise lõpetamine</p>	Selgitame. Põlevkivist kütuste tootmise lõpetamine omab KHG heitkoguse vähendamisel kõige suuremat potentsiaali, sellega võrreldes on kivisöe, kerge ja raske kütteõli kasutamine marginaalse tähtsusega.
Eesti Gaasiliit	<p>§ 31. Põllumajandussektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle vähendamise eesmärgid.</p> <p>Olete välja toonud, et eesmärkide täitmiseks on Kliimaministeriumi ja Regionaal- ja Põllumajandusministeriumi hinnangul vaja rakendada lisaks olemasolevatele meetmetele järgmisi tegevusi, millest üks on biogaasi tootmine ja tabelis 6 on kirjutatud, et aastaks 2030 peaks täiendavalt turule tulema 5–7 biogaasijaama.</p> <p>Lähtudes eelpool toodust, kus biometaan surutakse linnaliinibussidest välja, ega nähta tarbimist maakonna bussiliinides, siis sooviks eelnõu koostajatelt küsida, et kuhu olemasolev biometaan ning 5–7 biogaasijaama täiendav kogus Eestis tarbimisse läheb?</p>	Selgitame. Hetkel on koostamisel KLIMi tellitud Biometaani audit ja biogaasi teekaart, mis annavad biogaasi kasutusvaldkondadele Eestis vastuse.
Eesti Arhitektide Liit	<p>Leiame, et selleks et eelnõu liiguks tegelikult kliimakindla majanduse suunas, on vaja seaduseelnõuga põhjalikult, kriitiliselt ja üksikasjalikult edasi töötada. Praegusel kujul võib see kohati mõjuda isegi vastupidiselt. Loodame, et arvamusring annab erinevate seisukohtade kaalumiseks ja põhjenduste arvestamiseks piisavalt ainet.</p>	Teadmiseks võetud.

Eesti Arhitektide Liit	<p>Põhimõtetest ja eesmärkidest (§ 13 - § 39).</p> <p>Leiame, et põhimõtete ja eesmärkide hulgas, mis peaks olema aluseks ülejäänud seadusele ja selle rakendamisele, on sõnastamata ja puudutamata mitmed teemad, milleta ei saa liikuda soovitud suunas. Eelkõige on nendeks asustuse ja teenuste ruumiline kompaktsus, võimalikult sidus ühistranspordisüsteem ja olemasolevate ehitiste maksimaalne kasutus.</p> <p>§ 35 ja § 38 sisaldavad olulisi eesmärke planeerimises ja linnakeskkonna arengus, kuid ka nende hulgas on samuti puudutamata kõige kesksemad suunad, mis on üldiseks aluseks kogu kliimakindlale ruumiloomele. Seaduse tekst nõuab põhjalikku panustamist, milles oleme valmis koostööks, kuid praegust eelnõu teksti ei saa selliselt terves ulatuses heaks kiita.</p>	Arvestatud. Lisasime KKMSi põhimõtetele kestliku ruumilise arengu põhimõte ja kestliku ehitatud keskkonna põhimõtte.
Eesti Arhitektide Liit	<p>§ 26. Energeetikasektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle vähendamise eesmärgid</p> <p>On oht, et kiirkorras ja ilma vajaliku ruumilise analüüsita rajatavad taastuvenergia pargid kahjustavad oluliselt Eesti maastike ruumilisi kvaliteete. Seetõttu peavad riik ja KOVid uute tuule- ja päikeseparkide rajamisel kaasama sellesse protsessi ruumiharidusega spetsialiste.</p>	Teadmiseks võetud. Ettepanek ei puuduta otseselt KKMSi eelnõu ega seletuskirja sisu.
Eesti Arhitektide Liit	<p>§ 27. Transpordisektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle vähendamise eesmärgid.</p> <p>Valglinnastumist suuremaid linnu ümbritsevates valdades on raske tagasi pöörata. Vajalik on eesmärgi ja fookuse täpsustamine ning valglinnastumise täpsem defineerimine. Sihiks tuleks seada asustuse, sh korter- ja ridaelamute välistamine linna tagamaal ühistranspordi potentsiaalsest teenindusalast kaugemal, mis viiks paratamatult autostumise kasvule. Et transpordisektori eesmärke täita, tuleks igakülgset soodustada asustuse kohapõhiseid eeldusi arvestavat kompaktset koondumist kohtadesse, kus on lähedal ühistransport ja olulisemad avalikud teenused (koolid, kaubandus jm).</p>	Arvestatud. KKMS eelnõusse toodud kestliku ruumilise arengu põhimõte, mis hõlmab endas mh ka valglinnastumise vältimist. Lisaks on KKMS eelnõud täiendatud valglinnastumise terminiga.

Eesti Arhitektide Liit	Kliimaseadusesse tuleb lisada viide üleriigilisele planeeringule, mis annab konkreetsemad suunised asustuse suunamiseks.	Selgitame. KKMSi kohaselt kohustatakse riigiasutusi ja KOVe mh planeeringute koostamisel ja elluviimisel võtma arvesse KKMSis sätestatud kliimamuutuste leevendamise ja kohanemise eesmärgi ja põhimõtteid.
Eesti Arhitektide Liit	Seaduses tuleb püstitada eesmärk linnaregioonide asustuse, teenuste ja liikuvuse tervikliku suunamise vajadusele sh arengu koordineerimiseks ja rahastamiseks omavalitsuste üleselt. Soodustada ja toetada tuleb kohalike omavalitsuste regionaalset koostööd planeeringuotsuste ettevalmistamisel ja langetamisel eelkõige suuremates linnapiirkondades, aga samuti asustuse kohandamise kontekstis kahanemise ja vananeva elanikkonna vajadustega üle kogu Eesti.	Osaliselt arvestatud. KKMS eelnõusse on toodud kestliku ruumilise arengu põhimõtte, millega sätestatakse, et ruumilise arengu suunamisel tagatakse kliimaeesmärgi, inimese heaolu ning ökosüsteemide säilimist ja toimimist toetav areng asulate kompaktsete alade tihendamise, valglinnastumise vältimise, asulasüdamete mitmekesistamise, linnaregioonide tervikliku käsitlemise, ligipääsetavuse tagamise ja ühistranspordikeskse planeerimise kaudu, arvestades, et kestlik ruumiline areng põhineb kvaliteetse ruumi põhimõtetel.
Eesti Arhitektide Liit	Samuti tuleks märgatavalt suurendada investeeringuid ühistranspordi arengusse, mitte seda rahastust kärpida. Viimane sunnib elanike kasutama oma elukohalikut toetavaid üksiklahendusi ja tegema otsuseid, mida on keeruline tagasi pöörata.	Selgitame. Ettepanek ei puuduta otseselt seaduse ega seletuskirja sisu.
Eesti Arhitektide Liit	§ 28. Hoonete sektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle piiramise eesmärgid. Tänaste teadmiste juures on riiklik eesmärk – enne 2000. aastat ehitatud hoonefondi terviklik rekonstrueerimine aastaks 2050 ebarealistlik. Seda näitab plaanitava riikliku rahastuse järkjärguline vähenemine lähiaastatel ja aeglane renoveerimise tempo.	Selgitame. Ambitsioonikad eesmärgid tulevad paljsuki EL-i direktiividest ja puhtalt vajadusest hooneid säilitada ja kasutuses hoida.

Eesti Arhitektide Liit	<p>Senine lähenemine renoveerimisele on insenerikeskne ning sellel puudub üldisem ruumikvaliteeti arvesse võttev mõõde. Renoveerimisel tuleb arvestada ka selle arhitektuurset ja keskkondlikku mõju. Eluhoonete renoveerimise eeldatav panus kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamisel on ebamõistlikult suur. Vajalik on täpsustada fookust ning keskenduda füüsiliselt, kuid mitte moraalselt vananenud ning linnaehituslikult ja tüpoloogialt sobivate hoonete energiatõhususe parandamisele mõistlikul, mitte maksimaalsel määral. Suurim kasvuhoonegaaside vähendamise ressurs peitub hoonete funktsionaalses ja kellaajalises efektiivsemas kasutuses ning elukorralduse kohandamises oludele.</p>	<p>Selgitame. KKMSi eelnõud on täiendatud kestliku ehitatud keskkonna põhimõttega, millest lähtudes kasutatakse ehitamisel ehituslahendusi ja -materjale, mis on keskkonnasäästlikud, ja järgivad ringmajanduse põhimõtteid, tagavad energiatõhususe ning aitavad säilitada kohalikke ehitustraditsioone ja ajaloolist pärandit, elukeskkonna arendamisel eelistatakse olemasolevate hoonete renoveerimist ja ajakohastamist ning kultuuripärandi kasutuses hoidmist.</p>
Eesti Arhitektide Liit	<p>Puudub selge ülevaade eri ajaperioodidel rajatud ja renoveerimist vajavate ja säilitamist väärivate hoonete protsentuaalsest jaotusest ja sellest, milline on nende praegune kasutusest tulenev süsinikujalajalg.</p>	<p>Selgitame. Kuna KKMSi näol on tegemist raamseadusega, siis seaduse koostaja ei näe vajadust dubleerida Rekonstrueerimise pikaaajalises strateegias (REKS) toodud ülevaade. Täpsem ülevaade ja tegevuskava koostatakse EL-i Hoonete ja Energiatõhususe Direktiivist tuleneva Riikliku Hoonete Renoveerimiskava koostamisel. Selgema ülevaate hoonete energiatarbest ja KHG emissioonist annab ka 2025 aasta jooksul käivituv hoonete reaalaja energiamärgis. Seaduse koostamiseks vajalik andmete täpsus on saavutatud.</p>
Eesti Arhitektide Liit	<p>Suure osa elamufondist moodustavad nõukogudeaegsed tüüpelamud, mille renoveerimine annaks suurima efekti. Nende renoveerimise tempot saaks oluliselt tõsta. Selleks võiks avalik sektor võtta tellija rolli, mis võimaldaks kvartalipõhist tehastel renoveerimist, tuginedes arhitektuurset heatasemelistele renoveerimisprojektidele. Korterühistute kaupa renoveerimine on osutunud liialt aeganõudvaks ja kaootiliseks ning ei taga ka renoveeritavate hoonete arhitektuurset kvaliteeti. Seadusesse tuleb lisada kohustus tõsta renoveerimisel ka hoonete arhitektuurset kvaliteeti ja funktsionaalsust, et renoveeritavad hooned ei aeguks enne ehituslikku amortiseerumist muutuvatele elukeskkonna nõuetele mittevastavuse tõttu.</p>	<p>Selgitame. KKMSi eelnõud on täiendatud avaliku sektori eesmärgiga, millega sätestatakse, et avalik sektor eelistab võimalusel olemasoleva hoone renoveerimist või uusehituse planeerimisel arvestab teenusvõrgustiku ja asularuumi kompaktsust.</p>

Eesti Arhitektide Liit	<p>Seaduses peaks selgelt olema välja toodud, et eelistada tuleks olemasoleva hoonefondi taaskasutamist selle asemel, et rajada uut hoonestust.</p> <p>Muuhulgas puutub asjasse Tallinna haigla näide, mis on keskkonnajälge suurendav tegevus ja ei käi kokku säästva arengu põhimõtetega.</p>	Selgitame. KKMSi eelnõud on täiendatud avaliku sektori eesmärgiga, millega sätestatakse, et avalik sektor eelistab võimalusel olemasoleva hoone renoveerimist või uusehituse planeerimisel arvestab teenusvõrgustiku ja asularuumi kompaktsust.
Eesti Arhitektide Liit	<p>§ 32. Maakasutussektori kasvuhuonegaaside heitkogus ja selle vähendamise ning kasvuhuonegaaside sidumise eesmärgid.</p> <p>Maakasutuse sektori raiemahtude alandamine vaid 9,9-10,2 mln m3 aastas ei tundu realistlik, kui toetuda kliimaministeeriumi pikaajalisele prognoosile, mis ennustab võimalike uuendusraiate drastilist langust lähikümneanditel. Selle sektori CO2 heite kasvu kompenseerimiseks väljapakutud suurte puidupõldude rajamine raiesmikele ja põllumaadele vaesestab oluliselt Eesti looduskeskkonna mitmekesisust ja maastike ruumilist kvaliteeti. Samuti on see vastuolus Eesti riigi võetud kohustustega tõendada puidutoodete keskkonnasäästlikkust ning taastada loodust ja metsade elurikkust. Metsa ei saa vaadelda vaid majandusliku ressursina, mida antud seadus näib tegevat.</p>	Raiemaht, mille puhul raied ei ületa pikemas vaates majandusmetsade netojuurdekasvu, metsade tagavara raiete tagajärjel ei kahane ning kohalikule metsa- ja puidutööstusele on tagatud tooraine stabiilne pakkumine. Viimastele (september 2024) andmetele ja kehtivatele reeglitele tuginevate Keskkonnaagentuuri koostatud prognooside põhjal vastab esitatud tingimustele raiemaht 9,5-10,3 mln m3 aastas. Viimase 5 aasta keskmine (perioodi 2018-2022) raiemaht on olnud 11,4 mln m3, viimase 10 aasta keskmine (2013-2022) 11,1 mln m3.
Eesti Arhitektide Liit	<p>§ 38. Linnaruumi ja looduse lõimimise kava.</p> <p>Mõte on iseenesest asjakohane. See puudutab ka selliseid asustusüksuseid, mis ei kuulu nimetatud 10000 elanikuga linnade hulka, vaid ka senistesse valdadesse kujunevaid uusi suuri asustusalasid ning avaramat teemade hulka. Samas on see eelkõige oluline olemasoleva asustuse tihendamise tasakaalustamisel, mis vajab pikaajalist kavandamist ja mõjudega arvestamist.</p> <p>Sõnastaksime eelnõu § 38 lg 1 lühemalt ja järgmiselt: „...energia- ja kliimakava, planeeringu või muu arengudokumendi osana...“.</p>	Selgitame. Seaduse koostajana leiame, et linnalooduse kava võib olla kas eraldi dokument või osa kliima- ja energiakavast või mõnest muust arengudokumendist, kuid mitte planeeringust Planeeringus ei ole võimalik sätestada pindalalisi eesmärke näiteks rohealade kohta, lähtudes EL looduse taastamise määrusest.

Eesti Arhitektide Liit	<p>§ 56. Ehitusseadustiku täiendamine.</p> <p>Alates 2030 kavandatud hoonete süsinikujälje arvutus võib viia puitehituse osakaalu massiivse tõusuni. Toetame kodumaise puidu kasutamist, kuid puidu kasutamine ehituses peaks pikemas perspektiivis olema hoolikalt kaalutud ja arvestama selle ehitusmaterjali kahanevate ning kallinevate varudega. Kuigi Eesti riikliku jalajälje osas on see tervitatav muutus, tuleks väga põhjalikult kaaluda, kuidas seda saavutada Eesti metsade elurikkust ohverdamata. Puidu lauskasutamine ehituses ei pruugi Eesti keskkonnamärgidele soovitud mõju avaldada, kui selle tulemusena väheneb elurikkus Eesti metsades ja maharaiutud põlismetsad asenduvad liigivaeste puidupõldudega. Eelkõige tuleb soodustada puidu kasutust pikaajaliselt CO2 salvestavates konstruktsioonides ja taaskasutatavates elementides, samuti looduspõhistes ja traditsioonilistes lahendustes.</p>	<p>Selgitame. Täiendasime seletuskirjas EhSi täiendamise paragrahvi. Hoone süsinikujalajälje arvutamise eesmärk ei ole eelistada üht konkreetset materjali teisele, vaid mõista juba võimalikult varases projekteerimise faasis erinevate materjalide kasutuselevõtu mõju hoone kogu eluringi jooksul. Ühtlasi on jalajälje arvutus vajalik alates 2030. aastast rakenduvate püstitatavate hoonete süsinikujalajälje piirväärtuste väljatöötamiseks.</p>
Eesti Väike- ja Keskliste ettevõtjate assotsiatsioon	<p>Eesti Väike- ja Keskliste Ettevõtjate Assotsiatsiooni (EVEA) hinnangul vajavad ettevõtjad kindlust ja ettenähtavust majanduse reguleerimisel. Seda ka juhul, kui eesmärgiks on keskkonna parem kaitse. Kliimakindla majanduse seaduse eelnõu seda vajadust hästi ei rahulda. Eelnõus on tehtud mõned muudatused erinevate valdkondade seadustesse, aga eelnõust ei selgu, milliseid kohustusi ja piiranguid on veel plaanis ettevõtjatele lähiaastatel kehtestada seoses kliimaeesmärkide täitmisega.</p>	<p>Selgitame, et asjakohasel juhul on meetmeid kirjeldatud seletuskirjas. Kõik meetmed aga ei olegi seotud kõne all oleva seaduseelnõuga. Konkreetsete meetmete kavandamisel nähakse need ette õigusaktides.</p>
Eesti Väike- ja Keskliste ettevõtjate assotsiatsioon	<p>Seadus on õigusakt, mis koosneb õigusnormidest. Normid on kas reeglid, mida tuleb 100% täita või siis põhimõtted, mille täitmist on võimalik kaaluda. Nii riigi kui eri valdkondade kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise eesmärgid ei ole reeglid ega põhimõtted. Neid ei ole korrektne sõnastada seaduse tekstis.</p>	<p>Selgitame. Kuigi seaduseelnõus sätestatud põhimõtted on osaliselt kehtestatud ka valdkondlikes eriseadustes, on oluline sätestatud põhimõtted kokku koondada ka seaduseelnõus kehtestatud kliimaeesmärkide täitmiseks ja selgete suuniste andmiseks meetmete rakendamiseks. Kehtestatavad põhimõtted on erineva ulatuse ja iseloomuga, sisaldades nii üldiseid valdkonnaüleseid põhimõtteid kui ka konkreetsemaid või valdkonnapõhiseid juhtpõhimõtteid.</p>
Eesti Väike- ja Keskliste ettevõtjate assotsiatsioon	<p>Kasvuhoonegaaside vähendamise eesmärk, mida saab kasutada õigustusena kaalumise juures, kas kehtestatavad nõuded on proportsionaalsed, on nõrk argument. Kliima soojenemine ei ole keskkonnakahju, vaid olukorra muutus. Ettevõtlusvabaduse ja omandi piiramine uute nõuete ja kohustustega</p>	<p>Märkus on liiga üldine, põhiõiguste riive proportsionaalsust saab hinnata konkreetse meetme kontekstis, mitte eesmärgi tasandil.</p>

	kasvuhoonegaaside vähendamise eesmärgil ei pruugi olla proportsionaalne põhiõiguste riive.	
Eesti Väike- ja Keskliste ettevõtjate assotsiatsioon	Kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemi riigile laekuvast tulust suunatakse vähemalt 30% ulatuses erasektorile roheinnovatsiooni ja rohetehnoloogiate arendamise ja kasutuselevõtu toetamiseks. Eelnõus on defineerimata, mis on roheinnovatsioon ja rohetehnoloogiad ning on sätestamata kriteeriumid toetuse saamiseks. Ei ole selge, kas eelnõus sätestatud enampakkumisel saadud tulu jaotamise normid on koosõlas atmosfääriõhu kaitse seaduses tooduga, kus on sätestatud oluliselt detailsem regulatsioon.	Selgitame. Tegemist on raamseadusega, millega ei ole plaanis sätestada toetuse andmise tingimusi.
Eesti Väike- ja Keskliste ettevõtjate assotsiatsioon	Eelnõu kohaselt lõpetab avalik sektor fossiilkütuste kasutamise 2040. aastal, kui puudub mõistlik alternatiiv. See ei ole piisavalt täpselt määratletud kohustus ja kõlab rohkem loosungina. Ei ole selge, millist osa avalikust sektorist see puudutab, avaliku sektori puhul ei ole tegemist üheselt ja selgelt piiritletud õigusmõistega.	Selgitame. Täpsustasime eelnõus avaliku sektori definitsiooni ja lisasime sättesse erisused siseturvalisuse-, riigikaitse- ja meditsiiniteenuseid pakkuvatele avaliku sektori asutustele.
Eesti Väike- ja Keskliste ettevõtjate assotsiatsioon	Riik tagab, et kasvuhoonegaaside heite vähendamise või sidumise ja kliimasäästlike tehnoloogiate katsetamiseks vajalike tegevuslubade menetlus oleks kiire ja efektiivne. Eelnõus ei ole sätestatud, millal ja milliste meetmetega selline menetlus tagatakse ning millised institutsioonid selle ülesande täitmise eest vastutavad.	Arvestatud. Lisatud vastav rakendussäte KHG heite vähendamise või sidumise ja kliimasäästlike tehnoloogiate katsetamiseks vajaliku õigusruumi täiendamise kohta keskkonnakaitselubade andmisel.
Eesti Väike- ja Keskliste ettevõtjate assotsiatsioon	Eelnõus sätestatud kliimanõukogusse peab kuuluma ekspert, kellel on teadmised füüsika ja keemia valdkonnas.	Selgitame, et KKMS eelnõud on täpsustatud ja uues KKMSi versioonis ei ole ekspertide valdkondlikku pädevust loendiga piiritletud, vaid on täpsustatud, et kliimanõukogu koosneb kuni 7 eksperdist, kellel on laialdased ja kõrgetasemelised akadeemilised teadmised kliimanõukogu ülesannete täitmiseks.
Eesti Väike- ja Keskliste ettevõtjate assotsiatsioon	Kui eelnõu kohaselt on kliimakindlus ühiskonna, taristu ja looduskeskkonna valmisolek, vastupanu- ja reageerimisvõime võimalikele lühi- ja pikaajalistele kliimamõjudele, siis lõpetuseks sooviks teada, milline on eelnõu autorite arvates kliimakindel majandus ja millistele kriteeriumitele see peaks vastama. Hea oleks täpsemalt teada, kui suur peab näiteks olema teaduspõhisuse, väikese keskkonnamõjuga tehnoloogiate, ringmajanduse ja ressurside	Selgitame. Ettepanek ei puuduta otseselt seaduse ega seletuskirja sisu.

	kohapealse väärindamise osakaal majanduses ning energiatõhususe tase energiatootmises ja energia edastamises lõpptarbijateni.	
Eesti Tuuleenergia Assotsiatsioon	Kliimakindla majanduse seaduse eelnõu seletuskiri toob välja, et uue meetmena nähakse meretuuleparkide vähempakkumine 2 TWh ulatuses. Meetme maht on vähenenud kahekordselt, mis on vastuvoolu ujumine nii vajaduse kui ka tehnoloogilise mõistlikkusega.	Arvestatud. Seletuskirjas muudetud meretuule vähempakkumise meetme kirjeldus, võimsus viidud 1500 MW-ni.
Eesti Tuuleenergia Assotsiatsioon	<p>• Seaduse eelnõu 4. peatükis on välja toodud kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise eesmärgid, konkreetsemalt kasvuhuonegaaside heitkogus ja selle vähendamise eesmärgid. § 26 on esitatud konkreetsed energeetikasektori heitkoguste vähendamise protsendid kuid eesmärgi saavutamise viis on sõnastatud ülimalt üldiselt, öeldes et “suurendatakse järkjärgult vähese kasvuhuonegaaside heitega ja heiteta energiakandjate osakaalu energiatootmises”. Kuidas võetakse arvesse elektri importi ja eksporti? 2022 heitkoguseid Eestis on võimalik vähendada ka selliselt, et me tarbime vähem elektrit (millega kaasneb eeldatavasti majanduse stagnatsioon ja langus) ja/või impordime seda.</p> <p>Kuna selliselt defineeritud eesmärgid saab saavutada ka „mitte midagi tehes“ (st läbi majanduslanguse ja väheneva konkurentsivõime), siis tuleb seaduse sõnastust täpsustada lisatingimusega (§26 lg 3 lõppu) näiteks järgmises sõnastuses:</p> <p>Eesmärk loetakse täidetuks vaid juhul kui Eestis toodetav aastane elektri kogus on võrdne või suurem Eestis aastas tarbitavast elektrikogusest.</p> <p>Selline täpsustus oleks kooskõlas ka Energiamaajanduse korralduse seadusega, milles on sätestatud et aastaks 2030 moodustab taastuenergia vähemalt 65% riigisisest energia summaarsest lõpptarbisest, sellest taastuvelekter vähemalt 100%.</p>	Selgitame. Kuna KHG heite inventuuris ei võeta arvesse elektri impordist tulenevat KHG heidet vaid ainult riigisisest elektritootmist, siis ei ole seda siinkohal ka KKMSis arvestatud.
Eesti Tuuleenergia Assotsiatsioon	Seletuskirjas ei ole olemasolevate meetmete seas märgitud maismaal tuulest elektri tootmise jaoks hinnapõranda vähempakkumise korraldamist	Arvestatud. Seletuskirjale lisatud maismaatuule vähempakkumiste meede.

Eesti Tuuleenergia Assotsiatsioon	Teeme ettepanek kõrvaldada vastuolud Valitsusliidu 2024. a tegevusplaani ja Kliimakindla majanduse seaduse eelnõu vahel: <ul style="list-style-type: none"> • Milline on taastuvelektri tootmise osakaalu eesmärk 2030. a. (100% või 120% tarbimisest; kas arvesse läheb vaid tuulest ja päikesest toodetud elekter?); • Kliimaseaduses viidata elektri salvestamise arendamisele tehnoloogianeutraalselt, mitte ühe konkreetse arendaja projekti kaudu; 	Arvestatud. Seletuskirjas selgitatud, et riigi eesmärk on toota elektrit aastaks 2030 100% riigis tarbitud brutotarbimisest taastuvatest energiaallikatest.
Eesti Toiduliit	Miks on valitud referentsaastaks just 2022? Kas ja kuidas arvestatakse ettevõtete varasemat CO2 vähendamise panust ja oingutusi? Kas KLS vahe- ja lõppetappe on võrreldud teiste EL liikmesriikide sarnaste eesmärkidega? Kas Eesti ülesanded on teiste riikidega samas suurusjärgus või on ülesanded ambitsioonikamad?	Selgitame. 2022.a on kõige viimased saadaolevad inventuuriandmed. Ettevõtete panust on võetud arvesse vastavalt KHG heite inventuurile ja kasutatavale meetodikale.
Eesti Toiduliit	TL ei toeta teistest liikmesriikidest ambitsioonikamate eesmärkide püstitamist. Toiduainete ja jookide tootmises valitseb ülitihed konkurents ja tooted liiguvad vabalt EL ühisturu piires. Vähimigi erinevus keskkonnahoiu nõuetes võib muuta Eesti tootmissisendid märgatavalt kallimaks ja anda muude riikide tootjatele abaausa konkurentsieelise. Toetame ambitsioonikate kliimaeesmärkide kehtestamist sellistes töötleva tööstuse sektorites, kus need annavad konkreetse mõõdetava konkurentsieelise. Toidutööstus oma avatuse, madala turule sisenemise lävendi ja tiheda konkurentsi tõttu ei kuulu nende sektorite hulka. Peame oluliseks toonitada üldist põhimõtet, et Eesti peab kliimahoiu poliitikat rakendades liikuma teiste EL riikidega võrdses tempos.	Selgitame. KKMS ei sea kohustusi ja piiranguid eraettevõtetele.
Eesti Toiduliit	Teeme ettepaneku lisada § 33 lõige 2: „ 8) Toidujulgeoleku ja toidu isevarustuse taseme tagamine.“.	Arvestatud. Toidujulgeolek ja toidu isevarustustase on kohanemise eesmärgina lisatud
Eesti Toiduliit	Ettepanek: täiendada KLS eelnõud eesmärkide elluviimiseks vajalike rahastusallikate, ajakavadega ja energiakandjate hindu puudutavate arvestustega erinevate sektoritele.	Osaliselt arvestatud. KKMS eelnõu seletuskirja täiendatud sektoripõhiste meetmete mahtude ja investeeringute vajadusega.

Eesti Toiduliit	Ettepanek: KLS eelnõus on toodud § 17. konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna soodustamise osas tuua eelnõus selgemalt välja eesmärgid, mis on seotud erinevate sektorite lisandväärtuse loomise ja Eesti majanduse üldise konkurentsivõime tugevdamisega.	Osaliselt arvestatud. Sektorite mõjuhinnangud lisatud sektorite eesmärkide juurde. Mõjuhinnanguid täiendatud.
Eesti Toiduliit	Juhime tähelepanu veel sellele, et eelnõus tuleks kasutada kliimaeesmärkide kulupõhist hindamist. Meetmed peaks olema rahaliselt väljendatavad, investeeringute tasuvus ja mõju tootmissisenditele peaksid olema korrektset analüüsitud.	Osaliselt arvestatud. KKMS eelnõu seletuskirja täiendatud sektoripõhiste meetmete mahtude ja investeeringute vajadusega.
Eesti Toiduliit	Oleme mures lisanduva halduskoormuse tõttu ettevõtetele , see ei ole vastavuses poliitilistele suundumustega. Palume eelnõus arvestada ettevõtjatele halduskoormuse vähendamise võimalustega.	Selgitame. KKMSiga ei kaasne täiendavat aruandluskohustust ettevõtetele. Üld- ja sektorite eesmärgid on riigile sihi andmiseks ja nendega tuleb arvestada valdkondlike poliitikate ja meetmete väljatöötamisel, näiteks keskkonnalubade väljastamisel. Ükski ettevõtte ise ei pea seadusest tulenevalt jälgima oma energia ja tarnespordi jalajälje vähendamist.
Eesti Toiduliit	Kokkuvõttes oleme seisukohal, et esitatud kujul KLS eelnõu ei anna meie ettevõtetele kindlust ei konkurentsivõime säilimiseks ega investeeringute planeerimiseks. Eelnõus ei ole kahjuks pööratud tähelepanu toidujulgeoleku tagamisele. Eelnõu vajab oluliselt täiendamist nii eesmärkide, rakenduvate kohustuste kui ka mõjuanalüüside osas.	Arvestatud. KKMS seletuskirja mõjuhinnangute ja investeeringuvajaduse osas täiendatud. Toidujulgeoleku tagamine ja toidu isevarustus kohanemise ühe eesmärgi all välja toodud.
Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit	Tulenevalt LULUCF-i määrusest (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02018R0841-20230511) ei tohi Eesti LULUCF-i sektori heide perioodil 2026-2030 olla suurem kui 1,948 miljonit tonni CO2 ekvivalenti aastas. Riigikogu Euroopa asjade komisjon on korduvalt väljendanud, et Eesti ametnikud ja poliitikud ei tohi kergekäeliselt võtta Eestile suuremaid kohustusi kui Euroopa Liidu õigusaktid nõuavad. Seega soovime tungivalt muuta eelnõu § 32 lõiget 2 ja sõnastada see järgnevalt: ETTEPANEK nr 1: Muuta § 32 lg 2 sõnastust § 32 (2) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud heitkogust vähendatakse 2016-2018 aastate keskmise heitkogusega võrreldes 18%. Lubatud heitme maksimaalne kogus on 2030 aastal 1,948 miljonit tonni CO2 ekvivalenti.	Selgitame. Oleme eesmärgi seadmisel lähtunud kliimapoliitika ühendatud anumate süsteemi loogikast. Kui perioodil 2021-2025 aitavad prognooside järgi teised sektorid (sh transport ja põllumajandus) leevendada maakasutuse sektori puudujääki, siis perioodil 2026-2030 aitab LULUCF katta teiste sektorite puudujääki selliselt, et 2030. aastaks on Eestil tervikuna võimalik LULUCF ja JJM kohustused täita.

Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit	Eesti metsandus, puidu väärindamine ja pikaajaliste puittoodete tootmine on üks parimaid viise Eestis kliimamuutuste leevendamiseks. Seetõttu peab ka 2035 aasta eesmärk seda nägemust kandma. Seega soovime muuta eelnõus § 32 lõiget 3 ja sõnastada see järgnevalt: ETTEPANEK nr 2: § 32 (3) Maakasutussektori eesmärk on mitte suurendada heitkoguseid aastaks 2035 võrreldes 2030 aastaga.	Selgitame. Sektorite eesmärgid on seatud arvestades sektorite üleseid ja sektorite siseseid võimalusi ning aluseks on kõige viimane arvestatud heide 2022.aasta kohta, et tagada sektorite vaheliste eesmärkide võrreldavus.
Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit	LULUCF-i sektor koosneb 4.A Metsamaa, 4.B Põllumaa, 4.C Rohumaa, 4.D Märgalad, 4.E Asulad, 4.F Muu maa ja 4.G Puittooted. Mõistlik oleks Eelnõus maakasutussektori paragrahvis kasutada samu alakategooriaid, lisades sinna põllu- ja rohumaad ning eemaldades kahjustatud märgalad. ETTEPANEK nr 3: § 32 lg 1 täiendamiseks Täiendada § 32 lg 1 loetelu sõnadega põllumaal ja rohumaal.	Arvestatud. Maakasutussektori KHG heite tekitajate määratlust täiendatud.
Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit	ETTEPANEK nr 4: § 32-le täiendava lõike 6 lisamiseks Lisada § 32 täiendav lõige 6: Süsiniku sidumise suurendamise ja talletamise eesmärkideks on: 1. Suurendada metsade süsiniku sidumise võimet läbi õigeaegse uuendusraie tegemise ning mullale sobiva puuliigilise koosseisuga metsa uuendamisega ja kasvatamisega; 2. riigil koostöös erainvestori(te)ga rajada puidu keemilise väärindamise tehas(ed) aastaks 2030. 3. riigil soodustada mitte metsamaa metsastamist ja istandike rajamist.	Selgitame. Sektori KHG heitkoguse vähendamise või sidumise suurendamise meetmed on esitatud seletuskirjas.
Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit	ETTEPANEK nr 5: seletuskirja lk 12 täiendamiseks Lisada seletuskirjale 12. leheküljele täiendav tekst: Seaduse väljatöötamisel ning elluviimisel osaleb samaväärse otsustusõigusega kliimaministeeriumi kõrval ka majandus- ja kommunikatsiooni ministeerium eesotsas majandus- ja tööstusministri ja tema meeskonnaga.	Selgitame. MKMil on keskne roll konkurentsivõime hinnangu koostamisel. Lisaks vastutab iga minister kliimaeesmärkide täitmise eest oma valdkonnas.

Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit	ETTEPANEK nr 6: Eelnõu § 32 lg 4 muutmiseks alljärgnevas sõnastuses: Maakasutussektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle vähendamise ning kasvuhoonegaaside sidumise eesmärgiks pole muudes sektorites kasvuhoonegaaside heite kompenseerimine, sest see pole realselt pikaajaliselt võimalik. Kliimaneutraalsuse saavutamine eeldab kõigi sektorite panust.	Arvestatud. Lõige KKMS eelnõust eemaldatud.
Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit	<p>7. Eelnõu seletuskirja lk 49 on selgitatud seoses maakasutussektori kasvuhoonegaaside heitkoguse ja selle vähendamine ning kasvuhoonegaaside sidumise eesmärgiga (§ 32) muuhulgas alljärgnevat:</p> <p>Olemasolevate meetmetega võrreldes on eesmärgi täitmiseks tänastele andmetele tuginedes (Keskkonnaagentuur, 2024) vajalik rakendada lisameetmeid, mis tagaksid ca 1 mln tm/a madalama raiemahu.</p> <p>Ühtlasi on Eelnõu seletuskirja leheküljel 46 leitud, et metsamajandamises ja puidukasutuses võiks kohalduda:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Raiemaht, mille puhul raied ei ületa pikemas vaates majandusmetsade netojuurdekasvu, metsade tagavara raiete tagajärjel ei kahane ning kohalikule metsa- ja puidutööstusele on tagatud tooraine stabiilne pakkumine. <p>ETTEPANEK nr 7: lisada seletuskirja lk 46 enne metsamajandamise meetmete loetelule alljärgnev lõik:</p> <p>Raiemahu eesmärgiks on liikuda metsade ühtlasema vanuselise jaotuse poole. Selle saavutamiseks tuleb kombineerida arvestuslangi ja ühtlase kasutuse langi stsenaariumeid. Optimaalne on käesoleval kümnendil raiuda 12-13 miljonit tihumeetrit ja järgmisel kümnendil 12 miljonit tihumeetrit. Seejärel saavutab mets optimaalsema vanuselise jagunemise ja tagavara ning edaspidiseks saaks üleminna ühtlase kasutuse langiga sarnasele raiemahule. Sellega on ka tagatud kohalikule puidutööstusele kvaliteetse tooraine stabiilne pakkumine pikaajaliste puittoodete tootmiseks ja puidu väärindamiseks.</p>	Osaliselt arvestatud. Ühtlase vanuselise jaotuse suunas liikumine seletuskirja lisatud.

<p>Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit</p>	<p>Kliimanõukogu koosseisu kuuluvate ekspertide loend ei kattu Euroopa liidu 2021. a. kliimaneutraalsuse saavutamise raamistiku mõjutatud majandussektoritega. Riigi valikul võib kindlasti valdkondi lisada, aga ei tohiks välistada sektoreid ja nende esindajaid, millised ELi arvamus kohaselt peaks aitama kaasa kliimaneutraalsuse saavutamisele.</p> <p>ETTEPANEK nr 8: Eelnõu § 49 lg 4 sõnastuse täiendamiseks: Kliimanõukogu koosneb ekspertide kogust, kellel on laialdased ja kõrgetasemelised kliimavaldkonnaga seotud akadeemilised teadmised tööstuse, metsanduse, tehnoloogia, energeetika, liikuvuse ja ruumiloome, põllumajanduse, looduse, majanduse, kliimateaduse uuringute või keskkonnaga seotud tervise ja käitumisuuringute alal.</p>	<p>Selgitame. Uues KKMSi versioonis ei ole ekspertide valdkondlikku pädevust loendiga piiritletud.</p>
<p>Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit</p>	<p>ETTEPANEK nr 9: täiendada Eelnõu § 40 lg 4 teksti, tehes viite konkurentsivõimelisele kliimaneutraalsele majandusele, mis võimaldab ka olemasolevaid parimaid tehnoloogilisi lahendusi kasutada innovatsiooni kõrval, alljärgnevas redaktsioonis:</p> <p>„Kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemi riigile laekuvast tulust suunatakse vähemalt 30% ulatuses olemasolevate parimate kliimaneutraalsele tehnoloogiaga majanduse toetamiseks ja erasektori roheinnovatsiooni ja -tehnoloogiate arendamise ja kasutuselevõtu toetamiseks.“</p>	<p>Selgitame, et roheinnovatsiooni ja -tehnoloogiate arendamise ja kasutuselevõtu soosimine võimaldabki ettevõtete rahvusvahelist konkurentsivõimet tõsta ning on üheks tugitalaks kliimaeesmärkide saavutamisel. Seetõttu on vajalik tagada kliimasäästlike tehnoloogiate arendamiseks ja kasutusele võtmiseks stabiilne rahastamismehhanism. Vahendeid suunatakse nii olemasolevate rohetehnoloogiate toetamiseks kui ka innovaatiliste tehnoloogiate arendamiseks ja kasutuselevõtmiseks.</p>
<p>Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit</p>	<p>ETTEPANEK nr 10: lisada Eelnõu § 14 lõppu täiendav lõik: Vastavalt Öiglase ülemineku platvormile kaitseb õiglase ülemineku mehhanism ka äriühinguid ja sektoreid, mis tegutsevad suure CO₂-mahukusega tööstusharudes või mis koosnevad sellistest tööstusharudest. Öiglase ülemineku mehhanism kaitseb neid tööstuseid toetades muuhulgas neid üleminekul vähese CO₂ heitega tehnoloogiale.</p>	<p>Selgitame. Leiame, et õiglase ülemineku põhimõtte all on piisavlt lahti kirjeldatud kellele see põhimõte suunatud on.</p>

Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit	ETTEPANEK nr 11: Täiendada seletuskirja lk 23 teksti lisades olemasolevate tööstusharudele viite: "Tööstussektoris on oluline parandada ka võimalusi tööstuslikeks katseteks loamenetluste lihtsustamiseks ning sihitud grantide pakkumist uutele ja olemasolevatele tööstusharudele."	Arvestatud. Lisatud sõna "olemasolevatele".
Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit	ETTEPANEK nr 12 seletuskirja täiendamiseks Seletuskirja lk 32 tuleks olemasolevate meetmete täienduseks lisada puuduolev meede CO2 vähenduseks tööstuslikes protsessides, milleks on taastuvaid energiaallikaid mh kaskaadkasutuse põhimõtetest lähtuvalt ka biomassi kasutamine.	Selgitame. Tööstussektori kasvuhoonegaaside heite vähendamise meetmetena on ette nähtud muuhulgas maagaasi asendamine taastuvkütustega, lisaks on olemasolevatest mitmed meetmed suunatud tööstussektori KHG heite vähendamise hoogustamiseks.
Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit	ETTEPANEK nr 13: Lisada Eelnõu seletuskirja tabelisse nr 4 (lk 36) potentsiaal ja meede "Maagaasi asendamine taastuenergiaga tööstuslikes protsessides", kogumõjuga vähemalt 20 000 t CO2 ekvivalenti ja meede peaks olema lisanduv, vastutajaks Riik ja erasektor.	Arvestatud. Seletuskirja täiendatud.
Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit	ETTEPANEK nr 14: Lisada Eelnõu seletuskirja tabelisse nr 4 (lk 36) tehnoloogianeutraalne meetmena "Maagaasi asendamine taastuenergiaga tööstuslikes protsessides", kogumõjuga vähemalt 20 000 t CO2 ekvivalenti ja proportsionaalselt summaga 20-40 miljonit eurot muude meetmete toetusi arvestades.	Arvestatud. Seletuskirja täiendatud.
Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit	ETTEPANEK nr 15: Eelnõu seletuskiri võiks energeetika taastuenergiaga lahenduste poolest olla tehnoloogianeutraalne.	Selgitame. VVTP järgi on eesmärk suurendada taastuenergia osakaalu ennekõike maismaa- ja meretuule energia arvelt.
Logistika ja Sadamate Liit	Eelnõu üldsätetes on lühidalt ja mõistlikult sõnastatud seaduse reguleerimisala rõhuasetused. Samas näeme, et seaduse regulatsioonides lähtutakse vaid rahvusvahelistest konventsioonidest, lepingutest ja kokkulepetest. Seaduse kehtestamise ajal ning lühikese aja jooksul pärast seda ei kehtestata Eesti oma konkreetseid tegevuskavasid. Õigusloome hea tava kohaselt peaksid olulisemate alamaktide kasvõi üldisemad projektsuunised olema eelnõu juurde lisatud. Antud juhul neile vaid viidatakse. Paragrahv 40 ning sellele järgnevad sätted annavad ebamäärase viite arengukavadele ja programmidele. Seadus ei anna nendeks mingeid otseseid	Selgitame, et tegemist on raamseadusega. Seaduse eesmärk ei ole reguleerida erinevate valdkondlike arengukavade koostamist, küll aga annab nende koostamisel sisulised suunised, millega peab tegevuste kavandamisel arvestama.

	suuniseid, kuigi seaduse suuniste vajalikkus tuleneb samuti õigusloome heast tavast.	
Logistika ja Sadamate Liit	Seaduseelnõu paragrahvid 9, 10 ja 12 sätestavad kliimaneutraalsuse ja CO2 neutraalsuse ning ka kasvuhoonegaaside sidumise aspekte, mis tagaksid eeldatavad tasakaaluseisundid, mida tuleb vastavate meetmetega saavutada. Kuid, võimatu on neid tasakaale saavutada vaid siseriiklike meetmetega, nagu märkisime eespool.	Teadmiseks võetud. Ettepanek ei puuduta otseselt KKMSi eelnõu ega seletuskirja sisu.
Logistika ja Sadamate Liit	Seaduseelnõu paragrahv 19 sätestab Eestist kasvuhoonegaaside lekke vältimise põhimõtted kolmandatesse riikidesse. Miks kolmandatesse riikidesse, mitte teistesse riikidesse ja miks ei sätestata välislekke võimalikkust Eestisse, mis on käesoleva seaduse mõttes olulisem. Kui seda ei ole võimalik takistada, siis tasuks seaduse regulatsioonidega tagada vähemalt seire ja aruandlus.	Selgitame. Süsiniku lekke ülekandumise vältimise põhimõtte eesmärk on vältida kliimaeesmärkide tõttu strateegiliselt oluliste valdkondade liikumist piiri taha, mille tulemusena on riigil vaja hakata strateegiliselt olulisi tooteid väljast sisse ostma. Üheks selliseks näiteks on toidutootmine.
Logistika ja Sadamate Liit	Seaduseelnõu paragrahvis 22 käsitletakse Eesti oma ressursside kohapealset väärimdamist. Kuid senini ei ole selge, kuidas see toimiks energiaressursside vaates. Käesoleva seaduse eelnõu staadiumis ei ole selge, millisel viisil ja milliste kohalike ja ka teistest riikidest kaasatud ressursside alusel tagatakse energiaohutus nii, et oleks tagatud ka seaduses käsitletavat kliimameetmed.	Selgitame. Põhimõtte pealkirjast on eemaldatud sõna "kohapealne", see on tingitud vastuolust EL ühise siseturu reeglitega.
Logistika ja Sadamate Liit	Kirjutatakse, et „Riikliku energia- ja kliimakava koostamise algatab ja selle koostamist korraldab Kliimaministeerium. Vabariigi Valitsus seab riikliku energiatõhususe eesmärgi aastani 2030 kliimakindla majanduse seaduse §-s 36 nimetatud riiklikus energia- ja kliimakavas“. Kuid seaduse vastuvõtmise ajaks ning ka lähitulevikus niisugust algatust ja selle positiivset mõju tõenäoliselt oodata ei saa.	Selgitame, et kehtivas õigusruumis tuleneb riikliku energia- ja kliimakava (REKK) kehtestamise ja energiatõhususe eesmärgi püstitamise volitusnorm energiamajanduse korralduse seaduse (EnKS) § 3 lõikest 9. Eelnõukohase §-ga 39 ning EnKS muudatusega tuuakse REKK volitusnorm ja sellega kaasnevad sätted üle KKMS-i, kuid REKK koostamise põhialuseid ei muudeta. Eelnõusse on sisse viidud parandus seoses energiatõhususe eesmärgi seadmisega aastaks 2030. See pädevus jäetakse energiamajanduse korralduse seaduse alusel endiselt Vabariigi Valitsusele ja seda ei tehta riiklikus energia- ja kliimakavas.
Logistika ja Sadamate Liit	Seaduseelnõu paragrahvid 25 ja 26 on kaudselt regulatiivsed, sest sätestavad täitmise tähtajad, kuigi kirjutatakse, et tegemist on vaid eesmärkidega. Probleem on aga selles, et ei arvestata mitte-inimtekkelist saastet, saaste „transiiti“, saastet, mis tuleb maismaa ja meretranspordiga.	Selgitame. Merendusega seotud KHG kohustusi reguleerivad rahvusvahelised õigusaktid, mille eesmärgiks on näiteks rahvusvahelise merenduse heite ja EL-i meretranspordi CO2 heite vähendamine.

	<p>Paragrahvis 27 vaid mainitakse transpordisektori mõju. Mainitakse, et selle sektori heitkogus koosneb vaid riigisisestest veondusliikidest. Tegelikult ju mitte, sest isegi laevaliiklus, mis ei sisene Eesti territoriaal -ja sisemerre põhjustab Eesti-suunalist heidet, mida saab vastavate seiremõõtmistega tuvastada.</p>	
Logistika ja Sadamate Liit	<p>5. Paragrahvis 33 sätestatakse kliimamuutustega kohanemise eesmärgid, mille seas mainitakse ka majanduse vastupanuvõimet, kuid mitte majanduse konkurentsivõimet. On ju mõistetav, et kliimamuutuste ajastul konkurents tugevneb. Kuivõrd iga riik suudab tagada efektiivsed kliimamuutustega kohanemise tingimused, sedavõrd tagatakse tõhus konkurentsipositsioon. Seaduse eelnõu seda asjaolu ei arvesta. Kirjutatakse vaid, et täpsemad eesmärgid seatakse valdkonna arengukavades ja tegevusprogrammides ilma, et seadus annaks täpsema ajakava, suunised. Nagu eespool mainisime oleks vajalik, et eelnõu juures oleksid nende kavade ja programmide kasvõi ligikaudsed teesid ja selgemad tähtajad.</p>	<p>Selgitame. Konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna soodustamise põhimõtte kehtib läbivalt nii kliimamuutuste leevendamise kui ka kliimamuutustega kohanemise eesmärkide täitmise osas.</p>
Logistika ja Sadamate Liit	<p>6. Kuigi paragrahv 2 sätestab seaduse reguleerimisala, puuduvad seaduses regulatsioonid. Õigusloome hea tava kohaselt on iga seaduse eesmärgiks reguleerida valdkondi, mis on seni reguleerimata. Regulatsioonide asemel kasutatakse väljendeid: koostatakse ülevaated, seatakse eesmärgid, koostatakse valdkondlikud arengukavad, suurendatakse tõhusust, soositakse jne. Õigusloome heaks tavaks on seaduse eelnõuga koos esitada alamaktide projektid. Seaduses ei ole viiteid määrustele, kuid sedavõrd on rohkem viiteid programmidele ja arengukavadele. Oleks õige, kui seaduse eelnõu juures oleks arengukavade ja programmdokumentide eelnõud kasvõi teeside kujul, kuid konkreetse sisuga teeside kujul. Kuna need puuduvad, siis seaduse vastuvõtmisel üldises korras, nagu kavandatakse, muutub uus ja väga olulise tähtsusega seadus ebaregulatiivseks. Ning niisugune ebaregulatiivsus võib püsida pikemat aega.</p>	<p>Selgitame, et seadusega sätestatu täidab teatud mõttes pedagoogilist eesmärki. Põhimõtete sätestamisel lähtutakse samas kaalutlusest nagu seaduse kehteala määratlemiselgi - üldine ja abstraktne regulatsioon jätab võimaluse tõlgendamiseks. Seadus püüab midagi muuta isikute kliimaaalases käitumises – see aga algab aluspõhimõtete tundmisest. Sama lähenemist kasutati ka KeÜSi väljatöötamisel. Seaduse eesmärk ei ole reguleerida erinevate valdkondlike arengukavade koostamist, küll aga annab nende koostamisel sisulised suunised, millega peab tegevuste kavandamisel arvestama.</p>

Logistika ja Sadamate Liit	<p>Kliimakindla majanduse tagamise idee on äärmiselt oluline ja vajalik. Teemaga tuleks jõudsalt jätkata, kaasates laiemad ühiskonnagrupid. Kuid, kui seda ei õnnestu kujundada seaduse formaadis, saaks seda teha Ühiskondliku Kokkuleppe formaadis, mille ühiskondlik mõju oleks kindlasti võimsam, kui ebaregulatiivne seadus.</p> <p>Seaduse eelnõu sätted ja viited tuleviku programmidele ja arengukavadele vastavad küllalt täpselt Ühiskondliku Kokkuleppe formaadile. Isegi, lähtudes vajadusest kehtestada Euroopa 2021.a. kliimamääruse nõuded Eesti õigusruumis oleks Rahvusliku Kokkuleppe formaat piisavalt ambitsioonikas ja usaldusväärne.</p>	Teadmiseks võetud. Ettepanek ei puuduta otseselt KKMSi eelnõu ega seletuskirja sisu.
Eesti Taastuvenergia Koda	<p>§ 26. Energeetikasektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle vähendamise eesmärgid. Tervitame Kliimaministeeriumi ettepanekut muuta elektri ja soojuse tootmine CO₂-neutraalseks. Peame võimalikuks saavutada bilansiliselt 100% taastuvenergiale üleminek elektri ja soojuse tootmises juba 2030. aastaks seda toetavate tegevuste ja regulatiivse keskkonna mõjul. Juhime tähelepanu võimalikule ebakõlale eelnõu energeetikasektori eesmärkides, mis võivad tekitada õiguslikku selgusetust. Nimelt § 26 lõike 2 järgi vähendatakse sektori heitkogust 2022. aasta heitkogusega võrreldes 2040. aastaks 84%, aga § 26 lõike 3 järgi on alates 2040. aastast elektri ja soojuse tootmine CO₂-neutraalne. Seaduseelnõu seletuskirja järgi oli energeetikasektori kasvuhoonegaaside heitkogus 2022. aastal 6 882 660 t CO₂ ekvivalenti ning 2040. aastaks vähendatakse seda 1 098 575 t CO₂ ekvivalentini, mis tõesti teeb 84% vähendamist. Samas viimase kasvuhoonegaaside inventuuri järgi oli 2022. aastal sektorile vastavate kategooriate (avalik elektri ja soojuse tootmine, kütuste hajusheide ja võrguhaldus) CO₂ heitkogus 6 818 710 t CO₂ ekvivalenti, mis moodustab 99% sektori koguheitest, ja teiste kasvuhoonegaaside nagu CH₄, N₂O, NO_x, CO ja SO₂ heitkogus kokku 63 950 t CO₂ ekvivalenti, mis moodustab vaid 1% sektori koguheitest. Seega elektri ja soojuse tootmise CO₂-neutraalseks muutmise ehk CO₂ heitkoguse netonulli viimise järel vähendatakse meie arvutuste järgi sektori heitkogust 99% võrra, mitte 84% võrra nagu § 26 lõikes 2 öeldakse. Palume täpsustada, kumb on eesmärk: kas heitkoguse vähendamine 84% võrra või CO₂-neutraalsus, mis meie arvutuste järgi tähendab heitkoguse vähendamist 99% võrra. Rõhutame, et toetame</p>	Selgitame. Arvestusse on jäetud muud KHG heited ning CO ₂ neutraalne tootmine 2040 vaates tähendab seda, et kõik uued load ja riigieelarveline rahastus arvestab selle tähtajaga. Samas ei panda olemasolevaid ja tootavaid katlaid kinni juhul, kui nende eluiga pole veel lõppenud.

	ettepanekut muuta 2040. aastaks elektri ja soojuse tootmine CO2-neutraalseks ehk vähendada heitkogust 99% võrra.	
Eesti Taastuvenergia Koda	Eelnõu seletuskirjas on ühe energeetikasektori kasvuhoonegaaside heitkoguse vähendamise meetmena toodud taastuvelektri vähempakkumine mahus 2 TWh meretuuleparkidele ja kommuneeritud vastava kuluna tarbijale 130 miljonit eurot aastas 20 aasta jooksul, kokku 2,6 miljardit eurot. Ehkki teadaolevalt käivad meretuuleenergia vähempakkumise tingimuste osas eraldi arutelud, peame vajalikuks märkida, et 2 TWh vastab 450-500 MW tootmisvõimsusele, mis tähendab vähemat mastaabiefekti, suuremat LCOE-d, projekti atraktiivsuse tuntavat vähenemist partnerite silmis ning samuti ei kata vastav tootmisvõimsus taastuvelektri eesmärgi. Lisaks ei ole kulu tarbijale arvestatud õigesti, kuna 65 miljonit eurot aastas 1 TWh kohta eeldaks, et elektri hinnad oleksid pidevalt nullilähedased, mis on ebarealistlik. Kui eeldada talutavaks kuluks tarbijale 130 miljonit eurot aastas, oleks võimalik välja kuulutada vähemalt 3 TWh mahus vähempakkumine, mis vastaks juba 700-750 MW tootmisvõimsusele, mis on väiksema LCOE ja suurema realiseeritavuse potentsiaaliga. Arvestades, et meretuuleenergia vähempakkumise mahtu ja detaile ei fikseerita formaalselt käesoleva eelnõuga, palume minimaalselt eelnõu seletuskirjas jätta paindlikkus muudatusteks kavandatavas meretuuleenergia vähempakkumise meetmes ja mahus.	Arvestatud. Seletuskirja vastavalt muudetud.
Eesti Taastuvenergia Koda	Turuosaliste jaoks jääb veidi segaseks ka see, kust jooksevad eri sektorite piirid, näiteks milline osa soojusmajandusest kuulub energeetika- ja milline hoonete sektori alla. Soovitame selguse huvides sektorite piiride täpsustamist seaduseelnõus või seletuskirjas ja sektorite sidumist konkreetsete kasvuhoonegaaside inventuuri kategooriatega, nagu seda selgitati tööühmade kaasamise käigus.	Osaliselt arvestatud. Seletuskirja täiendatud hoonete sektori KHG heitkoguse osas. KKMSi eesmärkide seadmisel oleme parema selguse huvides lähtunud sektoritest lähtuvast KHG heitest mitte KHG heite inventuurist. Kuna seadus peab olema arusaadav kõigi jaoks, siis leiame, et kliimaeesmärkide sidumine KHG heite inventuuri kategooriatega, tekitaks asjatut infomüra.

Eesti Taastuenergia Koda	Eelnõu seletuskirjas on asjakohaselt viidatud energiamajanduse korralduse seaduse §-s 32(1) toodud eesmärgile, mis eeldab, et aastaks 2030 ja edasi moodustab elektrienergia summaarsest lõpptarbimisest taastuenergia vähemalt 100 protsenti. Seega on oluline muu hulgas heitkoguse vähendamise eesmärkide järgimiseks õigesti prognoosida aasta 2030 ja järgnevate aastate elektrienergia lõpptarbimist, mida on siiani meie kogemuse järgi pigem alaprognoositud. Eelnõu ja seletuskirigi eeldavad muu hulgas soojus- ja transpordisektori elektrifitseerimist, mis tõstab elektrienergia lõpptarbimist tuntavalt. Seega palume eelnõus ja/või seletuskirjas rõhutada, et energeetikasektori kasvuhoonegaaside heitkoguse vähendamise eesmärkide täitmise ja vastavate meetmete kujundamise juures tuleb silmas pidada oodatavat elektrienergia lõpptarbimise olulist kasvu nii aastaks 2030 kui ka edaspidi.	Osaliselt arvestatud. Seletuskirja lisatud selgitus, et elektritarbimine võib uute tööstustarbijate lisandumisel alates 2030 oluliselt kasvada.
Eesti Taastuenergia Koda	Kuivõrd seletuskirja mõjuanalüüsi ja varem avaldatud seaduse põhisuundade tutvustuse järgi saavutatakse sektori mõju nii vähese heitega energiatootmisele ülemineku kui ka tõhusa energiakasutuse kaudu, siis võiks seaduseelnõus või seletuskirjas täpsemalt kajastada ka energiatõhususe suurendamise eesmäärke ja selleks tehtavaid tegevusi, mida praegu ei ole võimalik eesmärkide ega meetmete hulgast leida.	Arvestatud. Eelnõu seletuskirjas kajastatud täpsemalt energiatõhususe eesmäärke.
Eesti Taastuenergia Koda	§ 27. Transpordisektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle vähendamise eesmärgid. Transpordisektoris on suur potentsiaal taastuvelektri ja -kütuste kasutamiseks. Erinevalt energiasektorist ei ole riigil hetkel terviklikku ülevaadet transpordisektoris taastuenergiale ülemineku ja kliimanetraalsuse eesmärgini jõudmise võimalustest ega tegevuskava selle saavutamiseks. Kuna transpordisektor on suuruselt teine kasvuhoonegaaside heiteallikas, siis soovime, et Kliimaministerium telliks analüüsi, kus uuritaks ja pakutaks välja taastuenergiale ülemineku ja kliimanetraalsuse saavutamise võimalused transpordisektoris. See on vajalik nii avalikkuse ja huvirühmade harimiseks kui ka Kliimaministeriumile endale tõhusamaks seisukohtade koostamiseks ja kaitsmiseks võimalike uute Euroopa Komisjoni algatuste läbirääkimistes, riigi transpordi ja liikuvuse arengukava uuendamiseks ning tulevikus kliimakindla majanduse seaduse eesmärkide läbivaatamise käigus uute transpordisektori eesmärkide seadmiseks.	Selgitame. Ettepanek ei puuduta otseselt seaduse ega seletuskirja sisu. Kliimaministeriumil on plaanis elektromobiilsuse ja CO2 vabade või vähese heitega kütuste teekaardi koostamine.

<p>Eesti Taastuvenergia Koda</p>	<p>§ 34. Avaliku sektori eesmärgid. § 34 lõikes 4 mainitud fossiilkütuste toetamise ja kasutamise lõpetamise puhul soovitame mitte kehtestada mitmeti tõlgendatavaid erandeid nagu „välja arvatud juhul, kui puuduvad mõistlikud alternatiivid“. Selline sõnastus võib luua õiguslikku selgusetust selle osas, mis on „mõistlik alternatiiv“, ja võimaldada seda tõlgendada fossiilkütuste subsideerimisega ja kasutamisega jätkamise kasuks. Leiame, et sellise erandi kehtestamine ei ole vajalik, kuna kõik vajalikud ja mõistlikud alternatiivid on juba olemas ning on kindlasti konkurentsivõimelised 2035. aastal. Valdkondades nagu tsiviilkaitse, tuletõrje, korrakaitsejõud, kiireloomulise meditsiinilise abi osutamine ja muud eriotstarbed, kus ei pruugi olla võimalik või otstarbekas kasutusele võtta elektrisõidukeid, on võimalik kasutada sise põlemismootoriga sõidukites taastuvaid biokütuseid.</p>	<p>Arvestatud. Sätet täpsustatud siseturvalisuse-, riigikaitse- ja meditsiiniteenuseid pakkuvate avaliku sektori asutustega.</p>
<p>Eesti Taastuvenergia Koda</p>	<p>§ 35. Avaliku sektori kohustused kliimamuutuste leevendamisel ja kliimamuutustega kohanemisel. Energiasektori eesmärkide täitmiseks on oluline, et avalik sektor teeks jõulised muudatused planeerimisalases regulatsioonis. Tuuleparkide planeerimisel võiks väljaspool tiheasustusalasid teatud tingimustel lugeda kõik alad go-to aladeks, kus puuduks vajadus planeeringu koostamise järele ning sobiliku tuulikute arvu ja paiknemise saaks otsustada KMH raames, kuhu kaasataks sisendi saamiseks ka erinevad ametiasutused ning sidusrühmad.</p>	<p>Selgitame. Eelnõud on täiendatud rakendussättega, mille kohaselt selgitab MKM koostöös kliimaministeeriumiga välja KHG heite vähendamist toetavate tehnoloogiate arendamiseks sobilikud maa-alad ning vajaduse korral korraldab nende alade kasutusse võtmiseks toimingud, et lihtsustada KHG heite vähendamist toetavate tehnoloogiate katsetamist. Lisaks on tehtud planeerimismenetluses muudatusi taastuvenergeetika arendamise kiirendamiseks. Kuna tuulepark on olulise ruumilise mõjuga ehitis, siis seetõttu on vajalik planeeringu ja KSH koostamine, millega määratakse tuulikute täpne arv, paiknemine ja muud tingimused ning negatiivse keskkonnamõju leevendusmeetmed. Sellisel juhul ei ole üldjuhul vajalik ka enam KMH koostamine projekti etapis.</p>

<p>Eesti Taastuvenergia Koda</p>	<p>§ 37. Kohaliku omavalitsuse energia- ja kliimakava. Toetame kohalike omavalitsuste energia- ja kliimakavade koostamise ja uuendamise kohustust, kuid leiame, et kavades seatud kvantitatiivsed kasvuhoonegaaside heite vähendamise eesmärgid peaksid panustama proportsionaalselt riiklike kasvuhoonegaaside heite vähendamise eesmärkide täitmisse. Vastasel juhul ei ole alust nõuda kohalike omavalitsustelt suuremat panust riiklike kliimaeesmärkide saavutamiseks ning kohalike omavalitsuste energia- ja kliimakavade ambitsioon ja kvaliteet ei pruugi muutuda. Palume täpsustada ka, et juhul, kui kasutatakse võimalust omavalitsusliidu ühise energia- ja kliimakava koostamiseks, peavad olema eesmärgid siiski üksikutele omavalitsustele taandatavad. Hetkel eelnõust ega seletuskirjast seda selgelt välja ei tule</p>	<p>Selgitame. Seletuskirjas selgitatud, et omavalitsusliidud võivad soovi korral ühiselt koostada energia- ja kliimakava, aga sel juhul peab iga liiduga ühinenud kohaliku omavalitsuse üksuse volikogu kinnitama energia- ja kliimakava eraldi. Proportsionaalset KHG heite vähendamise eesmärke ei saa KOVidele seada, sest KOVid ei saa paljudes valdkondades võtta otsest vastutust kliimaeesmärkide täitmise eest nt tööstuses-, põllumajanduses- ja maakasutuses pärineva heite osas.</p>
<p>Eesti Taastuvenergia Koda</p>	<p>§ 40. Avaliku sektori tugimeetmed majanduse kliimakindluse suurendamiseks. § 40 lõikes 5 mainitakse, et ettevõtjad ja erialaliidud võivad koostada koostöös Kliimaministeeriumiga tehnoloogia arengu ning kliimaneutraalsuse saavutamise teekaardid. Taastuvenergia Koda on juba rohkem kui kümne aasta eest koostanud taastuvenergiale ülemineku visiooni ja teekaardi „Taastuvenergia 100%“ (https://www.taastuvenergeetika.ee/taastuvenergia-100/) ning tegeleb hetkel selle uuendamisega, samuti on Koja liikmed panustanud Rohetiigri energia teekaardi koostamisse. Koda on valmis kaaluma koostöös Kliimaministeeriumiga ja teiste partneritega täpsemate teekaartide, mis keskenduksid tehnoloogiatele nagu energiasalvestus, biogeense süsiniku kinnipüüdmine ja kasutamine või powerto-X lahendused, koostamist.</p>	<p>Selgitame, et tehnoloogia arengu ja kliimaneutraalsuse saavutamise teekaarte puudutavad sätted on eelnõust välja jäetud, kuid oleme avatud koostööle seoses taastuvenergia teekaardi uuendamisega.</p>
<p>Eesti Taastuvenergia Koda</p>	<p>§ 41. Riigi ja kohaliku omavalitsuse üksuse investeeringute kooskõla kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise põhimõtete ja eesmärkidega. Kohalike omavalitsuste tegevus või tegevusetus oleneb suurel määral rahastusest. § 41 praegune sõnastus jääb üldiseks ja tekitab küsimuse, mis juhtub siis, kui kohalik omavalitsus ei arvesta investeeringute planeerimisel käesolevas seaduses sätestatud kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise põhimõtete ja eesmärkidega? Kohaliku omavalitsuse kliima- ja energiakava rakendamine tuleks seaduses rangemalt siduda riikliku rahastusega, et omavalitsusel tekiks motivatsioon kava täita</p>	<p>Selgitame. KOVide investeeringute kooskõla kliimaeesmärkide ja põhimõtetega tähendab, et investeeringud ei tohi olla vastuolus kliimaeesmärkide ja põhimõtetega.</p>

Eesti Taastuenergia Koda	§ 44. Kliimaaruande koostamise aeg ja aruande koosseis. Palume täpsustada, kas § 44 lõikes 1 mainitud kliimaaruande osaks olev kliimamuutuste leevendamise eesmärkide täitmise hinnang sisaldab lisaks käesolevas eelnõus seatud eesmärkide täitmise hinnangule ka Euroopa Liidu JJM ja LULUCF sektorites Eesti riigile kohalduvate eesmärkide täitmise hinnangut, mis tulenevad Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrustest (EL) 2018/841 ja 2018/842.	Selgitame. Kliimaaruanne sisaldab ka JJM ja LULUCF määrustes seatud eesmärkide täitmise hinnangut.
Eesti Taastuenergia Koda	Seletuskiri. Seletuskirjas mainitud meetmete puhul tekib muret, et investeeringute rahastusallikaid ja rakendamise viise ei ole välja toodud. Teeme ettepaneku selgitada, kes ja millal otsustab mainitud investeeringute rahastamise üle ja milliste seadusemuudatustega või muude sekkumistega need ellu viiakse. Soovime näha ka põhjalikumalt investeeringute sotsiaalmajandusliku mõju analüüsi. Selleks võiks kaaluda näiteks SEI Tallinna 2019. aastal tehtud Eesti kliimaambitsiooni tõstmise võimaluste analüüsi või muu sarnase analüüsi, mille raames on sobivad mudelid juba välja töötatud, ajakohastamist. Analüüsis on otseste kulude kõrval sama oluline süsteemselt kõigi otseste ja kaudsete tulude väljatoomine nii palju kui võimalik.	Selgitame. KKMS ei ole oma olemuselt rahastamiskava, mistõttu ei pea vajalikuks ka sellist detailsust seaduses või seletuskirjas.
Foreko OÜ	Käesoleva seaduse üheks eesmärgiks on sätestada kliimamuutuste negatiivset mõju vähendavad ja majanduse konkurentsivõimet soodustavad meetmed. Vaadates antud seaduse eelnõud koos valdkondlike seaduste (metsaseaduse ja looduskaitseaduse) muudatustega, siis need nimetatud eesmärki ei täida. Hoopis vastupidi, kõnealused eelnõud toetavad metsa- ja puidutööstuse konkurentsi vähendamist, investeerimiskindluse täielikku kadumist ning sektori hääbumist. Selle peamiseks põhjuseks on tooraine kättesaadavuse vähendamine. Lisaks konkurentsivõime kadumisele lisandub õiguskindluse kadumine, sest eelnõus sätestatakse, et maakasutussektor peab võimaldama kompenseerida muudes sektorites tekkivat kasvuhoonegaaside heidet – selle paragrahvi rakendamine on sisse viidud ka metsaseaduse eelnõusse (paragrahvi 6 lõige 21), mille kohaselt Vabariigi Valitsuse otsusega saab vähendada erasektori raiemahtu, et täita muid riigipoolseid kohustusi. Raiemahu vähendamine annab kohese, kuid LÜHIAJALISE positiivse mõju LULUCF numbritele. Pikaajaline mõju LULUCF numbritele on aga negatiivne, sest	KKMS ei sätesta raiemahtu.

	raiemahu piiramisega väheneb metsade juurdekasv ja tuleviku raiemahu potentsiaal.	
Foreko OÜ	Skandinaavia riikide kohta on tehtud teadustöö, kus uuriti Soome, Rootsi ja Norra metsasid 1960-2017 perioodil ning leiti, et valikraiete asendamine aktiivsete metsamajandamise võtetega (istutamine ja lageraiepõhine metsauuendamine) kasvatasid metsades süsinikutagavara 70% ja samas suurenes raiemaht 40%. See on hea näide, kuidas metsades saab pikaajaliselt suurendada nii juurdekasvu, süsinikutagavara kui ka raiemahtu kombineerides metsade juurdekasvu soodustavaid võtteid. Antud eelnõus on jäetud see tähelepanuta ning eelnõu on keskendunud vaid lühiajalise LULUCF eesmärgi täitmisele raiemahu vähendamise näol, mis töötab risti vastupidi pikaajalisele eesmärgile kasvatada metsade süsinikutagavara ja raiemahtu, et pakkuda tööstustele taastuvat toorainet asendamaks fossiilse päritoluga tooraineid. Samuti on jäetud tähelepanuta asendusefekt ja selle olulisus kliimaeesmärkide saavutamisel.	Osaliselt arvestatud. Asendusefekti olulisus on seletuskirjas välja toodud. samas ei saa seda IPCC metoodika järgi eesmärkides arvestada.
Foreko OÜ	Veelgi enam, eelnõu § 16 seab kliimaeesmärkide ja kasvuhoonegaaside sidumise rakendamise võimalikkuse otsesesse sõltuvusse teiste keskkonnanäesmärkide (nt elurikkuse säilitamise) kahjustamisest. On mõisteta, et erinevatest alternatiivsetest meetmetest tuleb valida need, mis erinevaid keskkonnanäesmärke kõige enam täidavad. Kuid õelda kliimaseaduses, et kliimaeesmärkide saavutamiseks efektiivsete meetmete rakendamist välditakse igal juhul olukorras, kus need võivad kahjustada elurikkuse eesmärke, on ilmselgelt asjakohatu. Sellisel juhul tuleb meetme rakendamine või rakendamata jätmise otsustada kõiki asjaolusid arvestades ja saadavat kahju ja kasu kaaludes, mitte ilma igasuguse analüüsita loobuda meetme rakendamisest	Teadmiseks võetud.

Foreko OÜ	<p>Antud eelnõud ei saa vaadata eraldiseisvana metsa- ja looduskaitseaduse muudatustest, neid tuleb käsitleda ühtse pakatina. Kogu pakatile tuleb teha ühine sotsiaal-majanduslik mõju analüüs ning valdkondlikud seadused peavad toetama kliimakindla majanduse seaduse eesmärke, mitte pärssima neid. Eesti Erametsaliidu liikmete hinnangul langeb looduskaitseaduse ja metsaseaduse eelnõu rakendamisel raiemaht 6 miljoni tihumeetrini. Kuna juba praegu on ligi 40% Eesti metsadest vanemad kui 60 aastat, siis raiemahu pidurdamine kasvatab vanade metsade osakaalu veelgi ning võttes arvesse asjaolu, et metsa vananedes läheneb puidu juurdekasv nullile, siis hakkab metsade juurdekasv vähenema, samuti väheneb pikaajalistesse toodetesse salvestatav süsiniku hulk raiemahu vähendamise tõttu. Metsanduse arengukavas on viidatud metsade ühtlase vanusestruktuuri poole liikumise vajadusest, et tagada pikaajaliselt ühtlane puidukasutuse maht. Selle eesmärgi poole liikumiseks on vajalik ajutiselt suurendada raiemahtu, mitte seda vähendada.</p>	Teadmiseks võetud. Ettepanek ei puuduta otseselt KKMSi eelnõu ega seletuskirja sisu.
Foreko OÜ	<p>Kliimakindla majanduse seaduse eelnõu ei saa seada elupaikade taastamist kõrgemale kliimaeesmärkide täitmisest. Eesti kontekstis on siiski kõige olulisem pöörata rõhku kliimamuutustega kohanemisele ning Eesti inimestele võimalikult inimväärse elu tagamisele ka kõigi keskkonaaesmärkide saavutamise kõrval. Seda esiteks seetõttu, et Eestis on kaitstavate liikide ja elupaikade seis üldiselt hea, seda kinnitab näiteks rangelt kaitstavate metsade osakaal, mis on meil Euroopas kolmandal kohal Liechtensteini ja Itaalia järel. Ka muude maismaal kaitstavate alade osakaal on meil kõrge, olles 28% juures. Teiseks on Eesti väike riik ning meie jõupingutustel, isegi kui need on ennast ületavad, on kliimale sisuliselt olematu mõju. Nimelt on Eesti osa maailma aastastest emissioonidest 0,04 % (14,3 miljonit tonni 2022. aastal). Seega Eestis ettevõetavate tegevustega kliimaneutraalsust saavutada ei ole kahjuks võimalik. Tegelikke võimalusi omavad suurriigid ning meil ei ole mingit võimalust nende tegemata jätmisi kompenseerida. Seega puudub ka igasugune mõistlik põhjendus ja legitiimne alus Eesti majandusele ebamõistlike ja ebaproportsionaalsete piiranguid seadmiseks ja selle tulemusena Eesti inimeste heaolu ja toimetuleku ohustamiseks. Eestil tuleb kliimaeesmärkide saavutamisele kaasa aidata oma võimaluste piires, mitte neid ületades ning leides viise paratamatute kliimamuutustega kohanemiseks.</p>	Selgitame. Kliimamuutused on globaalne probleem, mille lahendamine nõuab kõigi riikide, sealhulgas väiksemate panust, sest iga vähendus toetab suuremat eesmärki. Lisaks olles Euroopa Liidu liige, peab Eesti täitma ühiseid kliimaeesmärke ja kohustusi, mis on seotud rahvusvaheliste lepingutega, nagu Pariisi kliimakokkulepe.

Foreko OÜ	Kliimakindla majanduse seaduse eelnõus on põllumajandussektorile ja turbasektorile kehtestatud heitkoguste vähendamise määrad ning sama on tehtud kogu maakasutussektori valdkonnad üleselt. See tähendab, et metsandus peab toime tulema kõikide maakasutussektori üleliigsete heitkoguste sidumisega . See ei ole võimalik ning metsandusele tuleb samuti seada kindlad eesmärgid . Lisaks saaks kliimakindla majanduse seadus kliimaeesmärkide saavutamisele ning õiguskindluse tagamisele kaasa aidata näiteks fikseerides majandusmetsade osakaaluks 70%, s.o nende metsade osakaalu, kus ei rakendu lisaks metsaseaduse ja selle alamaktide piirangutele täiendavaid piiranguid ning CO2 sidumist on võimalik metsamajanduslike võtetega suurendada .	Osaliselt arvestatud. Maakasutussektroi eesmärkide alt eemaldatud lõige 4, mis seadis eesmärgiks sidumise saavutamine kompenseerimise eesmärgil.
Foreko OÜ	Lisaks eelmainitule teeme ettepaneku: 1) käsitleda ja menetleda kliimakindla majanduse seadust ühtse paketina koos valdkondlike seaduste muudatustega 2) teha kogu pakatile täiendav ja ühine sotsiaal-majanduslik analüüs ja selgitada välja kliimakindla majanduse seaduse ja valdkondlike seaduste muudatuste tegelik mõju ja hind 3) Soome näitel keskenduda kliimaseaduse kvaliteedile mitte seaduse vastuvõtmise kiirusele ehk võtta täiendavat aega kliimaseaduse täiendamisele ja korrigeerimisele, et kliimakindla majanduse seaduse eesmärgid saaksid ka tegelikkuses täidetud.	Teadmiseks võetud.
Eesti Keskkonnaühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	§ 1. Seaduse eesmärk ETTEPANEK seaduse eesmärgi sõnastamiseks: Käesoleva seaduse eesmärk on pakkuda inimestele ja ülejäänud loodusele kaitset üleilmsete kliimamuutuste tagajärgede eest, tagades seejuures Pariisi leppest Eesti riigile tulenevate kohustuste täitmise.	Seaduse eesmärgi sõnastust on täpsustatud.
Eesti Keskkonnaühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	§ 11. Kliimakindlus ETTEPANEK sätte sõnastamiseks: Kliimakindlus on ühiskonna, taristu ja looduskeskkonna valmisolek ja vastupanuvõime võimalikele lühi- ja pikaajalistele kliimamõjudele ning võime nende mõjudega kohaneda.	Selgitame. Kliimakindluse mõiste sisustamisel on eelnõu kontekstis kasutatud sarnast loogikat, nagu Euroopa Komisjoni 2021/C 373/01 teatise „Taristu kliimakindluse tagamise tehnilised suunised aastateks 2021-2027“, kus on kliimakindluse tagamist kirjeldatud kui protsessi, mille tulemusena integreeritakse taristuprojektide arendamisse kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemise meetmed, et tagatud oleks kooskõla Pariisi leppega. Teatise

		rõhutatakse, et kliimakindluse tagamise eesmärk on lisaks KHG heite vähendamise eesmärgile ka energiatõhususe esikohale seadmise põhimõtte integreerimine projektide arendustsüklisse. Seega on kõik kolm komponenti kliimakindluse mõistes olulisel kohal.
Eesti Keskkonna-ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	§ 13. Põlvkondadevahelise õigluse põhimõte ETTEPANEK: sätestada kliimaseaduses niisugused kasvuhoonegaaside heite vähendamise eesmärgid, mis on kooskõlas Eesti õiglase osaga maailma süsinikueelarvest, mis vastab kliimasoojenemise hoidmisele 1,5 kraadi piires, et kliimaseadus oleks ise kooskõlas põlvkondadevahelise õigluse põhimõttega.	Selgitame. Riiklikud kliimaeesmärgid lähtuvad Euroopa Liidu eesmärkidest, mis on seatud tulenevalt Pariisi kliimaleppest. Meil pole põhjust kahelda, et Euroopa liit oleks Pariisi kliimalepet valesti tõlgendanud. KKMSiga pakutakse realistlik ja teostatav trajektoori, mis on saavutatav tänaste tehnoloogiate ja olemasolevate lahendustega. Väljapakutud lahendused on läbi arvatud ja analüüsitud ning need on kooskõlas Euroopa Liidu kliimapoliitikaga.
Eesti Keskkonna-ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	§ 14. Õiglase ülemineku põhimõte ETTEPANEK: eristada kliimaseaduses puudutatud ja haavatavaid sektoreid ning käsitleda haavatavatena eelkõige neid sektoreid, kelle tegevust kliimamuutuste tagajärjed võivad enim kahjustada (näiteks põllumajandus, kalandus, turism, meditsiin, kommunaalteenused) ja mitte neid sektoreid, kes on kliimamuutuste põhjustamisele enim panustanud (eelkõige fossiilkütuseid tootvad ja töötlevad ettevõtted).	Arvestatud. Seletuskirja täiendatud vastavalt ettepanekule.
Eesti Keskkonna-ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	§ 15. Teaduspõhisus ETTEPANEK põhimõtte sõnastamiseks: “Kliimamuutuste pidurdamine ning nende tagajärgedega kohanemine, sealhulgas kasvuhoonegaaside vähendamise eesmärkide seadmisel, peab toimuma kooskõlas parima kättesaadava teadusliku teadmiselega.”	Arvestatud. Põhimõttesse lisatud eesmärkide saavutamisele ka eesmärkide seadmine.
Eesti Keskkonna-ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	§ 16. Teiste keskkonnanäesmärkidega kooskõla hoidmise põhimõte ETTEPANEK põhimõtte sõnastamiseks: “Kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise eesmärkide seadmisel ning nende saavutamiseks võetavate meetmete kavandamisel ja rakendamisel välditakse teiste keskkonnanäesmärkide, sealhulgas elurikkuse eesmärkide kahjustamist, ning alternatiivsetest meetmetest eelistatakse erinevate keskkonnanäesmärkide kooskõla pakkuvaid lahendusi.”	Arvestatud. Paragrahvi täiendatud

<p>Eesti Keskkonna-ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)</p>	<p>§ 17. Konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna soodustamine ETTEPANEK: jätta konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna soodustamise põhimõtte sellisel kujul kliimaseaduse eelnõust välja.</p>	<p>Selgitame, et konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna soodustamine on kooskõlas strateegia „Eesti 2035“ eesmärgiga, et aastaks 2050 on Eesti konkurentsivõimeline, teadmispõhise ühiskonna ja majandusega kliimaneutraalne riik. Puhtaid tehnoloogiad soodustades, neid toetavat infrastruktuuri arendades ning sihtturgude standardeid ja suundumusi jälgides suureneb Eesti ettevõtete konkurentsivõime. Eestil on potentsiaali uute tööstuste ja rahvusvaheliselt konkurentsivõimeliste majandusharude arendamiseks ning riigi seisukohalt on oluline, et kliimaeesmärkide saavutamise käigus ei kahjustataks ettevõtluskeskkonna konkurentsivõimet. Seetõttu peame vajalikuks sellise põhimõtte sätestamist KKMS-s.</p>
<p>Eesti Keskkonna-ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)</p>	<p>§ 18. Kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise eesmäärke toetavate tehnoloogiate valiku põhimõtte ETTEPANEK: asendada sättes sõna “mõistlik” sõnaga “säästlik”.</p>	<p>Arvestatud. Põhimõtte sõnastust muudetud vastavalt ettepanekule.</p>
<p>Eesti Keskkonna-ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)</p>	<p>§ 19. Kasvuhoonegaaside lekke vältimise põhimõtte ETTEPANEK põhimõtte sõnastamiseks: “Kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks ja süsiniku sidumiseks tehtavate tegevustega Eestis vähendatakse Eesti territooriumilt atmosfääri paiskuvat kasvuhoonegaaside heidet, suurendamata kasvuhoonegaaside heidet ning vähendamata süsiniku sidumist väljaspool Eesti territooriumi.”</p>	<p>Osaliselt arvestatud. Ettepanekust tulenevalt on seletuskirja täiendatud selgitustega, milliseid strateegiliselt olulisi tooteid või teenuseid on silmas peetud. Samuti on seletuskirjas täpsustatud, et kolmandate riikide all on mõeldud Euroopa Liidu väliseid riike ja põhimõtte on suunatud justnimelt EL välistele riikidele, kuna seal puuduvad keskkonna- ja kliimaeesmärgid või on need leebemad, mistõttu võib toote või teenuse keskkonnajalajalg olla suurem ning põhjustada ülemaailmse koguheitte suurenemise.</p>

Eesti Keskkonnaühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	§ 20. Ringmajanduse põhimõte ETTEPANEK: oluliselt täpsustada sätte sõnastust ning selgitada seletuskirjas selle rakendamist.	Arvestatud. Põhimõtte sõnastust on täpsustatud.
Eesti Keskkonnaühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	§ 22. Ressursside kohapealne väärindamine Kliimaseaduse eelnõus ega seletuskirjas pole selgitatud, kuidas näeb välja selle põhimõtte rakendamine kaupade ja teenuste vaba liikumise tingimustes. On oluline, et selle põhimõtte rakendamise egiidi all ei lubataks tegevusi, mis suurendavad survet loodusressursside ammutamiseks Eestis, vähendamata seda aga mujal maailmas.	Osaliselt arvestatud. Sõna "kohapealne" sätte pealkirjast eemaldatud.
Eesti Keskkonnaühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	§ 23. Kasvuhoonegaaside heite vähendamist toetavate tehnoloogiate katsetamise ja kasutuselevõtu soosimine ETTEPANEKUD: I Kasutada põhimõtte sõnastuses sõna "soositakse" asemel "eelistatakse".	Selgitame, et kuivõrd põhimõtte eesmärgiks on pigem KHG heite vähendamist toetavate tehnoloogiate toetamine, siis sobiks sõna "soosimine" siinkohal paremini põhimõtte sisu edasiandmiseks.
Eesti Keskkonnaühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	II Täpsustada seletuskirjas, kuidas tagatakse KHG heite vähendamist või sidumist soodustavate tehnoloogiate katsetamise ja uurimise kiirendatud menetlustes keskkonna kõrge kaitsetase ning Arhusi konventsioonist tulenevad osalemisõigused.	Selgitame. Rohetehnoloogiate katsetamise soodustamine on KKMS eelnõu tekstist eemaldatud. KKMSi on lisatud on rakendusäte KHG heite vähendamise või sidumise ja kliimasästlike tehnoloogiate katsetamiseks vajaliku õigusruumi täiendamine. keskkonnakaitselubade andmisel.

<p>Eesti Keskkonna- ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)</p>	<p>§ 24. Süsinikuvaru hoidmist ja loodusesse kasvuhoonegaaside sidumist soodustavate tegevuste ja praktikate soosimine ETTEPANEK sätte sõnastamiseks: Tegevuste ja meetmete valikul eelistatakse ökosüsteemide toimemehhanismidel ja looduslikel protsessidel põhinevaid lahendusi, mis vähendavad kasvuhoonegaaside heidet, suurendavad süsiniku sidumist ja talletamist või parandavad vastupanu kliimamuutuste tagajärgedele.</p>	<p>Osaliselt arvestatud. Sõna "soositakse" asendatud sõnaga "eelistatakse".</p>
<p>Eesti Keskkonna- ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)</p>	<p>§ X. Ühise, kuid diferentseeritud vastutuse põhimõte ETTEPANEK lisada kliimaseadusesse põhimõte: Eesti riigi tegevus kliimamuutuste leevendamisel ja nende tagajärgedega kohanemisel peab vastama Eesti arengutasemest lähtuval võimekusele ning ajaloolisele vastutusele kliimamuutuste põhjustamise eest.</p>	<p>Selgitame, et eelnõus sisalduvate sektoraalsete eesmärkide väljatöötamisel on arvestatud nii Pariisi leppes sätestatud eesmärkide kui ka Eesti arengutasemest lähtuva võimekusega KHG heidet vähendada. SK on täiendatud vastava selgitusega.</p>

Eesti Keskkonna-ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	§ 25. Riigi kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle vähendamise eesmärgid ETTEPANEK: Seada Eesti KHG heitkoguste vähendamise eesmärgid teaduspõhiselt ja Pariisi kokkuleppesest lähtuvalt, nii, et Eesti KHG heitkogused väheneks oluliselt juba 2030. aastaks (ning ei kasvaks vahepealsetel aastatel), võrreldes 2022. aastaga, toetudes varasemalt REKKis seatud eesmärgile vähendada heidet 70% võrra 2030. aastaks ja TalTechi uuringus soovitatud -80% eesmärgile, võrreldes 1990. aastaga.	Selgitame, et Pariisi kokkulepe on vastuvõetud ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni eesmärgi täitmiseks. Pariisi kokkuleppe 1,5-2 kraadi eesmärk on seatud ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni osalistele ühiseks täitmiseks arvestades riikide erinevaid arengutasemeid, jätkusuutliku arengu ja vaesuse likvideerimise püüdluste konteksti ning kokkuleppe täitmisel juhendatakse võrdse kohtlemise ning riikide ühise, kuid diferentseeritud vastutuse ja vastava suutlikkuse põhimõttest riigiti erineva olukorra valguses. Pariisi kokkuleppe üldeesmärki 1,5-2 kraadi ei kanta riikidele üle vaid seda täidetakse ühiselt ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni osaliste poolt. Arenenud riikidest osalised peaksid jätkama juhtrollis ning seadma kogu majandust hõlmavaid absoluutseid heitkoguste vähendamise eesmäärke, mida KKMS-ga ka tehakse.
Eesti Keskkonna-ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	§ 26. Energeetikasektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle vähendamise eesmärgid Kuna energiatööstus panustab seni Eestis kõige enam KHG heitesse, on kliimamuutuse pidurdamiseks vaja selles sektoris heitmeid vähendada kõige kiiremini. On arusaamatu, millel põhinevad eelnõus seatud energeetikasektori eesmärgid, sest need on leebemad kui kliimaseaduse energeetika töörühmas näidatud KHG prognoosid, milles 2035. a elektri- ja soojustootmise heiteks ca 3 miljonit t CO2 ekv ning 2040. a 2,3 milj t CO2 ekv. Need eesmärgid leidsid töörühmades ka heakskiidu. Palume seda ebakõla selgitada.	Selgitame. KKMS eesmärgid võtavad arvesse ka hilisemaid energeetika võimalikke stsenaariumeid, arvestades tuleviku tootmisvõimsusi erinevatel energiakandjatel, varustuskindlust ning energiajulgeoleku kaalutlusi.
Eesti Keskkonna-ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	Eelnõu § 25 lg 2 punkt 1 seab eesmärgiks, et 2030. aastaks ei ületa Eesti kasvuhoonegaaside heitkogused 2022. aasta taset ehk Eesti on vähendanud heitkoguseid 59% võrra võrreldes 1990. aastaga. Seletuskirjas on lisaks välja toodud, et koos taastuenergia eesmärkide saavutamise ja vähenevad Eesti heitkogused selleks ajaks 66% võrreldes 1990. aastaga. Seletuskirjas ei täpsustada, millised meetmed kuni 2030 taastuenergia eesmärkide saavutamiseks kasutusele võetakse ja kui palju 2030. aasta taastuenergia eesmärkide saavutamise korral vähenevad energeetikasektori heitmeid võrreldes praegu seatud eesmärgiga. Eelnõu seletuskirjas tekstis arvude, sihttasemete ning meetmete puhul on puudu viited arengukavadele, stsenaariumitele ning muudele raamdokumentidele, kust need on pärit. Palume see puudujääk kõrvaldada.	Eelnõu seletuskirjas on energeetikasektori eesmäärke selgitavas punktis toodud välja ka taastuenergia eesmärkidega seotud arengukavad ja selgitused.

Eesti Keskkonna-ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	Täiendavate meetmete nimekirjas on puudu energiatõhususe kohustustest tulenevad võimalikud meetmed ka energiatööstuse jaoks. Soovitame kriitiliselt hinnata, kas pakutud meetmed vastavad energiatootmises, aga ka muudes sektorites energiatõhususe printsiipidele 17 (Energia efektiivsuse kolm põhimõtet on: 1) toota ainult vajalikus koguses energiat 2) vältida investeringuid kasutuskõlbmatutesse varadesse 3) vähendada ja hallata energiavajadust kulutõhusalt 18).	Selgitame, et tegemist on raamseadusega ning täpsemaid eesmärgi ja meetmeid käsitletakse valdkondlikes arengukavades.
Eesti Keskkonna-ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	ETTEPANEKUD: I Defineerida eelnõu seletuskirjas vähese heitega ja heiteta energiakandjad, et vähendada segadust erinevate tõlgenduste vahel.	Arvestatud. Seletuskirja täiendatud lausega mis on CO2 neutraalsed ja heitevabad energiaallikad.
Eesti Keskkonna-ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	II Lisada seletuskirja andmed, kui palju vähenevad 2030. a taastuenergia eesmärkide saavutamisel energeetikasektori heitmeid aastaks 2030	Arvestatud. Seletuskirja vastavalt täiendatud.
Eesti Keskkonna-ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	III Korrigeerida energiatööstuse heitmete eesmärgi vähemalt vastavalt KHG prognoosidele ning maksimaalsele võimalikule ambitsioonile.	Selgitame. Energeetika eesmärgid ongi seatud vastavalt KHG prognoosidele ning arvestades maksimaalset võimalikku ambitsiooni tagades samal ajal energiajulgeoleku ja varustuskindluse
Eesti Keskkonna-ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	§ 29. Tööstussektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle piiramise eesmärgid ning maavara kaevandamise lubade andmise piirang ETTEPANEKUD I sätetada §-s 29, et Eestis lõpetatakse põlevkivi kasutamine elektri tootmises hiljemalt 2035. aastaks ning energeetikas tervikuna, sh kütuste tootmises hiljemalt 2040. aastaks. Lisaks sätestada niisugused vaheeesmärgid aastateks 2030 ja 2035, et nende täitmine viiks võimalikult väikese koguheiteni põlevkiviõli tootmisest.	Selgitame. Aastast 2036 ei plaanita kasutada Eestis enam põlevkivi elektrienergia tootmiseks. Säilivad uttegaasi kütteallikana kasutavad elektrijaamad (nt Auvere ja Eesti Elektrijaama 5. energiablokk). 2024. aasta juulis kuulutas Elering AS välja sagedusreservide hanke, millega on võimalik hankida sõltuvalt laekunud pakkumistest kuni 500 MW ulatuses uut juhitavat võimsust (nt salvestus ning gaasielektrijaamad). Hanke tulemused selguvad 2025. a juulis. Uued gaasijaamad töötavad algul maagaasil ja alates 2040. aastast alternatiivkütustel (nt

		biometaanil või taastuvesinikul) ehk CO2 heite vabalt. Lisaks on arvestatud, et kogu elektrienergia tootmine, sh ka tugiteenused elektriturust seaduse mõistes, muutuvad CO2 neutraalseks hiljemalt aastaks 2040.
Eesti Keskkonna-ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	II Lisada eelnõu seletuskirja lisameetmete loetellu teise toorme kasutamisele ülemineku soodustamine tööstussektoris, vajadusel erinevate üleminekutoetuste kaudu. See meede on potentsiaalselt väga mõjukas ja konkreetne, pakkudes selget suunda ringmajanduse edendamiseks, kuna praegune ringmajanduse paragrahv on liialt üldsõnaline.	Selgitame. Väljapakutud meede haakub jäätmetekke vähendamise ja ringmajanduslike majandusmudelite soodustamise meetmege, milleks on ühtekuuluvusfondist ettenähtud vahendid.
Eesti Keskkonna-ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	§ 31. Põllumajandussektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle vähendamise eesmärgid ETTEPANEKUD I Suurendada põllumajandussektori kasvuhoonegaaside heitmete vähendamise ambitsiooni, võttes arvesse ka neid meetmeid, mida ei suudeta hetkel täpselt kvantifitseerida. Koostada viimati nimetatud meetmetele vastavad ettepanekud arvestusmetoodika täiendamiseks ning kajastada meetmed n-õ ootel olevatena, mis jõustuvad arvestusmetoodika täienduste sisseviimisel.	Selgitame. Nagu oleme ka seletuskirjas selgitanud, et kõigi sektorite KHG heite vähendamiseks väljapakutud meetmete nimekiri ei ole lõplik ja absoluutne, lisaks kõigi potentsiaalsete lisameetmete mõju ei ole alusandmete või metoodika puudumise tõttu võimalik veel kvantifitseerida ja kasvuhoonegaaside inventuuris arvestada.
Eesti Keskkonna-ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	II Lisada eelnõu seletuskirja meetmete tabelisse ka meede märgalaviiljeluse rakendusuringute ja arendustoetuse rahastamiseks.	Selgitame. Nagu oleme ka seletuskirjas selgitanud, et kõigi sektorite KHG heite vähendamiseks väljapakutud meetmete nimekiri ei ole lõplik ja absoluutne, lisaks kõigi potentsiaalsete lisameetmete mõju ei ole alusandmete või metoodika puudumise tõttu võimalik veel kvantifitseerida ja kasvuhoonegaaside inventuuris arvestada.
Eesti Keskkonna-ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	§ 32. Maakasutussektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle vähendamise ning kasvuhoonegaaside sidumise eesmärgid ETTEPANEKUD I Selgitada seletuskirjas, kuidas on võimalik planeerida 2050. a seatud eesmärgi, mille suurus ei ole teada, saavutamist ja võtta selleks meetmeid.	Selgitame. Maakasutussektori eesmärkide alt eemaldatud lõige 4, mis seadis eesmärgiks sidumise saavutamise kompenseerimise eesmärgil.

Eesti Keskkonnaühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	II Anda seletuskirjas suunised, kuidas toimitakse, kui KHG meetoodika(te) muutmisel 2022. a baastaseme heide ümber arvutatakse.	Selgitame. Eesmärgid on seatud protsendina ja on jälgimiseks riigile ning riik teostab ka eesmärkide suunas liikumise üle iga-aastast seiret, kus võetakse muuhulgas arvesse ka meetoodikate ja andmete muutumisest tekkinud mõjusid.
Eesti Keskkonnaühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	III Täpsustada kuivendatud turvasmuldade heite arvestust põllumajanduse ja maakasutuse ektorite vahel ning lisada § 32 lõikes 1 nimetatud kahjustatud märgalade juurde ka kuivendatud turvasmullad.	Osaliselt arvestatud. Kuivendatud turvasmuldade heite arvestust täpsustatud põllumajandus KHG heite eesmärgi all. Kuivendatud turvasmuldade heite kuulumine maakasutussektori alla on lahti kirjutatud seletuskirjas.
Eesti Keskkonnaühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	IV Lisada seletuskirja tabelites 6 ja 8 esitatud andmete saamise arvutuskäigud, et oleks olemas vajalik teave nimetatud meetmete KHG vähendamise mõjude täpsemaks hindamiseks.	Selgitame. Prognooside aluseks on erinevad sisendmudelid ja neid ei ole võimalik täies mahus seletuskirja lisada.
Eesti Keskkonnaühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	ETTEPANEKUD I Palume selgitada, miks seletuskirjas on põllumajanduslikus kasutuses olevate turvasmuldadega alade käsitus maakasutussektori all, kui vastav eesmärk on sätestatud põllumajandussektori kohta.	Selgitame. Põllumajanduse maakasutuse mõju jookseb KKMSis ka maakasutuse eesmärkide alla kokku.
Eesti Keskkonnaühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	II Lisada seletuskirjas lk 47 loetelusse “Turbaalad, turbatööstus, kuivendamine” meede “Aiandusturbale taastuvatest allikatest asendusainete väljatootamine, teadus ja arendustoetus”.	Mitte arvestatud. Seletuskirjas on toodud välja üksnes investeringumeetmed.

Eesti Keskkonnaühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	III Lisada seletuskirjas lk 47 loetelus nimetatud meetmesse “Maaparanduse (sh kuivendamise) keskkonnamõju leevendamine, turvasmuldade ja nendes seotud süsiniku tõhusam kaitse ja heidet vähendav kasutus.”	Selgitame. Kasvuhoonegaaside sidumist soodustavad maakasutuse muutused, sh kuivendatud turvasmullal põllumaa jätmine püsirohumaaks, turvasmuldade kuivendusmõjude leevendamine, märjutamine, on välja toodud põllumajandussektori eesmärkide all.
Eesti Keskkonnaühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	III Määratleda käesoleva seaduse edasisel menetlemisel nii eelnõus ja seletuskirjas turba kaevandamine vastavalt selle definitsioonile maapõue seaduses, sest kaevandaja ei tooda turvast, liiva, põlevkivi, vaid need on looduslike protsesside tulemusel tekkinud.	Selgitame. Turbasektoris on käsitletud nii kaevandamist kui ka toodete tootmist.
Eesti Keskkonnaühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	Keskkonnaühendused teevad metsaseaduse muutmise protsessis ettepaneku jätta istandikke lubav regulatsioon metsaseadusest välja ning on saanud Kliimaministeeriumilt 3.09.24 kohtumisel ka kinnituse, et algselt plaanitud kujul seda ei kehtestata. See tähendab, et ka kliimaseaduses ei saa istandike kui eesmärgi saavutamiseks kasutatava meetmega algselt kavandatud mahus arvestada.	Arvestatud osaliselt. Meede "Istandike rajamine endistele põllumaadele kujunenud halllepikute asemel (sh kiirekasvuliste puuliikidega)" asendatud puiduistandike rajamisega otstarbeta põllumaadel.
Eesti Keskkonnaühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	ETTEPANEKUD I Loobuda istandikest kui kliimaeesmärgi saavutamiseks kasutatavast meetmest maakasutussektori eesmärgi arvutustes ning seaduseelnõu seletuskirjas.	Selgitame. Metsastamine, sh istandike rajamine on suure süsiniku sidumise potentsiaaliga meede, mis pikaajaliselt aitab kaasa kliimamuutustega võitlemisel. Puiduistandike rajamise võimaldamine on ette nähtud (250 ha/a) ning seda otstarbeta põllumaadel. Arvestatud on raiemahuga, mille puhul raied ei ületa pikemas vaates majandusmetsade netojuurdekasvu, metsade tagavara raiete tagajärjel ei kahane ning kohalikule metsa- ja puidutööstusele on tagatud tooraine stabiilne pakkumine.
Eesti Keskkonnaühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)	II Sõnastada seaduses selge eesmärk, et majandatavate metsade tagavara ei lange ei lühikeses ega pikas perspektiivis ning metsade kogutagavara suureneb kaitstavate metsade arvelt.	Osaliselt arvestatud. KKMSis on maakasutuse eesmärgi arvutamisel arvestatud raiemahuga, mille puhul raied ei ületa pikemas vaates majandusmetsade netojuurdekasvu, metsade tagavara raiete tagajärjel ei kahane ning kohalikule metsa- ja puidutööstusele on tagatud tooraine stabiilne pakkumine. KKMS ise raiemahu osas eesmärki ei sätesta.

<p>Eesti Keskkonnaühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)</p>	<p>§ 34. Avaliku sektori eesmärgid Fossiilkütuste toetamise lõpetamine Keskkonnaühendused toetavad fossiilkütuste toetamise võimalikult kiiret lõpetamist. Keskkonnaühendused juhivad tähelepanu, et sätte lõikes 4 on kasutatud määratlemata õigusmõistet “fossiilkütuste toetamine”, mille sisu pole üheselt arusaadav. Jääb selgusetuks, kas toetamise all mõistetakse üksnes otsest rahalist toetust või hõlmab see ka näiteks soodustavaid maksuerisusi, planeeringu- ja teisi haldusmenetlusi, fossiilkütustega seotud teadus-arendustegevuse investeringuid jne. Seetõttu tuleks sätte sõnastust täpsustada, et oleks selge, millised avaliku sektori tegevused on hõlmatud sätte lõikes 4 sätestatud eesmärkidega. ETTEPANEKUD I Täpsustada sätte sõnastust, et selgitada, mida tähendab “fossiilkütuste toetamine”</p>	<p>Selgitame. Fossiilkütuste toetamise lõpetamine sätestest eemaldatud. Lisatud kliima ja keskkonnanäesmärkide vastuolus olevate meetmete väljaselgitamine kliimaaruande ühe osana.</p>
<p>Eesti Keskkonnaühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)</p>	<p>II Eristada fossiilkütuste kasutamise toetamine ning fossiilkütuste tootmise toetamine ning viimase toetamise meetmed lõpetada hiljemalt aastal 2030.</p>	<p>Selgitame. Fossiilkütuste toetamise lõpetamine sätestest eemaldatud. Lisatud kliima ja keskkonnanäesmärkide vastuolus olevate meetmete väljaselgitamine kliimaaruande ühe osana.</p>
<p>Eesti Keskkonnaühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)</p>	<p>§ 36. Riiklik energia- ja kliimakava ETTEPANEK: Asendada § 36 lg 1 tekstiosa “kliimameetmete ülevaade, kuhu koondatakse valdkonna arengukavade, programmide ja riigieelarve strateegia energia- ja kliimameetmed” tekstiosaga “kliimameetmete planeerimise dokument, mille eesmärgiks on tagada kliimakindla majanduse seaduses sätestatud eesmärkide võimalikult kiire ja tõhus elluviimine.”</p>	<p>Selgitame, et kehtivas õigusruumis tuleneb riikliku energia- ja kliimakava kehtestamise volitusnorm energiamajanduse korralduse seaduse (EnKS) § 3 lõikest 9. Eelnõukohase §-ga 39 ning EnKS muudatusega tuuakse nimetatud volitusnorm ja sellega kaasnevad sätted üle KKMS-i, kuid REKK koostamise põhialuseid ei muudeta. Eelnõusse on sisse viidud parandus seoses energiatõhususe eesmärgi seadmisega aastaks 2030. See pädevus jäetakse energiamajanduse korralduse seaduse alusel endiselt Vabariigi Valitsusele ja seda ei tehta riikliku energia- ja kliimakavas.</p>

<p>Eesti Keskkonna-ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)</p>	<p>§ 39. Kaasamine ETTEPANEK: kehtestada seaduses täpsemad kaasamise nõuded ning määruse tasandil täpsem kaasamise kord. Sõnastusettepanek: Riikliku energia- ja kliimakava koostamisse kaasatakse avalikkust. Avalikkuse kaasamise kanalid ja osalemiseks määratud tähtajad tuleb valida selliselt, et avalikkusele oleks tagatud tõhus osalemisvõimalus juba varajases etapis, kui kava põhiseisukohad ei ole veel välja töötatud. Tagada tuleb avalikkuse juurdepääs materjalidele ning korraldada tuleb vähemalt üks avalik väljapanek kestusega minimaalselt neli nädalat. Avalikkuse kaasamise täpsemad nõuded ja korra kehtestab kliimaminister määrusega.</p>	<p>Selgitame. Seaduse koostajana leiame, et kaasamine ei vaja detailsemat reguleerimist. Lisaks juhendatakse "Kaasamise Hea Tava" juhistest.</p>
<p>Eesti Keskkonna-ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)</p>	<p>§ 40. Avaliku sektori tugimeetmed majanduse kliimakindluse suurendamiseks ETTEPANEK: täpsustada vähemalt seletuskirjas, kuidas tagatakse KHG heite vähendamist või sidumist soodustavate tehnoloogiate katsetamise ja uurimise kiirendatud menetlustes keskkonna kõrge kaitsetase ning Arhusi konventsioonist tulenevad osalemisõigused.</p>	<p>Selgitame, et selleks, et kasvuhoonegaaside heite vähendamist või sidumist soodustavate tehnoloogiate katsetamise ja uurimise menetluse lihtsustamiseks korraldab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium vajaduse korral tehnoloogiate arendamiseks sobilike maa-alade kasutusele võtmiseks vajalike menetlustoimingute tegemise (nt uuringute teostamine, keskkonnamõju hindamine jmt), kuid järgitakse samal ajal keskkonnaseadustiku üldosa seadusest tulenevaid nõudeid.</p>
<p>Eesti Keskkonna-ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)</p>	<p>§ 44. Kliimaaruande koostamise aeg ja aruande koosseis ETTEPANEKUD I Asendada § 44 lg 4 sõnastus "igal kümnendal aastal" sõnadega "igal viiendal aastal".</p>	<p>Arvestatud. Kliimariskide hinnangu intervalliks on uue KKMS eelnõu kohaselt 5 aastat.</p>
<p>Eesti Keskkonna-ühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)</p>	<p>II Lisada lõikes 3 alapunkt 3: "kasvuhoonegaaside heite hindamise raames teostava seire ja teadustöö ülevaadet ning hinnangut kasutatavate heitetegurite võimalike veapiiride kohta".</p>	<p>Selgitame. KHG inventuur ja prognoosid alluvad juba praegu väga selgetele juhistele, seega ei ole lisandus seaduse teksti vajalik.</p>

<p>Eesti Keskkonnaühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)</p>	<p>§ 49. Kliimanõukogu Keskkonnaühendused toetavad teadlastest koosneva sõltumatu kliimanõukogu loomist. Kliimanõukogu töö sisukuse tagamiseks peavad sellel olema vajalikud ressursid nagu teiste riikide kliimanõukogudel – nii tugitöötajad kui uuringute tellimise eelarve. Arvestades kliimaeesmärkide saavutamiseks kaasnevate ühiskondlike muutuste ulatust ning avaliku sektori olulist rolli kliimapoliitika kujundamisel ning elluviimisel, peaks kliimanõukogu liikmete hulgas olema ka teiste sotsiaalteaduste nt sotsioloogia, politoloogia, innovatsiooni ja muutuste juhtimise eksperdid.</p>	<p>Selgitame, et KKMS eelnõud on täpsustatud ja uues KKMSi versioonis ei ole ekspertide valdkondlikku pädevust loendiga piiritletud, vaid on täpsustatud, et kliimanõukogu koosneb kuni 7 eksperdist, kellel on laialdased ja kõrgetasemelised akadeemilised teadmised kliimanõukogu ülesannete täitmiseks.</p>
<p>Eesti Keskkonnaühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)</p>	<p>§ 53. Kliima- ja keskkonnanäesmärkidega võrreldes vastassuunaliste majandusmeetmete välja selgitamine ja nende kasutamise lõpetamine Toetame kliima- ja keskkonnanäesmärkidega võrreldes vastassuunalise mõjuga majandusmeetmete kaardistamist, sest see on väga oluline kliimaeesmärkide saavutamiseks, kuid see peaks toimuma kiiremini. ETTEPANEK: asendada sätte sõnastus “2027. aasta 1. jaanuariks” sõnadega “12 kuud pärast seaduse jõustumist”.</p>	<p>Selgitame. Konsultatsioonilt laekunud tagasisides toodi välja, et paragrahv oli ebaselge ning liialt laialdase tõlgendusruumiga. Selguse loomiseks paragrahv kustutati. See asendati 6. peatükis “Kliimamuutuste leevendamise ja kohanemise aruandlus, seire ja prognooside koostamine” § 46 lg 3 p 4 kohustusega koostada aastaks 2027 analüüs, tulemustele tuginedes teeb valdkonna eest vastutav minister Vabariigi Valitsusele ettepanekud kliima- ja keskkonnanäesmärkidega vastuolus olevate toetuste, maksuerisuste ja keskkonnatasude lõpetamiseks.</p>
<p>Eesti Keskkonnaühenduste Koda Päästame Eesti Metsad MTÜ Fridays for Future Eesti (MTÜ Loodusvõlu)</p>	<p>Seaduse mõju hinnang Nagu oleme eelnevalt mitmel korral välja toonud, on kliimakindla majanduse seaduse mõju hinnangud ebapiisavad. Nii metsanduse kui turbaga seotud mõjude hindamisel kahjuks kasutatud erasektori poolt tellitud uuringuid, mille metoodika ning lähteandmed pole avalikud. Leiame, et selliste uuringute kasutamine eelnõude mõjude hindamisel on väär.</p>	<p>Selgitame. Mõjuhinnanguid on täiendatud, sh Kliimaministeeriumi siseste kui ka ülikoolidelt tellitud analüüside baasil.</p>

Autoettevõtete Liit	<p>Analüüsimist väärrib, kas eraldi täiesti uue seaduse vastuvõtmine eelnõuks vormunud kujul on parim õiguslik formaat seaduseelnõuga seatud eesmärkide saavutamiseks. Seaduseelnõu, mis seab peamiselt pikaajalisi sihte (mis võivad täituda planeeritud või suuremas või ka väiksemas määras, ja mis sõltuvad tehnoloogia ja majanduse arengutest), andmata selget õiguskindlust erasektorile ja piiritlemata ettevõtete tasandi tegevusi ning jättes ebaselgeks, kuidas selle seaduse alusel on võimalik kohtulikult õigusi kaitsta, omab seega pigem riiklikule arengukavale või poliitika põhialustele iseloomulikke tunnuseid. Seega võiks kaaluda, kas seaduseelnõus toodud eesmärgid ei ole võimalik saavutada sobilikuma õigusliku vormiga õigusakti kasutamise, st vastavalt, kas Vabariigi Valitsuse kinnitatud riiklik arengukava või Riigikogu otsusena vastuvõetavad poliitika põhialused. Eelnõus väljatoodud kohustusi avalikule sektorile (sh seiresüsteemi toimimine) on võimalik sätestada teistes juba olemasolevates valdkondlikes seadustes.</p>	Selgitame. Leiame, et seletuskirja alguses on piisavalt selgitatud seaduse algatamise vajalikkust.
Autoettevõtete Liit	<p>Eelnõust ja selle seletuskirjast ei selgu, milliste meetmete rakendamise, kuidas ja konkreetselt, plaanitakse saavutada eelnõuga seatud poliitikasihte. Transpordi valdkonna meetmeid on valdavas osas avatud eelnõu seletuskirjas, kuid seaduseelnõust ei selgu, kas üldse, millisel ulatuses ja millal neid kavandatakse ellu viia. Teadupoolest ei oma seaduse seletuskiri eraldisesivat õiguslikku jõudu. Seega oluliselt selgemalt tuleb avada ja anda transpordisektorile selgus, milliste rakendustegevuste ja meetmetega plaanitakse seatud eesmärgid saavutada.</p>	Selgitame. KKMSi näol on tegemisraamseadusegaka kun kõigi sektorite KHG heite vähendamiseks väljapakutud meetmete nimekiri ei ole lõplik ja absoluutne, ei saa neid ka seaduses endas esitada.
Autoettevõtete Liit	<p>Seaduse pealkirjast tuleneb taotlus edendada seaduseelnõu toel Eesti majanduskeskkonda. Seda on rõhutatud ka eelnõu seletuskirjas (nt lk 3: Samuti on eesmärk luua konkurentsivõimelise majanduse eeldused, kuna raamseadusena suunab see Eestile oluliste majandusvaldkondade arengut ning sätestab muus osas naaberriikidega sarnased eesmärgid). Seega peaks seaduse mõju ja tulemuslikkuse mõõdik KHG heite vähendamise kõrval olema SKP kasv. Selliste meetmete prioriseerimist ja otsuseid (ka seletuskirjas kaalutud meetme osas) vähemalt transpordi valdkonnas ei nähtu. Seega ei ole maanteeveoettevõtetele arusaadav, kas või mida nad peaksid oma tegevuses muutma (nt milliseid investeeringuid tegema), et seaduse eesmärkidele vastata. Soovitame seaduseelnõus selgelt välja tuua, milliste</p>	Selgitame. Kõik meetmed, mille baasilt sektorite eesmärgid arvatati, on seletuskirjas välja toodud koos vajaliku investeeringu summaga.

	maanteetranspordile suunatud meetmega kavandatakse sektori KHG heite vähendamisele kaasa aidata, seejuures eelistades meetmeid, mis on majanduslikult tõhusamad	
Autoettevõtete Liit	Veonduse kui majandusaru tegevuse reguleerimisel KHG heite vähendamisel on oluline jälgida ja arvestada Eesti peamiste eksporditurgude veondussektori kliimaambitsioonide meetmetega, et me ei vähendaks Eesti veoettevõtete ja nendega veetavate kaupade konkurentsivõimet eksporditurgudel. Ka see on seaduse üks taotluseid (seletuskirja lk 3: /.../ Eesmärk on soodustada ettevõtjate suutlikkust konkureerida ettevõtetega naaberturgudel, kus väiksem keskkonnajälg on oluliseks eeliseks /.../). Vähemalt transpordimeetmetes sellist analüüsi eelnõust ja seletuskirjast ei nähtu. Veondus kui tegevusala on suure konkurentsivõime all suhtes lähiriikidega, kus Eesti veoettevõtted kaotavad nendele turuosa. Seega on oluline jälgida, et Eesti ei piiraks ettevõtete konkurentsivõimet liigselt võrreldes partnerturgudega. Veo hind on oluline sisendkulu Eesti ekspordivate ettevõtete toodete lõpphinnas, sh arvestades Eesti ääremaalist asukohta Euroopas. Ka selle tõttu peavad kliimameetmetest tulenevad pingutused olema majanduslikult jõukohased, et mitte piirata Eesti ettevõtete ja toodete konkurentsivõimet.	Teadmiseks võetud
Autoettevõtete Liit	Seadusega seatakse peamiselt KHG vähendamise sihid erinevatele sektoritele, sh transpordisektorile. Transpordisektori KHG heitest kaks kolmandikku tekib sõiduautodest (sh on juriidiliste isikute valduses olevate sõiduautode osakaal ligikaudu veerand kõigist enam kui 650 000 aktiivses kasutuses olevast sõiduautost), seejuures taksode heite osakaal u 1%. Busside osakaal KHG heitest on 6% ja raskeveokite osakaal 15%. Seaduse rõhuasetus on kliimakindel majandus (ja mitte inimeste käitumise muutuse suunamine), samas on busside, raskeveokite ja taksode osakaal maanteetranspordi KHG heites suhteliselt väike võrreldes ettevõtluseks mitte kasutatavate sõiduautodega ja samas valdkonna ettevõtluse panus lisandväärtusesse suur. Avalikus debatis aga kipub kõlama jääma seisukoht, et just raskeveokid on valdava osa maanteetranspordi KHG heite tekitajad. Ka seaduse seletuskirjas analüüsitud meetmed on suuremas osas suunatud maanteetranspordi ettevõtlussektorile. Seega peame oluliseks jälgida, et maanteetranspordi	Selgitame. Arvutuste aluseks olnud ja seletuskirja lisatud transpordisektori meetmed hõlmavad muuhulgas ühistranspordi ja säästva liikuvuse arendamisega seotud meetmeid.

	<p>ettevõtlussektor ei saaks heite vähendamise eesmärkides ebaõiglaselt suurt koormust. Suurim KHG heite vähendamise mõju saab tekkida erasõidukite kasutamise vähendamisega. Seda toetab parimal viisil aga piisavalt kvaliteetne ja hea kättesaadavusega ühistransport.</p>	
<p>Autoettevõtete Liit</p>	<p>Seaduseelnõus seatakse maanteetranspordi KHG heitkoguse vähendamisele järgmised eesmärgid: 2030. aastaks 24%, 2035. aastaks 37% ja 2040. aastaks 55% võrreldes 2022. aastaga. Veokite ja busside heite vähendamise eesmärk 2030. aastaks, mis arvestades rakseveondussektori osakaalu maanteetranspordi heites on ligikaudu 116 kt CO₂ ekv 2022. a tasemest, on tõenäoliselt jõukohane juhul kui rakendatakse ettevõtete konkurentsivõimet mitte piiravaid ja kulutõhusaid poliitikameetmeid, mis eelisjärjekorras peaksid olema:</p> <p>1) veokikoosseisude lubatud täismassi ja pikkuse suurendamine nii EMS teedel (25,25 m ja 60 t ja pikemas perspektiivis 34 m) kui eriveo lubade alusel (20,75 m ja 60 t) kõikidel teedel; see meede võimaldab vähendada sektori heidet u 40 kt CO₂ ekv aastas ehk kolmandiku 2030. aastaks seatud eesmärgist;</p> <p>2) taastuvtoorainest valmistatud säästlikkuse kriteeriumidele vastavate kütuste (bioCNG ja bio-LNG, HVO jt) kasutuselevõtmist toetavate poliitikameetmete rakendamine. Nendeks on: 1) maksupoliitilised meetmed (kütuseaktsiisi suuruse sõltumine kütuse olulusringi keskkonnamõjust), 2) taristu arendamine (veokite laadijad, säästlike kütuste tanklad), 3) motiveerivad meetmed säästlike veokite ja busside kasutusele võtmiseks (nt gaasiveokite soetamise toetus) kui ka regulatiivsed meetmed (nt lubatud veokikoosseisude pikkuse suurendamine, sest CNG veokite puhul ei mahu kütusepaagid täna regulatsioonidega lubatud veokite pikkuste piiridesse).</p> <p>3) kaubikute puhul tuleks Eesti õigusesse üle võtta võimalus lubada B-kategooria sõiduki juhiloaga juhtida kuni 4250 kg täismassiga elektri-kaubikuid. See on teadupoolset direktiiviga 2006/126 lubatav. Eesti peab hakkama maanteetranspordi sektori KHG heite vähendamise eesmärke saavutama kohe, mistõttu meil ei ole otstarbekas oodata aastaid kuni asjakohased regulatsioonid kehtestatakse kohustuslikuna Euroopa üleselt.</p>	<p>Selgitame. Eelnõus ei ole meetmeid prioriteetsuse järjekorda seatud ning enamik neist on ka arvutuste aluseks olnud meetmete nimekirjas välja toodud ja läbi arvatud. Laadimistaristu meetmed on KHG heite vähendamisele aga kaudse mõjuga.</p>

<p>Autoettevõtete Liit</p>	<p>Eesmärkide saavutamise 2035. ja 2040. aastaks sõltuvad muuhulgas tehnoloogia arengust. Näiteks vesinikuveokid ja -bussid on praegu diiselveokitest ja -bussidest ligikaudu viis korda kallimad, elektriveokid ja -bussid kaks korda kallimad, võrdlusena gaasiveokid ja -bussid u 10- 20% kallimad. Seega näiteks vesinikuveokite kapitalikulu veetava kauba kilomeetri kohta oleks viis korda kõrgem kui diiselveokil. Ehk siis majanduslikult ei oleks see nähtavas tulevikus ei otstarbekas ega teostatav. Elektriveokite ja busside laialdaseks kasutusele võtmiseks puudub veel ka asjakohane ja piisavate võimsustega laadimistaristu. On näiteid veoettevõtetest, kes on soovinud elektriveokit võtta kasutusele, kuid on saanud laadijale piisava võimsusega elektriühenduse saamiseks miljonitesse eurodesse ulatava hinnapakumise. Vedajatel puudub praegu teadmine, milline on riigi plaan avalike suure võimsusega elektriveokite ja busside laadimistaristu loomiseks. Seega maanteetranspordi ettevõtete heite vähendamise eesmärgid 10 ja 15 aasta perspektiivis tuleb asjakohaselt ümberhinnata vastavate tehnoloogiliste arengute valguses. Kliimakindla majanduse seaduse olemasolu ja selles seatud sihtide võimalus tehnoloogia arengu kiirust mõjutada on paratamatult vähene.</p>	<p>Selgitame. Elektromobiilsusele ülemineku täpsed sammud pannakse paika koostamisel oleva elektromobiilsuse teekardis.</p>
<p>Autoettevõtete Liit</p>	<p>Seaduseelnõuga soovitakse reguleerida, et alates 2035. a peavad üle 50 000 elanikuga linnades olema kasutusel nullheitega taksosid. Eelnõu seletuskirjas (lk 27) öeldakse, et /.../ Taksoveol (v.a infoühiskonna teenuse vahendusel taksodele (eelnõu koostamise ajahetkel)) saab kohalik omavalitsus keskkonnasäästunõuded kehtestada omavalitsusüksuse põhjal haldusaktiga ühistranspordiseaduse § 64 lõike 10 alusel: „(10) Valla- või linnavolikogu võib kehtestada määrusega käesoleva paragrahvi lõikes 2 või 3 sätestatud nõuetele vastaval taksoveol kasutatavatele sõidukitele teenuse kvaliteeti, sh sõitjate mugavust ja keskkonnasäästlikkust tagavad nõuded. /.../. Autoettevõtete Liit ei saa nõustuda selle ettepanekuga ja taksoveosektori ettevõtete ebavõrdse kohtlemisega. Juhul kui selline piirang seadusega kehtestatakse, siis peab see laienema nii infoühiskonna teenuse vahendusel kui ka infoühiskonna teenuse vahendusega taksodele. Vastasel juhul on tegemist sama tegevusala ettevõtete ebavõrdse kohtlemisega ja tõusetub küsimus regulatsiooni põhiseaduspärasuse kohta. Kogu taksoveo sektorit ühte moodi kohtlevad ühistranspordi seaduse muudatused on võimalik jõustada kliimakindla</p>	<p>Arvestatud. Ühistranspordiseaduse kohaselt liigitub taksovedu, mille tellimine ja hinna arvestamine toimub infoühiskonna teenuse vahendusega (nn tavataksod) ja infoühiskonna teenuse vahendusel (nn platvormtaksod), eelnõus on kasutatud mõistet "taksoveol", mis hõlmab mõlemat taksoveoliiki. Seletuskirjas täpsustatud, et hõlmatud on ka platvormtaksod.</p>

	majanduse seadusega, nii nagu eelnõu rakendussätetes mitmete seaduste puhul kavandatakse.	
Autoettevõtete Liit	Samuti peaks suuremate linnade nullheitega sõidukite nõue laienema lühirendisõidukitele , mida on avalike andmete kohaselt praeguseks ainuüksi Tallinnas u 1000 ja mis valdkonna ettevõtete plaanide kohaselt võib kasvada kuni 20 000, so ligikaudu neli korda enam sõidukeid kui on suuremates linnades väljastatud taksoveo sõidukikaarte. Muudatust tegemata kavandatud keskkonnamõju lihtsalt ei saavutata.	Selgitame. Rendisõiduki teenus on reguleerimata majandustegevus (pole ei MsÜS ega ÜTS rakendusala), tegemist pole ühistransporditeenusega, st eeldab täiesti uue eriregulatsiooni väljatöötamist. Eelnõu käsitluses, sh SK meetmetes on fookus reguleeritud tegevusaladel, millele vastavalt arvestatud CO2 osakaal üldise transpordisektori heite vähendamise eesmärgi. Muudele veoteenustele luuakse SK meetmetega vajalik taristu ja toetusmeetmed keskkonناسäästlike sõidukite kasutusele võtuks ja sellega luuakse eeldused täiendavaks panustamiseks transpordisektori CO2vähendamise eesmärgi.
Autoettevõtete Liit	Avaliku teenindamise lepingutega on võimalik riigil ja kohalikel omavalitsustel kui tellijal määratleda teenuse osutamiseks kasutatavate busside keskkonnanõuded. Tulenevalt keskkonnahoidlike maanteeõidukite hankimise määrusest (https://www.riigiteataja.ee/akt/121022023005) need nõuded avaliku sektori hankijatele juba ka kehtivad. Siiski on ka selle määruse rakendamisel selgunud, et puuduvad piisavad vahendid investeringuteks ja (kallimate) keskkonnahoidlike sõidukite kasutusele võtmiseks. Riigi tellitavate avaliku teenindamise lepingute (maakondade bussiliinid, reisirongiliikulus, laevaühendus saartega, lennuühendus saartega) riigieelarvesse planeeritav dotatsioon ei ole juba viiendat aastat vastavuses hinnakasvust tulenevate tegelike kuludega. Seega juhime tähelepanu, et kohustavad meetmed nullheitega sõidukite kasutuselevõtmiseks, sh selleks vajaliku taristu rajamiseks, tuleb tagada piisavate rahalise vahenditega. Vastasel juhul jäävad seaduseelnõuga taotletavad eesmärgid lihtsalt saavutamata	Selgitame. Eelnõu seletuskirja on täiendatud sektori KHG heite vähendamise meetmete olemasolevate ja lisainvesteeringu tabelitega.

Põllumeeste ühistu Kevili	<p>Tegemist on kliimakindla majanduse seaduse eelnõuga, kuid eelnõu fookus on seatud kliimaeesmärkide täitmisele. Proportsionaalselt on kestlikkuse kolmest sambast sotsiaalseid ja majanduslikke aspekte käsitletud minimaalselt võrreldes keskkonnaalaste aspektidega.</p> <p>Teeme ettepaneku lisada eelnõusse eesmärgid, mis on seotud sektorite lisandväärtuse loomise ja tõstmisega ning üleüldise Eesti majanduse konkurentsivõime tugevdamisega. See on oluline, et toetada Eesti ettevõtete konkurentsivõimet nii Euroopas kui väljaspool Euroopat ning vähendada Eesti sõltuvust importkaubast ja -teenustest.</p>	<p>Selgitame. KKMSi on täiendatud rakendussätetega mis panustavad konkurentsivõime suurendamisse. Näiteks KHG heite vähendamise või sidumise ja kliimasäästlike tehnoloogiate katsetamiseks vajaliku õigusruumi täiendamine, KHG heite vähendamist toetavate tehnoloogiate arendamiseks sobilike maa-alade välja selgitamine. Lisaks täiendame RHSi, et avalik sektor peab võtma arvesse vähemalt üht kliimasäästlikkuse kriteeriumit.</p>
Põllumeeste ühistu Kevili	<p>Täiendavalt arvestades toimunud ja plaanitud maksukoormuse tõusu on ettevõtete võime keskkonna- ja kliimaeesmärkide saavutamiseks vajalike investeeringute tegemine kaheldav. Seetõttu peab KliimaS eelnõu mõjuanalüüsiga minema sügavuti ning analüüsima eesseisvast maksutõusust tingitud mõju ja ettevõtete reaalselt investeerimisvõimekust (sh toimetulekut) majandustingimustes, kus Eesti majandus on olnud enam kui kaks aastat majanduslanguses. Selleks, et tagada põllumajandussektori elujõulisus ja ekspordi säilimine tuleb pidevalt võrrelda Eesti ja teiste rahvusvahelisel turul osalevate konkurentide konkurentsitingimusi. See peab olema KliimaS eelnõu § 44 lõike 3 punkti 1 konkurentsivõime hinnangu lahutamatu osa ja seda tuleb hinnata iga-aastaselt mitte vähemalt igal viiendal aastal.</p>	<p>Selgitame. Kliimaeesmärkidega seotud meetmete vaatest koostatakse hinnangut intervalliga, mis tagab, et on ka võimalikke mõjusid võimalik välja tuua ja seostada. KKMSi väliselt ja laiemalt hinnatakse konkurentsivõimet ka muude näitajate läbi iga-aastaselt.</p>
Põllumeeste ühistu Kevili	<p>Kolmandates riikides on Euroopa Liiduga võrreldes oluliselt leebemad keskkonnanõuded või need üldse puuduvad. Seega on ka globaalse sotsiaalse õigluse seisukohalt vaja tagada ligipääs keskkonnasõbralikult toodetud puhtale toidule, mis on hinnatasemelt konkurentsivõimeline. Ettevõtete konkurentsitingimuste liiga tugev nõrgestamine liiga, võib viia olukorrani, kus toidutootmise koondub kolmandatesse riikidesse (nt Venemaa on maailmaturul põhikonkurent), mistõttu toidutootmise globaalne jalajälg ja emissioonid suurenevad, mida Euroopa enam aga mõjutada ei saa.</p> <p>Seega peame oluliseks Eesti põllumajandussektori ekspordi soodustamist, mis lisaks KHG heite lekke vähendamisele võimaldab luua lisandväärtust ja toetada maapiirkondade arengut. Juba täna on sektoril oluline roll Eesti majanduses, kus põllumajandussaaduste ja toidukaupade eksport moodustab ligi 11% kogu</p>	<p>Teadmiseks võetud.</p>

	eksportist. See on samuti kooskõlas eelnõus toodud õiglase ülemineku ja ettevõtluse konkurentsivõime soodustamise põhimõtetega. Lisaks selleks, et oleks võimalik hinnata ja piirata suure süsinikujalajäljega toodetud toidu importi Eestisse.	
Põllumeeste ühistu Kevili	Lisaks selleks, et oleks võimalik hinnata ja piirata suure süsinikujalajäljega toodetud toidu importi Eestisse. Teeme ettepaneku seada importtoidule nõuded süsinikujalajälje arvutuse kohta ning piirata kõrge jalajäljega toodetud toidu importi Eestisse. Seejuures tuleb tagada, et jalajälje arvutus oleks tehtud kasutades võrreldavat meetodikat	Osaliselt arvestatud. Riigihangete seaduse muudatussättes toodud ühe komponendina ka KHG jalajalg, mis peaks andma eelise kodumaisele toodangule.
Põllumeeste ühistu Kevili	Teeme ettepaneku eelnõus või eraldi rakendusaktina käsitleda väärtusliku põllumajandusmaa kaitset, et tagada Eesti toidutootmise jätkusuutlikkus ja konkurentsivõimelisus. Seejuures tuleb väärtusliku põllumajandusmaa kaitse juures tagada muldade hea seisund ja väärtusliku põllumajandusmaa tootmispotentsiaali hoidmine.	Selgitame. Väikesemahuline põllumajandusmaa vähenemine on ette nähtud vaid turvasmuldadel (rohumaade rajamine) ning istandike rajamise meede on ette nähtud vaid põllumajandusliku kasutusega maadel. Seletuskirjas on eraldi välja toodud, et istandikke ei ole kavas rajada intensiivses kasutuses olevatele põllumajanduslikele maadele, sh väärtuslikule põllumaale ega rohumaale. Seletuskirjas on välja toodud ka toidujulgeoleku tagamise vajadus ning põllumajandussektori vastupidavuse ja paindlikkuse suurendamine muldade hea seisundi kaitse ja taastamisega.
Põllumeeste ühistu Kevili	Teeme ettepaneku lisada eelnõusse ülevaade konkreetsetest plaanitavatest tegevustest koos rahastusallikatega, mis on seotud eesmärkide täitmise seire ja inventuuri andmete täpsuse parendamisega. Seejuures rõhutame, et kliimaaruandluse ja seire puhul lähtutakse nullbürookraatia põhimõtetest.	Osaliselt arvestatud. Sektorite KHG heite eesmärkide paragrahvide lõppu lisatud tabelid olemasolevate ja lisameetmete ja investeeringutega.
Põllumeeste ühistu Kevili	Samuti teeme ettepaneku käsitleda KHG emissioone toodanguühiku põhiselt, mis võimaldab paremini hinnata tootmise efektiivsust ja annab selgema ülevaate konkreetsest tootmistegevusest	Selgitame. KHG eesmärkide seadmisel kasutatakse KHG heite inventuuri ja prognooside koostamise loogikat.

Põllumeeste ühistu Kevili	Eelnõus toodud põhimõtete rakendamisel on oluline, et neid vaadatakse ja käsitletakse mõjuhindangutel koosmõjus, et tagada tasakaal ja kõigi kestlikkuse põhimõtetega arvestamine. Teeme ettepaneku eelnõus konkreetselt välja tuua, et põhimõtete rakendamisel ja mõjuhindangutele läbi viimisel rakendatakse KliimaS eelnõus toodud põhimõtteid koosmõjus. Hetkel on see ebaselge ning võib tekitada olukorra kohtuvaidlusteks, kus põhimõtteid hinnatakse eraldiseisvalt (näiteks põlvkondadevahelise õigluse põhimõte).	Selgitame. KKMSi põhimõtete kohaldamisalaks saab olla mistahes olukord, mil tuleb teha kliimamuutuse leevendamisele või kliimamuutusega kohanemisega seotud otsustusi. Põhimõtetena saab käsitleda eelkõige neid KKMSi sätteid, mis on sõnastatud suunistena või üldiste kohustuslike normidena.
Põllumeeste ühistu Kevili	Mõnevõrra murettekitav on asjaolu, et eelnõus käsitletakse toodud eesmärged kui indikatiivseid sihttasemeid, mis võivad ajas muutuda. Mõistame vajadust tagada paindlikkus, kuid peame oluliseks rõhutada, et sihttasemete muutmine ei saa olla liiga sage ja suurte sammudega. Eelnõu üks eesmärk oli tagada ka ettevõtjatele selge õigusruum, mistõttu on igasugusel sihttasemete muutmisel oluline arvestada ka selle mõjuga ettevõtete majandustegevusele. Eriti arvestades keskkonnainvesteeringute mittetootlikku iseloomu ja mahukust	Selgitame. Sõna "indikatiivsus" on sektorite KHG heitkoguse vähendamise sihttasemete eest eemaldatud. Seaduse eesmärkide asjakohasuse ja piisavuse ülevaatamise käigus saab vajadusel algatada seaduse muutmise põhimõtete, eesmärkide muutmiseks.
Põllumeeste ühistu Kevili	Eelnõule tuleb lisada selge plaan koos ajakava ja eelarvega, mis annab ülevaate valdkondlikest tegevusprogrammide välja töötamise ja meetmete rakendamise ajaraamist ning hõlmab konkreetseid rahastusallikaid.	Osaliselt arvestatud. Lisatud rakendussäte mis aja jooksul peab programmid viima vastavusse kliimaeesmärkide ja põhimõtetega.
Põllumeeste ühistu Kevili	Eelnõukohaselt selgitatakse 2027. aastaks välja majandusmeetmed, mis ei ole kooskõlas kliima- ja keskkonnanäesmärkidega ning seatakse ootus selliste meetmete kasutamise lõpetamine hiljemalt 2035. aastaks. Murettekitav on, et antud paragrahvis ei ole viidatud vajadusele arvestada analüüsis sotsiaalmajanduslike eesmärkide ja mõjudega. See on vastuolus eelnõus toodud põhimõtetega nagu õiglane üleminek ja konkurentsivõime soodustamine, mistõttu teeme ettepaneku KliimaS eelnõu § 53-s konkreetselt viidata vajadusele tagada sotsiaalmajandusliku mõju arvestamine majandusmeetmete analüüsis ja meetmete kasutamise lõpetamise hindamisel.	Arvestatud. Säte KKMSi eelnõust eemaldatud.
Põllumeeste ühistu Kevili	Arvestades eelnõu üldist taset on ebaselge, kui palju ja milliseid rakendusakte antud raamseaduse alt välja töötatakse. Selge majanduskeskkonna loomise seisukohalt teeme ettepaneku täiendada eelnõud välja töötada planeeritud rakendusaktide kavaga. Vastasel juhul ei ole võimalik eelnõu mõju ettevõtluskeskkonnale hinnata.	Arvestatud osaliselt. Uues eelnõu versioonis rakendussätteid täiendatud, loetavuse huvides jagatud jagudeks. Esitatud rakendusaktide kavandid.

<p>Eesti Energia AS</p>	<p>Kliimaseaduse positsioon juba olemasolevas regulatiivses keskkonnas (eelnõu § 1) Eesti Energia (EE) kommentaarid: kui seaduse esimeses paragrahvis viidatakse kliimamuutuste raamkonventsioonile, Kyoto protokollile, Pariisi kokkuleppele ja EL-i õigusaktidele jääb arusaamatuks, mis on nende lepingute ja õigusaktide omavaheline vastasmõju? Kuivõrd ja millises mahus Eesti nendest lepingutest ja õigusaktidest lähtub, milline on prevaleeriv õigus ja milline mitte? Tegemist ei ole kindlasti võrdse kaaluga ja võrreldava sisuga õigusaktidega, mistõttu õigusselguse huvides peaks riik kindlasti selgitama, millest konkreetselt on kavas iga mainitud lepingu või õigusakti puhul lähtuda ja kuidas suhestub nende lepingute ning õigusaktidega kavandatav Eesti kliimaseadus.</p>	<p>Selgitame. Seletuskirjas oleme selgitanud, et Eesti lähtub eesmärkide seadmisel Pariisi kokkuleppe raames kokkulepitust kooskõlas Euroopa kliimapoliitika raamistikuga.</p>
<p>Eesti Energia AS</p>	<p>Juhime ühtlasi ministeeriumi tähelepanu asjaolule, et kliimapoliitika on EL-is nn. ühiste poliitikate alla kuuluv poliitika ja Eestil puudub pädevus EL-i õigusaktide täiendamiseks nii nagu eelnõu seletuskirjas on kirjutatud. Näiteks EL-i heitekaubanduse (HKS) alla kuuluvaid sektoreid reguleerib EL-i õigus, nendele sektoritele kohaldatakse EL-i poolt määratud eesmärgid ja võimaldatakse toetusmeetmeid (näiteks tasuta CO2 kvootide eraldamine süsinikulekke ohuga käitistele), mis on EL-i tasemel kindlaks määratud ja mida võimaldab EL. Eesti ei saa ühepoolselt asjakohast EL-i õigust muuta ega täiendada.</p>	<p>Selgitame, et eelnõuga ei kavandata muuta EL-i õigusega sätestatud.</p>
<p>Eesti Energia AS</p>	<p>Juhime ministeeriumi tähelepanu asjaolule, et juba praegu reguleerib EL-i õigus (HKS 1) ca 45% EL-i CO2 emissioonide vähendamise poliitikat (energiasektor ja energiasuurendamine tööstus). Juba alates 2027 aastast kohaldatakse seda õigust ca 75% EL-i CO2 emissioonide vähendamisele (HKS 2 – hooned, transport jms). Kui Eesti soovib kavandatava kliimaseadusega luua selgust, siis peaks riik ütlevat selgelt välja kas Eesti kavatseb lähtuda enda kliimapoliitikas EL-i eesmärkidest (mis on liikmesriikidele õiguslikult siduvad) või kehtestada lisaks EL-i eesmärkidele veel rahvuslikud nõ. topelteesmärgid. Viimase puhul on õigusselguse huvides ülioluline, et riik täpsustaks ka seda, millises osas on rahvuslikud eesmärgid õiguslikult siduvad ja millises osas mitte.</p>	<p>Selgitame: EL-i kliimapoliitika eesmärgid on Eestile siduvad. Nende eesmärkide saavutamisel on EL-i ülene HKS üheks instrumendiks, liikmesriigid on aga kohustatud võtma täiendavaid meetmeid, et EL-i ülestesse eesmärkidesse vajalikul määral panustada. EL-i HKS-i toimumist puudutavaid sätteid eelnõuga ei muudeta. Eelnõuga luuakse õigusselgust ning riigile nii tervik- kui sektoraalsed alameesmärgid kliimanetraalsuse saavutamiseks.</p>

Eesti Energia AS	<p>2. Põlvkondade vahelise õigluse põhimõte (eelnõu § 13) EE kommentaar: eelnõus viidatakse 2024. aasta juunis avaldatud Yale'i ja Columbia ülikoolide koostatavale keskkonnategevuse tulemuslikkuse indeksile (Environmental Performance Index), mille kohaselt on Eesti teinud maailma riikidest kõige enam edusamme keskkonnaseisundi parandamisel. Andmed näitavad seejuures, et viimasel kümnel aastal on maailmas ainult viies riigis – Eestis, Soomes, Kreekas, Ida-Timoris ja Ühendkuningriigis – heide vähenenud määral, mis on vajalik 2050. aastal kliimanetraalsuseni jõudmiseks. Antud puhul on põhjendatud küsida kas kliimaseaduses sätestatud eesmärgid ei ole liiga koormavad praeguse põlvkonna suhtes, kes on kõigi maailma riikide hulgas teinud kõige enam edusamme keskkonnaseisundi parandamisel. Nii eelnõu, kui ka selle seletuskiri jätab täiesti selgitamata, millistest meetodilistest alustest lähtudes on praegu pakutavad eesmärgid kooskõlas põlvkondade vahelise õigluse põhimõttega. Selle osas tuleks vähemalt eelnõu seletuskirja täiendada.</p>	<p>Selgitame. KKMSis kehtestatavad põhimõtted on erineva ulatuse ja iseloomuga, sisaldades nii üldiseid valdkonnaüleseid põhimõtteid kui ka konkreetsemaid või valdkonnapõhiseid juhtpõhimõtteid. Nende valdkonnaülesest tulenevalt ei ole seaduse koostamisel olnud plaanis hinnata nende põhimõtete järgimise mõju KHG heitkogusele.</p>
Eesti Energia AS	<p>Õiglase ülemineku põhimõte (eelnõu § 14) EE kommentaar: eelnõu seletuskirjas viidatakse küll sotsiaalsele kliimafondile, mis peaks aitama kaasa õiglase ülemineku põhimõtte tagamiseks vajalike finantsvahendite kaasamisele, kuid seletuskirjast puudub analüüs selle kohta, kui suur peaks vajaliku finantsabi maht olema, et eelnõus sätestatud õiglase ülemineku põhimõtte saaks täidetud ning kas sotsiaalse kliimafondi poolt võimaldatavate finantsvahendite hulk on selleks piisav. Selle osas tuleks vähemalt eelnõu seletuskirja täiendada.</p>	<p>Selgitame. KKMSis kehtestatavad põhimõtted on erineva ulatuse ja iseloomuga, sisaldades nii üldiseid valdkonnaüleseid põhimõtteid kui ka konkreetsemaid või valdkonnapõhiseid juhtpõhimõtteid. Õigusnorme tuleb järgida (KKMSiga sätestatud kliimaeesmärgid on kohustuslikud riigile), aga õiguspõhimõtteid arvesse võtta. Seega põhimõtete täitmist seadusega ei hinnata ja samuti ei analüüsida nende põhimõtete elluviimise maksumust.</p>
Eesti Energia AS	<p>4. Teaduspõhisus (eelnõu § 15) EL, sh Eesti, on juba seadnud endale õiguslikult siduva eesmärgi saavutada kliimanetraalsus aastaks 2050. Parima olemasoleva ekspertteadmise kohaselt on selle eesmärgi saavutamiseks vajalik süsinikupüüdmise tehnoloogiate suuremahuline kasutuselevõtt, mis täna ei ole tööstuslikul tasemel kasutamiseks veel välja arendatud ning puudub ka teadmine, millal see tehnoloogia muutub tööstuslikul tasemel kasutatavaks. Võttes arvesse viimast on põhjust küsida kas EL-i, sh Eesti, kliimanetraalsuse eesmärk aastaks 2050 vastab teaduspõhisuse põhimõttele? See tähendab kas teaduspõhiseks</p>	<p>Selgitame. Eesti 2050 eesmärgi seadmisel lähtuti 2019. aastal Keskkonnaministeeriumi tellimusel valminud kliimanetraalsuse analüüsist. Ka Eesti energia on oma pikaajalistes plaanides käsitletud süsinikupüüdmise tehnoloogiate rolli ning käsitletud neid ka keskkonnamõju hindamistes.</p>

	<p>saab nimetada eesmärki, mille saavutamiseks puuduvad otsuse tegemise hetkel vajalikud võimekused? Eelnõu seletuskirjas võiks selgitada kuidas võetakse arvesse teaduspõhisuse põhimõtet pikaajaliste, sh Eesti, kliimaeesmärkide seadmisel olukorras, kus nende eesmärkide saavutamiseks vajalikud tehnoloogilised lahendused otsuste tegemise hetkel puuduvad.</p>	
Eesti Energia AS	<p>5. Teiste keskkonnanäesmärkidega kooskõla hoidmise põhimõte (eelnõu § 16) EE kommentaar: sarnaselt käesoleva kirja punktis 1 (kliimaseaduse positsioon juba olemasolevas regulatiivses keskkonnas) kirjutatule on õiguselguse huvides äärmiselt oluline selgitada kuidas kavatakse riik tagada kooskõla EL-i õigusaktides sätestatud ja kliimaseaduses kavandatavate kliimaeesmärkide vahel.</p>	<p>Selgitame. Põhimõtted ei ole absoluutsed, vaid neid tuleb kaaluda, st keskkonnanäesmärgid ei ole ülimuslikud teiste valdkondade ees. Põhimõtetel on oluline roll valdkonna suuna määramisel, õiguselguse tagamisel ja ennustatavuse suurendamisel, need suunavad kaalutusotsuste tegemist erinevatel tasanditel ja on seega abiks seaduse rakendamisel ja tõlgendamisel. Nende adressaadiks on eelkõige haldusorganid, kohtud ja kaudselt ka seadusandja ise õigusaktide kehtestamisel. Põhimõtete sätestamine ja rakendamine ei ole keskkonnaõiguses pretsedent ning nt KeÜS põhimõtteid kaalutakse ka lubade väljastamisel.</p>
Eesti Energia AS	<p>6. Konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna soodustamine (eelnõu § 17) EE kommentaar: Eesti konkurentsivõime edendamine on kiiduväärt eesmärk. Samas on eelnõusse kirjutatud säte niivõrd üldsõnaline, et kui mõni ettevõtte peaks kontakteeruma Keskkonnaametiga tööstuslikeks katseteks loa saamiseks, siis ei pruugi antud paragrahvi niivõrd üldsõnaline sõnastus olla Keskkonnaameti jaoks piisavaks aluseks lihtsustatud loamenetluse läbiviimiseks. Seetõttu võiks ministerium kaaluda konkreetsemate sätete lisamist kehtivasse seadusandlusesse, mis ka tegelikult võimaldaks lihtsamat ja kiiremat loamenetlust.</p>	<p>Arvestatud. Lisasime eelnõu uude versiooni rakendussätte, mille kohaselt töötab Kliimaministerium KHG heite vähendamise või sidumise ja kliimasäästlike tehnoloogiate katsetamiseks vajaliku õigusruumi keskkonnakaitse lubade andmisel.</p>

Eesti Energia AS	<p>7. Kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise eesmärgi toetavate tehnoloogiate valiku põhimõtte (eelnõu § 18)</p> <p>EE kommentaar: antud paragrahvi säte on väga üldsõnaline ning eelnõu seletuskiri ei täpsusta kuidagi võimalikult efektiivsete, ressursside mõistlikku kasutamist võimaldavate ja väikse keskkonnamõjuga tehnoloogiate parameetrid. Seetõttu oleks otstarbekas kui ministeerium täpsustaks milliseid tehnoloogiaid ta antud juhul silmas peab.</p>	<p>Põhimõtted ei ole absoluutsed, vaid neid tuleb kaaluda, st keskkonnanõu eesmärgid ei ole ülimuslikud teiste valdkondade ees. Põhimõtetel on oluline roll valdkonna suuna määramisel, õiguselguse tagamisel ja ennustatavuse suurendamisel, need suunavad kaalutusotsuste tegemist erinevatel tasanditel ja on seega abiks seaduse rakendamisel ja tõlgendamisel. Nende adressaadiks on eelkõige haldusorganid, kohtud ja kaudselt ka seadusandja ise õigusaktide kehtestamisel. Põhimõtete sätestamine ja rakendamine ei ole keskkonnaõiguses pretsedent ning nt KeÜS põhimõtteid kaalutakse ka lubade väljastamisel.</p>
Eesti Energia AS	<p>8. Kasvuhoonegaaside lekke vältimise põhimõtte (eelnõu § 19)</p> <p>EE kommentaar: EL peab rafineerimissektorit, mille alla kuulub ka põlevkiviõlitööstus, suure süsinikulekke ohuga tööstuseks jagades sellele igal aastal ligi paarisaja miljoni euro väärtuses tasuta CO2 kvote. Eesti näeb seevastu kliimaseaduse eelnõus ette mitmeid meetmeid, mis on määratud põlevkiviõlitööstuse toodangut vähendama ja tegevust lõpetama. Seetõttu tunneme huvi kuidas on need eelnõus ettenähtud meetmed kooskõlas EL-i kliimapolitikaga ja eriti kasvuhoonegaaside lekke vältimise põhimõttega?</p>	<p>Selgitame. Siin ei ole mõeldud Eesti toodete ekspordi, vaid seda, kui tootmine siit välja viiakse riiki, kus on leebemad keskkonnanõuded.</p>
Eesti Energia AS	<p>9. Ringmajanduse põhimõtte (eelnõu § 20) ja ressursside kohapealne väärindamine (eelnõu § 22)</p> <p>EE kommentaar: EE väga toetab selle põhimõtte võimalikult mahukat ja kiiret kasutuselevõtmist. Põlevkivitööstuses tekkib igal aastal üsna suures mahus kohalikku teisest tooret, mida saaks võtta kasutusele näiteks erinevates taristuprojektides. Sellise materjali suuremahulisem kasutuselevõtt vajab aga ka regulatiivset toetust (näiteks riigihangetes teisese toorme kasutamise nõude sätestamine). Eelnõu vastav paragrahv ja vastav selgitus seletuskirjas on äärmiselt üldsõnalised, millel puudub praktiline tähendus. Millal kavatses ministeerium pakkuda välja rakendusliku sisuga regulatsiooni muudatused, mis võimaldavad ringmajanduse põhimõtteid ka tegelikus elus paremini ellu rakendada?</p>	<p>Selgitame. Põhimõtted ei ole absoluutsed, vaid neid tuleb kaaluda, st keskkonnanõu eesmärgid ei ole ülimuslikud teiste valdkondade ees. Põhimõtetel on oluline roll valdkonna suuna määramisel, õiguselguse tagamisel ja ennustatavuse suurendamisel, need suunavad kaalutusotsuste tegemist erinevatel tasanditel ja on seega abiks seaduse rakendamisel ja tõlgendamisel. Nende adressaadiks on eelkõige haldusorganid, kohtud ja kaudselt ka seadusandja ise õigusaktide kehtestamisel. Põhimõtete sätestamine ja rakendamine ei ole keskkonnaõiguses pretsedent ning nt KeÜS põhimõtteid kaalutakse ka lubade väljastamisel.</p>

Eesti Energia AS	<p>10. Kasvuhoonegaaside heite vähendamist toetavate tehnoloogiate katsetamise ja kasutuselevõtu soosimine (eelnõu § 23)</p> <p>EE kommentaar: tegemist on väga üldsõnaliselt sõnastatud paragrahvi, mille tausta ei selgita kuidagi ka eelnõu seletuskiri. Kuidas konkreetselt on kavas anda eelised KHG heite vähendamist toetavate tehnoloogiate ja meetodite väljatöötamiseks?</p>	<p>Arvestatud. Lisasime eelnõu uude versiooni rakendussätte, mille kohaselt töötab Kliimaministeerium KHG heite vähendamise või sidumise ja kliimasäästlike tehnoloogiate katsetamiseks vajaliku õigusruumi keskkonnakaitse lubade andmisel.</p>
Eesti Energia AS	<p>11. Riigi kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle vähendamise eesmärgid (eelnõu § 25)</p> <p>EE kommentaar: eelnõu ega selle seletuskiri ei sätesta kas eelnõus esitatud KHG vähendamise eesmärgid on õiguslikult siduvad või indikatiivsed. Kui eesmärgid on õiguslikult siduvad, siis puuduvad nii eelnõust, kui ka eelnõu seletuskirjast igasugused viited selle kohta kuidas riik kavatses ennast kehtestada, et eesmärkidest oleks võimalik kinni pidada. Sellise lähenemisega ei tekita riik mitte selgust enda kavatsuste osas vaid suure ebaselguse, mida tuleks kindlasti vältida. Riigi eesmärgid ja kasutatavad vahendid nende saavutamiseks peavad olema ühiskonnale ühemõtteliselt selgeks tehtud. Hetkel see Riigikohtu otsusega (vt käesoleva kirja punkti 1) ettenähtud vajalik selgus eelnõust ja selle seletuskirjast puudub.</p>	<p>Selgitame. KKMSi heite vähendamise eesmärgid on seatud riigile ja eesmärkide täitmise tagab riik läbi valdkondlike poliitikate, meetmete ja investeeringute. Eelnõu seletuskirja on riigi üldeesmärkide paragrahvis täiendatud.</p>
Eesti Energia AS	<p>12. Energeetikasektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle vähendamise eesmärgid (eelnõu § 26)</p> <p>EE kommentaarid: eelnõus esitatud eesmärgid on sektoripõhised. Samas mitte ühtegi sektorit, mis eelnõus on välja toodud, ei juhita Eestis sektoripõhiselt. Juhtimine toimub ikka ettevõtete, ühingute, ühistute jms põhiselt. Seega, kui eelnõus toodud eesmärgid on õiguslikult siduvad, siis jääb täiesti arusaamatuks kuidas riik kavatses püstitatud eesmärke saavutada. Igal juhul ei ole võimalik eesmärke saavutada sektoripõhiselt. Kui eesmärgid on õiguslikult siduvad ja eesmärkide poole on kavas liikuda läbi aktiivse juhtimise, siis on see võimalik üksnes ettevõtete põhiselt. Viimasel juhul on aga äärmiselt oluline selgitada kuidas see mehhanism on määratud töötama nii, et oleks tagatud ettevõtete võrdne kohtlemine. Praegu on see osa eelnõust täiesti puudu.</p>	<p>Selgitame. Oleme täiendanud uut KKMSi eelnõud sektorite KHG heite vähendamise eesmärkide saavutamiseks vajalike olemasolevate ja lisanudvate meetmete tabelitega. Toonitame veelkord, et KKMSi eelnõus toodud kasvuhoonegaaside heite vähendamise eesmärgid on seatud riigile ja ei ole otsekohalduvad üksikisikutele ega ettevõtetele. Eesmärkide täitmise tagab riik läbi valdkondlike poliitikate, meetmete ja investeeringute.</p>

<p>Eesti Energia AS</p>	<p>13. Tööstussektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle piiramise eesmärgid ning maavara kaevandamise lubade andmise piirang (eelnõu § 29) EE kommentaarid: esiteks rõhutame, et EL HKS ei ole instrument, millega tööstust konkurentsivõimelisemaks (kulutõhusaks) muudetakse. Vastupidi, HKS on instrument, mille eesmärgiks on fossiilkütust kasutava tööstuse väljasuretamine. Euroopas praegu aset leidev deindustrialiseerumine viitab, et HKS toimib tõhusalt CO2 emissioonide vähendamisel, kuid HKS-i tulemusel on oluliselt nõrgenenud Euroopa tööstuse rahvusvaheline konkurentsivõime, sest tootmiskulud on HKS-i mõjul suurenenud. EE on korduvalt kutsunud ministeeriumit üles regulatiivsete muudatuste kavandamisel hindama tehtavate muudatuste mõju Eesti ettevõtete rahvusvahelisele konkurentsivõimele (eelkõige otseste naabrite suhtes). Kahjuks ei ole neid üleskutseid enamasti arvesse võetud. Ministeeriumi üleskutse hakata koostama tehnoloogia arengu ja kliimaneutraalsuse saavutamise teekaarte mõjub retooriliselt küll hästi, kuid senist koostööpraktikat arvesse võttes on põhjust olla selle initsiatiivi suhtes skeptiline. Raske on kujutada ette ka seda kuidas ettevõtted, liidud ja ministeerium asuvad üheskoos uut tehnoloogiat arendama (plaanide koostamine on arenduse osa) võttes arvesse rahaliste vahendite kaasamise vajadust, ettevõtete vahelist konkurentsi, konfidentsiaalse info hoidmist ettevõtete sees jms.</p>	<p>Teadmiseks võetud.</p>
<p>Eesti Energia AS</p>	<p>Eesti põlevkiviõlitööstus kuulub EL HKS-i alla, mis garanteerib EL-i kliimaeesmärkide saavutamise. Kui EL-i Komisjoni 06.02.2024 tehtud ettepanek EL-i 2040. aasta kliimaeesmärgi osas (-90% võrreldes 1990. aastaga) EL-i nõukogu ja Parlamendi poolt heaks kiidetakse, siis lakkab Eesti põlevkivitööstus tänasel kujul hiljemalt 2040 aastal (tõenäoliselt aga märksa varem) olemast. Seetõttu on üllatav, et eelnõu ja selle seletuskiri näevad põlevkiviõlitööstuse sektoris 2040. aastal ette märkimisväärset CO2 emissiooni. Tekib küsimus, kuidas on Eesti eesmärgid sünkroniseeritud EL-i kliimapoliitika eesmärkidega? Kas Eesti ei usu EL-i kliimaeesmärkide saavutamisesse?</p>	<p>Selgitame. Kuna energeetika ja tööstuse heitkogused kuuluvad suures osas just ELi HKS-i, siis on nendele sektoritele eesmärgi seades võetud arvesse seda, et riik ei piiraks sektorite konkurentsivõimet ebaproportsionaalselt. Sektorite heitkoguse kooskõla Pariisi kokkuleppega on tagatud ELi-ülevalt. Küll aga panustavad need sektorid riikliku kliimaneutraalsuse eesmärgi saavutamisse, mistõttu on oluline seada ka neile riiklikud heitkoguste piiramise eesmärgid.</p>

Eesti Energia AS	Selgitamist vajaks kindlasti ka kavandatav piirang uute põlevkivi kaevandamise lubade väljastamise osas. Nimelt müüakse 99+% Eestis toodetavast põlevkiviõlist kolmandatesse riikidesse, kusjuures Eesti tootjad enda lõppkliendi reeglina ei tea. See tähendab, et Eesti tootjad realiseerivad enda toodangu läbi vahendajate (seda põhjusel, et Eesti tootjate toodangu maht on liiga väike, et iseseisvalt rahvusvahelisel kütuseturul kaubelda). Nii nagu ka toornaftat võib ka põlevkiviõli kasutada mitte üksnes energeetilisel otstarbel vaid ka näiteks keemiatööstuse sisendina. Antud juhul tekib küsimus kuidas peaks Eesti põlevkivitöötaja suutma riigile loataotlemise protsessis tõendama, et tema toodetavat toodangut ei kasutata ära kütusena ega energiakandjana?	Selgitame. Lubade väljastamisega seotud säte on asendatud MaaPS muudatuse sättega.
Eesti Energia AS	Kuna põlevkiviõlitööstus kuulub EL HKS-i alla ja riik kavandab käitiste keskkonnakomplekslubades KHG piirmäärade kehtestamist (eelnõu § 52), siis on ilmne, et riik soovib uute kaavelubade väljastamise regulatsiooni kaudu reguleerida (st. vähendada, keelata ära) Eesti päritoluga fossiilsete vedelkütuste kauplemise. Kuna Eesti siseselt tarbitakse praegu võrreldavas koguses fossiilseid vedelkütuseid nagu neid eksporditakse, siis oleks loogiline, et eelnõuga nähtaks ette ka fossiilsete vedelkütuste impordipiirangud. Seda aga eelnõu ei sisalda. Kuna teema puudutab isikute võrdset kohtlemist, siis peaks ministerium selgitama, miks eelnõu ei näe ette fossiilsete vedelkütuste impordipiiranguid?	Mittearvestatud. Fossiilkütuste impordi mõjutatakse läbi muude meetmete, sh EL ülestest heitkoguste maksustamisega kui ka siseriiklike meetmetega, mis soodustavad puhastele kütustele üleminekut.
Eesti Energia AS	14. Kliimamuutustega kohanemise eesmärgid (eelnõu § 33) EE kommentaar: kõik eesmärgid, meetmed jms., mis võivad otseselt või kaudselt tuua kaasa inimeste või ettevõtete põhiõiguste riive peavad olema sätestatud seadustes. Riiki ei tohiks juhtida läbi arengukavade või tegevusprogrammide. Ühtlasi elimineeritaks sellist meetodit kasutades Riigikogu oluliste avaliku elu küsimuste reguleerimisest.	Osaliselt arvestatud. Põhiseaduslikkuse analüüsid lisatud ühistranspordi heitevabaks muutmise ja põlevkivi kaevandamislubade mitteandmise, v.a peenkeemiaks.
Eesti Energia AS	15. Avaliku sektori eesmärgid (eelnõu § 34) EE kommentaar: kahtlemata on fossiilkütuste kasutamise asendamine võimalik, samas võib see eeldada suurte investeeringute tegemist ja hilisemat kõrgemat kulutaset uue tehnika opereerimisel. Suurte investeeringute tegemine lühikesel perioodil võib osutuda võimatuks ka muude kohustuste täitmise vajaduse tõttu. Seetõttu oleks läbipaistvuse huvides otstarbekas, kui ministerium selgitaks	Osaliselt arvestatud. Sätet on täpsustatud, sh toodud välja erandid.

	„välja arvatud juhul, kui puuduvad mõistlikud alternatiivid“ tähendust või põhjendatust investeringute pikaajalisel planeerimisel või nende ajatamisel.	
Eesti Energia AS	<p>16. Avaliku sektori kohustused kliimamuutuste leevendamisel ja kliimamuutustega kohanemisel (eelnõu § 35)</p> <p>EE kommentaar: antud kliimaseaduse paragrahv annab valitsusasutustele sisuliselt blankoveksi teha ükskõik milliseid otsuseid seaduses sätestatud eesmärkide saavutamiseks. Konkreetselt viitame me antud juhul haldusotsuste tegemisele, milleks võib olla näiteks loamenetlus jms., mille raames on Keskkonnaametil ja Konkurentsiametil meie hinnangul juba praegu liiga suur diskretsiooniõigus. Kuna need otsused mõjutavad nii otseselt kui ka kaudselt inimeste ja ettevõtete põhiõiguste realiseerimist, siis nii üldsõnalise regulatsiooniga me antud juhul nõustuda ei saa. Säte „nii palju kui võimalik“ on antud juhul liiga määramatu sisuga ja seetõttu vastuvõetamatu. Kahtleme sellise sätte põhiseaduslikkuses. Sellise regulatsiooni lisamine kliimaseadusesse pole kuidagi kooskõlas ministeeriumi antud õigusselguse tagamise lubadusega ja sellel on kahtlemata väga negatiivne mõju ettevõtete investeerimiskindlusele.</p>	<p>Selgitame. Põhimõtetel on oluline roll valdkonna suuna määramisel, õigusselguse tagamisel ja ennustatavuse suurendamisel, need suunavad kaalutusotsuste tegemist erinevatel tasanditel ja on seega abiks seaduse rakendamisel ja tõlgendamisel.</p> <p>Põhimõtete rakendamine ei vaja eraldi juhiseid, kuna põhimõtete sätestamine ja rakendamine ei ole keskkonnaõiguses pretsedent.</p>
Eesti Energia AS	<p>Informeerime siinkohal ministeeriumi, et suur osa Eesti elektrivõrgust on õhuliinid. Mitte ühegi õhuliini puhul pole võimalik tagada taristu kliimakindlust. Isegi kui liinikoridorid on hooldatud, pole ohtu, et mõni puu langeks õhuliinile ja katkestaks elektrivarustuse, on alati võimalik sulalume ja tugeva jäite tekkimisel õhuliinide katkemine. Seega, kui ministeerium mõtleb tõsiselt, et taristusinvesteeringute puhul tuleb tagada taristu kliimakindlus, siis tähendaks see investeeringute tegemise lõpetamist elektrivõrgu õhuliinidesse. Sellel oleks kahtlemata väga oluline mõju võrgutariifidele ja elektrivõrguettevõtete toimimisele tervikuna. Seetõttu palume ministeeriumil täpsustada, kuidas tuleks seda taristu kliimakindluse nõuet antud juhul interpreteerida.</p>	<p>Selgitame. Kliimakindluse mõistet on kasutatud uues eelnõu kavandis üksnes ühes sättes, mis näeb ette, et riigiasutustel ja kohaliku omavalitsuste üksustel on kohustus planeeringute, strateegiliste arengudokumentide ja tegevusplaanide koostamisse ja elluviimisesse ning nii palju kui võimalik haldusotsuste tegemisse integreerida kliimakindluse tagamine.</p>

<p>Eesti Energia AS</p>	<p>17. Kliimanõukogu (eelnõu § 49) EE kommentaar: kuna seaduse kohaselt on kliimanõukogu sõltumatu, siis mõjuvad kummastavalt eelnõus olevad sätted, mille kohaselt kehtestab VV kliimanõukogu põhimääruse seadusega, määrates selles muuhulgas kindlaks kliimanõukogu töökorra, otsuste tegemise korra jms. Sõltumatu kliimanõukogu peaks enda töökorra korraldamisega ise tegelema lähtudes seejuures valitsuse antud ülesannetest.</p>	<p>Selgitame, et kliimanõukogu on KKMS-st tulenevalt sõltumatu teaduslikku ekspertiisi omav nõuandev kogu, mille koosseisu kinnitab Vabariigi Valitsus Teadus- ja Arendusnõukogu ettepanekul. Lisaks on kliimanõukogu puudutavas paragrahvis eraldi välja toodud, et kliimanõukogu on oma ülesannete täitmisel sõltumatu ega võta vastu juhiseid Kliimaministeeriumilt, Vabariigi Valitsuselt ega muudelt avaliku sektori või erasektori asutustelt, organisatsioonidelt ega isikutelt. Seejuures kliimanõukogu põhimääruse kehtestamise eesmärk on reguleerida kliimanõukogu töökorralduse tehnilisi aspekte (näiteks töövorm, asjaajamine, tehniline teenindamine ja otsuste vastuvõtmise kord), mitte anda suuniseid nõukogu otsuste sisule.</p>
<p>Eesti Energia AS</p>	<p>18. Keskkonnaprobleemide lahendamise ja keskkonnaprobleemide kasvuhoonegaaside piiramise põhimõtted ja kasvuhoonegaaside heite arvutamise meetodika (eelnõu § 52) Antud juhul jääb arusaamatuks milliste „keskkonnaprobleemide lahendamise“ suhtes ministeerium meetmeid kavandab, mis põhjusel on kavas töötada välja uus KHG heitkoguse arvutamise meetodika ja mis on nende meetmete eesmärk? Kuna EL HKS garanteerib EL-i kliimaeesmärkide saavutamise ja ettevõtete vaheline konkurents HKS-i raames toimib liiduüleselt, siis puudub ministeeriumil igasugune vajadus siseriiklike KHG heite piirangutega sekkuda EL-i ülesesse konkurentsi asudes toetama teiste liikmesriikide ettevõtteid. Juhul, kui kavandatavad meetmed peaksid puudutama ka Enefit Poweri käitisi, siis oleme seisukohal, et selliste topeltmeetmete kehtestamine pole vajalik ja me vastustame nende kehtestamist. Toimiva EL HKS-i süsteemi kõrvale HKS-i kaasatud käitiste tarbeks täiendava järelevalvemehhanismi loomist peame riigi vahendite ebaotstarbekaks kasutamiseks.</p>	<p>Selgitame. Uuendatud eelnõust on säte eemaldatud.</p>

<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>1) Eelnõu on vastuolus EL-i õigusega Seetõttu tuleb Eelnõus seada eesmärgid ainult nendele allsektoritele, mis ei kuulu EL HKS-i, sest kliimaneutraalsuse eesmärk saavutatakse EL HKS-i kuuluvas süsteemis hoolimata siseriiklikust sekkumisest, tagades samal ajal võrdse kohtlemise ja konkurentsivõime ühisturul. Seetõttu tuleks välistada Eelnõust siseriiklikud eesmärgid sektorites, mis kuuluvad EL HKS-i ja kus saavutatakse kliimaeesmärgid Euroopa Liidu tasandil. Eelnõuga EL HKS-i sektoritele täiendavate eesmärkide ja piirangute kehtestamine on käsitletav topeltreguleerimisena. Eelnõu seletuskiri on ignoreerinud sisulist analüüsi, kas EL HKS-i sektorite topeltreguleerimises seisnev Euroopa Liidu õiguse riive (EL-i õiguse ülimuslikkuse põhimõte, kooskõlalise tõlgendamise põhimõte ja lojaalse koostöö põhimõte, ühisturu kaitse, kapitali vaba liikumine) on lubatav, või asub Eesti rikkuma Euroopa Liidu õigust. Ka puudub Eelnõu seletuskirjas HÕNTE § 43 lg 1 punkti 5 nõudeid rikkudes analüüs selle kohta, kas Eelnõus ettenähtud regulatsioon on sobiv, vajalik ja mõõdukas eelnõuga seatud eesmärgi saavutamiseks. Proportsionaalsuse (PS § 11) hindamata jätmise tõttu ei ole võimalik väita, et eelnõu on selles osas kooskõlas PS §-dega 31 ja 32. Kuivõrd soovitud kliimaneutraalsuse eesmärk nendes sektorites saavutatakse juba olemasoleva EL HKS-i regulatsiooniga, siis puudub vajadus riigipoolseks täiendavaks sekkumiseks.</p>	<p>Selgitame. Riigi kliimaeesmärgid on terviklikud, nende saavutamisel lähevad arvesse nii EL tasandil võetavate meetmete mõju (HKS) kui sellest väljaspool olevates sektorites võetavad meetmed. Eelnõuga ei sätestata ELi HKS-i puudutavaid norme erinevalt EL õigusest. HKS ei sätesta sektorite lõikes KHG vähendamise eesmäärke, vaid nende vähendamise meetmeid.</p>
-----------------------------	--	--

<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>2) Eelnõu on vastuolus põhiseadusega Eelnõu § 29 lg 5 sätestab, et uusi maavara kaevandamise lube antakse põlevkivi kaevandamiseks ainult selliste põlevkivikeemia või muude toodete tootmise eesmärgil, mida ei kasutata kütuse ega energiakandjana. Vastav piirang ei ole kooskõlas Eelnõu eesmärgiga. Eelnõust tuleb selgelt välja, et selle eesmärk on jõuda kliimaneutraalsuseni riigisiselt (vt Eelnõu § 6 KHG heitkoguse definitsioon – „riigisiselt tekkivate“ KHG heide). Selle eesmärgi saavutamiseks seatakse riigi KHG heitkogus ja selle vähendamise eesmärgid (§ 25) ning eraldi sektoripõhised KHG heitkoguse vähendamise eesmärgid (põlevkiviõlitööstusele § 29 lg-s 3). Ehk eesmärk on kliimamuutuste leevendamine siseriikliku kasvhoonegaaside heitkoguste vähendamise kaudu. Põlevkiviõli on ca 90% ulatuses ekspordikaup, mida kasutatakse väljaspool Eestit. Eksporditud põlevkiviõli kasutamisest tekkinud KHG heidet ei kajastata Eesti riiklikus arvestuses, mistõttu ei saa eksporditud põlevkiviõli riigi kliimaeesmärkide saavutamist ka mõjutada (viimast on kinnitanud ka Riigikohus lahendis 3-20-771 p 44). Seetõttu ei ole Eelnõu § 29 lg 5 sätestatud keeld ei sobiv ega vajalik meede eelnõu eesmärkide (riigisiselt kliimaneutraalsuse saavutamiseks, mistõttu on see piirang vastuolus põhiseadusega. Eelnõu eesmärkide valguses peaks põlevkiviõli tootmine olema lubatud, kui seda on võimalik teha siseriiklike KHG vähendamise eesmärkidega kooskõlas, nt kliimaneutraalsel viisil. Eelnõu seletuskirjas pole vastuolus HÕNTE § 43 lg 1 punktiga 5 esitatud mistahes põhjendusi selle kohta, miks on Eelnõu § 29 lõikes 5 sätestatud piirang vajalik ning kuidas see seondub eelnõu eesmärkide saavutamisega. Lisaks nähakse Eelnõus ja seletuskirjas mitmes kohas ette võimalust süsiniku sidumiseks ning süsiniku püüdmise tehnoloogiatesse investeerimiseks, millega kõnealune lõige ei ole kooskõlas.</p>	<p>Selgitame. Põhiseaduslikkuse analüüs on seletuskirjale lisatud.</p>
-----------------------------	---	--

<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>Eelnõu § 29 lõikes 5 seatud piirang on õigusvastane ka seetõttu, et sättega keelatakse põlevkivi kaevandamisloa andmine kütuste tootmiseks, kuigi põlevkivi kaevandamisluba ei reguleeri kivi kasutusotstarvet. Põlevkivi kaevandamisluba reguleerib üksnes põlevkivi kaevandamist, mitte selle hilisemat kasutust. Seejuures ei pruugi kaevandamisloa omanik olla isegi tegev kütuste tootmise valdkonnas. Põlevkivist õli tootmist reguleerib keskkonnakompleksluba, mis on kaevandamisloast eraldiseisev luba, kuid mille andmise puhuks eelnõu piirangud ette ei näe. Meelevaldne on ka see, et kaevandamisloa andmine elektritootmiseks kasutamiseks oleks lubatav, kuid õlitootmiseks mitte. Põhiseaduse §-ga 12 vastuolu seisneb selles, et vastav piirang viib isikute ebavõrdse kohtlemiseni. Eelnõus ei ole sätestatud põlevkiviõli tootmise keeldu, vaid üksnes uue kaevandamisloa andmise keeld. Seega saab piirangu alusel eelise isik, kellel on olemasolevate lubade alusel suurem põlevkivivaru. Eelnõu seletuskirja kohaselt on selleks isikuks Enefit, kellel on ligi kolm (3) korda suurem põlevkivivaru kui VKG-l. Seega võimaldab Eelnõu Enefitil jätkata põlevkiviõli tootmist oluliselt kauem kui VKG-l. Ebavõrdset kohtlemisel puudub Eelnõu eesmärkide vaatest mõistlik põhjendus ning tegemist on põhiseaduse §-s 12 sätestatud võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumisega. Eelnõu seadusena jõustamisel riigile kuuluva Enefiti eelistamine on vastuolus ka EL-i õigusega. Siseriiklik õigusakt, millega soodustatakse ja soositakse riigile kuuluva äriühingu (Enefit) positsiooni säilitamist on vastuolus Euroopa Liidu toimimise lepingu (ELTL) art 106 lg 1 koostoimes artikliga 102. Kui riiklik meede (kliimakindla majanduse seadus, kaevandamisloa) tekitab ettevõtjate vahel ebavõrdsed võimalused ja moonutab seetõttu konkurentsi, kujutab selline meede endast ELTL artikli 106 lõike 1 koostoimes ELTL artikliga 102 rikkumist. Seejuures on riigil keelatud võtta või jõus hoida meetmeid, mis võiksid välistada ELTL artikkel 102 kasuliku mõju. Euroopa Kohtu1 praktika kohaselt on ELTL artikli 106 rikkumisega tegemist, kui riiklikud meetmed mõjutavad turu struktuuri, luues ettevõtjate vahel ebavõrdsed konkurentsitingimused, võimaldades riigi osalusega ettevõtjal säilitada, tugevdada või laiendada oma seisundit. Vastuolus HÕNTE §-ga 3 ja § 43 lg 1 punktiga 5 puudub Eelnõu seletuskirjas analüüs eelnõu kooskõla kohta EL-i õigusega. Samuti puudub eelnõu seletuskirjas vastuolus HÕNTE § 40 lg 1</p>	<p>Selgitame. Maapõueseaduse alusel antav kaevandamisluba sisaldab infot ka kaevandatava maavara kasutusotstarbe kohta, see lisatakse loale taotluses märgitud informatsiooni alusel.</p>
-----------------------------	---	---

	<p>punktiga 5 peatükk eelnõu kooskõlast Euroopa Liidu õigusega. Eelnõu § 29 lg 5 piirab ebaproportsionaalselt ettevõtlusvabadust, kuna eesmärk ja meede ei ole omavahel kooskõlas, sest keemiatoodete kui ka põlevkiviõli tootmine on olemuslikult sama protsess ning heitkogused on võrreldavad ning samas suurusjärgus. Seetõttu ei ole õigustatud piirata kaevanduslubade väljaandmist sõltuvalt väljundtootest.</p>	
--	---	--

Viru Keemia Grupp AS	3) Eelnõu mõjuhindang on oluliste puudustega HÕNTE sätestab nõuded, millele peab vastama seaduse eelnõuga kaasnevate mõjude hindamine. Antud juhul ei vasta Eelnõu mõjuhindang HÕNTE nõuetele. On ilmselge, et Eelnõu seadusena rakendamisega kaasnevad väga olulised mõjud kogu Eesti ühiskonnale ja kõigile majandussektoritele. HÕNTE § 46 lg 3 kohaselt tuleb sellisel juhul seletuskirjale lisada mõjude analüüsi aruanne. Antud juhul mõjude analüüsi aruanne puudub.	Selgitame. Mõjude analüüs oli ka eelnõu esimesele versioonile lisatud, kuid oleme seda täiendanud ning lisanud ka täiendavad viited alusanalüüsidele.
Viru Keemia Grupp AS	Rikutud on ka HÕNTE § 47, mille kohaselt tuleb anda riigiasutuste kaupa ülevaade seaduse rakendamiseks vajalikest tegevustest ja kõikidest seaduse rakendamiseks eeldatavalt vajalike otsete ühekordsete ja iga-aastaste kulude ulatus ning nende katmise allikad, lisades asjakohased rahalised arvestused ja põhjendused. Eelnõus aga pole isegi üritatud kokku lüüa avaliku sektori kulusid ja nende katteallikaid.	Arvestatud osaliselt. Investeeringuid ja mõjusid on seletuskirjas täpsustatud.
Viru Keemia Grupp AS	Eelnõu mõjude kohta puudub koondhindang, kas see mõjutab Eesti majandust positiivselt, milline on mõju tööhõivele, eriti enim mõjutatud piirkondades, kas ja kui palju kasvab inimeste maksukoormus ning asjade ja teenuste hinnad ja kuidas see mõjutab inimeste elatustaset.	Selgitame. Koondhindangut on täiendatud, lisaks on täiendatud ning on viidud sektorite KHG heite vähendamise eesmärkide paragrahvide lõppu mõjuhindangud ning on lisatud meetmete investeeringute tabelid.
Viru Keemia Grupp AS	Eelnõu seletuskirja (lk 82) kohaselt võib ainuüksi põlevkivisektori sulgemine ja seetõttu töötajatele töötasu kadumine Ida-Virumaal otsesesse vaesusrisi langemise ohtu seada vähemalt 8000 inimest. Seejuures ei ole hinnatud, kuidas mõjutab niivõrd suure hulga inimeste vaesusrisi langemine sisejulgeolekut.	Selgitame. Oleme käsitletud energeetikasektori KHG heite vähendamise eesmärkide saavutamise mõjuhindangus ka mõju tööhõivele, selle riski realiseerumisele ja vaesusrisi vähendamise meetmetele.

Viru Keemia Grupp AS	Eelnõu seletuskirjas olev mõjuhindang on sektorite lõikes väga erineva täpsusastmega ning tugineb varasematele sektori või meetme spetsiifilistele analüüsidele ning ei koonda tervikpilti. Markantne näide mõjude hindamata jätmisest on Eelnõu § 40 lg 5, mille kohaselt hakatakse Eesti kliimakindla majanduse „konkurentsieeliste läbimõtestamiseks“ koostama teekaarte alles pärast seaduse vastuvõtmist. Tekib küsimus, kas Eelnõu seadusena jõustamine tõstab Eesti majanduse konkurentsivõimet nagu on presenteeritud selle seaduse vajadust Eelnõu seletuskirjas või võetakse esmalt seadus vastu ja alles seejärel hakatakse hindama selle mõju Eesti konkurentsivõimele. Pole selge, mis saab siis, kui teekaart näitab, et loodetud konkurentsieeliseid polegi?	Selgitame. Teekaartidega hinnatakse kliimapoliitika seotud uute tehnoloogiate kasutuselevõtu perspektiivi. Koostamisel on CO2 püüdmise ja elektromobiilsuse laadimistaristu teekaardid, milles hinnatakse nende tehnoloogiate kasutuselevõtu majanduslikku perspektiivi. Ettevalmistamisel on puidukeemilise ja mikrobioloogilise väärimise ning CO2 vabade või vähese heitega kütuste teekaardid, mis samuti hindavad tehnoloogia kasutuselevõtu realistlikkust majanduslikust perspektiivist. Tehnoloogia teekaardid ei kata kogu kliimapoliitika amplituud, need keskenduvad kliimapoliitikaga seotud uute tehnoloogiate küsimusega. Samuti oleme partneriks erialaliitudele, kes peavad vajalikuks koostada valdkondlikke, st ühele majandusharu ülemineku probleemistikule suunatud teekaarte. Heaks näiteks on Keemaitööstuse Liit. Liitude huvi on olnud kesine ning kohati ka seaduse tulemuste osas äraootav.
Viru Keemia Grupp AS	Eelnõus on toodud kohustused riigile ja kohalikule omavalitsusele, kuid on puudu koondhindang kui palju kasvavad administratiivne koormus ning avaliku sektori halduskulud. Samuti puudub tulevikuvaade seaduse mõjudest riigieelarvele ja kohalike omavalitsuste eelarvetele, mh vähenevate CO2 kvooditulude, aktsiisitasude ja maksutulude vaates. Seletuskirja kohaselt (lk 84) jääks ainuüksi põlevkivi kaevandamiseks uute lubade ja mäeeraldise laiendamiseks vajalike lubade mitteandmise tõttu tulevikus saamata ca 2,3 miljardit eurot maavara kaevandamisõiguse tasu. Milliste maksutõusudega see eelarveauk täidetakse, sellele Eelnõu seletuskirjast vastust ei leia.	Selgitame. Mõjuhindanguid sh mõju KOVide tuludele ja kuludele täiendatud sektorite heite vähendamise eesmärkide paragrahvide lõpus. Lisaks on seletuskirja lõpus täiendatud koondmõju hinnangut.
Viru Keemia Grupp AS	Põhiseaduse kohaselt võib riik loobuda oma maksutuludest, kuid eelnõus on läbi mõtestamata riigi otsuste negatiivsed mõjud kohalike omavalitsuste maksutuludele ja eelarvetele. Äärmuslikematel juhtudel on riik Eelnõuga ohtu seadmas Eelnõu seletuskirjas märgitud kohalike omavalitsuste suutlikkuse täita oma seadusest tulenevaid kohustusi elanike ees. Eelnõus on hindamata ja leevendamata Eelnõu negatiivsed mõjud kohalike omavalitsuste põhiseadusega tagatud õigustele.	Selgitame. Mõjuhindanguid sh mõju KOVide tuludele ja kuludele täiendatud sektorite heite vähendamise eesmärkide paragrahvide lõpus. Lisaks on seletuskirja lõpus täiendatud koondmõju hinnangut.

Viru Keemia Grupp AS	Mõjude ebapiisav hindamine ei võimalda ka seadusandjal sisuliselt hinnata, kas Eelnõuga kavandatavad meetmed on sobivad, vajalikud ja proportsionaalsed ehk põhiseadusega kooskõlas. Eriti keeruline on hindamine seetõttu, et Eelnõu praeguses versioonis üritatakse mõjuanalüüside teostamisest mööda hiilida, jättes suure mõjuga otsused ametnike haldusotsusteks, ilma, et puuduksid kesksed koordineerivad meetmed ametnike otsuste üksikmõjude kogumõjude hindamiseks (vt täpsemalt seletuskirja lk 7).	Selgitame. Eelnõu seletuskirja on täiendatud ning lisatud põlevkivitööstuse KHG vähendamise eesmärgi ja põlevkivi kaevandamislubadega seotud muudatusi puudutav põhiseaduslikkuse analüüs.
Viru Keemia Grupp AS	4) Eelnõu seadusena jõustumisel tuleb vältida halduse omavoli Eelnõu seadusena rakendamise ja rakendamise ei tohi tekkida olukord, kus haldusorganid ja ametnikud hakkavad omaalgatuslikult välja mõtlema ja rakendama täiendavaid meetmeid kliimaeesmärkide saavutamiseks, mida seaduses või muudes õigusaktides ei ole sätestatud. Selline omavoli oleks vastuolus PS §-s 3 ja §-s 10 sätestatud seadusereservatsiooni põhimõttega.	Selgitame. Haldusorgan saab teha otsuseid vaid seaduse alusel ja piirides. Kaalutusotsuse tegemise aluseks on konkreetne õigusnorm, mille rakendamisel tuleb lähtuda mh nii keskkonnaseadustiku üldosa seaduse kui KKMSi põhimõtetest.
Viru Keemia Grupp AS	Ka puudub Eelnõus mistahes koordineeriv meede, mille alusel saaks hinnata ametnike üksikotsuste kumulatiivset mõju kliimaeesmärkide täitmisele. Ametnikele on küll antud otsustuspädevus, aga puudub mistahes objektiivne mõõdik või nende määramise viis, mille alusel saaksid ametnikud kalibreerida iga üksiku otsuse mõju seatud üldiste eesmärkide täitmisele. Vastavate otsuste üldmõju hindamise vajaduse ignoreerimise tõttu võib tekkida olukord, kus üksikotsused on seaduse eesmärkide osas ambitsioonitud, või vastupidi, liiga ambitsioonikad ja toovad kaasa ebaproportsionaalseid ja välditavaid negatiivseid mõjusid.	Täpsustame, et seda, kas KKMS-ga antakse haldusorganitele otsustamisel liigset omavoli, arutati eelnõu tagasisidest lähtuvalt ka KKMS õigustöörühma kohtumisel ning jõuti järeldusele, et seadust tuleb rakendada arvestades haldusmenetluse seadust ja eriseaduseid ja KKMS ei anna siin erakordselt suurt kaalutusruumi ja võimalusi haldusorganite omavoliks. Arutati, et põhimõtete sätestamine KKMS-s ei tekitaks haldusorgani omavoli, pigem sätestab asjaolusid, mida tuleks arvesse võtta. Haldusõiguse põhimõte, et haldusorgan saab teha ainult oma haldusala otsuseid, jääb kehtima.
Viru Keemia Grupp AS	Kuna Eelnõu seadusena jõustamisel kehtestatakse üksnes KHG vähendamise eesmärgid, aga mitte nende saavutamiseks vajalikud konkreetsete meetmed ja seonduvad põhiõiguste piirangud, suunab Eelnõu haldusorganeid ja ametnikke ise eesmärkide saavutamiseks vajalikke meetmeid välja mõtlema. Tegemist oleks põhiseadusega keelatud omavoliga, millele on kliimareformi kontekstis hiljuti tähelepanu osutanud ka õiguskantsler. Seetõttu on oluline Eelnõu põhimõtete juures selgelt ja eraldi välja tuua, et: - eelnõus sätestatud eesmärgid on kohustuslikud ja siduvad riigile ning neil puudub vahetu õigusmõju ja rakendatavus halduse üksikotsuste tegemisel ja isikute õiguste piiramisel; -	Selgitame. Haldusorgan saab teha otsuseid vaid seaduse alusel ja piirides. Kaalutusotsuse tegemise aluseks on konkreetne õigusnorm, mille rakendamisel tuleb lähtuda mh nii keskkonnaseadustiku üldosa seaduse kui KKMSi põhimõtetest, mille arvestamise kohustuslikkusele on viidanud ka Riigikohus oma viimase aja lahendites (vt nt 3-17-2013 (Eurowind) p-d 20 ja 25, 3-20-771 (Loodusvõlu) p 21). Äärmuslikud meetmed nagu sundvõõrandamine, tegevusloa muutmine ja kahju hüvitamine on kehtivas õiguses ammendavalt reguleeritud ning nende kohaldamisel muudatusi ei kavandata.

	<p>juhul, kui Eelnõu või selle alusel kohaldatava piirangu, keelu või kohustusega kaasneb (faktiline) sundvõõrandamine, peab olema seaduses ettenähtud kohustus tagada PS §-ga 32 kooskõlas õiglane ja kohene hüvitis; - kõik seaduse eesmärkide saavutamiseks vajalikud meetmed (eriti need, millega kaasneb põhiõiguste ja tegevusvabaduste piirangud) peavad olema kehtestatud seaduse või seaduses ettenähtud volitusnormi alusel.</p>	
Viru Keemia Grupp AS	<p>5) Eelnõu puhul ei ole selge, kas tegemist on üld- või eriseadusega. Jääb ebaselgeks, milline on Eelnõu koht õigusaktide hierarhias ning kas tegemist on teiste õigusaktide, sh valdkonna spetsiifiliste õigusaktide suhtes üld- või eriseadusega. Näiteks sätestab Eelnõu § 40 lg 1 p 3 riigihangete läbiviimisele nõude, et hankija peab andma eelise madalama süsinikujalajäljega toodetele ja teenustele. Samal ajal reguleerib riigihangete läbiviimist riigihangete seadus (edaspidi RHS), mis sellist nõuet ette ei näe. Seejuures põhineb RHS Eesti õiguse suhtes õiguslikult ülimuslikel EL-i riigihanke direktiividel. Millisest seadusest peavad hankijad kahe seaduse vastuolu või erinevuse korral lähtuma – kas RHS-st või loodavast kliimakindla majanduse seadusest? Samad küsimused tõusetuvad ka teiste eriseaduste ja kliimakindla majanduse seaduse vahekorra ja kohaldamisjärjekorra kontekstis. Eelnõu sellele vastust ei anna. See suurendab Eelnõu seadusena jõustumisel tekkivat ebaselgust.</p>	<p>Selgitame. Õigusnorme tuleb vaadata ja kohaldada süsteemselt. KKMS on raamseadus, mida tuleb järgida kõigis asjakohastes eluvaldkondades paralleelselt vastavate eriseadustega.</p>
Viru Keemia Grupp AS	<p>6) Põlevkiviõlitööstuse heitkoguse piiramise eesmärke tuleb korrigeerida. Eelnõu § 29 lõikes 3 on toodud põlevkiviõli tootmise heitkoguste piiramise või vähendamise eesmärgid. Baasaastaks on võetud 2022. aasta, mis oli erandlik, vähemalt VKG-d puudutavas osas, kuna Petroter I oli 6 kuud remondis ning seetõttu KHG heitkogused Petroteri kaitiste peale kokku ca 20% väiksemad kui normaalses töörežiimis. Seda erandlikku olukorda tuleb kindlasti arvestada eesmärkide seadmisel ja sellest tulenevalt tuleb teha tehniline korrigeerimine § 29 lõikes 3 toodud eesmärkides selliselt, et oleks arvestatud ka VKG Petroter I kapitaalremondist tingitud väiksemaid heitkoguseid, mis ei vasta normaalrežiimil töötamisele ning, mis võimaldab tootmise jätkamist viisil, millest on lähtunud eesmärkide seadmisel. Kui eesmärkide väärtusi ei korrigeerita, võib see tuua kaasa vajaduse lõpetada osaliselt põlevkiviõli tootmine juba 2030. aastal, mis ei ole aga eelnõu eesmärkidega kooskõlas.</p>	<p>Mittearvestatud. Põlevkivitööstuse heite sisendiks on olnud muuhulgas ka ettevõtete majandusplaani. 2022. aasta on kõikide sektorite baasaasta. Erinevate baasaastate seadmine põhjustaks omajagu segadust ja igal sektoril võib olla erinev aasta, mis on baasina nõ kõige sobilikum.</p>

	Tegevuse lõpetamine juba 2030. aastal põhjustaks VKGle kahju, mille kompenseerimiseks tuleb Eelnõus ette näha põhiseaduse §-st 32 tuleneva kohese ja õiglase kompensatsiooni määramise ja maksmise.	
Viru Keemia Grupp AS	<p>7) Eelnõu seadusena jõustumine vähendab õigusselgust ja -kindlust, mitte ei suurenda</p> <p>Tutvunud Eelnõuga, on soov täpsemalt aru saada Eelnõu koostajate plaanist EL HKS-i käitiste reguleerimisest siseriiklikult koostoimes EL HKS-iga. Eelnõu § 35 lõikes 1 on toodud välja, et seaduses toodud eesmärgid ja põhimõtteid peavad haldusorganid oma tegevuses arvestama.</p> <p>Lisaks on §-s 52 toodud rakendussättes kirjas, et heitkoguste arvutamise meetodika töötatakse välja kahe aasta jooksul. Kuna põhimõtted on esitatud väga üldisel kujul ning siseriiklik KHG arvutamise meetodika alles töötatakse välja, siis see tekitab suure ebakindluse mõjutatud ettevõtetele. Tootmise tööshoidmiseks, efektiivsuse suurendamiseks ning töökindluse tagamiseks on pidevalt vajalik teha hooldus- ja remonditöid. Need on kulukad ja nõuavad pikaajalist ette planeerimist. Kui seniajani tuli otsustes lähtuda sellest, mis on Euroopas Liidu tasandil kokku lepitud, siis nüüd tekib uus siseriiklik määramatus.</p>	Selgitame. Nimetatud säte on eelnõu tekstist välja jäetud, kuivõrd sellise kohustuse seadmine ei peaks tulenema KKMS-st. Juhime tähelepanu asjaolule, et ka keskkonnaseadustiku üldosa seaduses sätestatud põhimõtetega arvestatakse täna haldusotsuste tegemisel. Lisaks selgitame, et kuna energeetika ja tööstuse heitkogused kuuluvad suures osas just ELi HKS-i, siis on nendele sektoritele eesmärgi seades võetud arvesse seda, et riik ei piiraks sektorite konkurentsivõimet ebaproportsionaalselt. Küll aga panustavad need sektorid riikliku kliimaneutraalsuse eesmärgi saavutamisse, mistõttu on oluline seada ka neile riiklikud heitkoguste piiramise eesmärgid.
Viru Keemia Grupp AS	Lisaks eeltoodule on kriitilise tähtsusega arusaamine, kas EL HKS-i loogika jääb Eestis kehtima või vaadatakse see üle. Näiteks, kas suurenenud KHG heitkoguseid (sh ajutiselt) on võimalik kompenseerida kauplemissüsteemis CO2 kvoodi ostuga või nüüd seda enam ei lubata. Seetõttu tuleb Eelnõus anda selgemad suunad ettevõtjatele ning seletuskirjas seda ka rohkem lahti kirjutada. Vastasel juhul investeeringud ja kulutused töökindluse ja efektiivsuse parandamiseks satuvad ohtu ja sektori võimalusest kliimaneutraalsuse suunas liikuda enam rääkida ei saa, vaid toimub kiire sektori hääbumine.	Selgitame. Direktiivi 2003/87/EÜ muutva direktiiviga 2023/959 kehtestatakse uuendatud reeglid käimasolevaks kauplemisperioodiks.

<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>8) Eelnõu peab olema suunatud majanduse ja konkurentsivõime kasvatamisele. Eelnõus pole majandusega seonduvaid eesmärke üldse seatud ja mainitud minimaalselt kui Eelnõu pealkiri välja arvata. Kõik seaduse täitmiseks kavandatud meetmed ja tegevused, mis kahandavad ettevõtete kasumlikkust ning sellest tulenevalt ka majanduse konkurentsivõimet peavad olema a priori mitteaktsepteeritud. Juhul kui selliseid meetmeid ikkagi soovitakse rakendada, siis peab olema Eelnõus käsitletud ka mehhanism, et põhjendada selliste meetmete vajalikkust ja otstarbekust. Seetõttu tuleb oluliselt tõsta Eelnõuga kavandatud ambitsiooni majanduse kasvatamisel ja inimeste elujärje parandamisel, aga samas vähendada ambitsiooni ettevõtlusvabaduse piiramisel. Sellest tulenevalt teeme ettepaneku muuta ja täiendada Eelnõu §2 „Reguleerimisala“ ja 3. peatükki „Põhimõtted“. Samuti muuta Eelnõu § 1 „Seaduse eesmärk“ sõnastust: Käesoleva seaduse eesmärk on panustada kliimamuutuste leevendamisse ja kliimamuutustega kohanemisse, aidates kaasa kliimamuutustele vastupanuvõimelisema ühiskonna kujunemisele, suurendades õiguskindlust, majandus- ja ettevõtluskeskkonna kliima- ja investeerimiskindlust, parandades Eesti riigi konkurentsivõimet, lähtudes teadusest ja parimast olemasolevast tehnoloogiast ning luues eeldused puhta ja kliimaneutraalse majanduse kasvuks, pakkudes seeläbi kaitset inimesele ja loodusele üleilmsete kliimamuutuste tagajärgede eest, lähtudes kliimamuutuste raamkonventsioonis, Kyoto protokollis, Pariisi kokkuleppes ja Euroopa Liidu õigusaktides sätestatust. Kliimaeesmärkide elluviimine peab olema võimalikult kulutõhus, võttes arvesse pikaajalist eesmärki saavutada kliimaneutraalsus aastaks 2050, jätkusuutlikku ettevõtluse arengut ja Eesti konkurentsivõimet, usaldusväärset riigi rahandust, tööhõivet ning seda, et eelistada tuleb Eesti majanduse arendamist, mitte selle vähendamist.</p>	<p>Selgitame. KKMS ei lahenda üksi kõiki konkurentsivõimega seotud aspekte, vaid toetab üht osa majanduse pika plaani eesmärkidest.</p>
<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>Muuta Eelnõu § 2 „Reguleerimisala“ sõnastust järgmiselt: Käesoleva seadusega sätestatakse põhimõtted ja jõukohased eesmärgid kliimamuutuste leevendamiseks ja kliimamuutustega kohanemiseks, kliimapoliitika elluviimisega seotud kohustused riigiasutustele ja kohaliku omavalitsuse üksustele, kliimamuutuste negatiivset mõju vähendavad ja majanduse konkurentsivõimet soodustavad meetmed, eesmärkide täitmise seire ja</p>	<p>Selgitame. Eesmärkide seadmisel on võetud aluseks olemasolevad ja lisanduvad meetmed, mis on jõukohased ning millel on kõige suurem mõju KHG heite vähendamisele.</p>

	aruandluse nõuded ning juhtimisstruktuur eesmärkide ja kohustuste täitmise tagamiseks.	
Viru Keemia Grupp AS	Muuta Eelnõu § 14 „Õiglase ülemineku põhimõte“ sõnastust järgmiselt: Käesoleva seaduse 4. peatükis sätestatud kliimaeesmärgid saavutatakse õiglaselt ja kaasavalt, arvestades sotsiaalset, majanduslikku ja keskkonnamõju, nii et ka haavatavatel ühiskonnarühmadel, sektoritel ja ettevõtjatel oleks võimalik oma tegevust vastavalt kliimaeesmärkidele kohandada. Võetavad meetmed peavad olema proportsionaalsed ning tagatud peab olema kahju tekkimise ärahoidmine või selle kompenseerimine seaduses ettenähtud korras.	Selgitame. Kuna seaduses ei ole fikseeritud meetmed, siis viide meetmete proportsionaalsusele ei ole asjakohane.
Viru Keemia Grupp AS	Täiendada Eelnõu 2. peatükki „Põhimõtted“ paragrahviga 241 järgmises sõnastuses: Seaduses kokkulepitud põhimõtetest ja eesmärkidest tuleb lähtuda nii rahvusvaheliste kui Euroopa Liidu aluslepingutest tulenevate kohustuste võtmisel.	Mittearvestatud. Seadus kehtib ilma selle sätte lisamiseta. Seadusega vastuolus olevaid rahvusvahelisi kohustusi ei ole lubatud võtta.
Viru Keemia Grupp AS	9) Heitkoguse piiramise eesmärgid peavad olema kõigile üheselt mõistetavad ning väljendatud Eelnõus on KHG protsentuaalsed vähendamise eesmärgid seotud 2022. aastaga, mis on võetud baasaastaks ning Eelnõu seletuskirjas on iga sektori kohustuste juures läbivalt öeldud, et „Sihttasemed on indikaatiivsed ja muutuvad ajas, kuna KHG arvestamise ja inventuuri pideva arendamise tõttu võivad võrdluseks olevate baasaastate heitkogused muutuda. Arenduste käigus võib täpsustuda meetodika, kasutatud algandmed või muutuda eriheitetegurid.“ Selline tagantjärgi muudetava baasaasta heitkogustega ning muutumatute protsentidega eesmärgistamine on lubamatu ja tekitab ebakindlust ning arusaamatust. Eelnõus tuleb eesmärgid seada absoluutväärtustes, et oleks kõigile ühiselt ja selgelt aru saada kui palju ja mis ajaks heitkoguseid tuleb vähendada. Kui muutuvad alusandmed, siis tuleb muuta ka seaduses toodud eesmäärke. absoluutnumbrites	Selgitame. Sõna "indikaatiivsus" on sektorite KHG heitkoguse vähendamise sihttasemete eest eemaldatud. Seaduse eesmärkide asjakohasuse ja piisavuse ülevaatamise käigus saab vajadusel algatada seaduse muutmise põhimõtete, eesmärkide muutmiseks.

<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>Lisaks peame oluliseks rõhutada, et Eelnõus ei ole saanud tähelepanu KHG heitkoguste vähendamine tulenevalt Euroopa Liidu kliimapolitiikast. Tänapäevane kauplemissüsteem laieneb alates 2027. aastast ka kütuste kasutamisele, mis tõstab kütuste hinda tarbijatele, kuna alternatiivkütused on kallimad ja fossiilkütustele tuleb täiendav maks. Kahetsusväärset pole Eelnõu koostajad neid mõjusid Eelnõus ja seletuskirjas hinnanud, kuigi kauplemissüsteemi laiendamine tõstab oluliselt kulusid tarbijatele. Eelduslikult see vähendab süsteemi kuuluvates sektorites KHG heitkoguseid ja seda tuleks ka arvestada siseriiklike eesmärkide seadmisel.</p>	<p>Selgitame. KKMS on raamseadus. HKS2 võetakse üle AÕKSi muutmisega, mille seletuskirjas esitatakse ka detailsem mõjuhindang. Kliimaeesmärkide seadmisel on arvestatud EL ja EE käimasolevaid/planeeritud õigusloome protsesse.</p>
<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>Eeltoodust tulenevalt on VKG seisukohal, et Eelnõu menetlemisega praegusel kujul ei tohi edasi liikuda, mistõttu vastav menetlus tuleb peatada, tekst uuesti avada ja huvigruppidega läbi rääkida.</p>	<p>Teadmiseks võetud.</p>
<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>Lisaks Eelnõu eelnimetatud põhimõteteliste vastuoludele ja puudustele toome täiendavalt välja järgmised täpsustatud ettepanekud, millega palume Eelnõu täiendamisel ja täpsustamisel arvestada: 1. Eelnõu pealkiri ei väljenda eelnõu reguleerimisala HÕNTE § 21 lõike 1 kohaselt väljendab seaduseelnõu pealkiri võimalikult lühikeses üldistavas sõnastuses eelnõu reguleerimisala. Käesoleval juhul on seaduse pealkiri „Kliimakindla majanduse seadus“. Samas seaduse reguleerimisala hõlmab peaaesjalikult kliimamuutuste ja kliimapolitika käsitlust, sealhulgas seiret ja aruandlust (vt ka Eelnõu seletuskirja lk 2, nt kliimaalased mõisted, kliimaeesmärgid ja põhimõtted). Majandusnäitajate analüüs ja Eesti konkurentsivõime käsitus Eelnõus sisuliselt puudub. Eeltoodu on ka mõistetav, kuna Eelnõu ettevalmistajad on keskkonnavaldkonna ametnikud.</p>	<p>Selgitame. Seaduse eesmärk on panustada kliimamuutuste leevendamisse ja kliimamuutustega kohanemisse, aidates kaasa kliimamuutustele vastupanuvõimelisema ühiskonna kujunemisele, suurendades majandus- ja ettevõtluskeskkonna kliimakindlust ning luues eeldused puhta majanduse kasvuks.</p>
<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>Samuti on kliimakindluse mõiste Eelnõu §-s 11 seotud ühiskonna, taristu ja looduskeskkonnaga. Kliimakindluse mõistel majandusvaldkonnaga seos puudub. Eelnõu seletuskirjast nähtuvalt (lk 1) suureneb puhtaid tehnoloogiate soodustades, neid toetavat infrastruktuuri arendades ning sihturgude standardeid ja suundumusi jälgides Eesti ettevõtete konkurentsivõime. Samas ei selgu Eelnõu seletuskirjast, kuidas Eesti ettevõtete konkurentsivõimet hinnatakse ja kas üldse või mil määral seda eesmärkide seadmisel on arvestatud või arvestatakse. Eeltoodust nähtuvalt ei vasta seaduse pealkiri HÕNTE nõuetele.</p>	<p>Selgitame, et kliimakindluse mõistet on eelnõus täpsustatud. Konkurentsivõime hindamine on KKMS § 46 lg 3 punkti 1 kohaselt planeeritud läbi viia iga 5 aasta tagant. Konkurentsivõime hinnang käsitleb kliimaeesmärkide täitmise mõju konkurentsivõimele, see tähendab, et suure sotsiaalmajandusliku mõjuga meetmete puhul hinnatakse nende meetmete mõju konkurentsivõimele.</p>

Viru Keemia Grupp AS	<p>2. Terminid ja nende määratlused ei vasta tuntuse, arusaadavuse ega õigusselguse nõuetele</p> <p>2.2. Eelnõu §-s 5 on defineeritud globaalse soojendamise potentsiaali mõiste. Samas Eelnõust ei nähtu, et viidatud terminit oleks selles kasutatud. Seega ei taga globaalse soojendamise potentsiaali mõiste määramine ei Eelnõu arusaadavust ega õigusselgust. Terminil puudub ka selle määramiseks vajalik oluline õiguslik tähendus. Eeltoodust nähtuvalt ei vasta globaalse soojendamise potentsiaali mõiste HÕNTE nõuetele.</p>	Eelnõu määratleb valdkonna olulisemad mõisted. Globaalse soojendamise potentsiaali mõiste tuleneb Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest 2024/573.
Viru Keemia Grupp AS	<p>2.3. Eelnõu §-s 7 on defineeritud kliimamuutuste leevendamise mõiste. Eelnõu tekstist nähtuvalt tähendab kliimamuutuste leevendamine meetmete võtmist kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks või vältimiseks. Eelnõu seletuskirjast nähtuvalt (lk 8) hõlmab kliimamuutuste leevendamise mõiste ka kasvuhoonegaaside heite sidumist. Eeltoodust nähtuvalt ei vasta kliimamuutuste leevendamise mõiste arusaadavuse ega õigusselguse nõuetele.</p>	Selgitame. KHG heite sidumine panustab samuti KHG heite vähendamisse.
Viru Keemia Grupp AS	<p>2.4. Eelnõu § 10 määratleb CO2 neutraalsuse mõiste. Samas Eelnõust ei nähtu, et viidatud terminit oleks selles kasutatud. Seega ei taga CO2 neutraalsuse mõiste määramine ei Eelnõu arusaadavust ega õigusselgust. Terminil puudub ka selle määramiseks vajalik oluline õiguslik tähendus. Eeltoodust nähtuvalt ei vasta CO2 neutraalsuse mõiste HÕNTE nõuetele.</p>	Selgitame. Viidatud terminit on kasutatud energeetikasektori eesmärkide all.
Viru Keemia Grupp AS	<p>2.5. Eelnõu § 11 määratleb kliimakindluse mõiste. Samas jääb kliimakindluse mõiste eelnõus arusaamatuks. Eelnõust ka ei selgu selle termini õiguslik tähendus. Lisaks kasutatakse kliimakindluse terminit Eelnõus määratletust erinevas tähenduses. Näiteks on seaduse eesmärgiks muu hulgas suurendada majandus- ja ettevõtluskeskkonna kliimakindlust. Kui asendada kliimakindluse mõiste eeltoodud konteksti, siis on tulemuseks täiesti seosetu tekst. Tekib küsimus, mis on majanduskeskkonna kliimakindlus või ettevõtluskeskkonna kliimakindlus kui mõiste hõlmab ühiskonda, taristut ja looduskeskkonda. Eeltoodust nähtuvalt ei vasta kliimakindluse mõiste arusaadavuse ja õigusselguse nõuetele</p>	Arvestatud. Eelnõus on kliimakindluse mõiste sõnastust täpsustatud.

<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>2.6 Täiendada mõistete peatükki mõistega „looduspõhised lahendused“, kuna seda kasutatakse läbivalt nii Eelnõus kui seletuskirjas ja definitsiooni puudumisel võib selle mõista alla lugeda kõiki lahendusi, k.a toorained, mis on loodusest pärit.</p>	<p>Selgitame, et looduspõhiste lahenduste sisu on selgitatud seletuskirjas. Kuivõrd tegemist on areneva valdkonnaga, mille eesmärgiks on pakkuda tuge nii kasvuhoonegaaside sidumise kui ka kliimamuutustega kohanemise eesmärkide täitmiseks, siis on seletuskirjas kirjeldatud täna teadaolevaid lahendusi ja milleks neid kasutatakse, kuid me ei pea mõistlikuks eelnõusse eraldi definitsiooni lisamist. Looduspõhised lahendused hõlmavad ökosüsteemide kaitset ja taastamist, metsade süsinikusidumist ja süsinikuvaru hoidmist soodustavat majandamist, agrometsandust, muldade viljakuse soodustamist, turbaalade kaitset ja taastamist, tegevusi rannikualadel ja meres, mis aitavad siduda süsinikku nii biomassi kui ka setetes, linnade rohealade ja rohevõrgustiku oskuslik kujundamine jms.</p>
-----------------------------	--	--

<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>3. Põhimõtted ei saa olla aluseks isikute põhiõiguste piiramisel või neile kohustuste panemisel Põhimõtted on sätestatud Eelnõu 3. peatükis. Eelnõu seletuskirjast nähtuvalt (lk 2) peavad riik ja kohaliku omavalitsuse üksused poliitikameetmete kujundamisel, lubade väljastamisel lähtuma eelnõukohases seaduses sätestatud põhimõtetest. Lisaks nähtub Eelnõu seletuskirjast (lk 10), et seaduse adreessaatideks muu hulgas on õigust rakendavad haldusorganid. Eelnõus on tuginetud 12 põhimõttele. Õiguskantsler on 16.01.2023 Riigikogule adresseeritud kirjas muu hulgas sedastanud: „Õigusliku raamistiku loomine on põhiseaduslikkuse tagamisel (PS §-d 3, 11 ja 31 ja 32) oluline ka õiguskindlust ja õigusselgust (PS §-d 10 ja 13) silmas pidades. Riigikohus on märkinud, et seejuures ei piisa pelgalt piirangu kehtestamist lubava seadusenormi olemasolust: õigusriigile omasest olulisuse põhimõttest tulenevad nõuded ka normile endale. Need kohustavad seadusandjat otsustama lubatava haldustegevuse sisu, ulatuse ja mahu üle (vt RKHKo 13.11.2009, nr 3-3-1-63-09, p 14).“ Eeltoodust nähtuvalt ei ole haldusorganitel pelgalt põhimõtetele tuginedes haldusmenetluses isikute põhiõiguste piiramine või neile kohustuste panemine lubatav. Seetõttu ei saa põhimõtete adreessaatideks olla õigust rakendavad haldusorganid. Lubade väljastamine pelgalt abstraktsete põhimõtete alusel rikub isikute põhiseadusega tagatud põhiõigusi.</p>	<p>Selgitame. Õigusnormid on järgimiseks, põhimõtted arvestamiseks. Haldusorganitele annavad põhimõtted raami normide kohaldamiseks kaalutusotsuste tegemisel.</p>
<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>4. Eelnõusse on jäänud lisamata jõukohasuse põhimõte Eesti riik ei peaks võtma Euroopa Liidu tasandil ega seadma seadustega ettevõtetele ja elanikele suuremaid kohustusi kui võimaldab riigi majanduslik olukord ja ettevõtete konkurentsivõime. Selleks tuleb lisada Eelnõusse jõukohasuse põhimõte. Nimetatud põhimõtte aluselt tuleb Euroopa Liidu tasandil kokkulepete sõlmimisel ja eesmärkide seadmisel arvestada ka Eesti ettevõtete ja elanikkonna võimekusega neid eesmärke täita, samuti võimalusega panustada majanduskasvule. Eelnõu seletuskirjast nähtuvalt (lk 11) on 2024. juunikuus avaldatud Yale'i ja Columbia ülikoolide koostatava keskkonnategevuse tulemuslikkuse indeksi (Environmental Performance Index) alusel Eesti teinud maailma riikidest kõige enam edusamme keskkonnaseisundi parandamisel. Samas puuduvad Eelnõu seletuskirjas võrreldavad andmed Eesti</p>	<p>Selgitame. Eesmärkide seadmisel on võetud aluseks olemasolevad ja lisanduvad meetmed, mis on jõukohased ning millel on kõige suurem mõju KHG heite vähendamisele.</p>

	<p>majanduskeskkonna seisundi kohta. Vajalik on lisada Eelnõusse kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise eesmärkide täitmise jõukohasuse põhimõte.</p>	
<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>5. Riigi kasvuhoonegaaside heitkoguse ning selle jaotuskava kriteeriumide kehtestamine on vajalik Eelnõu §-s 25 peaks olema sätestatud riigi kasvuhoonegaaside heitkogus. Samas nimetatud paragrahvi lõikest 1 nähtuvalt tuleb see arvutada sektorite kasvuhoonegaaside heitkoguste põhjal. Selline lahendus ei ole selge ega läbipaistev. Riigi võetud kohustused tulenevad rahvusvahelistest, sealhulgas Euroopa Liidu õigusaktidest. Seega ei saa selle selguse huvides seaduse tasandil fikseerimine olla kuigi keeruline. Lisaks puuduvad Eelnõus riigi kasvuhoonegaaside heitkoguse sektorite vahelise jaotuskava kriteeriumid. Eelnõu seletuskirjast nähtuvalt (lk 6) on selle koostajad tuginenud Riigikohtu halduskolleegiumi otsusele haldusajal nr 3-20-711, milles Riigikohtu halduskolleegium muuhulgas sedastas: „seadusandja peab parima kättesaadava teadusinfo ja Eesti rahvusvaheliste kohustuste põhjal kehtestama realistliku ja õiguslikult siduva etapiviisilise ja sektoripõhise heitkoguste jaotuskava kliimaneutraalsuse saavutamiseks.“. Riigikohtu poolt väljatoodud selget jaotuskava ega sektorite vahelist kasvuhoonegaaside heitkoguse jaotuskava aluseks olevaid kriteeriume Eelnõust ei nähtu. Seetõttu ei ole Eelnõu kooskõlas Riigikohtu viidatud lahendis võetud seisukohtadega.</p>	<p>Selgitame. Sektorite jaotus on samuti riigile seatud eesmärgis ning ei kohaldu ettevõtetele</p>

<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>Eelnõu seletuskirjast nähtuvalt (lk 3) EL HKS-i rakendamisega tagatakse, et EL HKS-i kuulujad võtavad ka edaspidi meetmeid, et kulutõhusalt oma kasvuhooonegaaside heidet vähendada. Märgime, et põlevkiviõlitööstuse ettevõtete tegevus kuulub EL HKS-i kohaldamisalasse ning nimetatud ettevõtted juba vähendavad kasvuhooonegaaside koguheidet Euroopa Liidu õigusaktide alusel. Eelnõu seletuskirjast nähtuvalt (lk 32) riik põlevkiviõlitööstusele lisameetmena ka mingisuguseid toetusi ei paku. Ainus võimalus kasvuhooonegaaside heitkoguse vähendamise rahastamiseks tuleneb EL HKS-i süsteemis loodud innovatsioonifondist. Seetõttu ei ole proportsionaalne ja põhjendatud panna põlevkiviõlitööstusele täiendavat kohustust kasvuhooonegaaside heitkoguse vähendamiseks. Põlevkiviõlitööstuse panust ei ole Eelnõu koostamisel arvestatud. Põlevkiviõlitööstus ei peaks ka kandma teiste sektoritega võrreldes suuremat koormust. Samuti ei peaks Eestis kehtestatav seadus sekkuma Euroopa Liidu tasandil toimivate süsteemide rakendamist.</p>	<p>Selgitame, et eesmärgid seatakse põlevkivitööstusele ja muule tööstusele eraldi, et anda põlevkiviõli tootmisele kui väga süsinikumahukale tootmisele selge trajektoor heitkoguste vähendamiseks. Kuivõrd põlevkiviõli tootmine on jätkuvalt kõige KHG heitemahukaim tööstus (73 % tööstussektori koguheitest, 2022. andmetel) ning suur osa kaevandatud põlevkivist kasutatakse soojus- ja elektrienergia või kütuste tootmiseks, on põlevkivist elektri- ja soojusenergia ning kütuste tootmise lõpetamisel oluline mõju KHG eesmärgi saavutamisel. Riigi kliimaeesmärgid on terviklikud, nende saavutamisel lähevad arvesse nii EL tasandil võetavate meetmete mõju (HKS) kui sellest väljaspool olevates sektorites võetavad meetmed. Eelnõuga ei sätestata ELi HKS-i puudutavaid norme erinevalt EL õigusest. HKS ei sätesta sektorite lõikes KHG vähendamise eesmäärke, vaid nende vähendamise meetmeid.</p>
-----------------------------	---	---

Viru Keemia Grupp AS	7. Tööstussektori kasvuhoonegaaside heitkogus ei peaks sisaldama ehitussektori heitkogust Eelnõu § 29 lõikest 1 nähtuvalt koosneb tööstussektori kasvuhoonegaaside heitkogus muu hulgas ehituses tarbitud kütusest ja tööstusprotsessidest, külmutusseadmetest ja ressursikasutusest tekkivatest kasvuhoonegaaside heitkogustest. Eelnõu seletuskirjast ei selgu, milliste kriteeriumide alusel on ehitussektorit käsitletud tööstussektorina. Leiame, et ehitussektorit tuleks arvestada eraldi sektorina ja seada ehitussektorile eraldiseisvalt kasvuhoonegaaside heitkoguse vähendamise piirangud.	Selgitame. Töötlev tööstus ja ehitus on KHG inventuuris koondatud üheks sektoriks (1A2), millel on mitmed allsektorid. Siiski on sektori heide pigem väike 2022.aastal 320kt co2 ekvivalenti, mistõttu ei pea võimalikuks hetkel sellele eraldi heitkoguste vähendamise eesmärgi seadmist. Eelnõu kategooriate seadmisel arvestati väikesed sektorid kokku, et tagada andmete hoomatavus ning piisav detailsus.
----------------------	--	---

<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>8. Eelnõu ei taga eri valdkondadele vajalikku ettenähtavust ega selgust aastani 2050 Eelnõu § 29 lõike 3 punktides 1-3 nähtuvalt on põlevkiviõlitööstusest pärinevate kasvuhoonegaaside heitkoguse piiramise eesmärgid sätestatud 2040. aastani. Samas nähtub Eelnõu seletuskirjast (lk 3) muu hulgas, et eelnõukohase seaduse eesmärk on tagada eri valdkondade vajalik ettenähtavus ja selgus kliimaneutraalsuse saavutamisel aastaks 2050. Eelnõu seletuskirjast nähtub ka (lk 2), et kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise eesmärgid peaksid andma selguse kliimaneutraalsuseni jõudmise liikumissuunas aastaks 2050. Lähtuvalt eeltoodust ei peaks kasvuhoonegaaside heitkoguste piiramise eesmärgid piirnema mitte 2040., vaid 2050. aastaga. Eeltoodust nähtuvalt ei taga Eelnõu eri valdkondadele vajalikku ettenähtavust ja selgust 2050. aastani.</p>	<p>Selgitame. Sektoritele on seatud eesmärgid aastani 2040 kuna sealt edasi jaotuse tekitamine oleks tänase teadmise baasilt liiga suur spekulatsioon ning vajaks peagi ülehindamist. Ka EL on seni seadnud valdkondlikud eesmärgid aastani 2030 ja alles hakatakse läbi rääkima 2040 eesmärgi ning seejärel ka selle valdkondlike jaotuste osas. Seega ka ELi tasandil käib 2050. aasta kliimaneutraalsuse trajektoori seadmine samm-sammult.</p>
<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>9. Põlevkivi kaevandamise lubadega seotud piirangud ja piirangutega seotud hüvitusmeetmed peavad sisalduma valdkonda reguleerivas õigusaktis Eelnõu § 29 reguleerib muu hulgas maavara kaevandamise lubade andmise piirangut. Nimetatud piirang on üldsättena sätestatud Eelnõu § 29 lõikes 5. Õiguskantsler on 16.01.2023 Riigikogule adresseeritud kirjas muu hulgas sedastanud, et „Õigusliku raamistiku loomine on põhiseaduslikkuse tagamisel (PS §-d 3, 11 ja 31 ja 32) oluline ka õiguskindlust ja õiguselgust (PS §-d 10 ja 13) silmas pidades. Riigikohus on märkinud, et seejuures ei piisa pelgalt piirangu kehtestamist lubava seadusenormi olemasolust: õigusriigile omasest olulisuse põhimõttest tulenevad nõuded ka normile endale. Need kohustavad seadusandjat otsustama lubatava haldustegevuse sisu, ulatuse ja mahu üle (vt RKHKo 13.11.2009, nr 3-3-1-63-09, p 14).“ Eeltoodust nähtuvalt ei ole haldusorganitel pelgalt piirangu kehtestamist lubava õigusnormi alusel haldusmenetluses isikute õiguste piiramine või neile kohustuste panemine lubatav. Samuti tuleb piirangud ja piirangutega seotud hüvitusmeetmed näha ette valdkondlikus seaduses. Selleks kaevandamislubade puhul on maapõueseadus. Kaevandamislubade väljastamise piiramine pelgalt abstraktse üldnormi alusel rikub isikute põhiseadusega tagatud põhiõigusi.</p>	<p>Arvestatud. Säte tööstussektori KHG heite vähendamise eesmärgi paragrahvist eemaldatud. Lisatud MaapSu muutmise rakendussäte.</p>

<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>10. Temperatuuri tõusu põhjus ja seatud eesmärgid ei ole kooskõlas Eelnõu seletuskirjast nähtuvalt (lk 4) on 2024. aasta kevadel avalikustatud Euroopa kliimarisikide aruande (EUCRA) kohaselt temperatuuri tõusu põhjuseks järjest kasvav inimtekkeliselt atmosfääri paisatud kasvuhoonegaaside (KHG) hulk, mis pärineb fossiilset kütust kasutatavatest energiasüsteemidest, maakasutusest ja selle muutusest, suurenevast tarbimisest jpt teguritest. Eeltoodu valguses ei peaks põlevkiviõlitööstuse kasvuhoonegaaside vähendamine eeldatava jaotuskava kohaselt olema teistest sektoritest suurem.</p>	<p>Selgitame. KHG heite vähendamise eesmärkide seadmisel lähtutakse Eestis tekkinud KHG heite arvestusest. Põlevkivitööstusele ja muule tööstusele seatakse eraldi eesmärgid, et anda põlevkiviõli tootmisele kui väga süsinikumahukale tootmisele selge trajektoor heitkoguste vähendamiseks. Põlevkiviõlitööstus moodustas 2022. aastal ligi kolmveerandi kogu tööstuse heitkogustest.</p>
<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>11. Eesti ei peaks kliimamuutustega kohanemise meetmete kehtestamisel tuginema Euroopa Keskkonnaameti andmetele Eelnõu seletuskirjast nähtuvalt (lk 4) oli Euroopa Keskkonnaameti andmetel klimatoloogilistest ohtudest põhjustatud kuumalained ligikaudu 20% kogukahjust, ülejäänud +/- 8 % on põud, metsatulekahjud ja külmalained. Kliimasurmade arv ELi riikides aastatel 1980-2022 Euroopa Keskkonnaameti andmete kohaselt oli 220 000. Märgime, et Eesti kliimamuutustega kohanemise eesmärkide seadmisel tuleb arvestada Eesti klimatoloogiliste ohtudega, mitte kogu Euroopa Liidu eri piirkondade eripäradega.</p>	<p>Selgitame. Eesti kohta kliimakahjude täielikud andmed hetkel puuduvad, kuid on plaanis selline uuring tellida. EL andmed iseloomustavad keskmiselt kahju suurust, mis võib kliimaprojektsioonidest tulenevalt tulevikus oluliselt suureneada. Ka Eesti kliimaprojektsioonide alusel on hinnatud, et sagenevad tormid, kuuma- ja külmalained ja intensiivsed sademed jt, mille tõttu kasvab ka Eestis tõenäosus kliimakahjude suurenemiseks sarnaselt Kesk-Euroopale.</p>
<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>Lisaks täpsustame järgmist: 1. § 12. Kasvuhoonegaaside sidumine Meie hinnangul praegune sõnastus „Kasvuhoonegaaside sidumine on süsinikdioksiidi või muude kasvuhoonegaaside looduslik või tehnoloogiline eemaldamine atmosfäärist või heidet põhjustavate tegevuste käigus eralduvate kasvuhoonegaaside püsivalt eemaldamine enne atmosfääri sattumist“ ei kata süsiniku püüdmise ja kasutamise (CCU) tehnoloogiat, kuna definitsiooni kohaselt peavad heidet põhjustavate tegevuste käigus eralduvad kasvuhoonegaasid olema püsivalt eemaldatud. CCU tehnoloogia puhul kasutatakse kasvuhoonegaase uute toodete tootmisel, kus ei saa välistada hilisemat kasvuhoonegaaside heidet. Samas on see tehnoloogia lahenduseks ringmajandusele üleminekul ning süsinikuheitmete vähendamisel. Palume sõnastust muuta selliselt, et see kataks ka CO2 kasutamise.</p>	<p>Selgitame. Praegune definitsioon hõlmab sisuliselt ka CCU tehnoloogiad.</p>

Viru Keemia Grupp AS	2. § 23. Kasvuhoonegaaside heite vähendamist toetavate tehnoloogiate katsetamise ja kasutuselevõtu soosimine Eelnõu §-st 23 ei selgu, kas selles on arvestatud süsiniku püüdmise ja kasutamise tehnoloogiaid. Palume Eelnõu seletuskirja vastavas osas täiendada arvestades Eelnõu § 12 kohta tehtud täpsustust.	Selgitame. Uute tehnoloogiate katsetamine ja kasutuselevõtt KKMSis ei ole kuidagi piiritletud hõlmates kõik KKMS eesmärkidega kooskõlas olevaid tehnoloogiaid, sh CCS ja CCUS.
Viru Keemia Grupp AS	3. § 25. Riigi kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle vähendamise eesmärgid Palume selgitada, mis on Eelnõu § 25 lõike 2 punktis 4 toodud täienduse eesmärk. Eelnõust ja seletuskirjast ei selgu, mis on lauseosa „eelkõige kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise teel“ mõte ja eesmärk. Palume Eelnõu seletuskirja vastavas osas täiendada.	Arvestatud. Seletuskirja täiendatud.
Viru Keemia Grupp AS	4. § 26. Energeetikasektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle vähendamise eesmärgid Me ei nõustu Eelnõu § 26 lõikes 3 seatud eesmärgiga, mille kohaselt alates 2040. aastast on elektri ja soojuse tootmine CO2 neutraalne, kuna seletuskirjas puudub hinnang, kuidas see mõjutab kodumajapidamiste soojuse ja elektri hinda ning milline on keelu laiem sotsiaalmajanduslik mõju. Selliste jõuliste otsuste tegemisele peaks eelneme põhjalikum analüüs, mis eeltoodud aspekte käsitleb. Lisaks puudub selgus, millistest energiatootmise viisidest ja kütustest pärinevad heitkoguseid lõikes 3 arvestatakse, lähtudes Eelnõu § 26 lõikes 3 toodud piirangust. Kui tegemist on mitte-CO2 põhiste kasvuhoonegaasidega, siis palume lisada Eelnõu seletuskirja täiendava info kasutatava kütuse kogustest ja liigist. Eelnõu § 26 lõige 3 ei ole sisuliselt kooskõlas ka Eelnõu §-s 23 toodud põhimõttega. Kuna tänased süsiniku püüdmise tehnoloogiad ei ole võimalised 100% heitkoguseid vähendama. Seega nõue CO2 neutraalsest elektri ja soojuse tootmisest 2040. aastaks ei ole realistlik. Palume täiendada Eelnõu teksti lauseosaga „v.a juhul kui kasutatakse süsiniku püüdmise tehnoloogiat.	Arvestatud. Seletuskirja täiendatud heiteta ja vähese heitega energiaallikate määratlusega. Lisaks on seletuskirja täiendatud mõjuhinnanguga sektori KHG heitkoguse vähendamise eesmärkide paragrahvi järel. Kõnealune säte selgitab täpselt, et eesmärgiks on CO2 neutraalne tootmine. See tähendab, et kui uttegaasist elektrienergiat tootvale tootmisel on paigaldatud CC(U)S seade, siis ei emiteeri kütis CO2 heidet ning selle tootmist on võimalik lugeda CO2 neutraalseks.

Viru Keemia Grupp AS	5. § 29. Tööstussektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle piiramise eesmärgid ning maavara kaevandamise lubade andmise piirang Seletuskirjas tuleb selgitada Eelnõu § 29 lõikes 4 toodud eesmärkide rakendamist. Eelnõuga nähakse ette täiendav siseriiklik puhver uue tööstuse jaoks. Samas pole selgitatud, kuidas uus tööstus sellesse eesmärki mahub, millest haldusmenetluses lähtutakse juhul kui huvi uue tööstuse rajamiseks on suurem kui eesmärk lubab. Samuti palume seletuskirjas välja tuua kuidas Eelnõuga ette nähtud keemiatoodete tootmine mahub siseriiklikesse eesmärkidesse ehk millise sektori heitkoguse eesmärkide alla see kuulub.	Selgitame. Suur osa süsinikumahukatest tööstustest kuuluvad HKSi alla. Lisaks sellele on kohustus koostada KMH, mille raames on vaja hinnata objekti mõju kliimamuutustele. Selle põhjal saab otsustaja hinnata kas tööstus mahub tööstussektori puhvrisse või mitte. Ühtlasi juhime tähelepanu, et põlevkiviõlisektor nimetati uuendatud eelnõus ringi põlevkivisektoriks, mis tähendab, et ka põlevkivikeemia läheb antud arvestuse alla.
Viru Keemia Grupp AS	6. § 32. Maakasutussektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle vähendamise ning kasvuhoonegaaside sidumise eesmärgid Eelnõu § 32 lõikes 4 on sätestatud, et maakasutussektor peab kompenseerima 2050. aastaks heite, mida pole võimalik elimineerida. Kuna Eelnõus ja seletuskirjas puudub kliimaneutraalsuse eesmärgi kvantitatiivne selgitus kui suur on jääkheide, siis samamoodi ei saa võtta vastu eesmärki, et kõik tuleb kompenseerida maakasutussektori sidumisega. Täiendavalt palume Eelnõu seletuskirjas selgitada Eelnõu § 31 ja § 32 koosmõju seoses põllumajandusmaa tõstmisega maakasutuse kategooriast põllumajandussektori eesmärkide alla. Kuna põllumajandussektori heitkoguste alla kuulub selle sektori maakasutusest tulenev heide või sidumine, siis jääb hetkel arusaamatuks, kas Eelnõu §-s 32 toodud maakasutussektori heitkogustes ja eesmärkides on põllumajandusmaa ning rohumaa maakasutusest tulenevad heitkogused välja võetud või topelt arvestatud.	Arvestatud. KKMSi eelnõust eemaldatud maakasutussektori eesmärk olla 2050.aastaks siduja, et kompenseerida heidet mis on tekkinud teistes sektorites. Selgitus selle kohta, mis põllumajanduse sektori kategoorias on lisatud: Kliimakindla majanduse seaduses arvestatakse põllumajandussektori heitkogustena ka põllumajandusmaal (rohumaadel, põllumaadel) tekkiv heide või sidumine, mis on ELi kasvuhoonegaaside arvestuses vaid LULUCFi sektoris. See suunab põllumajandussektorit põllumajanduslikest tegevustest pärinevat heidet vähendama, meetmeid planeerima ning rakendama. Seega on põllumaa ja rohumaa KKMSi kategooriate jaotuse mõistes mõlemas sektoris, kuid EL õigusaktide (JJM ja LULUCF määrus) ja rahvusvahelise inventuuri aruandluse järgi on need vaid LULUCF kategoorias. KKMSi põllumajanduse eesmärgi täitmist arvestatakse edaspidi koos põllu- ja rohumaa, ehk kategoorias "põllumajandus sh lulucf". Põllumaa kategooria hõlmab põllumaid, püsiluulture, pikaajalisi kultuurrohumaid ning põllumajanduslikust kasutusest kõrvale jäänud maid, millel on veel säilinud haritava maa tunnused. Rohumaa alla kuuluvad peamiselt looduslikud ja pool-looduslikud rohumaad ning põõsastikud. Seejuures kogu väetamisest tulenev N2O heidet võetakse nii Kliimakindla majanduse seaduses kui KHG inventuuris arvesse põllumajandussektoris kuni ei ole andmeid väetamise kohta teistes maakategooriates.

<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>7. § 34. Avaliku sektori eesmärgid Täiesti vastuvõetamatu on § 34 lõikes (4) toodud eesmärk, et kliimaneutraalsuse eesmärgi saavutamiseks lõpetab avalik sektor fossiilkütuste toetamise alates 2035. aastast. Vastav säte oma praeguses sõnastuses on vastuolus põhiseadusega.</p> <p>1) Ei ole võimalik sätte sõnastusest aru saada, mida mõeldakse fossiilkütuste toetamise all. Eelnõus ei ole fossiilkütuste toetamise tähendust defineeritud ning sellekohased selgitused seletuskirjas pole piisavalt selged. Seega ei ole võimalik sellest sättest aru saada, mille toetamist riik lõpetada tahab, mida üldse mõeldakse „lõpetamise“ (kas riigi tegevust teenuste toodete ostmisel või ka riigi seadusandliku tegevust täiendavate õiguslike piirangute kehtestamisel) all ning milliseid riiklikke meetmeid loetakse „toetusteks“, mille lõpetamise kohustuse riik endale võtab. Seeläbi ei ole selge ka isikute ring, kelle õigusi ja kohustusi vastav lõpetamine puudutama hakkab ning isikutel pole võimalik oma tegevust sellest lähtuvalt ka planeerida. Põhiseaduse § 10 ja § 13 lg 2 kohaselt peab õigusnorm muuhulgas vastama õigusselguse põhimõttele. Õigusselgus tähendab, et „seadused jm õigusaktid peavad olema sõnastatud selgelt ja arusaadavalt ning olema piisavalt ammendavad ja täpsed, et igaühel oleks võimalik mõista regulatsiooni ning selle kohaselt seada oma käitumine“.3 Eelnõu § 34 lg 4 on seega PS § 10 ja § 13 lg 2 vastuolus.</p>	<p>Selgitame. Fossiilkütuste toetamise lõpetamine sättest eemaldatud. Lisatud kliima ja keskkonnanäesmärkide vastuolus olevate meetmete väljaselgitamine kliimaaruande ühe osana.</p>
<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>Eelnõu § 34 lg 4 läheb vastuollu seaduse eesmärgiga. Kui seaduse eesmärgiks on saavutada kliimaneutraalsus aastaks 2050, siis pole põhjendatud lõpetada fossiilkütuste toetamine juba 2035.</p>	<p>Arvestatud. Fossiilkütuste toetamise lõpetamine sättest eemaldatud. Lisatud kliima ja keskkonnanäesmärkide vastuolus olevate meetmete väljaselgitamine kliimaaruande ühe osana.</p>

<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>3) Seletuskirjas on seoses fossiilkütuste toetamise lõpetamisega viidatud Riigikontrolli 2022. a ülevaatele, mis käsitles väidetavalt keskkonnanäesmärkidega vastuolus olevaid majandusmeetmeid. Vastavas ülevaates on keskkonnanäesmärkidega vastuolus olevateks majandusmeetmeteks ja „toetusteks“ sisuliselt peetud mistahes põlevkivisektoriga seotud riigipoolseid meetmeid (mh aktsiisimäärad, keskkonnatasude määrad, tasuta CO2 kvoodid, õlitehase rajamine jne). Kui § 34 lg 4 sätestatud toetamise keelu all võtab riik endale kohustuse lõpetada Riigikontrolli ülevaates mainitud meetmete kohaldamise põlevkivisektori suhtes juba aastal 2035, siis kaasneks sellega põlevkivisektori eelnõus ettenähtust kiirem hääbumine koos sellega kaasnevate majanduslike ja ühiskondlike negatiivsete tagajärgedega.</p>	<p>Arvestatud. Fossiilkütuste toetamise lõpetamine sätest eemaldatud. Lisatud kliima ja keskkonnanäesmärkide vastuolus olevate meetmete väljaselgitamine kliimaaruande ühe osana.</p>
<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>4) Niisamuti võib nende meetmete lõpetamise (sõltuvalt lõpetamise ulatusest, viisist ja tähtaegadest) tulemus olla käsitletav faktilise sundvõõrandamisena (majandustegevuse oluline piiramine kaudsete riiklike meetmete tulemusel), mille korral on riigil põhiseaduse §- st 32 tulenev kohustus näha eelnõuga ette ka kohese ja õiglase kompensatsioonimeetme rakendamise puudutatud isikute suhtes. Kui ebaselge ja arusaamatu normiga üritatakse läbi viia de facto sundvõõrandamist, siis see on hea õigusloome tava rikkumine ja sõnamurdlik käitumine. Põhiseaduse § 32 kohaselt on omand kaitstud ka hiiliva sundvõõrandamise eest, mistõttu ka sellise normi loomise korral vajalik ette näha sundvõõrandamise eest kompensatsioon. Kuna vastavat kompensatsioonimeedet ei ole eelnõus ettenähtud, on eelnõu vastuolus ka põhiseaduse §-ga 32.</p>	<p>Arvestatud. Fossiilkütuste toetamise lõpetamine sätest eemaldatud. Lisatud kliima ja keskkonnanäesmärkide vastuolus olevate meetmete väljaselgitamine kliimaaruande ühe osana.</p>
<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>Eelnõu § 53 kohaselt peab riik 2027. a jaanuariks välja selgitama, millised on kliima- ja keskkonnanäesmärkidega võrreldes vastassuunalised majandusmeetmed, mis tuleb 2035. a ära lõpetada. Samas § 53 toodud sätte sõnastus on abstraktne ning ei ole hea seadusloome ning õigusselguse tavaga kooskõlas ja seetõttu tuleb antud punkt kustutada.</p>	<p>Arvestatud. Paragrahv § 53 kustutatud. Lisatud säte, et aastaks 2027 selgitatakse välja millised on toetused, mis takistavad fossiilkütuste kasutamisest väljumist.</p>

Viru Keemia Grupp AS	Leiame, et kui Eelnõu §-s 34 ja §-s 53 nimetatud meetmete keskkonna, majanduslikku ja sotsiaalset mõjuhindangut pole läbi viidud ja osapooltega läbi räägitud, ei ole võimalik seadusesse kirjutada aastaarvu, millest alates lõpetab avalik sektor fossiilkütuste toetamise. Lisaks pole selge, mida üldse fossiilkütuste toetamise all on ka mõeldud. Seetõttu tuleb § 34 ja § 53 praegusel kujul eelnõust välja jätta, kuivõrd see on vastuolus põhiseadusega.	Arvestatud. Fossiilkütuste toetamise lõpetamine sätestest eemaldatud. Paragrahv § 53 kustutatud. Lisatud säte, et aastaks 2027 selgitatakse välja millised on toetused, mis takistavad fossiilkütuste kasutamisest väljumist.
Viru Keemia Grupp AS	8. § 36. Riiklik energia- ja kliimakava Teeme ettepaneku, et Eelnõu § 36 lõikes 3 toodud kliima- ja energiakava kinnitab Riigikogu. Tegemist on sedavõrd olulise dokumendiga, mille põhjal kujundatakse ka Euroopa Liidu kliima- ja energiapoliitikat, et sellise dokumendi heakskiitmine peab olema Riigikogu pädevuses.	Selgitame, et riikliku energia- ja kliimakava kinnitamise volitus on ka tänases õigusruumis olnud Vabariigi Valitsuse pädevuses ja kuivõrd selle dokumendi olemust ja koostamise põhialuseid KKMS-i kehtestamisega ei muudeta, siis leiame, et ei ole põhjendatud Vabariigi Valitsuse volitusnormi muutmise REKK kinnitamisel.
Viru Keemia Grupp AS	9. § 37. Kohaliku omavalitsuse energia- ja kliimakava Palume Eelnõu seletuskirjas täpsustada, kuidas kohaliku omavalitsuse energia- ja kliimakava suhestub Eelnõu eesmärkidega, kas tegemist on täiendavate eesmärkidega ühiskonnale või need peavad lähtuma Eelnõus toodud eesmärkidest. Selguse mõttes, mis eesmärki need kavavad täidavad?	Selgitame. KKMS eelnõu kohaselt seab KOV endale KEKKis kliimaeesmärgid, mis peavad olema kooskõlas riiklike kliimaeesmärkidega. KKMSi on lisatud volitusnorm, mille kohaselt kehtestab kliimaminister KEKKidele sisunõuded.
Viru Keemia Grupp AS	10. § 38. Linnaruumi ja looduse lõimimise kava Meie hinnangul tuleb tõsiselt kaaluda, kas täiendavad bürokraatlikud kavad, mida eelnõuga soovitakse jõustada §-s 37 ja §-s 38 on põhjendatud ja vajalikud ning annavad mingit lisandväärtust. Iga uue kohustuse seadmine tõstab avaliku halduse koormust, vajab täiendavat ressursi ning kava vastuvõtmisel harilikult puuduvad ressursid, et neid rakendada. Kui kohalikud omavalitsused soovivad neid oma haldusterritooriumil ellu viia, siis need peaksid olema vabatahtlikud.	Linnaruumi ja looduse lõimimise kava koostamine on EL looduse taastamise määrusest tulenev kohustus. Hetkel on meile teadaolevalt 79st KOVist KEKKidega kaetud 61. Kohalikud omavalitsused on teinud seda seni vabatahtlikult.
Viru Keemia Grupp AS	11. § 40. Avaliku sektori tugimeetmed majanduse kliimakindluse suurendamiseks a) Jäeb selgusetuks, milliseid muudatusi kavandatakse olemasolevates seadustes tulenevalt Eelnõu § 40 lõikes 2 sätestatuga. Sätte eesmärk on mõistlik aga seletuskirjast ei selgu, milliseid muudatusi kavandatakse teha, et tehnoloogiate arendamine oleks kiirem ja tõhusam. Lubade menetlemise protsess ja tähtajad tulenevad seadustest. Lisaks jääb antud sõnastusest mulje, et riik on valmis mingitel puhkudel seaduse piires	Selgitame. KHG heite vähendamise või sidumise tehnoloogiate katsetamiseks vajaliku õigusruumi täiendamise säte lisatud rakendussätetesse. KKMSi seletuskirja täpsustatud vastavalt.

	Kiiremini tegutsema ja teistel juhtudel on aktsepteeritav seadusest aeglasem tegutsemine. Palume Eelnõu seletuskirja täpsustada.	
Viru Keemia Grupp AS	b) Palume seletuskirjas lahti kirjutada, kuidas Eelnõu § 40 lõikes 3 toodud sätet hakatakse praktikas rakendada ning millal hinnatakse olemasolevate seaduste asjakohasust ning tehakse vajalikud muudatused. Puudub selge siht ja ajakava. Jääb ebaselgeks, miks on planeeringute puhul võetud eesmärgiks ainult katsetehased? Selline majandust soosiv planeeringute ülevaatamine võiks olla laiem kui ainult katsetehaste puhul.	Selgitame. KHG heite vähendamise või sidumise tehnoloogiate arendamiseks sobilike maa-alade väljaselgitamise säte lisatud rakendussätetesse. KKMSi seletuskirja täpsustatud vastavalt.
Viru Keemia Grupp AS	c) Täiendavalt teeme ettepaneku suunata Eelnõu § 40 lõikes 4 nimetatud kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemi riigile laekuvast tulust vähemalt 50% ulatuses erasektorile roheinnovatsiooni ja -tehnoloogiate arendamise ja kasutuselevõtu toetamiseks.	Selgitame. Vastavalt Rahandusministeeriumi ettepanekule oleme eemaldanud lõikest erasektorile suunatava HKS enampakkumistuludest eraldatava toetuse protsendi, sest juba praegu on osa heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemi tulust eraldatud erasektori tegevuste toetamiseks, mis panustavad kliima- ja energiaeesmärkidesse. Samal eesmärgil toetatakse ettevõtteid ka EL ühtekuuluvuspoliitika fondidest, Taaste- ja vastupidavusrahastust, EL maaelu arengu põllumajandusfondist ja teistest allikatest.
Viru Keemia Grupp AS	d) Mõistetamatu on Eelnõu § 40 lõikes 5 toodud sõnastus kui õigusloome kujundaja on seadnud eesmärgiks kliimakindla majanduse ja konkurentsivõime kasvu, siis kuidas Eelnõu seadusena jõustumisel alles hakatakse konkurentsieeliseid läbi mõtestama. Ilmselgelt on tuleb seda teha Eelnõu väljatöötamise käigus, mitte tagantjärele. Lisaks teeme ettepaneku täiendada Eelnõu § 40 lõiget 5 järgmiselt „Teekaartide ning tehnoloogia arengu eest vastutav ministeerium on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium koostöös Kliimaministeeriumiga.“	Arvestatud. Säte eemaldatud.
Viru Keemia Grupp AS	e) Eelnõu § 40 lõikest 7 jätta välja sõnad „võimaluse korral“.	Arvestatud. Kuna säte on eelnõust eemaldatud, ei ole ettepanek enam asjakohane.

Viru Keemia Grupp AS	12) § 44. Kliimaaruande koostamise aeg ja aruande koosseis Eelnõu § 44 lõikes 3 toodud konkurentsivõime hinnang vajab selgeid mõõdikuid, mille vastu eesmärgid, meetmeid ja tegevusi hinnatakse. Kuna räägitakse majanduse arendamise seadusest, siis vajab seadus ka selget majanduse mõõdikut – SKP kasv, väliskaubandusbilanss vms.	Selgitame. Majanduse käekäigu seiramiseks koostatakse iga viie aasta tagant kliimaaruande ühe osana konkurentsivõime hinnang, milles hinnatakse eri sektorite plaanitavate meetmete mõju konkurentsivõimele.
Viru Keemia Grupp AS	13) § 46. Kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise eesmärkide asjakohasuse ja piisavuse ülevaade Kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise eesmärkide asjakohasuse ja piisavuse ülevaade on vajalik. Paraku puudub Eelnõus kirjeldus ja mehhanism, mis saab juhul kui eesmärk osutub mitteasjakohaseks ehk ülejõu käivaks, nt kui tehnoloogiline areng on aeglasem ning seetõttu liiga ambitsioonikat eesmärki pole võimalik täita seadmata ohtu Eesti konkurentsivõimet ja majandusarengut	Selgitame. KKMSis sätestatakse, et arvestades kliimaeesmärgi ülevaatamise tulemusi teeb valdkonna eest vastutav minister vajaduse korral ettepanekud Vvle kliimaeesmärkide või meetmete kohandamiseks või täiendavate või uute eesmärkide seadmiseks.
Viru Keemia Grupp AS	14) § 47. Kliimaaruande menetlus ja avalikustamine Palume täiendada Eelnõu § 47 lõiget 4 ja seletuskirja, et tuleks selgelt välja, milline roll on Riigikogul seoses kliimaaruandega.	Arvestatud. KKMSi täiendatud Riigikogu rolliga kliimaaruande menetlemisel
Viru Keemia Grupp AS	15) § 48. Kliimaaruande põhjal arengukavade ja tegevusprogrammide uuendamine ning eesmärkide ja meetmete kohandamine või uute eesmärkide seadmine Me ei nõustu Eelnõu § 48 lõikes 1 toodud sõnastusega, kuna see vastav pädevus peab olema Riigikogul. Sõnastus, mille kohaselt igal aastal võib hakata arengukavasid ja tegevusprogramme muutma, ei ole pikaajalise kindluste andmise eesmärgiga kooskõlas. Samuti vähendab see Riigikogu rolli ja järelevalvet seaduse täitmise üle.	Selgitame. KKMSis on sätestatud, et arengukavade ja programmide muutmine toimub vajaduspõhiselt. Oleme KKMSi eelnõud täpsustanud, et arengukavade ja programmide uuendamine toimub vastavalt riigieelarve seaduse § 20 lõikes 5 sätestatud korras.
Viru Keemia Grupp AS	16) § 49. Kliimanõukogu a) Eelnõu § 49 lõikes 1 toodud kliimanõukogu roll ei saa ega tohi olla poliitika kujundamine. Nõukogu ainus roll saab olla uuringute tulemuste ja prognooside valideerimine;	Selgitame. Kliimanõukogu roll ei ole olegi poliitika kujundamine vaid nõustamine teaduspõhise poliitika kujundamisel. Poliitikat kujundab ametis olev valitsus.
Viru Keemia Grupp AS	b) Eelnõu § 49 lõike 3 puhul teeme ettepaneku, et kliimanõukogu liikmed määrab Riigikogu ülikoolide ja Eesti Teaduste Akadeemia ettepanekul;	Selgitame. KKMS eelnõu § 50 lg 3 sõnastus: Kiimanõukogu esimese koosseisu kinnitab Teadus- ja Arendusnõukogu ettepanekul Vabariigi Valitsus.

<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>b. lisada nimekirja metsamajanduse teadlane.</p>	<p>Selgitame, et KKMS eelnõud on täpsustatud ja uues KKMSi versioonis ei ole ekspertide valdkondlikku pädevust loendiga piiritletud, vaid on täpsustatud, et kliimanõukogu koosneb kuni 7 eksperdist, kellel on laialdased ja kõrgetasemelised akadeemilised teadmised kliimanõukogu ülesannete täitmiseks.</p>
<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>17) § 52. Keskkonnakomplekslubades ja keskkonnalubades kasvuhoonegaaside piiramise põhimõtted ja kasvuhoonegaaside heite arvutamise meetodika Kui riik soovib selliseid kohustusi ettevõtetele seada, siis peavad need meetodikad ja põhimõtted olema olema ning ei saa nõustuda kõigepealt kohustuse seadmisega ning seejärel kahe aasta jooksul eesmärgi täitmiseks vajalike piirangute seadmisega.</p>	<p>Selgitame. Paragrahv on KKMSi eelnõust eemaldatud.</p>
<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>18) § 56. Ehitusseadustiku täiendamine Sellised täiendavad kohustused, mis kasvatavad bürokraatiat ja kasvatavad (tulevastele) koduomanikele kulutusi ei ole mõistlikud ja tuleks Eelnõust välja jätta.</p>	<p>Selgitame. Hoone jalajälje sätted puudutavad üksnes püstitatavaid hooneid. Hoone jalajälje arvutamise eesmärk on võimalikult varases hoone projekteerimise etapis vähendada läbi teadlikute valikute ja lahenduste hoone keskkonna- ja kliimamõju hoone kogu eluringi jooksul alates hoone püstitamiseks vajalike materjalide hankimise, nende töötlemisega lõpetades hoone kasutuselt kõrvaldamiseni. Bürokraatia on sealjuures viidud minimaalseks. Mis puudutab kulusid, siis optimeeritud materjalikasutuse ning võimalikult varases planeerimisetapis läbi mõeldud otsused aitavad hoonete ehitusega seotud kulutusi pigem vähendada kui suurendada.</p>

<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>Seletuskirja lk 33 on esitatud info põlevkiviõli tööstuse lisandväärtus CO2 tonni kohta. Absurdne on seadusandja poolt vaikimisi valitud näitaja - lisandväärtus CO2 heitme kohta - kasutamine tööstusele seatavate piirangute õigustamiseks. Antud kontekstis tohivad Eestis tegutseda ainult juuksurid ja suvisel ajal päikesepaneeliga ühendatud IT-firmad. See näitab eelnõu koostajate tendentslikku suhtumist tööstusesse soovides seda võrrelda teenussektoriga – seletuskirja lk 35. Sellisel kujul võrdlemine ei anna lootust tööstuse arendamisele Eestis.</p>	<p>Selgitame. Seletuskirjas ei ole esitatud mitte ainult teenussektori vaid ka töötleva tööstuse lisandväärtus CO2 tonni kohta.</p>
<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>Seletuskirja lk 35 toodud lause „Põlevkivi põletamisel tekkivad saasteained mõjutavad negatiivselt inimeste tervist, põhjustades nt hingamisteede haigusi“ vajab täiendavat infot uuringutest ja Eesti kohta tehtud aruannetest, kus on räägitud mh Eestist kui kõige puhtama õhuga riigist. Lisaks oleks õige lisada info selle kohta, kuidas on põlevkivitööstuse saasteainete heitmed aastate jooksul vähenenud ja tulenevalt parima võimaliku tehnika rakendamise kohustusest, kuidas on mõju inimtervisele ajas muutunud.</p>	<p>Selgitame. TÜ 2022 koostatud aruandest "Välisõhu kvaliteedi mõju võrdlus inimeste tervisele Eestis aastatel 2010 ja 2020 ning õhusaaste tervisemõjude prognoos aastaks 2030" nähtub, et Ida-Virus on suur tervisemõju tööstussaastel, moodustades 2020.a pea viiendiku kogumõjust.</p>
<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>Seletuskirja lk 81 toodud lause „Seega põlevkivist elektri toomise lõppemise või jätkumise sotsiaalmajanduslikud mõjud on küll suured, kuid negatiivne koondmõju tööhõivele uute töökohtade loomise kaudu ei ole suur. Seetõttu ei saa kuni 2035. aastani eeldada kriitilisi mõjusid regiooni sotsiaalmajanduslikule olukorrale“ - on jäetud täiesti põhjendamata, arvestades et juba täna on Ida-Virumaa kõige kõrgema töötuse määraga piirkond Eestis.</p>	<p>Selgitame. Oleme oluliselt täiendanud seletuskirjas energeetikasektori KHG heitkoguse vähendamise mõju tööhõivele.</p>
<p>Viru Keemia Grupp AS</p>	<p>Eelnõu mõju põlevkivitööstusele on tugevasti alahinnatud. Seletuskirja lk 81 on mainitud et kogu Ida-Virumaa töötava elanikkonna moodustab umbes 55 500 inimest, võib põlevkivisektor mõjutada 20–42% kõigist Ida-Virumaal hõivatutest. Olukord, kus tööealisest elanikkonnast võib 20-42% jääda töötuks, on tõsine oht Eesti julgeolekule ja sotsiaalvaldkonna jätkusuutlikkusele. Ei ole võimalik lihtsalt öelda, et see on Eesti riigile jõukohane ja põhjendatud.</p>	<p>Selgitame. Oleme oluliselt täiendanud seletuskirjas energeetikasektori KHG heitkoguse vähendamise mõju tööhõivele.</p>

Viru Keemia Grupp AS	Seletuskirja peatükis mõjud riigile ja KOVile on toodud välja, et põlevkivitööstuse keskkonnatasud moodustavad 70% kõikidest keskkonnatasudest. On jäetud hindamata, millised mõjud kaasnevad tööstuse sulgemisel, milliste vahenditega need saamata jäänud tulud asendatakse ja mis rolli täidab tulevikus näiteks Keskkonnainvesteeringute keskus. Samuti on seletuskirjas öeldud, et Ida-Virumaa põlevkivisektori töötajad tervikuna maksavad 18,3 miljonit eurot tulumaksu, mis moodustab viiendiku maakonna tulumaksust, mis seab tulevikus ohtu kohalike omavalitsuste võimekuse teenuseid osutada. Sellist olulist mõju ei saa käsitleda pinnapealselt viitega „tuleb tulevikus arvestada“.	Selgitame. Oleme täiendanud seletuskirjas kõikide sektorite KHG heite vähendamise mõjuhinnanguid sh nii riigi kui ka KOVide tulude ja kulude osas.
Viru Keemia Grupp AS	Eelnõust tuleb välja jätta meetmed, mis mõjutavad negatiivselt meie väliskaubandusbilansi seoses suureneva impordi vajadusega, nt HVO kütused.	Selgitame. Seletuskirjas on muuhulgas hinnatud ka impordi osakaalu. Saavutamaks pikaajali kliima- ja energiapoliitika sihte, tuleb tuleb arvesse võtta ka erinevate alternatiivsete kütuste rolli.
Viru Keemia Grupp AS	Seletuskirja mitmetes punktides märgitakse, et riigieelarvesse laekub vähem raha, kaotatakse lisandväärtuses aga ei arvutata kokku selle koondmõju ega anta lahendusi probleemidele.	Selgitame. Mõjuhinnanguid on täiendatud nii riigi kui ka KOVide tulude ja kulude osas.
Viru Keemia Grupp AS	Kui lähtuda seletuskirja tabelis 9 toodud infost, siis täiendavate investeeringute marginaalkulu kasvuhoonegaaside vähendamiseks on 4000 eurot/tonn. Raske on mõista selliste kuludega investeeringute teostamist, mille 75% ulatuses maksavad kinni tarbijad. Selline täiendav koormus vajab põhjalikumat selgitamist ja sellisel kujul tarbijatele täiendavate kulude seadmine ei ole õige.	Selgitame. Seletuskirja on täiendatud. Olemasolevate ja lisanduvate investeeringute tabelid on lisatud sektorite KHG heitkoguse vähendamise eesmärkide paragrahvide lõppu. Lisaks on korrigeeritud meetmeid ja nende mahtusid.
Viru Keemia Grupp AS	Energeetikasektori eesmärkide saavutamise meetmete osas puudub majanduslik analüüs. § 26. „Energeetikasektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle vähendamise eesmärgid“ seletuskirjas Tabel 1 on toodud ambitsioon tuule- ja päikeseenergia osakaalu suurendamine elektritootmises (120%-ni riigisisest tarbimisest aastaks 2030). Seletuskirjas on toodud välja vähempakkumise meede 2 TWh meretuuleparkide toodangu toetamiseks. Samas ei ole kasvuhoonegaaside heite vähendamise olemasolevate ja lisameetmete hulgas mainitud maismaa tuuleparke kuigi Kliimaministeerium avalikult välja öelnud ette 2030. aastaks plaanitakse maismaa tuuleparkide riiklike toetuste vähempakkumiste süsteemi kaudu tuua turule täiendavalt 4TWh/a elektrienergiat.	Arvestatud. Meetmetele lisatud maismaatuule vähempakkumised.

Viru Keemia Grupp AS	Puudused: - Puudub analüüs niivõrd suure hulga juhitamatu tootmisvõimsuse mõjust elektri hinnale ja vajamineva riikliku toetuskoguse kohta. Planeeritav tuuleenergia lisanduv koguvõimsus koos olemasolevate tuuleparkidega ületab Eesti tiputarbimise, mis tähendab, et elektri hind tuulistel tundidel on tunduvalt madalam kui keskmine elektri hind ja toetuse vajadus on tunduvalt suurem kui prognoositava keskmise elektri hinna põhjal eeldada võiks	Selgitame. Analüüs on tehtud ENMAKi koostamise raames.
Viru Keemia Grupp AS	Puudub Eesti majanduskeskkonna konkurentsivõime analüüs. Tänapäevaks on Eesti NordPool Spot hinnapiirkonna elektri turuhinna tase ülekandevõisustest ja elektrituru avatusest tulenevalt võrdne Läti ja Leeduga. Juhul kui Eesti kasvatab riikliku toetuskeemi toel tuuleenergia toodangut siis tuuliste tundide odav elekter jõuab ka Läti ja Leetu samas aga ei pea sealsed tarbijad erinevalt Eestist maksma tuuleparkide toetuseks vajalikku taastuenergia tasu. Kokkuvõtteks on Eesti tarbijale elektri lõpphind taastuenergia toetuse võrra kallim kui Lätis ja Leedus ning sellega kaotame majanduskeskkonna konkurentsivõimes.	Selgitame. Mõjusid on analüüsitud ENMAKi raames.
Viru Keemia Grupp AS	Seaduse väljatöötamisel tuleks eesmärkide seadmisel ja meetmete rakendamisel lähtuda konkurentsivõimelise majanduskeskkonna loomisest. Energeetikasektori meetmete puhul tuleb arvestada tootmis- ja tarbimisprofiili ning naaberriikide elektrituru loogikat.	Arvestatud. Selgitame, et meie hinnangul on KKMS-i eesmärkide seadmisel ja põhimõtete ja aruandluskohustuste sätestamisel arvestatud ettevõtluskeskkonna konkurentsivõime mitte kahjustamise eesmärki. Energeetikasektori eesmärkide seadmisel on arvestatud nii energiatõhususe suurendamise põhimõttega kui ka taastuenergia osakaalu suurendamisega.
Viru Keemia Grupp AS	Palume lisada seletuskirja lk 20 kuuendasse lõike lausesse „Säilivad uttegaasi kütteallikana kasutavad elektrijaamad (nt Auvere)“ täiendavalt juurde ka VKG Põhja soojuselektrijaam ehk PSEJ.	Arvestatud. Seletuskirja vastavalt täiendatud.
Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda	Toome kommentaarina välja, et KliimaS eelnõus on toodud § 16. Teiste keskkonnaeesmärkidega kooskõla hoidmise põhimõte. Pöörame tähelepanu, et elurikkuse eesmärkide kahjustamist (kasvõi väikeses ulatuses) võib tekitada mis iganes inimtegevus. Siit koorub ka seaduse üks suuremaid probleeme. Nimelt on normid niivõrd üldised, et hakkab sõltuma täitevõimu tahtest ja on ebaselge, millises ulatuses mingit tegevust piirama hakatakse.	Selgitame. Põhimõtetel on oluline roll valdkonna suuna määramisel, õigusselguse tagamisel ja ennustatavuse suurendamisel, need suunavad kaalutusotsuste tegemist erinevatel tasanditel ja on seega abiks seaduse rakendamisel ja tõlgendamisel. Põhimõtted ei ole absoluutsed, vaid neid tuleb kaaluda, st keskkonnaeesmärgid ei ole üliluslikud teiste valdkondade ees. Põhimõtete rakendamine ei vaja eraldi juhiseid, kuna põhimõtete sätestamine ja rakendamine ei ole keskkonnaõiguses pretsedent.

Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda	KliimaS eelnõus on toodud § 17. konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna soodustamine. Leiame, et proportsionaalselt on sotsiaalseid ja majanduslikke aspekte käsitletud minimaalselt võrreldes keskkonnaalaste aspektidega. Teeme ettepaneku eelnõus selgemalt välja tuua eesmärgid, mis on seotud sektorite lisandväärtuse loomise ja üldise Eesti majanduse konkurentsivõime tugevdamisega. Peame oluliseks, et kliimaneutraalsuse saavutamise eesmärgil me ei kahjustaks Eesti konkurentsivõimet ja sotsiaalmajanduslikku heaolu.	Selgitame. Mõjuhinnanguid on täiendatud, aga tuleb ka arvestada, et KKMS ei lahenda üksi kõiki konkurentsivõimega seotud aspekte, vaid toetab üht osa majanduse pika plaani eesmärkidest.
Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda	KliimaS eelnõu § 19. kasvuhoonegaaside lekke vältimise põhimõte. Peame oluliseks KHG lekke vältimise põhimõtte rakendamist, eeskätt KHG intensiivselt toodetud toiduainete Eestisse importimise vältimist. Tähtis on säilitada ja tõsta toidutoomise, kui strateegiliselt olulise sektori konkurentsivõimet.	Selgitame. Selle jaoks on ELi ülesed regulatsioonid, nt CBAM, mis küll praegu toiduaineid ei reguleeri. Kohaliku toidu eelistamist toetab ka riigihangete seaduse muudatussäte, mis annab eelise madalama KHG jalajäljega toodetele.
Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda	Toome välja, et KliimaS eelnõus § 22. Ressursside kohapealne väärdamine olemasolevas sõnastuses ei kata väärtusliku põllumajandusmaa kaitse põhimõtet. Teeme ettepaneku antud põhimõtet eelnõus vastavalt täiendada või lisada juurde uus paragrahv § 22: “Väärtusliku põllumaa kaitse Eesti toidutootmise jätkusuutlikkuse, isevarustuskindluse ja konkurentsivõime saavutamiseks tuleb tagada väärtusliku põllumaa kaitse sh muldade hea seisund ja tootmispotentsiaali hoidmine.“.	Mittearvestatud. KKMS on valdkondade ülene, mistõttu jääb antud säte liiga detailseks.
Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda	Toidujulgeolek ja Eesti toidu isevarustus KliimaS eelnõus on toodud § 33. Kliimamuutustega kohanemise eesmärgid ja lõikes 2 antakse suunised, millest tuleks valdkondlikes arengukavades ja tegevusprogrammides lähtuda. Meie hinnangul pole loetelu piisav. Teeme ettepaneku lisada § 33 lõige 2: „ 8) Toidujulgeoleku ja Eesti toidu isevarustustaseme tagamine.“.	Arvestatud. Toidujulgeolek ja toidu isevarustatuse eemärk lisatud.

<p>Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda</p>	<p>Seejuures peame väga oluliseks, et kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise eesmärkide täitmisel soodustatakse nii palju kui võimalik konkurentsivõimelist ettevõtluskeskkonda ja majanduspoliitikat. Selles osas tuleb suuremad muutused hinnata vähemalt mõjuanalüüsiga. Kindlasti on vajalik ja teeme ettepaneku, et toidujulgeoleku tagamist ja isevarustuse taset seiratakse seaduse kontekstis vähemalt sama regulaarselt kui hinnatakse konkurentsivõimet. Eelnevast ettepanekust lähtuvalt palume täiendada §-i 44 lõiget 3 p 1¹) toidujulgeoleku hinnangut ning lisada toidujulgeoleku, sh Eesti toidu isevarustustasemetete seiramise kohustus vastavalt Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumile lisades §-i 43 lõik 21 mis sätestab: „Käesoleva seaduse § 44 lõike 3 punktis 1 nimetatud hinnangu koostamise korraldab Regionaal -ja Põllumajandusministeerium.“.</p>	<p>Selgitame. KKMS asemel võiks vajadusel toidujulgeoleku ja isevarustustaseme hindamist kaaluda valdkondlikes arengukavades, näiteks põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukavas aastani 2030. Toome välja, et Statistikaamet peab põllumajandussaaduste koguselist arvestust, kus toodangu ja väliskaubanduse andmete alusel arvutatakse välja ka arvestuslik tarbimine ning jagades toodangu summaarse tarbimisega võib ligikaudselt arvutada ka Eesti isevarustatust põhiliste põllumajandussaadustega.</p>
<p>Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda</p>	<p>Kliimanõukogu KliimaS eelnõus on toodud Ptk 9, § 49 lg4 Kliimanõukogu koosneb ekspertidest, kellel on laialdased ja kõrgetasemelised kliimavaldkonnaga seotud akadeemilised teadmised tehnoloogia, energeetika, liikuvuse ja ruumiloome, põllumajanduse, looduse, majanduse, kliimateaduse uuringute ja keskkonnaga seotud tervise- ja käitumisuuringute alal. Kliimanõukogu ekspertide loetelus on ühena nimetatud looduse eksperti. Looduse mõiste on väga lai. Loodus on kõik füüsilised objektid ning nende omadused ja nendevahelised suhted, mis ei ole inimese (või muude kehaliste mõistusega olendite) poolt teadlikult tehtud. Seletuskirjas (lk 43) on välja toodud, et Maakasutuse- ja metsanduse sektor on KHG inventuuris raporteeritavatest sektoritest ainus, kus on võimalik süsiniku sidumine. Samal ajal ei ole kliimanõukogu koosseisus ette nähtud metsanduse, mis on üheks tähtsamaks valdkonnaks kliimaeesmärkide saavutamisel, eksperti. Teeme ettepaneku asendada sõna „looduse“ sõnaga „metsanduse“.</p>	<p>Selgitame, et KKMS eelnõud on täpsustatud ja uues KKMSi versioonis ei ole ekspertide valdkondlikku pädevust loendiga piiritletud, vaid on täpsustatud, et kliimanõukogu koosneb kuni 7 eksperdist, kellel on laialdased ja kõrgetasemelised akadeemilised teadmised kliimanõukogu ülesannete täitmiseks.</p>

Eesti Põllumajandus- Kaubanduskoda	KliimaS eelnõus on toodud § 53. Kliima- ja keskkonnanäesmärkidega võrreldes vastassuunaliste majandusmeetmete välja selgitamine ja nende kasutamise lõpetamine. Murettekitav on, et antud §-is ei ole viidatud vajadusele arvestada analüüsis sotsiaalmajanduslike eesmärkide ja mõjudega. See on vastuolus eelnõus toodud põhimõtetega nagu õiglane üleminek ja konkurentsivõime soodustamine, mistõttu teeme ettepaneku eelnõus konkreetselt viidata vajadusele tagada sotsiaalmajandusliku mõju arvestamine majandusmeetmete analüüsis ja meetmete kasutamise lõpetamise hindamisel.	Selgitame. Analüüs toetuste, maksuerisuste ja keskkonnatasude osas, mis on vastuolus kliima- ja keskkonnanäesmärkidega, on osa kliimaaruandest, mida viiakse läbi vähemalt igal viiendal aastal. Seejuures sisaldab kliimaaruanne ka hinnangut tehnoloogilise valmisoleku ja konkurentsivõime osas. Antud analüüsile toetudes teeb valdkonna eest vastutav minister Vabariigi Valitsusele ettepanekud kliima- ja keskkonnanäesmärkidega vastuolus olevate toetuste, maksuerisuste ja keskkonnatasude lõpetamiseks.
Eesti Põllumajandus- Kaubanduskoda	Eesmärkide elluviimise eelarve/maksumus Hetkel puudub selgus, kuidas riik plaanib seatud eesmärgid saavutada, kuna puudub ülevaade seaduseelnõu alusel kavandatavate meetmete rakendamise tegevusprogrammidest ja ajakavast. Lisaks on ebaselge, kuidas toimub eesmärkide täitmiseks vajalike meetmete rakendamise rahastamine. Leiame, et seletuskirjas toodud Tabelis 9. Kliimaseaduse eesmärkide täitmise hinnangulised investeeringuvajadused (eurot) kuni aastani 2040. indikatsiooni alusel on ebaproportsionaalselt seatud põhiorhk erasektorile (11,4 mld eurot ERA vs 3,4 mld eurot Riik). Sellise lähenemisega paneb riik ebaõiglaselt kogu vastutuse erasektorile.	Selgitame. Eelnõu sätestab muus osas naaberriikidega sarnased eesmärgid. Eesmärk on soodustada ettevõtjate suutlikkust konkureerida ettevõtjatega naaberturgudel, kus väiksem keskkonnajälg on oluliseks eeliseks. Euroopa ja Skandinaavia turul on vähese heitega ja ringmajandust edendavate tehnoloogiate kasutuselevõtt majanduse ja regulatiivsete suundade keskpunktiks, mistõttu on see oluline aspekt, kuhu investeerida. Eesti ettevõtted, kes investeerivad vähese heitega tehnoloogiatesse ja ringmajandusse, on seega antud turul atraktiivsemad. Ettevõtetel on kestlikkuse põhimõtetest kinnipidamiseks võimalik kaasata EL välisvahendid ning ettevõtjaid toetavad ka näiteks struktuurivahendid ja CO2 vahendid.

Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda	<p>Eelnõus jääb segaseks, kui palju läheb maksma ainuüksi kasvuhoonegaaside vähendamise eesmärgi elluviimine, teistest kliimaeesmärkidest rääkimata. Juhime tähelepanu, et kliimaeesmärke põllumajandus- ja toiduvaldkonnas ei saa ellu viia vaid ÜPP toel. Rõhutame veelkord, et ÜPP üks oluline eesmärk on kindlustada piisav heaolu põllumajandussektoris töötavatele inimestele ja mõõdukad põllumajandustoodete hinnad tarbijatele. Seega tuleb eelnõus püstitatud eesmärkide elluviimiseks leida teised täiendavad rahastusallikad. Tegevusi peavad lõpuks ikka ettevõtjad tegema ja selleks ei saa nõuda, et ettevõtjad investeeriks taaskord omavahenditest. Siinkohal ei tohi unustada ka seda, et kõik toetusmeetmed nõuavad ka omafinantseeringu määra ehk üle poole rahast peab ettevõtja ikkagi ise leidma. Seega on ettevõtjatele vaja selgust ja investeerimiskindlust, millistest EL vahenditest ja kuidas riik kavatseb saavutada soovitud muutuseid. Palume eelnõule lisada selge plaan koos ajakava ja eelarvega, mis annab ülevaate valdkondlikest tegevusprogrammide välja töötamise ja meetmete rakendamise ajaraamist ning hõlmab konkreetseid rahastusallikaid.</p>	<p>Selgitame. Seletuskirjas on kogumõju hinnangus välja toodud mõjusamate tegevuste investeeringute maht. Ettevõtjatele on kasutada erinevad EL välisvahendid, samuti tuleb CO2 vahendeid planeerida lähtuvalt KKMS eesmärkidest.</p>
Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda	<p>Eelnõust ei selgu, millised on planeeritud tegevused, et parandada KHG inventuuri andmete täpsust. Planeeritavate meetmete rakendamisel on tähtis, et see mõju avalduks lõpuks ka kliimaaruandes, vastasel juhul tekib olukord, kus sektor rakendab meetmeid, kuid inventuuris see ei kajastu. See on kahjuks ka väljakutseks täna, kus põllumajandusmeetmete mõju näitamine inventuuris on puudulik. Teeme ettepaneku lisada eelnõusse (või vähemalt seletuskirja) ülevaade konkreetsetest plaanitavatest tegevustest, mis on seotud eesmärkide täitmise seire ja inventuuri andmete täpsuse parendamisega. Seejuures rõhutame, et kliimaaruandluse ja seire puhul lähtutakse nullbürokratia põhimõtetest. Lisaks on oluline käsitleda KHG emissioone toodanguühiku põhiselt, mis võimaldab paremini hinnata tootmise efektiivsust ja annab selgema ülevaate konkreetsest tootmistegevusest.</p>	<p>Selgitame. Seletuskirjas on välja toodud, et riiklik kasvuhoonegaaside heitkoguste inventuur koosatakse vastavalt valitusvaheliste kliimamuutuste paneeli inventuurijuhiste metodikale. Lisaks täpsustatakse, et Eesti on loonud ja täiustab riikliku inventuurisüsteemi, et hinnata kasvuhoonegaaside inimtekkelistest allikatest pärinevat heidet ja nende neeldajates sidumist ning tagada kasvuhoonegaaside inventuuride õigeaegsus, läbipaistvus, täpsus, kooskõla, võrreldavus ja terviklikkus. Riikliku KHG heite inventuuri ja prognooside koostamiseks on Kliimaministeerium sõlminud halduslepingu Kliimaministeeriumi valitsemisalas oleva riigi äriühinguga OÜ Eesti Keskkonnauuringute Keskus, seejuures on osaks halduslepingust kasvuhoonegaaside aruandluse kontroll ja kvaliteedi parandamine.</p>

Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda	Mõnevõrra murettekitav on asjaolu, et eelnõus käsitletakse toodud eesmäärke kui indikatiivseid sihttasemeid, mis võivad ajas muutuda. Mõistame vajadust tagada paindlikkus, kuid peame oluliseks rõhutada, et sihttasemete muutmine ei saa olla liiga sage ja suurte sammudega. Eelnõu üks eesmärk oli tagada ka ettevõtjatele selge õigusruum, mistõttu on igasugusel sihttasemete muutmisel oluline arvestada ka selle mõjuga ettevõtete majandustegevusele. Eriti arvestades keskkonnainvesteeringute mittetootlikku iseloomu ja mahukust.	Teadmiseks võetud.
Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda	Mõistame, et tegemist on raamseadusega, kuid arvestades eelnõu üldist taset on ebaselge, kui palju ja milliseid rakendusakte antud raamseaduse alt välja töötatakse. Selge majanduskeskkonna loomise seisukohalt teeme ettepaneku täiendada eelnõud ja töötada välja planeeritud rakendusaktide kava. Vastasel juhul ei ole võimalik eelnõu mõju ettevõtluskeskkonnale hinnata.	Selgitame. Rakendussätted on eelnõu juures välja toodud ning nende nimekirja on täiendatud võrreldes eelnõu esimese versiooniga.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	Kaubanduskoda on seisukohal, et kliimakindla majanduse seaduse eelnõu ei pööra piisavalt tähelepanu ettevõtete konkurentsivõimele. Soovime rõhutada, et konkurentsivõime soodustamine peab olema eelnõus ning seletuskirjas tugevamini sõnastatud. Ka Euroopa roheline kokkuleppe sissejuhatuses on öeldud, et „Tegemist on uue majanduskasvu strateegiaga, mille eesmärk on muuta EL õiglaseks ja jõukaks, nüüdisaegse, ressursitõhusa ja konkurentsivõimelise majandusega ühiskonnaks, kus 2050. aastaks ei ole enam kasvuhoonegaaside netoheidet ja kus majanduskasv on ressursikasutusest lahutatud”. Seega oleme seisukohal, et ka Eestis loodav kliimakindla majanduse seadus peaks pöörama rohkem rõhku ja tagama konkurentsivõimelise majandusega ühiskonna nagu on tehtud Euroopa Liidu tasandil.	Arvestatud, kuid selgitame juurde, et KKMS toetab üht osa Eesti pika majandusplaani eesmärkidest.

Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	Mõned näited olemasoleva mõjuanalüüsi puudustest ja ettepanekud mõjuanalüüsi täiendamiseks: - Hetkel puuduvad mõjuanalüüsist eeldused või viited arvutuskäikudele, kuidas mõjusid hinnati. See omakorda ei võimalda kontrollida, kas mõjusid on hinnatud korrektset viisi alusel on seda üldse tehtud. Kaubanduskoja hinnangul on väga oluline, et mõjuanalüüs oleksid ka viited arvutuskäikudele ja eeldustele.	Selgitame. Kasutatud mõjuanalüüsidele on viited lisatud.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	Puuduliku mõjuanalüüsi tulemusel võivad seletuskirjas pakutavad rahalise kulu numbrid olla liiga väikesed ning paljude tegevuste kulud võivad olla mõjuanalüüsist üldse välja jäänud. Näiteks maanteetranspordi puhul on seletuskirjas välja toodud, et laadimisparkide ja turvaparklate loomiseks on mõjutatud piirkonnaalajaamades läbilaskevõime suurendamiseks vaja täiendavaid investeeringuid summas 69 miljonit eurot. Samas on Elektrilevi andnud teada, et sõltuvalt täpsest asukohast ja lahendusest on vajalik toitealajaamade trafode vahetamine ning keskpingevõrgu ehitustööd, mille investeeringute vajadus on hinnanguliselt 7,5 miljonit eurot. Sellise kuluga ei ole aga eelnõud välja töötades arvestatud ning see on mõjuanalüüsis käsitlemata. Selliseid näiteid on veel teisigi.	Selgitame. Mõjuanalüüsi on täiendatud, kuid peame arvestama, et kuna tegemist on nii pikka ajaraami käsitleva seadusega, siis andmed täpsustuvad pidevalt, mistõttu on ka eelnõus tugevdatud seirega seotud sätteid.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	Kaubanduskoja hinnangul peab mõjuanalüüsist selguma, kuidas suudavad Eesti ettevõtted säilitada oma konkurentsivõimet, arvestades plaanitavaid eesmärke, lisanduvaid kohustusi ja investeeringuid. Olemasolev mõjuanalüüs ei paku sellist analüüsi.	Selgitame. Välja on toodud sektorite ülesed mõjud, kui täpsemad mõjud sõltuvad iga ettevõtte reaalsetest tegevustest, aga ka sellest, millised on välismõjud. Nt kas fossiilsetele toodetele on üldse tulevikus turgu ja millistel tingimustel.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	On väga oluline, et oleks selge, kust tuleb kliimaeesmärkide saavutamiseks vajaminev rahastus nii praegu kui ka tulevikus. Lisaks eelkirjeldatule leiame, et eelnõu seletuskiri peaks välja tooma, millised on eesmärkide elluviimise kulud aastate lõikes.	Selgitame. Kuna KKMS on väga pika vaatega, siis aastate kaupa täpselt kulude välja toomine ei ole realistlik. Seetõttu on kulud jaotatud perioodi peale.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	Mõjuanalüüs peaks käsitlema ka iga seletuskirjas välja toodud meetme marginaalkulu kokkuhoitava CO2 kohta. See aitaks teha valikuid meetmete vahel ehk aitaks valida ühiskonna jaoks kõige kulutõhusama meetme olukorras, kus ressursid on piiratud, või aitaks hinnata, kas valitud meede on kõige kulutõhusam.	Selgitame. Otsese KHG mõjuga meetmete puhul on heite vähendamise mõju juurde toodud. Kõik meetmed ei oma aga otsest mõju, vaid mõned on ka nõu päästikmeetmed.

Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	<p>Seletuskiri peaks sisaldama korralikku mõjuanalüüsi energeetika, sh taastuenergia ja meretuuleparkide kohta. Meretuuleparkide osas on pakutud erinevaid lahendusi, näiteks 22.02.2024 kinnitas valitsus tuuleenergia vähempakkumise põhimõtted, mille kohaselt on tuuleenergia vähempakkumise maht vähemalt 4 TWh maismaatuult ja 4 TWh meretuult, kuid eelnõu seletuskirja lk 21 kohaselt on vajalik taastuvelektri vähempakkumine mahus 2 TWh. Nende erinevate lahenduste kohta aga ei ole mõjuanalüüsi ning seega ei ole selge, kas ja milline lahendus tagab ühiskonna vaates kõige odavama elektri hinna. Selline mõjuanalüüs on aga hädavajalik, et mõista, kas ja kui palju on meretuuleparke vaja ning mis on nende mõju, sh mõju energiahinnale. Vastuseta on ka küsimus, miks on vaja arendada just meretuuleparke ning miks ei võiks kirjas olla, et vaja on tuuleenergiat ning lõpuks võidab parim pakkumine.</p>	Selgitame. Energeetikasektori analüüsid on tehtud ENMAKi koostamise käigus.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	<p>Lisaks peaks olemasolevast analüüsist täpsemalt välja tulema, milline on plaanitavate eesmärkide elluviimise mõju riigieelarvele ning majanduspoliitikale. Näiteks on väga oluline mõjuanalüüs selles osas, et kui CO2 heide hakkab vähenema, siis kui palju vähem hakkab riik saama selle arvelt tulu ning mille arvelt sellisel juhul raha juurde hakkab tulema, et eesmärkide poole edasi liikuda. Muuhulgas kui kliimaeesmärkide poole püüeldes väheneb näiteks kütuseaktsiisi laekumine, siis kuidas nende tulude vähenemine mõjutab riiki ning mis kompenseeriks väheneva tulu.</p>	Selgitame. Mõjuanalüüse on täiendatud, lisatud on viited täpsematele analüüsidele ning teostatud ka meetmete fiskaalmõju analüüs.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	<p>Transpordisektori kasvuhoonegaaside vähendamise eesmärkide meetmetena ei ole välja toodud automaksu ja selle mõju CO2 heitele, kuigi just automaksu väljatöötamisel rõhutati keskkonnaaspekti.</p>	Selgitame. Tegemist on otsustatud meetmetega, mis sisalduvad baastsenaariumis.

Eesti Kaubandus- Tööstuskoda	<p>Kaubanduskoja hinnangul peab plaanitav kliimakindla majanduse seaduse eelnõu tagama ettevõtetele investeerimiskindluse, kuid praegusel kujul see seda ei tee. Ettevõtetele peab olema selge, millised on neile kohalduvad nõudmised, piirangud ja kohustused ning vajalik on teada, millised hakkavad olema sektoripõhised tegevusprogrammid, rakendusaktid ja meetmete rakendamise ajaraamid. Enne nimetatud tingimustega tutvumist ei ole võimalik eelnõu mõju ettevõtetele täies mahus hinnata ning seega ei taga eelnõu ka soovitud investeerimiskindlust.</p> <p>Kliimakindla majanduse seaduse eelnõu seletuskirja lk-l 18 on kirjas, et „Eesmärgid seatakse eraldi energeetika, tööstuse, hoonete, transpordi, põllumajanduse, jäätmete ja maakasutuse sektoritele, et tagada suurem õigusselgus ning seega ka investeerimiskindlus.“ Lisaks oli seaduse koostamise eesmärk ning ettevõtjate soov, et see annaks ettevõtetele investeerimiskindluse.</p>	<p>Selgitame. Võrreldes esimese eelnõuga oleme täiendanud olemasolevate ja lisameetmete investeeringuvajadust, lisaks oleme konkurentsivõime suurendamiseks näinud ette kliimasõbralike tehnoloogiate katsetamiseks vajaliku õigusruumi täiendamise keskkonnakaitselubade andmisel, samuti kliimasõbralike tehnoloogiate katsetamiseks sobilike maa-alade väljaslegitamise ja vajalike toimingute tegemise.</p>
Eesti Kaubandus- Tööstuskoda	<p>Praegune eelnõu ei taga ettevõtete hinnangul siiski investeerimiskindlust. Näiteks ei ole hetkel selge, mida täpselt peaksid ettevõtted tegema, et saavutada eelnõus sätestatud kliimaeesmärgid. Lisaks sisaldab eelnõu mitmeid sätteid, nagu näiteks eelnõu § 52 (Keskkonnakomplekslubades ja keskkonnalubades kasvuhoonegaaside piiramise põhimõtted ja kasvuhoonegaaside heite arvutamise meetodika), § 53 (Kliima- ja keskkonnanäesmärkidega võrreldes vastassuunaliste majandusmeetmete välja selgitamine ja nende kasutamise lõpetamine) ja § 54 (Turba kaevandamise põhimõtete muutmine maakasutussektori eesmärkide saavutamiseks), mis tekitavad ebakindlust ja teadmatust ning vähendavad seeläbi ka investeerimiskindlust. Eelnõu loob vaid raamistikku, mis ei taga ettevõtetele investeerimiskindlust, sest konkreetsete meetmete sisu selgub alles hiljem. Kui seadus ei loo tervikut ning erinevad nõuded kehtestatakse teistes seadustes või arengukavades, siis teeb see seaduse kogumõju hindamise võimatuks.</p>	<p>Selgitame. Oleme seletuskirjas selgitanud, et seaduses seatud KHG heite vähendamise eesmärgid kohalduvad riigile mitte erasektorile. Keskkonnakaitselubades KHG heite piiramise sätte ning vastassuunalise majandusmeetmete sätte oleme sellisel kujul eelnõust eemaldanud.</p>

Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	Näiteks hetkel puudub täielikult ülevaade sellest, millised on eelnõu alusel kavandatavad tegevusprogrammid, mis on nende ajakava ning kuidas hakkab riik rahastama plaanitavate meetmete rakendamist. Kui riik soovib saavutada eelnõus sätestatud eesmärgid, siis on vaja ettevõtjatele selgust ja kindlust, kuidas täpselt plaanitakse saavutada soovitud eesmärgid ja muutused. Selleks tuleb välja tuua iga seletuskirjas oleva meetme rakendamise aeg ning kuidas täpsemalt meedet rahastatakse. Seletuskirja lk-l 104 on kirjas, et „Kliimakindla majanduse seaduses seatud eesmärkide täitmine ja kavandatavate meetmete elluviimine eeldab riigilt hinnanguliselt üle 3 miljardi euro ulatuses investeeringuid järgneva 15 aasta jooksul kuni aastani 2040, mida toetab üle 11 miljardi euro ulatuses erasektori investeeringuid“, kuid jääb arusaamatuks, millistele andmetele tuginedes on riik kindel, et ettevõtted on valmis sellises mahus investeeringuid siia tegema.	Selgitame. KKMS ei ole oma olemuselt rahastamiskava, mistõttu ei pea vajalikuks ka sellist detailsust seaduses või seletuskirjas.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	Kaubanduskoja hinnangul peaks seaduse üks olulistest eesmärkidest olemagi kohalike ressursside väärimine, kuid hetkel on mindud eelnõuga (näiteks eelnõu § 29 lg 5, millega piiratakse maavara kaevandamise lubade andmist põlevkivi puhul või seletuskirjas lk 49 välja toodud eesmärk tagada ca 1 mln tm/a madalam raiemaht) aga seda teed, et kohalike ressursside (puit, põlevkivi, turvas) väärimist on asunud piirama. Meie hinnangul on väga oluline kliimaneutraalsuse kõrval hinnata ja vääristada kohaliku ressursi väärimist koos teiste oluliste aspektidega nagu konkurentsivõime ja sotsiaalmajanduslikud eesmärgid ning toidujulgeolek, tööhõive ja regionaalareng. Seega oleme seisukohal, et seaduse fookus peaks olema kohalike ressursside väärimisel ning seda ei tohiks asuda piirama. Juhul, kui suudame kliimakindla majanduse seaduse absoluuteesmärki täita, siis ei tohiks asuda ressursikasutust piirama.	Selgitame, et KKMS eelnõu sisaldab ressursside väärimise põhimõtte, mille kohaselt mitmekesistatakse ja tõhustatakse kohalike ressursside väärimist ja ringset kasutust ühiskonnale võimalikult suurt väärtust looval ja säästlikul viisil ning eelistatakse võimalusel Eesti loodusvarada ja Eestis toodetud toorme kohapealset väärimist ning teise toorme kohapealset kasutamist. Selgitame, et eelnõud on muudetud ning põlevkivi kaevanduslubade väljaandmist puudutavad sätted on viidud rakendussätetesse maapõueseaduses tehtavate muudatuste alla. Lisaks on eelnõu seletuskirja täiendatud põlevkivi kaevandamislubade väljaandmisega seonduvate piirangute analüüsiga, sh põhiseaduslikkuse analüüsiga. Sealjuures märgime ära, et põlevkivi kaevandamislubade andmise lõpetamine energiakandjate tootmise eesmärgil ning samal ajal taastuenergia osakaalu tõstmine on kooskõlas taastuenergiade ülemineku eesmärkidega ning põlvkondadevahelise õigluse põhimõttega, mille kohaselt peab põlevkivist kütuste või energia tootmisest väljumine toimuma järkjärgult. Põlevkivist elektri- ja soojusenergia tootmise järkjärguline lõpetamine on kokku lepitud ka õiglase ülemineku fondi toetuse saamise raames Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse (EL) 2021/1056 alusel. Põlevkivi kaevandamise piiramine ja järkjärguline

		lõpetamine energiakandjate tootmise eesmärgil uute kaevanduslubade väljaandmise lõpetamise teel on vajalik ja õigustatud lisaks eeltoodule ka seetõttu, et põlevkivi kaevandamine ja kasutamine on olulise negatiivse keskkonnamõjuga maastikule, pinnasele, elusloodusele, põhja- ja pinnaveele ning välisõhule.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	Seletuskirja lk 49 ütleb seoses maakasutussektori kasvuhoonegaaside heitkoguse ja selle vähendamise ning kasvuhoonegaaside sidumise eesmärkidega, et „Olemasolevate meetmetega võrreldes on eesmärgi täitmiseks tänastele andmetele tuginedes (Keskkonnaagentuur, 2024) vajalik rakendada lisameetmeid, mis tagaksid ca 1 mln tm/a madalama raiemahu“. Oleme seisukohal, et elujõulise, tootliku ja süsiniku siduva metsa jaoks peame hoopis raiemahtu hoidma suuremana. Raiemahtu vähendades muutub LULUCF-i puittoodete kategooria heitjaks, kuna üleküpsenud metsast süsinikku siduvaid puittooteid ei saa ja puittoodetesse seotud süsiniku „ladu“ hakkab paratamatult vähenema.	Selgitame, et KKMS ei sätesta raiemahtu. Raiemahtude kinnitamine toimub metsaseaduses sätestatud korras. Kliimaministeerium on koostamas metsaseaduse muutmise eelnõud, mille eesmärgiks on ühtlustada riiklike arengukavade koostamise põhimõtted ning ajakohastada metsaseaduse raieid ja metsakorraldust reguleerivad sätted. Korrastatakse metsaseadust, et edendada puu- ja põõsaistandike rajamist ning püsimeetsandust ja elurikkuse kaitset (poollooduslike koosluste puhul saab teha kujundusraiet ka väljaspool kaitseala).
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	Kaubanduskoda toetab eelnõu §-s 15 sätestatud teaduspõhisuse põhimõtet ja eelnõu §-s 19 sätestatud kasvuhoonegaaside lekkimise vältimise põhimõtet. Kaubanduskoda toetab, et nimetatud põhimõtted on jõudnud eelnõusse ning tänane, et meie varasemaid seisukohti on arvesse võetud. Leiame, et eelnõus ja seletuskirjas käsitletud tegevustega kaasneb siiski risk kasvuhoonegaaside lekkeks. Rõhutame, et kui eelnõu jõustub käesoleval kujul, siis on suur oht, et tootmine või ettevõtete tegevus võib liikuda teistesse riikidesse, kus on paremad tingimused ettevõtluskeskkonnale ning kus samal ajal on ka väiksemad või madalamad keskkonnanõuded, mida tuleb järgida. Seega võivad ettevõtted suunata oma tootmise teistesse riikidesse, kus neil on võimalik soodsamalt tegutseda. Kaubanduskoda soovib teada, kuidas hakatakse eelnõu jõustumisel jälgima, et eesmärkide saavutamiseks vajalike meetmete rakendamisel ei toimu kasvuhoonegaaside leket. Oleme seisukohal, et riigi poolt teostatav kasvuhoonegaaside lekke vältimise jälgimise protsess peaks olema meetmete disaini sisse kirjutatud.	Selgitame, et kasvuhoonegaaside ülekandumise vältimise põhimõtte eesmärk on hoiduda strateegiliselt oluliste toodete tootmise või teenuste, nagu toidutootmine ja kliimaneutraalsele majandusele üleminekuks vajalike sisendite tootmine, kolmandatesse riikidesse viimisest, kuna seal puuduvad keskkonna- ja kliimaeesmärgid või on need leebemad, mistõttu on toote või teenuse keskkonnajalajalg suurem, aga toode või teenus võib olla odavam, nt saastava tehnoloogia kasutamise ja keskkonnatasude puudumise tõttu. Selle vältimiseks on eelnõus kliimaeesmärkide seadmisel tööstussektorile (v.a põlevkivitööstusele) § 31 lõikes 4 lisatud heitepuhver, mis ei ületa kahekordset 2022. aasta KHG heitkogusest. Samuti on põllumajandussektori heitkoguste vähendamise eesmärkide kehtestamisel silmas peetud vajadust tagada toiduga isevarustus ning säilitada tootmise jätkusuutlikkus. Selgitame, et järelevalve ja kontroll süsiniku piirimeetme täitmise üle toimub imporditavate kaupade suhtes ELi määruses 2023/956 sätestatud korras.

Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	<p>Kaubanduskoja hinnangul peaks eelnõu §-s 17 sätestatud konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna soodustamise põhimõtte olema eelnõus ning seletuskirjas tugevamini sõnastatud ning konkurentsivõimele tuleb nimetatud dokumentides rohkem rõhku pöörata. Kaubanduskoja hinnangul on ebamäärane eelnõu §-s 17 olev väljend “nii palju kui võimalik” – jääb ebaselgeks, mida on selle all mõeldud, see ei ole ettevõtete jaoks kindlustandev ega piisavalt konkreetne.</p> <p>Oleme seisukohal, et eelnõu §-i 17 sõnastusest võiks välja jääda väljend “nii palju kui võimalik”.</p>	<p>Osaliselt arvestatud. Väljend "nii palju kui võimalik" on põhimõttest eemaldatud. Lisaks selgitame, et õiguspõhimõtete erinevus õigusnormidest (kliimaeesmärkidest) on selles, et õigusnormid on täitmiseks/ järgimiseks, õiguspõhimõtted aga arvesse võtmiseks (nt kaalutusotsuste puhul). Lisaks KKMS ei lahenda üksi kõiki konkurentsivõimega seotud aspekte, vaid toetab üht osa majanduse pika plaani eesmärkidest.</p>
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	<p>Lisaks leiame, et eelnõu või seletuskirja §-i 17 juures võiks olla konkreetne eesmärk ka konkurentsivõime osas, näiteks võiks vaadata igal aastal kõikide sektorite lisandväärtuse loomist ning hinnata laiemalt sektoripõhist konkurentsivõimet. Samuti leiame, et eelnõu § 44 lg 4 p-s 1 sätestatud konkurentsivõime hinnangu puhul võiks vaadata kõikide sektorite lisandväärtuse loomist ning hinnata laiemalt sektoripõhist konkurentsivõimet.</p>	<p>Selgitame, et kliimaeesmärkide täitmiseks võetavate meetmete mõju konkurentsivõimele hinnatakse KKMS alusel koostatava konkurentsivõime hinnangu kaudu. Nimetatud hinnangute kaudu on võimalik muuhulgas hinnata ka seda, kas planeeritavad meetmed on Eesti majandusele jõukohased.</p>
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	<p>Leiame, et õiglase ülemineku põhimõtte juures peaks seletuskirjas selgelt välja tooma suure CO2 mahukusega sektorid vastavalt EL-i raamistikule. Näiteks võiks lisada seletuskirjas § 14 selgituste juurde lause, mis ütleb, et õiglase ülemineku mehhanism kaitseb ka äriühinguid ja sektoreid, mis tegutsevad suure CO2-mahukusega tööstusharudes. Õiglase ülemineku mehhanism kaitseb neid toetades muuhulgas üleminekut vähese CO2 heitega tehnoloogiale.</p>	<p>Arvestatud. Seletuskirja on täiendatud õiglase ülemineku põhimõtte selgitustega, milles rõhutatakse, et põhimõtte on suunatud haavatavatele ühiskonnagruppidele, sektoritele ja ettevõtetele, keda kliimaneutraalsuse eesmärgi saavutamiseks vajalikud otsused ja muudatused enim puudutavad. Kliimamuutuste leevendamise eesmärkide täitmisest tulenevalt oluliselt mõjutatud majandussektorid on nt fossiilkütustest sõltuvad või muud kasvuhoonegaaside heitkoguste mahukad sektorid, kes on eesmärkide täitmiseks kohustatud oma tegevust olulisel määral ümber korraldama ja selleks investeringuid tegema.</p>

Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	Kaubanduskoja hinnangul peaks avaliku sektori tugimeetmed hõlmama ka juba olemasolevate parimal tehnikal põhinevate tehnoloogiate toetamist. Eelnõu ning seletuskirja tekst on aga fokuseeritud uute arendamisele. Leiame, et nii eelnõus kui seletuskirjas peaks läbivalt olema selgesõnaliselt kirjas, et toetatakse ka olemasolevate tehnoloogiate kasutuselevõttu.	Arvestatud. Seletuskirja on täpsustatud.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	Kaubanduskoda leiab, et eelnõu § 40 lg 4 sõnastust võiks muuta nii, et säte võimaldaks ka olemasolevaid lahendusi kasutada innovatsiooni kõrval.	Arvestatud. Seletuskirja on täpsustatud.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	Lisaks peaks Kaubanduskoja hinnangul olema eelnõu § 40 lg-s 4 sätestatud erasektorile suunatav % olema suurem kui 30. Seletuskirja lk-l 104 on kirjas, et „Kliimakindla majanduse seaduses seatud eesmärkide täitmine ja kavandatavate meetmete elluviimine eeldab riigilt hinnanguliselt üle 3 miljardi euro ulatuses investeeringuid järgneva 15 aasta jooksul kuni aastani 2040, mida toetab üle 11 miljardi euro ulatuses erasektori investeeringuid“. Tegelikult tulevad erasektori ja riigi investeeringud soovitud eesmärkide saavutamiseks ilmselt kordades suuremad. Sellest tulenevalt leiab Kaubanduskoda, et eelnõus märgitud 30% ei ole piisav soovitud eesmärkide saavutamiseks ehk seda protsenti tuleb suurendada. Lisaks soovime teada, kuhu suunatakse ülejäänud 70% tulust?	Selgitame. Vastavalt Rahandusministeeriumi ettepanekule oleme eemaldanud löikest erasektorile suunatava HKS enampakkumistuludest eraldatava toetuse protsendi, sest juba praegu on osa heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemi tulust eraldatud erasektori tegevuste toetamiseks, mis panustavad kliima- ja energiaeesmärkidesse. Samal eesmärgil toetatakse ettevõtteid ka EL ühtekuuluvuspoliitika fondidest, Taaste- ja vastupidavusrahastust, EL maaelu arengu põllumajandusfondist ja teistest allikatest.

<p>Eesti Kaubandus-Tööstuskoda</p>	<p>Eelnõu §-s 23 on sätestatud, et „Soositakse kasvuhoonegaaside heite vähendamist toetavate tehnoloogiate katsetamist ja kasutuselevõttu ja luuakse võimalused kasvuhoonegaaside heite vähendamise või sidumise tehnoloogia katsetamise kiirendamiseks.“ Taaskord ei ole viidet olemasolevatele tehnoloogiatele ning nende toetamisele. Palume ka eelnõu §-i 23 muuta nii, et see soodustaks ka juba olemasolevaid tehnoloogiaid. Kokkuvõtvalt rõhutab Kaubanduskoda, et eelnõu peaks läbivalt soodustama ja toetama ka olemasoleva parima võimaliku tehnoloogia kasutuselevõttu.</p>	<p>Selgitame, et kasvuhoonegaaside heite vähendamist toetavate tehnoloogiate kasutusele võtmise ja katsetamise soosimiseks §-des 18 ja 19 sätestatud põhimõtete sätestamisel on mõeldud nii olemasolevaid kui ka uusi tehnoloogiaid ning eelnõusse on lisatud rakendussätteid, mille kohaselt korraldab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium koostöös Kliimaministeeriumiga KHG heite vähendamist toetavate tehnoloogiate arendamiseks vajalikke toiminguid (sobivate maa-alade kaardistamine, uuringute läbiviimine jne). Samuti tehakse 12 kuu jooksul seaduse jõustumisest ettepanekud keskkonnakaitselubadega seonduvalt vastavate õigusaktide muutmiseks, et tehnoloogiate katsetamist lihtsustada. Selline tegevus hõlbustab KHG heite vähendamist toetavate tehnoloogiate turuletoomist ja kasutusele võtmist.</p>
<p>Eesti Kaubandus-Tööstuskoda</p>	<p>Eelnõu § 40 lg 2 näeb ette, et „Riik tagab, et kasvuhoonegaaside heite vähendamise või sidumise ja kliimasäästlike tehnoloogiate katsetamiseks vajalike tegevuslubade menetlus oleks kiire ja efektiivne“. Lisaks on seletuskirja lk-l 59 märgitud, et „Eestis toimub kliimasäästliku tehnoloogia katsetamiseks vajalike lubade taotlemine ja menetlemine samadel tingimustel võrreldes traditsiooniliste tehnoloogiate kasutuselevõtuks vajalike lubadega“. Meie hinnangul ei piisa ilusast sõnumist, vaid oluline on välja tuua ka konkreetsed tegevused, mille abil seda saavutatakse. Kaubanduskoda palub eelnõus või seletuskirjas välja tuua, mis aja jooksul muid seadusi muudetakse, et oleks tagatud lihtsam ja kiirem loamenetlus ning milliste tegevuste abil eelnõu § 40 lg-s 2 sätestatud eesmärki täidetakse.</p>	<p>Arvestatud. Rakendussätete juures on tähtajad välja toodud ning eriseaduste muudatussätted jõustuvad koos KKMSiga.</p>

<p>Eesti Kaubandus- Tööstuskoda</p>	<p>8.4. Eelnõu § 40 lg 3 ütleb, et „Avalik sektor soosib planeeringute kaudu vähese kasvuhoonegaaside heitega tehnoloogiate katsetamiseks selleks mõeldud alade rajamist“. Soovime rõhutada, et selle sätte mõte on kiiduväärt, kuid leiame, et see peaks olema konkreetsem, st peaks olema selgemalt näha, kuidas nimetatud soosimine käib.</p>	<p>Arvestatud. Selgitame, et kasvuhoonegaaside heite vähendamist toetavate tehnoloogiate kasutusele võtmise ja katsetamise soosimiseks §-des 18 ja 19 sätestatud põhimõtete sätestamisel on mõeldud nii olemasolevaid kui ka uusi tehnoloogiaid ning eelnõusse on lisatud rakendussätted, mille kohaselt korraldab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium koostöös Kliimaministeeriumiga KHG heite vähendamist toetavate tehnoloogiate arendamiseks vajalikke toiminguid (sobivate maa-alade kaardistamine, uuringute läbiviimine jne). Samuti tehakse 12 kuu jooksul seaduse jõustumisest ettepanekud keskkonnakaitselubadega seonduvalt vastavate õigusaktide muutmiseks, et tehnoloogiate katsetamist lihtsustada. Selline tegevus hõlbustab KHG heite vähendamist toetavate tehnoloogiate turuletoomist ja kasutusele võtmist.</p>
<p>Eesti Kaubandus- Tööstuskoda</p>	<p>Eelnõu § 34 näeb ette avaliku sektori eesmärgid ning lg 1 sätestab, et “Riigiasutused hindavad igal aastal oma kasvuhoonegaaside jalajälge Kliimaministeeriumis väljatöötatud meetodika kohaselt ning näevad ette meetmed selle vähendamiseks“. Kaubanduskoda teeb ettepaneku, et nimetatud hindamist ei viiks läbi ainult riigiasutused vaid laiemalt avalik sektor või vähemalt valitsussektor, sh riigi asutatud sihtasutused. Leiame, et sõltumata juriidilise isiku vormist tuleks need hinnangud läbi viia. Selle abil saab avalik sektor olla eeskujuks kasvuhoonegaaside jalajälje vähendamisel ning leida võimalusi, et enda jalajälge vähendada.</p>	<p>Osaliselt arvestatud. Kohuslaste nimekirja on täpsustatud ja osaliselt laiendatud.</p>

Eesti Kaubandus- Tööstuskoda	<p>Leiame, et sätestatud kliimanõukogu ekspertide loend ei kattu EL-i 2021. a. kliimaneutraalsuse saavutamise raamistiku mõjutatud majandussektoritega. Riigi valikul võib kindlasti valdkondi lisada, aga ei tohiks välistada sektoreid ja nende esindajaid, mis ELi arvamuse kohaselt peaks aitama kaasa kliimaneutraalsuse säilitamisele. Vastavalt Euroopa Liidu 2021. a. kliimaneutraalsuse saavutamise raamistikule (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1119) on olulisemad sektorid, mis peaksid aitama kaasa kliimaneutraalsuse saavutamisele, märgitud järgmiselt: „Ilma et see piiraks liidu tasandil vastu võetud siduvate õigusaktide ja muude algatuste kohaldamist, peaksid kõik majandussektorid, sealhulgas energeetika, tööstus, transport, kütte- ja jahutussektor ning hooned, põllumajandus, jäätmemajandus ja maakasutus, maakasutuse muutus ja metsandus, olenemata sellest, kas need sektorid on hõlmatud liidu kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemiga, aitama kaasa kliimaneutraalsuse saavutamisele liidus 2050. aastaks“. Eelnõus sätestatud ekspertide loend on küll laiem, kuid ei sisalda tööstuse ning metsanduse eksperti. Kaubanduskoda palub eelnõu § 49 lg-sse 4 ehk kliimanõukogu ekspertide loendisse lisada tööstuse ekspert ning metsanduse ekspert.</p>	<p>Selgitame, et KKMS eelnõud on täpsustatud ja uues KKMSi versioonis ei ole ekspertide valdkondlikku pädevust loendiga piiritletud, vaid on täpsustatud, et kliimanõukogu koosneb kuni 7 eksperdist, kellel on laialdased ja kõrgetasemelised akadeemilised teadmised kliimanõukogu ülesannete täitmiseks.</p>
Eesti Kaubandus- Tööstuskoda	<p>Kaubanduskoja hinnangul on eelnõu § 53 näol tegemist sättega, mis tekitab segadust ja teadmatust ning mis võib vähendada ka investeerimiskindlust. Meie hinnangul ei ole nii lihtsalt võimalik teatud majandusmeetmete kasutamist lõpetada ning selliseid otsuseid tehes tuleb enne viia läbi mõjuanalüüs ning arvestada ka teisi sotsiaalmajanduslikke eesmärke ja mõjusid. Juhul, kui sotsiaalmajanduslikke mõjusid ei vaadata, siis on see vastuolus teiste eelnõus sätestatud põhimõtetega, nagu õiglane üleminek või ettevõtete konkurentsivõime soodustamine. Kaubanduskoda teeb ettepaneku eelnõu §-s 53 konkreetselt viidata vajadusele tagada sotsiaalmajandusliku mõju arvestamine majandusmeetmete analüüsis ja meetmete kasutamise lõpetamise hindamisel.</p>	<p>Selgitame. Konsultatsioonilt laekunud tagasisides toodi välja, et paragrahv oli ebaselge ning liialt laialdase tõlgendusruumiga. Selguse loomiseks paragrahv kustutati. See asendati kohustusega koostada aastaks 2027 analüüs, mille tulemustele tuginedes teeb valdkonna eest vastutav minister Vabariigi Valitsusele ettepanekud kliima- ja keskkonnaeesmärkidega vastuolus olevate toetuste, maksuerisuste ja keskkonnatasude lõpetamiseks.</p>

Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	<p>Eelnõu § 29 lg 5 ütleb, et „Uusi maavara kaevandamise lube antakse põlevkivi kaevandamiseks ainult selliste põlevkivikeemia või muude toodete tootmise eesmärgil, mida ei kasutata kütuse ega energiakandjana“. Kaubanduskoda leiab, et maavara kaevandamise lube võiks lubada ka selliste toodete tootmise eesmärgil, mida kasutatakse kütuse ja energiakandjana, kui sellega ei kaasne kasvuhoonegaaside heidet, näiteks juhul kui CO2 püütakse kinni.</p> <p>Lisaks on oluline välja tuua, et fossiilsetel kütustel, sealhulgas põlevkivil on laevakütusena turgu ning sealsel turul alternatiiv puudub. Seega oleme seisukohal, et eesmärk peaks olema CO2 võimalikult väike heide, mitte teatud tegevuste keelustamine. Vastasel juhul läheb see vastuollu tehnoloogianeutraalsuse põhimõttega.</p>	<p>Selgitame. Täiendatud KKMSi eelnõusse on lisatud kliimaaruande üheks osaks tehnoloogilise valmisoleku hinnangu koostamine. Kui tehnoloogilise valmisoleku hinnangu tulemustest nähtub, et süsiniku kinni püüdmise tehnoloogia Eesti põlevkivisektoris on majanduslikult tasuv ja tehniliselt toimiv ning kooskõlas ELi ja rahvusvaheliste regulatsioonidega, teeb teeb valdkonna eest vastutav minister vajaduse korral ettepanekud Vabariigi Valitsusele kliimaeesmärkide või meetmete kohandamiseks või täiendavate või uute eesmärkide seadmiseks.</p>
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	<p>Eelnõu § 29 sätestab tööstussektori kasvuhoonegaaside heitkogused ja selle piiramise eesmärgid ning seletuskirja lk-l 35 olev tabel 4 toob välja olemasolevad ja lisameetmed tööstussektori kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks.</p> <p>Soovime välja tuua, et kui kõigi teiste sektorite all on välja toodud kasvuhoonegaaside heite vähendamise potentsiaal, rakendamise eest vastutav sektor ja nii olemasolevate kui lisameetmete maht, siis tööstuse kontekstis on see kokkuvõtte puudulik. Samas on seletuskirjas üle 20 muude valdkondade kasvuhoonegaaside heite vähendamise potentsiaali ja meetmeid oluliselt väiksema CO2 vähenduse mõjule või kaudse mõjuga, kuid tööstusele pole mitte ühtegi potentsiaali ega meetet. Näiteks on tabelis puudu meede, millega tööstussektor saaks oluliselt ja mõõdetavalt vähendada maagaasi CO2 emissioone. Sellest tulenevalt palume kaaluda tabelisse näiteks järgmiste meetme lisamist - maagaasi asendamine taastuenergiaga tööstuslikes protsessides, kogumõjuga vähemalt 20 000 t CO2 ekvivalenti ja meede peaks olema lisanduv, vastutaja riik ja erasektor. Kaubanduskoda palub põhjalikult täiendada seletuskirja lk-l 35 olevat tabelit 4 ja tuua välja kasvuhoonegaaside heite vähendamise potentsiaal, rakendamise eest vastutav sektor ja nii olemasolevate kui lisameetmete maht.</p>	<p>Arvestatud osaliselt. Maagaasi asendamise meede on lisatud.</p>

Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	Eelnõu § 26 sätestab energeetikasektori kasvuhoonegaaside heitkoguse ja selle vähendamise eesmärgid. Ettevõtted on seoses energeetikasektori eesmärkidega rõhutanud, et oluline on luua keskkonnasäästlike juhitavaid võimsusi, kuna tuul ja päike üksi ei taga varustuskindlust. Kaasaegset energiavõrku ei saa rajada ainult tuule ja päikse abil ning seega vajab Eesti lisaks meretuuleparkidele ka juhitavat elektrienergia tootmisvõimsust. Lisaks on oluline rõhutada, et üksnes ei ole oluline taastuenergia kättesaadavus, vaid ka piirkonnas konkurentsivõimelise hinnaga kättesaadavus. Taastuenergia osas on mõjuanalüüs puudulik, sest hetkel ei ole võimalik mõista, millistest eeldustest on lähtunud ning miks on sellised eesmärgid võetud.	Selgitame. Klimakindla majanduse seaduse eesmärkide arvutamisel on arvestatud ja juhitavate võimsuste tagamisega, sh põlevkivist elektri tootmisega aastani 2035. Taastuvelekter 100% on juba kehtiv eesmärk. Lisaks on energeetikasektori eesmärgid täpsemalt käsitletud energiamajanduse arengukava protsessi raames.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	Eelnõu § 52 sätestab, et „Kliimaministerium töötab hiljemalt kaks aastat pärast käesoleva seaduse jõustumist välja põhimõtted keskkonnakomplekslubades ja keskkonnalubades kasvuhoonegaaside piiramiseks ja kasvuhoonegaaside heitkoguse arvutamise meetodika ning esitab ettepaneku asjassepuutuvate õigusaktide muutmiseks“. Soovime rõhutada, et nimetatud säte tekitab teadmatust ja segadust ning see omakorda vähendab investeerimiskindlust.	Arvestatud. Säte on eemaldatud.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	Eelnõu § 54 sätestab, et „Kliimaministerium töötab välja käesoleva seaduse § 32 lõikes 5 sätestatud turbasektori eesmärkide saavutamiseks vajalikud turba kaevandamise põhimõtete muudatused ja esitab maapõuseaduse muutmiseks ettepaneku 2026. aasta 1. jaanuariks, vajaduse korral ka ettepanekud maapõuseaduse alusel antud õigusaktide muutmiseks“. Soovime rõhutada, et nimetatud säte ei ole selge ning tekitab ettevõtetele teadmatust ja ebaselgust. See aga omakorda vähendab ettevõtete investeerimiskindlust.	Selgitame, et kasvuhoonegaaside heite vähendamise meetmete väljatöötamine on toimunud koostöös huvigruppidega ja paljud neist vajavad riigipoolset regulatsiooni, nt õigusaktide muutmist, et tõhusalt rakendada. Leiame, et turbasektori eesmärkide täitmiseks vajalike õigusaktide muudatuste täiendamiseks on vaja lisaajaga. Turbasektori eesmärkide saavutamise panustab peamiselt aiandusturba kaevandamisest pärineva heite vähendamine, kuid heite vähendamisele aitavad kaasa ka teised seaduseelnõu seletuskirjas kirjeldatud olemasolevad ja lisanduvad meetmed. Rõhutame, et maakasutussektori kliimaeesmärkide seadmise ja täitmisel peavad ka muud keskkonnaaspektid olema arvesse võetud ning meetodite valikul tuleb eelistada neid lahendusi, mis üheaegselt aitavad tagada kliima- ja loodushoiu eesmärgid.

Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	Eelnõu § 44 lg 4 p 1 sätestab, et kliimaaruanne koostatakse kord aastas ja see sisaldab riikliku kasvuhoonegaaside heitkoguste inventuuri andmeid. Kaubanduskoda leiab, et eelnõu § 44 lg 4 p-s 1 sätestatud konkurentsivõime hinnangu puhul võiks vaadata kõikide sektorite lisandväärtuse loomist ning hinnata laiemalt sektoripõhist konkurentsivõimet.	Teadmiseks võetud. Kaalutakse läbi konkurentsivõime hinnangu ülesehituse kujundamisel.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	Eelnõu § 33 lg 2 ütleb, et „Täpsemad kliimamuutustega kohanemise eesmärgid seatakse valdkonna arengukavades ja tegevusprogrammides“. Soovime rõhutada, et kõik kliimakindla majanduse seaduse raames vajalikud meetmed ja tegevused, mis võivad otseselt või kaudselt riivata ettevõtete õigusi või tegutsemist, peavad olema sätestatud seadustes. Erinevad piirangud, nõuded, eesmärgid jms peavad tulema seadusest, mitte arengukavadest või tegevusprogrammidest.	Selgitame. Kohanemise eesmäärke täpsustatakse, kuid KKMS-s sätestatakse üldisemad eesmärgid. Täpsemad kliimamuutustega kohanemist suunavad regulatsioonid sätestatakse valdkondlikes eriseadustes. Avaliku sektori kohustused kliimamuutustega kohanemise osas on sätestatud eelnõu 5. peatükis.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	Soovime rõhutada, et kliimakindla majanduse seaduse eelnõud ei tohi menetleda kiirkorras. Kuna tegemist on väga olulise seadusega, mis hakkab mõjutama kõiki tegevusvaldkondi ning inimesi ja seab kõikidele pikaajalisi eesmäärke. Seega on Kaubanduskoja hinnangul väga oluline, et eelnõud ei menetletaks kiirkorras, vaid enne seda täiendatakse oluliselt mõjuanalüüsi, tehakse arutelusid erinevate huvigruppidega ning parandatakse muud eelnõus olevad puudused. Meie hinnangul puudub kiirustamiseks mõjuv põhjus ka seetõttu, et Euroopa Liidus käivad alles arutelud 2040. aasta kliimaeesmärkide osas ning enne otsuste vastuvõtmist ELi tasandil ei ole vaja eelnõu menetlemisega edasi minna.	Selgitame. Eestil on võetud nii 2050. aasta kliimanetraalsuse eesmärk kui ka ELi poolt tulevad kohustused. 2030. aasta eesmärkide täitmine sõltub aga suuresti KKMSis kokkulepitud eesmärkidest. Ühtlasi on eelnõus selgemaks kirjutatud seiremehaanismid, sh eesmärkide ülevaatamine ja muutmine.

Eesti Taristuehituse Liit	<p>Peame suurimaks puuduseks põhjaliku sotsiaal-majandusliku ning fiskaal-majandusliku mõjuanalüüsi puudumist, millele antud seadus peaks põhinema. Seaduse tarbeks tellitud uuring võtab kokku küll teatud hulga tehtud uuringuid, kuid ei kata valdkondi, mille puhul taolisi uuringuid ei ole kunagi tehtud. Eestis ei ole koostatud põhjalikku, andmetele põhinevat sotsiaal-majanduslikku mõjuanalüüsi teedetaristu osas. Sageli ei langetata riigieelarvelisi ning poliitilisi otsuseid andmepõhiselt. Seega kutsume siinkohal üles koostama valdkondlik teedetaristu teekaarti, koostöös riigi ja sektori ekspertidega, mille aluseks peaks olema riigi poolt koostatav sotsiaalmajanduslik mõjuanalüüs, mis hindab muu hulgas seda, milline on teedetaristu mõju inimeste ohutusele, liikuvusele, ligipääsetavusele, riigi ja Eesti ettevõtete konkurentsivõimele, välisinvesteeringutele, riigi julgeolekule ning kaitsevõimele, milline on teedehituse keskkonnamõju ning kuidas seda tõhusalt vähendada. Teehoiu teekaart peaks andma riigile ja kohalikele omavalitsustele pika plaani, kuidas teedevõrku arendada, säilitada ning hooldada.</p>	<p>Selgitame. Ettepanekul puudub otsene seos eelnõuga, puudutab teehoiu rahastamist, kavandamist ja korraldamist, mis on teehoiu eriregulatsiooni valdkonna küsimused (eelkõige LS, EHS ja selle alamaktid ning VV poolt kinnitav Teehoiukava).</p>
Eesti Taristuehituse Liit	<p>Soovime rõhutada, et keskkonnahoidlikkus, innovaatus, investeeringud ning pikk plaan peavad käima käsikäes ning riik peaks pakkuma võimalusi läbi riigihangete arendada uudseid innovaatilisi ning keskkonnahoidlikke lahendusi. See annaks näiteks taristuehituse sektoris ettevõtjatele võimaluse kasutada tõenduspõhiseid keskkonnahoidlikumaid materjale ning tehnoloogiad, et seeläbi panustada CO2 heitmete vähendamisse ning paremasse ja kestlikumasse keskkonda täna ja tulevikus. Peame siinkohal oluliseks, et riik töötaks välja roheinvesteeringuid soodustavad meetmed, ning edendaks riigipoolset strateegilist planeerimist rohetehnoloogiate edendamisel, mis lähtuksid pikast plaanist.</p>	<p>Teadmiseks võetud.</p>
Eesti Taristuehituse Liit	<p>Mõnevõrra tekitab küsitavust viide sellele, et aastal 2027 hinnatakse kohaldatud meetmete mõju, eeldades, et erinevaid meetmeid on võimalik koheselt rakendada, mida me ei näe, et oleks võimalik. Ehitussektoris laiemalt vajavad ka erinevad tehnilised alusdokumendid uuendamist, teedehituses on see protsess käimas, aga 2 aastat ei ole kindlasti piisav, et mõjusid hinnata. Juhime tähelepanu, et mõjude hindamine peab toimuma rist- ja koosmõju arvesse võttes, hinnates nii lühi-, kesk- kui pikaajalist mõju – kuidas seda teha kavatsetakse, jääb selgusetuks.</p>	<p>Selgitame. Meetmeid rakendatakse erinevates sektorites eri ajal. Osa käivituvad varem ja osa hiljem.</p>

Eesti Taristuehituse Liit	Eesmärkide puhul on tekkinud küsimus, miks on võetud aluseks võrdlusaastana 2022.a., seletuskirjas kasutatakse küll nii rahvusvaheliselt kokku lepitud 1990'ndat kui aastat 2022. Selguse huvides ja parema rahvusvahelise võrdluse võimaldamiseks, tuleks eelistada rahvusvaheliselt kokku lepitud esmase numbrina, ja täiendavana võiks kasutada siis 2022. aastat.	Selgitame. 2022. aasta on kõige värskem inventuuri aasta. EL kohustustel on väga erinevad baasaastad ja need on Eesti eesmärkidesse sisse arvatud, aga selguse huvides on mõistlik riiklikus seaduses jälgida võrdlust ühe baasaastaga.
Eesti Taristuehituse Liit	Juhime siinkohal tähelepanu ka sellele, et Euroopa Komisjoni määrusega kehtestati 2024.a. juulist TEN-T põhivõrgu maanteedele täiendavad ohutus- ning keskkonnatingimused. Kas ja mis määral on sellega kliimakindlaseaduse puhul arvestatud? Kas on arvestatud sellega, et isegi, kui uusi teelõike lähiajal ei ehitata, siis olemasolevad lõigud tuleb määrusele vastavaks kohaldada, mis nõuab kõigi eelduste kohaselt lisarahastust?	Selgitame. Ettepanekul puudub otsene seos eelnõuga, puudutab teehoiu rahastamist, kavandamist ja korraldamist, mis on teehoiu eriregulatsiooni valdkonna küsimused (eelkõige LS, EHS ja selle alamaktid ning VV poolt kinnitatav Teehoiukava).
Eesti Taristuehituse Liit	Kas uude teede ehitamisel, olemasolevate hooldusel, säilitamisel, rekonstrueerimisel plaanib riik kasutada ka väärtuspõhiseid kriteeriume arvestavaid hankeid, mille ainsaks komponendiks ei oleks hind, vaid ka keskkonnasõbralikumad tehnoloogiad, materjalid, ringmajanduslik taaskasutus? Rõhutame siinkohal väärtuspõhiste riigihangete juurutamise vajadust nii riigi kui kohalike omavalitsuste tasandil, mis lähtuksid erinevatest väärtust loovatest (keskkond, innovatsioon, sotsiaalmajanduslik mõju) kriteeriumitest. See annaks näiteks taristuehituse sektoris ettevõtjatele võimaluse kasutada tõendus põhiseid keskkonnahoidlikumaid materjale ning tehnoloogiad, et seeläbi panustada CO2 heitmete vähendamisse ning paremasse ja kestlikumasse keskkonda täna ja tulevikus.	Arvestatud. Selgitame, et riigihangete seadus ei piira väärtuspõhist hankimist ja avaliku sektori asutustel on kohustus (määrus nr 35 ja määrus 6)/ soovitus keskkonnahoidlikult - väärtuspõhiselt hankida. Konkreetselt teedele hakatakse keskkonnahoidlikke kriteeriume välja töötama 2024 IV kvartalis. Keskkonnahoidlike riigihangete tegevuskavaga (2024-2026) saab tutvuda: https://www.fin.ee/riigihanked-riigiabi-osalused/riigihanked/kasulik-teave#riigihangete-stratee~:text=Strateegiliste%20riigihangete%20tegevuskava,38.55%20KB%20%7C%20xlsx . Lisaks on teede ehitusele olemas Euroopa Komisjoni keskkonnahoiu kriteeriumid: https://circabc.europa.eu/ui/group/44278090-3fae-4515-bcc2-44fd57c1d0d1/library/bc468fa0-c88f-4c2b-a33f-af55e713ca5d/details .

Eesti Taristuehituse Liit	Peame siinkohal oluliseks ning ootasime antud seadusest konkreetseid samme selles suunas, et riik töötaks välja roheinvesteeringuid soodustavad meetmed, ning edendaks riigipoolset strateegilist planeerimist rohetehnoloogiate edendamisel, mis lähtuksid pikast plaanist. Taristuehitusega seotud ettevõtted tegelevad igapäevaselt nii toodete kui tehnoloogiate arendamisega ning eespool mainitud tegevused võimaldaksid meie sektoril liikuda sihipärasemalt ning tõhusamalt taristuehituse valdkonna keskkonnahoidlikumaks muutmise teel. Sektori jaoks on väga problemaatiline riigipoolse pika plaani puudumine, mis pakuks ettearvatavust ning võimaldaks sektoril kohanduda tänaste ja tuleviku vajadustega.	Arvestatud. Eelnõud on vastavalt täiendatud nii hangete, riigieelarveliste vahendite kasutamise, rohetehnoloogiate kasutuselevõtu kiirendamise osas.
Eesti Taristuehituse Liit	Palume täpsustada, kuidas kavatsetakse rakendada heidetega kauplemise süsteemist saadavat tulu ettevõtetele rohetehnoloogiate- innovatsiooni arendamiseks. Millises ulatuses on see plaanis, kuidas seda kavatsetakse kohaldama hakata, millistele sektoritele, valdkondadele seda kohaldama hakatakse? Mille alusel võimaldatakse rohetehnoloogiate, innovatsiooni arendamist? Kuidas võetakse arvesse energiantensiivsete sektorite, valdkondade eripära?	Arvestatud. Eelnõud ja seletuskirja on täiendatud.
Eesti Taristuehituse Liit	<ul style="list-style-type: none"> • Pt 4, para 33 – puudutab taristust sõltuvate teenuste kättesaadavust hoolimata kliimast – kuidas on riigil plaanis seda tagada? Kas on plaanis riigieelarves eraldada piisavalt vahendeid, et tagada teehoid ja -hooldus ning säilitamine kõrgel tasemel, mis omakorda võimaldaksid probleemideta kliimast sõltumatult liigelda erinevate liikumisvahenditega (näiteks nii ratastooli kasutajate kui ka riigi kaitseks mõeldud tehnikal? 	Selgitame, et kliimamuutustega kohanemise eesmärk on suurendada ühiskonna, majanduse ja ökosüsteemide vastupanuvõimet ning vähendada haavatavust kliimamuutuste ebasoodsate mõjude suhtes. Seetõttu on KKMS eelnõusse lisatud ka alaeesmärk, mis kirjeldab vajadust tagada majanduse ja taristute toimimine mistahes ilmastikunähtuste avaldumisel nii, et taristust sõltuvad teenused on inimestele kättesaadavad ja ligipääsetavad. Seega on tegemist eesmärgiga, mille saavutamisse investeeritakse nii elektrivõrgu ilmastikukindluse parendamise kui ka maantee- ja meretranspordi võrgustiku kliimamuutustele vastupidavamaks muutmise meetmete abil.

Eesti Taristuehituse Liit	<ul style="list-style-type: none"> • Ptk 6, para 40 – heitkogustega kauplemise riigile laekuvast tulust vähemalt 30% erasektorile roheinnovatsiooni – ja tehnoloogiate arendamiseks 	Selgitame, et kuivõrd roheinnovatsiooni ja -tehnoloogiate arendamise ja kasutuselevõtu soosimine võimaldab ettevõtete rahvusvahelist konkurentsivõimet tõsta ning on üheks tugitalaks kliimaeesmärkide saavutamise, on vajalik toetada nii kliimasäästlike tehnoloogiate arendamist kui ka kasutusele võtmist.
Eesti Taristuehituse Liit	Ptk 6, para 40, lõik 5 – Ettevõtjate ja erialaliitudega teekaardid – kutsume üles koostama teedetaristu teekaarti, mille aluseks peab olemas riigi poolt koostatav, andmepõhine, ning kõike hõlmav sotsiaal-majanduslik mõjuanalüüs.	Selgitame, et teie poolt viidatud teekaardi funktsiooni täidab „Riigiteede teehoiukava“, kus antakse ülevaade teehoiu rahastamise alustest ning kavandamise põhimõtetest, mis määravad ära teehoiutööde järjekorra Eesti riigiteedel; kirjeldatakse teedevõrgu säilitamis- ja arendamiskuludest tehtavaid töid ning nende vajadust ja mahtu ning tutvustatakse teedevõrgu üldandmeid, riigiteede seisukorda ning selle muutusi.
Eesti Taristuehituse Liit	<ul style="list-style-type: none"> • Selgelt on puudu ka lähi- ja pikaperspektiivi mõjude vahekord, rist- ning koosmõjude analüüs – nt. üleminek säästvamatele tehnoloogiatele, materjalidele. Samas tooks ka nt. asfaltsegude madalamal temperatuuril kasutamine kohese KHG heite vähendamise. 	Selgitame, et eelnõu seletuskirja on täiendatud täpsustatud sotsiaalmajanduslike mõjuanalüüsidesega sektorite kaupa, kuid kuna eelnõu seletuskirjas esitatud meetmete näol ei ole tegemist aastani 2050 lõpliku meetmete loendiga, millega saavutatakse kliimaneutraalsus, kuivõrd juba tehnoloogiate arendamine on pidevas muutumises, siis ei ole tänase teadmise baasil võimalik teie poolt pakutud detailsusega mõjuanalüüsi eelnõu seletuskirja lisada.
Eesti Taristuehituse Liit	<p>Para 27, lk 22 jj – Transpordisektori heited ja eesmärgid</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lk 23 Hajaasustusega arvestamine – selleks on vaja on vaja häid ühendusi ja teid, mis oleksid ohutud, ligipääsetavad ning heas korras. 	Selgitame. Ettepanekul puudub otsene seos eelnõuga, puudutab teehoiu rahastamist, kavandamist ja korraldamist, mis on teehoiu eriregulatsiooni valdkonna küsimused (eelkõige LS, EHS ja selle alamaktid ning VV poolt kinnitatav Teehoiukava). Samas märgime ära, et teie ettepanekut toetab KKMS kestliku ruumilise arengu põhimõte.

<p>Eesti Taristuehituse Liit</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lk 25 – tabelmeetmed o Ühistranspordikesksus, rattateed – vajavad palju paremini korras olevaid teid, läbitavaid teid, hooldatud teid (muuhulgas talveperioodil) ning eriti suurematest linnadest väljaspool. o Raskemad autorongid tingivad teedetaristu kõrgema hooldusvajaduse. o Miks ei ole siin välja toodud rohetehnoloogiate ja meetodite kasutamist, kui on võimalus vähendada ka juba pelgalt teehoiutööde käigus KHG-d? Palume siinkohal muu hulgas arvesse võtta asfaltsegude temperatuuride mõju KHG-le, mis tähendaks soojade asfaltsegude eelistamist; freespuru kasutamist teehoiuis (ringmajandus) ning keskkonnasõbralikemate materjalide kasutamise soodustamist. 	<p>Selgitame. Ettepanekul puudub otsene seos eelnõuga, puudutab teehoiu rahastamist, kavandamist ja korraldamist, mis on teehoiu eriregulatsiooni valdkonna küsimused (eelkõige LS, EHS ja selle alamaktid ning VV poolt kinnitav Teehoiukava). Samas märgime ära, et teie ettepanekut toetavad KKMS põhimõtted, nt kliimaeesmärgi toetavate tehnoloogiate valiku põhimõte, kasvuhoonegaaside heite vähendamist toetavate tehnoloogiate katsetamise ja kasutuselevõtu soosimise põhimõte ja kestliku ruumilise arengu põhimõte.</p>
<p>Eesti Taristuehituse Liit</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lk 33 - Võimalus teedevaldkonnale töötada koostöös riigi ja vastavate asutustega välja valdkonna teekaart – Rõhutame veekord vajadust koostada teedetaristu teekaart - Eesti teed 2040, mis peaks põhinema riigi poolt teostatavale põhjalikule sotsiaal-majandusliku mõjuanalüüsile. 	<p>Arvestatud. Kliimaministeeriumi tellimusel koostatakse Taristu süsiniku jalajälje teekaart.</p>
<p>Eesti Taristuehituse Liit</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lk 35 – tabel meetmetega – Teedevaldkonnas eeldab see tellija tellimust, ehk siis riigipoolseid soodustavaid meetmeid. Kutsume üles rakendama väärtuspõhiseid riigihankeid. 	<p>Selgitame. Teedele hakatakse keskkonnahoidlike kriteeriume välja töötama 2024 IV kvartalis. Keskkonnahoidlike riigihangete tegevuskavaga (2024-2026) saab tutvuda: https://www.fin.ee/riigihanked-riigiabi-osalused/riigihanked/kasulik-teave#riigihangete-stratee~:text=Strateegiliste%20riigihangete%20tegevuskava,38.55%20KB%20%7C%20xlsx. Lisaks on teede ehitusele olemas Euroopa Komisjoni keskkonnahoiu kriteeriumid: https://circabc.europa.eu/ui/group/44278090-3fae-4515-bcc2-44fd57c1d0d1/library/bc468fa0-c88f-4c2b-a33f-af55e713ca5d/details.</p>

<p>Eesti Taristuehituse Liit</p>	<p>• Peatükk 5, lk 53 jj ja peatükk 6, lk 59 jj o Riigihangetes keskkonnahoidlikkuse tagamine – Ootame riigilt väärtuspõhiste riigihangete rakendamist teehoiu valdkonnas. Rõhutame väärtuspõhiste riigihangete juurutamise vajadust nii riigi kui kohalike omavalitsuste tasandil, mis lähtuksid erinevatest väärtust loovatest (keskkond, innovatsioon, sotsiaalmajanduslik mõju) kriteeriumitest. See annaks näiteks taristuehituse sektoris ettevõtjatele võimaluse kasutada tõendus põhiseid keskkonnahoidlikumaid materjale ning tehnoloogiad, et seeläbi panustada CO2 heitmete vähendamisse ning paremasse ja kehtlikumasse keskkonda täna ja tulevikus.</p>	<p>Selgitame. Teedele hakatakse keskkonnahoidlikke kriteeriume välja töötama 2024 IV kvartalis. Keskkonnahoidlike riigihangete tegevuskavaga (2024-2026) saab tutvuda: https://www.fin.ee/riigihanked-riigiabi-osalused/riigihanked/kasulik-teave#riigihangete-stratee#:~:text=Strateegiliste%20riigihangete%20tegevuskava,38.55%20KB%20%7C%20xlsx. Lisaks on teede ehitusele olemas Euroopa Komisjoni keskkonnahoiu kriteeriumid: https://circabc.europa.eu/ui/group/44278090-3fae-4515-bcc2-44fd57c1d0d1/library/bc468fa0-c88f-4c2b-a33f-af55e713ca5d/details.</p>
<p>Eesti Taristuehituse Liit</p>	<p>Peatükk 6 näeb riiki kui horisontaalsete teemade kandjat o Arvestades sellega, et avalik sektor on suur tarbija ning riigihangete kasutamisel horisontaalsete teemade kandjana on suur roll, siis selleks, et tagada ka ettevõtetele õigusselgus ja investeerimiskindlus, sätestatakse lõikes 1, et avaliku sektori hanked peavad aitama kaasa käesoleva seaduse eesmärkide täitmisele ja alates 2026. aastast võtma arvesse vähemalt ühte kriteeriumit: kas soodustama kliimasäästlike tehnoloogiate arendamist või energiatõhusate seadmete kasutust ja ringmajandust või andma eelise madalama süsinikujalajäljega toodetele. o Palume välja tuua, milliseid rakendusmeetmeid ning kuna hakatakse rakendama, s.h ka teehoiu valdkonnas?</p>	<p>Selgitame. Teedele hakatakse keskkonnahoidlikke kriteeriume välja töötama 2024 IV kvartalis. Keskkonnahoidlike riigihangete tegevuskavaga (2024-2026) saab tutvuda: https://www.fin.ee/riigihanked-riigiabi-osalused/riigihanked/kasulik-teave#riigihangete-stratee#:~:text=Strateegiliste%20riigihangete%20tegevuskava,38.55%20KB%20%7C%20xlsx. Lisaks on teede ehitusele olemas Euroopa Komisjoni keskkonnahoiu kriteeriumid: https://circabc.europa.eu/ui/group/44278090-3fae-4515-bcc2-44fd57c1d0d1/library/bc468fa0-c88f-4c2b-a33f-af55e713ca5d/details.</p>

<p>Eesti Taristuehituse Liit</p>	<p>• Lk 105 Transpordisektori meetmete rakendamisel on oluline mõju riigieelarvele, kuna lühikeses ja keskpikas perspektiivis suureneb investeeringute ja toetuste vajadus. Riigi jaoks odavamad meetmed on ühistranspordist lähtuv planeerimine (nt hoonestu planeerimine vastavalt väljaehitatud taristule ja ühistranspordipeatustele) ning ratta- ja jalgteede arendamine, mistõttu neid peaks esmajoones rakendama. Need meetmed on rahaliselt tulusad, paiknevad transpordihierarhias kõrgel astmel ning on üldiselt soodsate sotsiaalmajanduslike mõjudega. Palume siinkohas välja tuua, kuidas on teedetaristu olukord täna ning järgmise 15 aasta lõikes arvesse võetud, milline sotsiaal-majanduslik mõju on teedetaristul liikuvusele, selle erinevatele kasutajatele jalakäijast raskeveokiteni, kuidas mõjutab tänane riigieelarveline lühiajaline planeerimine teedetaristu olukorda ning sellest tulenevalt teedetaristu ohutust, ligipääsetavust ning kasutajasõbralikkust?</p>	<p>Selgitame. Selline detailsusaste ei kuulu KKMSi ulatusse.</p>
<p>Eesti Ravimihulgimüüjate Liit</p>	<p>Samas tuleb tõdeda, et sihiseadmine võib teatud olulistest osades olla jäänud poolikuks. Küllaltki selgete üldiste riigi- ja sektoripõhiste KHG-heite vähendamise %-mõõdikute kõrval jätab eelnõu suuresti lahtiseks selle, kuidas kantakse need mõõdikud üle sektorite sisse, missuguseid kaale, erisusi jm kriteeriume ning mille-kelle puhul seejuures arvestatakse jms. Käesoleva arvamuse esimeses punktis toodud tähelepanekuid arvestades peame oluliseks, et eelnõu pakuks suuremat konkreetsust ka siin, võimalusel ja eelistatavalt ka regulatiivsel tasandil.</p>	<p>Selgitame. Eesmärgid on seatud riigile ja neid ei jagata laiali ettevõtetele ega tegevusvaldkondadele. Riik tagab eesmärkide täitmise läbi vastavate poliitikate ja meetmete.</p>

<p>Eesti Ravimihulgimüüjate Liit</p>	<p>Sisulises mõttes piirdub eelnõu siin lubadustega leida KliMS eesmärkide taha tegelik praktiline rakendussisu tulevikus. Seejuures osutatakse seletuskirjas mitmel puhul, et rakendustegevused sõltuvad olulistest osades ka alles arendusjärgus olevatest tehnoloogiatest, muutuda võivad ka KliMS-s endas seatud KHG-heite arvestamise meetodikad, teatud valdkondades või puhkudel vajab eesmärgi saavutamine puudutatud osapooltelt märkimisväärseid investeeringuid või ei pea ka eelnõu autorid ise tänast olemasolevat tehnoloogilist taset jm faktoreid arvestades lähitulevikus realistlikuks kohustuste ühetaolist jaotust ja täitmist. Lisaks selgitatakse seletuskirjas mõnevõrra segadusttekitavalt, et eelnõus sätestatud põhimõtete adressaadiks on eeskätt/vaid avalik sektor, mitte üldsus ega ettevõtted. Eelnõu rakenduslikuks tunnusjooneks väljaspool sektorite KHG-vähendamise %-eesmärke paistabki olevat kava delegeerida valdav osa praktilistest rakendusotsustest ja eesmärgiseadest seadusest madalamate õigusaktide, haldusotsuste ja -toimingute, riigihankemenetluste tingimuste ja/või õigusakti jõudu mitte omavate poliitikadokumentide tasandile. Olulisena näeme siinjuures asjaolu, et kuigi arengu- ja tegevuskavad on poliitiliste dokumentide ja suunanäitajatena kahtlemata olulised, ei oma need olemuslikult vähemalt üldjuhul regulatiivset (haldusevälist) jõudu. Kuna eelnõu juures puudub ka sisuline majanduslike mõjude analüüs, siis raskendab see oluliselt eelnõust tekkivate kohustuste mõistmist.</p>	<p>Selgitame. Eesmärkide arvutamise aluseks olevad meetmed on seletuskirjas välja toodud koos nende meetmete rakendamise mõjudega, sh fiskaalmõjudega.</p>
<p>Eesti Ravimihulgimüüjate Liit</p>	<p>Mõistame soovi ja vajadust jätta KliMS eesmärkide täitmiseks piisav paindlikkus, sh ruum arvestada uute, veel väljatöötamisel olevate meetodikate ja tehnoloogia arenguga. Teisalt ohustab seesugune lähenemine ning praktikas olulisemat sisu omavate otsuste delegeerimine tulevikku väga avara halduse diskretsiooni alla eelnõuga taotletavat selgust ja kindlust selle lõppadressaatidele ehk Eesti ühiskonnale ja ettevõtetele. Seepärast teeme ettepaneku: - kaaluda eelnõu täiendamist osas, millest selguks täpsemalt seatud üldiste KHGheite vähendamise eesmärkide ja konkreetsete tegevuste jaotus sektorite ja allsektorite sees, arvestades seejuures valdkondlikke eripärasid nagu neid mh näitlikult kirjeldasime käesoleva kirja esimeses punktis. Samuti võimalike erisuste vajadust ja sisulist seadmist juba eelnõus endas nagu seda</p>	<p>Selgitame. Eesmärkide arvutamise aluseks olevad meetmed on seletuskirjas välja toodud koos nende meetmete rakendamise mõjudega, sh fiskaalmõjudega.</p>

	eelnõu autorid ise teatud ulatuses juba ka teinud eelnõu seletuskirja tasadil (vt lisaks ka käesoleva kirja punkt 2.2).	
Eesti Ravimihulgimüüjate Liit	Lisaks ja/või alternatiivselt peame oluliseks, et eelnõu aitaks seada selgemad tähtajalised sihid sellele, mis vormis ja kujul eelnimetatud küsimustes otsused tehakse, muuhulgas ka eelnõus lubatud valdkondlike arengukavade koostamise tähtajad. Arvestades näiteks KHG-heite vähendamise eesmärkide ambitsioonikaid sihte ja tähtaegu – neist esimesed juba 5a pärast 2030. a – on selguse loomine oluline juba täna ning kindlasti hiljemalt KliMS jõustumise ajaks	Selgitame. Eelnõule on lisatud rakendussätted koos rakendamise tähtaegadega ja eriseaduste muudatussätted, mis jõustuvad koos KKMSiga.
Eesti Ravimihulgimüüjate Liit	Eelnõu dokumente tuleks täiendada majanduslike mõjude analüüsi ja prognoosidega ning täpsema ülevaatega eelnõu rakendamiseks arvestatud tehnoloogiliste arengute loodetavast ajakavast.	Arvestatud osaliselt . Eelnõud ja seletuskirja on täiendatud.
Eesti Ravimihulgimüüjate Liit	Eelnõu dokumentidele tuleks lisada ka asjakohase EL õiguse võrdlustabelid ja täiendada eelnõu vastavate normitehniliste märgetega EL õiguse kohta, kuna eelnõust endast ja seletuskirjast selgub mitmel puhul, et teatud mõisted, eesmärgid ja meetmed tulenevalt otseselt Eestile EL õiguse kaudu võetud-pandud kohustustest. Seega tundub, et eelnõuga võetakse siseriikliku õigusesse üle ja/või rakendab eelnõu EL õigust ning asjakohaste allikate ja seoste väljatoomine suurendaks oluliselt normisulgust ja oleks abiks nende tõlgendamisel.	Selgitame, et hea õigusloome tava kohaselt esitatakse eelnõu seletuskirjas vastavustabel, kui eelnõu eesmärk on Eesti õigusruum kooskõlla viia EL direktiiviga. KKMS eelnõu on koostatud selliselt, et kehtestatavad eesmärgid ja põhimõtted oleksid kooskõlas rahvusvaheliste kokkulepetega (nt ÜRO kliimamuutuste raamkonventsioon, Pariisi kokkulepe), EL kliimamäärusega. Eelnõu sisaldab ühte punkti (§ 36 lg 5), millega võetakse üle EL energiatõhususe direktiivi 2024/1275 artikli 17 lõige 15. Seletuskiri sisaldab § 36 lõike 5 ja energiatõhususe direktiivi art 17 lõike 15 kooskõla kohta selgitusi ja lisasime nimetatud punkti ülevõtmise kohta seletuskirja vastavustabeli.

Eesti Ravimihulgimüüjate Liit	2.2 Peame oluliseks selgemalt ja ühetaoliselt piiritleda tervisesektori roll ja selle piirid KliMS rakendamisel, avaliku ja erasektori kohustuste jaotus ning kindlasti ka võimalike erandite piirid KHG-heite vähendamise eesmärkide täitmisel tervisevaldkonnas.	Arvestatud osaliselt. Erisused on selgemalt välja toodud, aga tegevusvaldkondade tasandile eelnõus välja ei minda, kuna tegemist on raamseadusega. Täpsustatud on ka avaliku sektori määratlust.
Eesti Ravimihulgimüüjate Liit	Jääb ka ebaselgeks, mil määral võiks ja/või peaks needsamad kaalutlused ulatuma/kehtima tervisesektorile väljaspool avalikku sektorit – näiteks perearstiabis, meditsiinitarvikute, ravimite ja meditsiiniseadmetega varustamisel, Tervisekassa tervishoiuteenuse hangetel jms puhkudel. Tervishoiu tänase korralduse juures need eeldatavasti KliMS tähenduses avaliku sektori alla ei liigitu, kuid samas loetakse vähemalt osa ka neist tegevustest edaspidi samuti elutähtsateks teenusteks või mida hangib avalik sektor neid enda funktsioonide täitmiseks meditsiinis.	Arvestatud osaliselt. Erisused on selgemalt välja toodud, aga tegevusvaldkondade tasandile eelnõus välja ei minda, kuna tegemist on raamseadusega.
Eesti Ravimihulgimüüjate Liit	Samuti vajaks praktilist vastust näiteks küsimus sellest, mil määral tuleks eelkirjeldatud põhimõtteid rakendada ravimite ja meditsiiniseadmete hankimisel, sh nende säilitamise ja transpordi korraldamisel siseriiklikult, ilma et kahjustuks ebamõistlikult rahvatervise kaitse, nende toodete füüsilise ja rahalise kättesaadavuse eesmärgid, ravimite varustuskindluse tagamiseks ravimihulgimüüjatele seadustega pandud kohustused ning juurdehindluste seatud kulupiirid nende ülesannete täitmiseks.	Arvestatud osaliselt. Erisused on selgemalt välja toodud, aga tegevusvaldkondade tasandile eelnõus välja ei minda, kuna tegemist on raamseadusega.
Eesti Erametsaliit	§ 16. Teiste keskkonnanäesmärkidega kooskõla hoidmise põhimõte Kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise eesmärkide saavutamiseks võetavate meetmete kavandamisel ja rakendamisel välditakse teiste keskkonnanäesmärkide, sealhulgas elurikkuse eesmärkide kahjustamist, ning alternatiivsetest meetmetest eelistatakse erinevate keskkonnanäesmärkide kooskõla pakkuvaid lahendusi. Põhimõte vältida teiste keskkonnanäesmärkide kahjustamist on arusaadav, kuid Kliimaseadus võtmes jääb arusaamatuks neist just ühe rõhutamine. Märksa loogilisem sõnastus oleks: Kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise eesmärkide saavutamiseks võetavate meetmete kavandamisel ja rakendamisel välditakse võimalusel teiste keskkonnanäesmärkide kahjustamist ning alternatiivsetest meetmetest eelistatakse erinevate keskkonnanäesmärkide kooskõla pakkuvaid lahendusi. Leiame, et absoluutselt igal tegevusel on keskkonnale mingi mõju ja enamasti mingis aspektis on see ka kahjulik. Seega ei ole mõistlik seadusesse absoluutset	Selgitame. Lisaks kliimamuutustele on maailmas aktuaalne ka elurikkuse kadu, seetõttu peame vajalikuks rõhutada ka elurikkuse eesmärkide saavutamist. Selleks on vastu võetud strateegiaid ja direktiive, millest tulenevad eesmärgid on meile kohustuslikud ja millega peame õigusaktides arvestama.

	vältimise nõuet kehtestada. Samuti jääb arusaamatuks just elurikkuse eesmärkide üle rõhutamise vajadus antud kontekstis.	
Eesti Erametsaliit	<p>§ 17. Konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna soodustamine</p> <p>Kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise eesmärkide täitmisel soodustatakse nii palju kui võimalik konkurentsivõimelist ettevõtluskeskkonda ja majanduspoliitikat. Juba eelnõu pealkiri viitab, et tegemist on Kliimakindla majanduse seadusega. § 1. Seaduse eesmärk on rõhutatud luua eeldused puhta ja kasvuhoonegaaside vaba majanduse kasvuks. Meie hinnangul peab ka § 17 rõhutama selgemini konkurentsivõimelist ettevõtluskeskkonna ja majanduspoliitika eesmärki, mistõttu on mõistlik see sõnastada järgmiselt. Kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise eesmärkide täitmisel soodustatakse konkurentsivõimelist ettevõtluskeskkonda ja majanduspoliitikat.</p>	<p>Selgitame. Õiguspõhimõtete erinevus õigusnormidest (kliimaeesmärkidest) on selles, et õigusnormid on täitmiseks/ järgimiseks, õiguspõhimõtted aga arvesse võtmiseks (nt kaalutusotsuste puhul). Lisaks KKMS ei lahenda üksi kõiki konkurentsivõimega seotud aspekte, vaid toetab üht osa majanduse pika plaani eesmärkidest. Oleme täiendanud KKMSi on rakendussätetega, mis panustavad konkurentsivõime suurendamisse. Näiteks KHG heite vähendamise või sidumise ja kliimasäästlike tehnoloogiate katsetamiseks vajaliku õigusruumi täiendamine, KHG heite vähendamist toetavate tehnoloogiate arendamiseks sobilike maa-alade välja selgitamine. Lisaks täiendame RHSi, et avalik sektor peab võtma arvesse vähemalt üht kliimasäästlikkuse kriteeriumit.</p>
Eesti Erametsaliit	<p>§ 32. Maakasutussektori kasvuhoonegaaside heitkogus ja selle vähendamise ning kasvuhoonegaaside sidumise eesmärgid Paragrahvi 32 lõikes (2)</p> <p>Maakasutussektori heitkoguste vähendamise eesmärk aastaks 2030 on määratletud kasvuhoonegaaside heite ja sidumise tasakaalu saavutamise. Euroopa Liit lubab Eestil perioodil 2026-2030 olla LULUCF sektoris heitja kuni 1,947 820 miljonit tonni CO2 ekvivalenti aastas. Ei saa nõustuda, et Eesti sisene õigusakt seda eesmärki nii oluliselt muudab. Samuti ei ole seletuskirjas põhjendatud ega selgitatud, miks Eesti maakasutuse sektoreid (põllumajandus, metsandus, sh puidutööstus ja turbatööstus) soovitakse kahjustada oluliselt karmimate nõuetega kui oleme riiklikul tasemel Euroopa Liiduga kokku leppinud.</p>	<p>Selgitame. Oleme eesmärgi seadmisel lähtunud kliimapoliitika ühendatud anumate süsteemi loogikast. Kui perioodil 2021-2025 aitavad prognooside järgi teised sektorid (sh transport ja põllumajandus) leevendada maakasutuse sektori puudujääki, siis perioodil 2026-2030 aitab LULUCF katta teiste sektorite puudujääki selliselt, et 2030. aastaks on Eestil tervikuna võimalik LULUCF ja JJM kohustused täita.</p>

Eesti Erametsaliit	<p>Kliimaseaduse eelnõus puuduvad metsanduses süsiniku sidumise suurendamiseks ettenähtud meetmed. Mitmel muul sektoril on need seaduse tasemele välja toodud (nt nullheitmega taksonid või vähese kasvuhoonegaaside heitega ja heiteta energiakandjate osakaalu järk-järguline suurendamine energiatootmises). Leiame, et mõistlik on ka maakasutussektorile konkreetseid meetmeid lisada. Nt metsanduse valdkonnale:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Suurendada metsade süsiniku sidumise võimet läbi õigeaegse uuendusraie tegemise ning kasvukohale sobiva puuliigilise koosseisuga metsade uuendamisega. 2. Riik töötab välja meetmed kasutuseta maale istandike rajamise soodustamiseks. 3. Riik soodustab erainvestori(te)l puidu keemilise väärimise tehase rajamist aastaks 2030. 	<p>Osaliselt arvestatud. Eelnõu seletuskiri sisaldab meetmeid, mis soodustavad istandike rajamist kasutuseta maale, puidu väärimist ning süsiniku sidumise võime suurendamist.</p>
Eesti Erametsaliit	<p>§ 49. Kliimanõukogu § 49 lõikes (4) kirjeldatakse kliimanõukogu koosseisu ja tuuakse välja erinevate valdkondade eksperdid. Arvestades metsandusvaldkonna olulist rolli maakasutussektoris ja kasvuhoonegaaside sidujana on mõistlik eeldada, et ka metsandusvaldkonna ekspert peab kuuluma kliimanõukogu koosseisu.</p>	<p>Selgitame, et KKMS eelnõud on täpsustatud ja uues KKMSi versioonis ei ole ekspertide valdkondlikku pädevust loendiga piiritletud, vaid on täpsustatud, et kliimanõukogu koosneb kuni 7 eksperdist, kellel on laialdased ja kõrgetasemelised akadeemilised teadmised kliimanõukogu ülesannete täitmiseks.</p>
Eesti Erametsaliit	<p>Samuti ei leidnud me seletuskirjast terviklikku sotsiaalmajanduslike mõjude analüüsi, mis vaatlaks planeeritud eesmärkide koosmõju sotsiaalmajanduslikust aspektist. Seletuskirja peatükis 6. Seadus mõju on küll alampealkiri „Koondmõju hinnang“, kuid tegemist pigem kirjandusliku lüürika valdkonda kuuluva osaga, kus tõsiseltvõetav analüüs puudub või on selle olemasolu ignoreeritud</p>	<p>Selgitame. Mõjuhinnanguid on täiendatud, sh fiskaalmõjude osas ning lisatud ka viited täpsematele mõjuanalüüsidele.</p>

Eesti Elektritööstuse Liit	1.1. Eelnõu seletuskiri vaatab mööda tõsiasi, et EL-i heitekaubanduse süsteem (HKS) toimib juba 2005. aastast alates, mille tulemusel on kohalikest ressursist (põlevkivist) elektritootmine muutunud avatud elektriturul konkurentsivõimeks, tsemenditootmine Eestis on lõppenud jms. Veelgi olulisem on, et möödunud aastal EL-du õiguses tehtud muudatuste tulemusel käivitub 2027. aastal HKS 2 (käsitleb transporti, hooneid jms), mille tulemusel hakatakse EL-du õiguse alusel hinnastama juba ca 75% kuni 80% EL-i liikmesriikides tekkivatest CO2 emissioonidest.	Selgitame, et Eesti eesmärkide seadmisel on võetud aluseks ELi kliimaeesmärgid, mis on seatud aastateks 2030 ja 2050 kooskõlas Pariisi kokkuleppega, ning heitkoguste vähendamise tempo, mis on saavutatav olemasolevate tehnoloogiatega. Selgitame, et iga sektori kohta on eelnõus sätestatud KHG heite vähendamise eesmärgid ning seletuskirjas on nende eesmärkide juures välja toodud konkreetsed meetmed, millega on arvestatud sektoraalsete eesmärkide seadmisel. ELi HKS-i eesmärk on ELi-ülene. Kuna energeetika ja tööstuse heitkogused kuuluvad suures osas ELi HKS-i, siis on nendele sektoritele eesmärgi seades võetud arvesse seda, et riik ei piiraks sektorite konkurentsivõimet ebaproportsionaalselt.
Eesti Elektritööstuse Liit	1.2. Seaduse eelnõu sätestab Eesti KHG heite vähendamise „eesmärgid“ sektorite ja perioodide kaupa, kuid ei selgita nende eesmärkide õiguslikku staatust (kas need eesmärgid on õiguslikult siduvad) ja kuidas on neid eesmärgi kavatses kohaldada ettevõtete suhtes. Kuna ühtegi sektorit ei juhita Eestis läbi keske juhtimisorgani vaid ikka ettevõtete, ühingute, ühistute jms tasemel, siis ei anna eelnõu mitte mingit selgust kuidas Eesti tegelikult kliimaneutraalsuse poole liikuda kavatseb. Selguse asemel külvab eelnõu tegelikult ebaselgust.	Selgitame. Kuna energeetika ja tööstuse heitkogused kuuluvad suures osas just ELi HKS-i, siis on nendele sektoritele eesmärgi seades võetud arvesse seda, et riik ei piiraks sektorite konkurentsivõimet ebaproportsionaalselt. Sektorite heitkoguse kooskõla Pariisi kokkuleppega on tagatud ELi-ülel. Küll aga panustavad need sektorid riikliku kliimaneutraalsuse eesmärgi saavutamisse, mistõttu on oluline seada ka neile riiklikud heitkoguste piiramise eesmärgid.
Eesti Elektritööstuse Liit	1.3. Eelnõus esitatud väide, et kliimaseaduse eelnõu täiendab EL-du kliimapolitikat käsitlevaid õigusakte on õiguslikus mõttes nonsens. Eesti ei saa enda õigusaktidega täiendada EL-i õigusakte, sest Eestil puudub pädevus EL-du õigusaktide täiendamiseks. EL-du õigus prevaleerib Eesti õiguse üle ning Eesti ei saa seda enda õigusaktidega täiendada.	Arvestatud. Eelnõu seletuskirja tekstis on viidatud lauset muudetud.
Eesti Elektritööstuse Liit	1.4. Mitmed Eesti sektorite ettevõtted kuuluvad otsekohaldava EL-du regulatsiooni alla (HKS) sh energiantensiivne tööstus ja energiatootmine. HKS-i kuuluvatele sektoritele on EL juba seadnud EL-du tasemel oma eesmärgid. Viimasest tulenevalt tekib küsimus kuidas kavatseb Eesti rakendada eelnõus sätestatud eesmärgi nende sektorite ettevõtete suhtes, mis kuuluvad HKS? See tähendab, kas Eesti kavatseb kehtestada nende ettevõtete suhtes topelteesmärgi (st nii EL-du, kui ka Eesti omasid)?	Selgitame. Kuna energeetika ja tööstuse heitkogused kuuluvad suures osas just ELi HKS-i, siis on nendele sektoritele eesmärgi seades võetud arvesse seda, et riik ei piiraks sektorite konkurentsivõimet ebaproportsionaalselt. Sektorite heitkoguse kooskõla Pariisi kokkuleppega on tagatud ELi-ülel. Küll aga panustavad need sektorid riikliku kliimaneutraalsuse eesmärgi saavutamisse, mistõttu on oluline seada ka neile riiklikud heitkoguste piiramise eesmärgid.

Eesti Elektritööstuse Liit	2.1. Eelnõu kohaselt ei reguleeri riigi kliimapoliitika raamistikku mitte kliimaseadus, vaid ametnike poolt koostatavad arengukavad ja programmid ning nende baasil tehtavad otsused, mis võivad inimeste ja ettevõtete põhiõiguseid oluliselt riivata. Sellega jäetakse Riigikogu kõrvale riigi kliimapoliitika olulisemate otsuste kujundamisest, mis paneb kahtluse alla eelnõu põhiseaduslikkuse. Antud probleemile on juhtinud tähelepanu ka õiguskantsler oma kirjas Riigikogule 16.01.2023 nr 6-1/220349/23002421 (arengukavad ei ole siduvad õigusaktid, neist ei saa ega tohi tuletada õigusi ega kohustusi ka siis, kui arengukava on heaks kiitnud Riigikogu oma otsusega).	Selgitame: eelnõu eesmärgiks ongi seni arengukavades ja programmides sätestatud kliimaeesmärkide toomine seaduse tasandile.
Eesti Elektritööstuse Liit	2.2. Eelnõu seletuskiri näiteks sätestab, et „taristuinvesteeringute tegemisel tuleb tagada taristu kliimakindlust“. Kuna ükski elektri õhuliin ei ole kliimakindel, siis tekib küsimus kas elektrivõrgu õhuliinidesse on edaspidi lubatud investeeringuid teha? Eelnõu ja selle seletuskirja sõnarohtuse ja üldsõnalisuse peamiseks probleemiks ongi see, et pole selgelt arusaadav, mis on nende tegelik mõju ettevõtete tegevusele.	Arvestatud. Eelnõust ja seletuskirjast on teie poolt viidatud lõik välja jäetud.
Eesti Elektritööstuse Liit	2.3. Samuti on arusaamatu, kuidas ja mis rahastusmeetmete alusel peaksid seaduse eesmärgid saama täidetud. Elektrivõrkude jaoks on eelnõus toodud võrgu arendamisega seotud kohustused suuremamahtulised, mille realiseerimine ilma võrgutasusid oluliselt kergitamata ja võrgutasude kujunemise meetodikat muutmata ei ole teostatav. Samuti puudub konsensus, et eesmärkide saavutamiseks vajalikud võrgutasude tõusud on ühiskondlikult aktsepteeritavad. Seejuures on kaardistamata ka alternatiivsed katteallikad. Selleks, et seadust saaks praktikas hakata eesmärgile vastavalt rakendama, on vaja riigi poolt analüüsida vajadust võtta vastu täiendavaid rakendusaktide ja rahastusmeetmeid.	Selgitame, et elektrivõrkude tugevdamiseks ja ilmastikuolude suhtes vastupidavuse suurendamiseks on täna Taaste- ja vastupidavuskava (RRF) alusel planeeritud investeeringud „Elektrivõrgu tugevdamise programm taastuvenergia tootmisvõimekuse tõstmiseks ning kliimamuutustega (nt tormid) kohanemiseks“. EL-i mitmeaastase finantsraamistiku 2028-2034 koostamise raames on plaanis arvestada ka võrgu läbilaskevõime ja vastupidavuse parendamiseks vajalike investeeringute vajadusega.
Eesti Elektritööstuse Liit	Kokkuvõtvalt vajavad sisulist arutelu eelkõige järgmised teemad: kas ja kuidas tagatakse võrguettevõtjale katteallikad võrgu kliimakindlaks muutmisel juhul, kui tänane võrgutasude kooskõlastus meetodika ei muutu?	Selgitame. Eelnõud on täiendatud ja kliimakindlusega arvestamist kitsendatud.

Eesti Elektritööstuse Liit	kuidas tagatakse katteallikad võrgu läbilaskevõime ja vastupidavuse parendamiseks elektrisõidukite laadimisjaamade taristu välja ehitamisel?	Selgitame, et EL-i mitmeaastase finantsraamistiku 2028-2034 koostamise raames on plaanis arvestada ka võrgu läbilaskevõime ja vastupidavuse parendamiseks ning laadimisjaamade taristu arendamiseks vajalike investeeringutega.
Eesti Elektritööstuse Liit	3. Kliimakindla majanduse seadus näeb ette otsest sekkumist ettevõtete tegevusse, kuid ei selgita kuidagi, mis põhimõtetel see saab toimuma Eelnõu kohaselt töötab kliimaministeerium hiljemalt kaks aastat pärast seaduse jõustumist välja põhimõtted keskkonnaprobleemide kasvuhoonegaaside piiramiseks. ETL kommentaar: Keskkonnaprobleemide omanikele kuuluvad kütised on reeglina HKS-s juba registreeritud ning alluvad EL õigusele. Seetõttu tekivad järgmised küsimused: - Milliste kütiste keskkonnaprobleemide kasvatseb riik kehtestada KHG piiranguid ja miks on see vajalik? - Kas riik kavatses mingitele Eesti kütistele kehtestada topelteesmärgid, s.t. lisaks EL omadele ka täiendavalt siseriiklikud Eesti omad?	Selgitame. Keskkonnaprobleemide ja keskkonnaprobleemide KHG heite arvutamise meetodika väljatöötamise paragrahv on eelnõu tekstist välja jäetud.
Eesti Elektritööstuse Liit	DETAILED KOMMENTAARID EELNÕULE Eelnõu täiendustepanekud § 13. Põlvkondade vahelise õigluse põhimõte ETL kommentaar: Keskkonnategevuse tulemuslikkuse indeksile (Environmental Performance Index) kohaselt on Eesti maailma riikidest teinud kõige rohkem keskkonnaseisundi parandamisel ja andmete kohaselt on Eesti heide vähenenud määral, mis on vajalik 2050. aastal kliimanetraalsuseni jõudmiseks. Teaduspõhisusele lähtudes tuleks analüüsida, et kas on põhjendatud eelnõus sätestatud eesmärgid ning kas need ei ole liiga koormavad praeguse põlvkonna vaates, lähtudes faktist, et Eestis on kõigi maailma riikide seas kõige suuremate edusammudega parandanud keskkonnaseisundit. Eelnõu ega ka seletuskiri ei anna selgust, et millistest meetodilistest alustest lähtutakse, et välja pakutud eesmärgid on kooskõlas põlvkondade vahelise õigluse põhimõttega. Selle osas tuleks eelnõu ja seletuskirja oluliselt teaduspõhiselt täiendada.	Selgitame, et Eesti seab KKMS-s sektorite kaupa konkreetsed eesmärgid ja seega ka trajektoori kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamiseks, tagades sellega, et olulisi otsuseid ei lükataks edasi ja tegutsema asutaks kohe. See annab selguse ja kindluse, et kogu KHG vähendamise koorem ei jääks tulevaste põlvkondade kanda. Seega tekib KKMS kliimaeesmärkide seadmisega Eestile kindel tegevusplaan, mille täitmiseks planeeritakse vastavad meetmed, mida on koos KHG heitkoguste vähendamise potentsiaali arvutustega seletuskirjas tutvustatud.

Eesti Elektritööstuse Liit	<p>§ 14. Õiglase ülemineku põhimõte</p> <p>ETL kommentaar: Eelnõu seletuskirjas puudub viide analüüsile või mõjuhinnaangule, et millises mahus on vajaliku finantsabi, et tulevikus seadusega sätestatud õiglase ülemineku põhimõtte oleks võimalik täita ning kas nimetatud sotsiaalse kliimafondi poolt kasutusele võetavad finantsvahendid on tegevuseks piisavad. Lisaks sotsiaalselt haavatavatele gruppidele peaks selgemalt välja tooma suure CO2 mahukusega sektorid vastavalt EL raamistikule. Lisada tuleb § 14 lõppu lõik: Vastavalt Õiglase ülemineku platvormile kaitseb õiglase ülemineku mehhanism ka äriühinguid ja sektoreid, mis tegutsevad suure CO2-mahukusega tööstusharudes või mis koosnevad sellistest tööstusharudest. Õiglase ülemineku mehhanism kaitseb neid toetades mh üleminekut vähese CO2 heitega tehnoloogiale. Antud osas tuleb eelnõu ja seletuskirja täiendada.</p>	<p>Selgitame, et seaduseelnõud on täiendatud täpsustatud mõjuanalüüsidega sektorite kaupa. Samuti on seletuskirja täiendatud õiglase ülemineku põhimõtte selgitustega, milles rõhutatakse, et põhimõtte on suunatud haavatavatele ühiskonnagruppidele, sektoritele ja ettevõtetele, keda kliimaneutraalsuse eesmärgi saavutamiseks vajalikud otsused ja muudatused enim puudutavad. Kliimamuutuste leevendamise eesmärkide täitmisest tulenevalt oluliselt mõjutatud majandussektorid on nt fossiilkütustest sõltuvad või muud kasvuhoonegaaside heitkoguste mahukad sektorid, kes on eesmärkide täitmiseks kohustatud oma tegevust olulisel määral ümber korraldama ja selleks investeeringuid tegema.</p>
Eesti Elektritööstuse Liit	<p>§ 15. Teaduspõhisus</p> <p>ETL kommentaar: Õiguslikult siduv eesmärk saavutada kliimaneutraalsus aastaks 2050 on Eestis sätestatud ning teaduspõhisuse alusel on antud eesmärgi saavutamiseks vajalik süsinikupüüdmise ja ladustamise tehnoloogiate suuremahuline kasutuselevõtt. Samas ei ole tänaseks päevaks neid tehnoloogiaid tööstuslikul tasemel kasutamiseks välja arendatud ning puudub selge teadmine, et millal antud tehnoloogiad muutuvad tööstuslikul tasemel kasutatavaks. Antud faktidele toetudes, peame jõudma teaduspõhiselt järeldusele, et kas Euroopa Liidu (sh Eesti) kliimaneutraalsuse eesmärk aastaks 2050 vastab teaduspõhisuse põhimõttele? Ei ole võimalik nimetada teaduspõhiseks eesmärki, mille saavutamiseks puuduvad perspektiivis vajalikud võimekused ning seetõttu peab eelnõu seletuskiri andma vastuse, et kuidas võetakse arvesse teaduspõhisuse põhimõtet kliimaeesmärkide seadmisel, kui eesmärkide saavutamiseks vajalikud tehnoloogiad seaduse kehtestamise hetkel puuduvad?</p>	<p>Selgitame. Eesti 2050 eesmärgi seadmisel lähtuti 2019. aastal Keskkonnaministeeriumi tellimusel valminud kliimaneutraalsuse analüüsist. Ka Eesti Energia on oma pikaajalistes plaanides käsitletud süsinikupüüdmise tehnoloogiate rolli ning käsitletud neid ka keskkonnamõju hindamistes.</p>

<p>Eesti Elektritööstuse Liit</p>	<p>§ 17. Konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna soodustamine ETL kommentaar: Eesti konkurentsivõime säilitamine ja kasvatamine peab olema kliimakindla majanduse seaduse peaeesmärk, kuid peale seaduse pealkirja ning antud paragrahvi sõnastuse seda eesmärki mujalt ei leia ning pigem on antud eesmärk paljasõnaline ja sisustamata. Seetõttu ei ole antud paragrahvi üldsõnaline sõnastus näiteks piisavaks aluseks lihtsustatud loamenetluse läbiviimiseks. Eelnõusse tuleb lisada konkretiseerivad sätted antud teemas ning seda ka kehtivasse seadusandlusesse, et reaalsuses tekiks eeldus lihtsama ja kiirema loamenetluse tarbeks. Eelnõu tekstis on sätestatud, et tööstussektoris on oluline parandada ka võimalusi tööstuslikeks katseteks loamenetluste lihtsustamiseks ning sihitud grantide pakkumist uutele tööstusharudele. Grantide pakkumine peaks olema võimaldatud nii uutele, kui olemasolevatele ettevõtetele, kelle konkurentsivõimet kliimaeesmärgid samuti otseselt mõjutavad. Seetõttu tuleb täiendada eelnõu lisades olemasolevate ettevõtete määratlus: "Tööstussektoris on oluline parandada ka võimalusi tööstuslikeks katseteks loamenetluste lihtsustamiseks ning sihitud grantide pakkumist uutele ja olemasolevatele tööstusharudele."</p>	<p>Osaliselt arvestatud. Õiguspõhimõtete erinevus õigusnormidest (kliimaeesmärkidest) on selles, et õigusnormid on täitmiseks/ järgimiseks, õiguspõhimõtted aga arvesse võtmiseks (nt kaalutusotsuste puhul). Lisaks KKMS ei lahenda üksi kõiki konkurentsivõimega seotud aspekte, vaid toetab üht osa majanduse pika plaani eesmärkidest. Oleme täiendanud KKMSi on rakendussätetega, mis panustavad konkurentsivõime suurendamise. Näiteks KHG heite vähendamise või sidumise ja kliimasäästlike tehnoloogiate katsetamiseks vajaliku õigusruumi täiendamine, KHG heite vähendamist toetavate tehnoloogiate arendamiseks sobilike maa-alade välja selgitamine. Lisaks täiendame RHSi, et avalik sektor peab võtma arvesse vähemalt üht kliimasäästlikkuse kriteeriumit.</p>
<p>Eesti Elektritööstuse Liit</p>	<p>§ 19. Kasvuhoonegaaside lekke vältimise põhimõte ETL kommentaar: Euroopa Liidu ametlik poliitika toetab liidusisest rafineerimissektorit (sh Eesti põlevkiviõlitööstus) ja kuivõrd antud sektor on suure süsinikulekke ohuga tööstus, siis jagatakse antud nimetud sektorile igal aastal ligikaudu 200 miljoni euro väärtuses tasuta saastekvoote. Antud sektor kasvatab EL sõltumatust importkütustest, tagades sellega energiapuudust ja varustuskindlust. Eestis näiteks tasakaalustab põlevkiviõli eksport majanduses oluliselt väliskaubanduse bilanssi ning toob olulisel määral tulu riigieelarvesse. Samas sätestab kliimakindla majanduse seaduse eelnõu mitmeid meetmeid, mis on otseselt seotud põlevkiviõlitööstuse toodangu vähendamiseks ja lähitulevikus tegevust lõpetamiseks. Seetõttu on oluline analüüsida, et kuidas eelnõus ettenähtud meetmed on kooskõlas EL kliimapoliitikaga ja eriti kasvuhoonegaaside lekke vältimise põhimõttega?</p>	<p>Selgitame. Põhimõte ei käsitle eksporti, vaid importi.</p>

<p>Eesti Elektritööstuse Liit</p>	<p>§ 29. Tööstussektori kasvuhoonegaaside heitkogus ETL kommentaar: Euroopa Liidu heitmekaubandussüsteem (HKS) ei ole mehhanism, millega olemasolevat tööstust konkurentsivõimelisemaks muudetakse, vaid on selgelt mehhanism, mille peamiseks eesmärgiks on fossiilset kütust kasutava tööstuse tegevuse lõpetamine. Euroopa Liidus toimuv deindustrialiseerumine tõendab selgelt, et antud mehhanism toimib tõhusalt CO2 emissioonide vähendamisel, kuid seetõttu on oluliselt vähenenud Euroopa Liidus asuva tööstuse rahvusvaheline konkurentsivõime, sest tootmiskulud on antud mehhanismi mõjul tuntavalt suurenenud. Kuivõrd suurem osa (suur)tööstusest kuulub Eestis EL HKS-i alla ja eelnõus kavandatakse käitiste keskkonnapaketi lubades KHG piirmäärade kehtestamist (§52), siis on selge riigi tahe uusi kaevelubade väljastamist regulatsiooni kaudu reguleerida, mis reaalsuses tähendab Eesti kohalikel ressurssidel pärineva toodete keelustamist. Kuivõrd keeld puudutab isikute võrdset kohtlemist, siis peaks eelnõu selgitama, miks eelnõu ei näe ette näiteks fossiilsete vedelkütuste impordipiiranguid või keelustamist?</p>	<p>Selgitame, et töötlevas tööstuses ja ehituses tarbitud kütustest tekkivate KHG heitkoguste piiramisel on 2030. aasta heitkogusele lisatud puhver. Puhver on lisatud eesmärgil, et Eestisse saaks tulla uusi tööstusettevõtteid. Seejuures on arvestatud, et nii olemasolev kui ka uus tööstus vähendavad kasvuhoonegaaside heidet ning muud negatiivset keskkonnamõju keskkonnapaketi lubades seatud tingimuste kohaselt. Eeltoodut toetab kliimaeesmärke toetavate tehnoloogiate valiku põhimõte, mille eesmärk on rõhutada tehnoloogilise innovatsiooni ning teadus- ja arendustegevuse olulisust kliimaneutraalsuse eesmärgi saavutamisel. Kliimaeesmärkide saavutamiseks peab tehnoloogiate valikul arvesse võtma efektiivsust, ressursside säästlikku kasutust ning võimalikult vähest kasvuhoonegaaside heidet. Leiame, et nimetatud põhimõttest lähtuvalt aitab kohapealse mittefossiilsete materjalide kasutamine vähendada fossiilsete materjalide impordi kolmandatest riikidest, mis on osa asendusefektist, vähendades seeläbi üldist kasvuhoonegaaside heidet.</p>
-----------------------------------	--	--

<p>Eesti Elektritööstuse Liit</p>	<p>Samuti ei ole soojuse ja CO2 emissioone põhjustava maagaasi kasutamist tööstuslikes protsessides sisuliselt käsitletud mitte üheski peatükis. Kui kõikide teiste teemade all on olemas kasvuhoonegaaside heite vähendamise potentsiaal ja rakendamise eest vastutav sektor ja nii olemasolevate kui lisameetmete maht, siis tööstuse kontekstis see kokkuvõtte puudulik. Tööstuse teema tuleb olulisuse põhimõttest adresseerida, kuna ainuüksi üks muu tööstus suudaks CO2 jalajälge enam kui 20 000 t CO2 ekvivalendi võrra vähendada. Samas on dokumendis üle 20 (!) muude valdkondade potentsiaali ja meetmeid oluliselt väiksema CO2 vähenduse mõjule või kaudse mõjuga ja tööstusele pole mitte ühtegi potentsiaali ega meetet. Selles osas tuleb eelnõud täiendada ja näiteks olemasolevate meetmete täienduseks lisada, et puudu on meetde CO2 vähenduseks tööstuslikes protsessides taastuvaid energiaallikaid ehk biomassi kasutades.</p>	<p>Selgitame, et tööstussektori eesmärkide täitmise toetamiseks on planeeritud meetde "Maagaasi asendamine taastuvkütustega töötlevas tööstuses". Samas märgime ära, et seletuskirjas väljatoodud meetmete näol ei ole tegemist aastani 2050 lõpliku meetmete loendiga, millega saavutatakse kliimanetraalsus, kuivõrd juba tehnoloogiate arendamine on pidevas muutumises. Tööstuseesmärkide seadmisel on arvestatud, et nii olemasolev kui ka uus tööstus vähendavad kasvuhoonegaaside heidet ning muud negatiivset keskkonnamõju keskkonnakomplekslubades seatud tingimuste kohaselt ning arvestades KKMS-s sätestatud põhimõtteid.</p>
<p>Eesti Elektritööstuse Liit</p>	<p>§ 49. Kliimanõukogu ETL kommentaar: Kliimanõukogu ekspertiisi loend ei kattu Euroopa liidu 2021. a. kliimanetraalsuse saavutamise raamistiku mõjutatud majandussektoritega. Riigi enda valikul võib kindlasti valdkondi lisada, aga seejuures ei tohi välistada EL regulatsioonidest tulenevat. Vastavalt Euroopa liidu 2021. a. kliimanetraalsuse saavutamise raamistikuleon olulisemad sektorid, millised peaks aitama kaasa kliimanetraalsuse saavutamisele märgitud järgmiselt: "Ilma et see piiraks liidu tasandil vastu võetud siduvate õigusaktide ja muude algatuste kohaldamist, peaksid kõik majandussektorid, sealhulgas energeetika, tööstus, transport, kütteja jahutussektor ning hooned, põllumajandus, jäätmemajandus ja maakasutus, maakasutuse muutus ja metsandus, olenemata sellest, kas need sektorid on hõlmatud liidu kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemiga (edaspidi „ELi HKS“), aitama kaasa kliimanetraalsuse saavutamisele liidus 2050. aastaks". Eelnõu ja seletuskirja tuleb lisada Kliimanõukogu koosseisu vastavate pädevusega või muuta koosseisu ekspertide loend üldse vastavaks EL-is olulisemaks peetavatele sektoritele (energeetika, tööstus, transport, kütte- ja jahutussektor ning hooned, põllumajandus, jäätmemajandus ja maakasutus, maakasutuse muutus ja metsandus).</p>	<p>Selgitame, et KKMS eelnõud on täpsustatud ja uues KKMSi versioonis ei ole ekspertide valdkondlikku pädevust loendiga piiritletud, vaid on täpsustatud, et kliimanõukogu koosneb kuni 7 eksperdist, kellel on laialdased ja kõrgetasemelised akadeemilised teadmised kliimanõukogu ülesannete täitmiseks.</p>

Eesti Elektritööstuse Liit	<p>§ 40. Avaliku sektori tugimeetmed majanduse kliimakindluse suurendamiseks</p> <p>ETL kommentaar: Vastavalt Euroopa liidu 2021. a. kliimaneutraalsuse saavutamise raamistikule rõhutatakse: "Tähtis on ka säilitada mõjusad poliitilised stiimulid, et toetada tehnoloogilisi lahendusi ja innovatsiooni, mis võimaldavad üleminekut konkurentsivõimelisele kliimaneutraalsele liidu majandusele, tagades samal ajal investeerimiskindluse". Seetõttu tuleb eelnõu teksti täiendada järgmiselt: „kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemi riigile laekuvast tulust suunatakse vähemalt 30% ulatuses konkurentsivõimelisele kliimaneutraalsele majandusele üleminekut toetavatesse tehnoloogilistesse lahendustesse ja erasektorile roheinnovatsiooni ja -tehnoloogiate arendamise ja kasutuselevõtu toetamiseks.“</p>	<p>Selgitame, et roheinnovatsiooni ja -tehnoloogiate arendamise ja kasutuselevõtu soosimine võimaldabki ettevõtete rahvusvahelist konkurentsivõimet tõsta ning on üheks tugitalaks kliimaeesmärkide saavutamisel. Roheinnovatsioon ja -tehnoloogiad toetavad meie hinnangul konkurentsivõimelisele kliimaneutraalsele majandusele üleminekut, kuivõrd rohetehnoloogiad on loodusressursse säästvad, kasvuhoonegaaside heite vähendamist toetavad ning inimtegevuse mõju keskkonnale vähendavad tehnoloogiad.</p>
Eesti Elektritööstuse Liit	<p>Tabel 4. Olemasolevad ja lisameetmed tööstussektori kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks</p> <p>Tabelis puudub meede, millega tööstussektor saaks oluliselt ja mõõdetavalt maagaasi asendades CO2 emissioone vähendada.</p> <p>ETL kommentaar: Lisada potentsiaal ja meede "Maagaasi asendamine taastuvenergiaga tööstuslikes protsessides", kogumõjuga vähemalt 20 000 t CO2 ekvivalenti ja meede peaks olema lisanduv, vastutaja Riik ja erasektor. Seetõttu tuleb lisada (Lisa 9) tehnoloogianeutraalne meede "Maagaasi asendamine taastuvenergiaga tööstuslikes protsessides", kogumõjuga vähemalt 20 000t CO2 ekvivalenti ja proportsionaalselt summaga 20-40 miljonit eurot muude meetmete toetusi arvestades.“</p>	<p>Arvestatud. Tööstussektori eesmärkide täitmise toetamiseks on planeeritud meede "Maagaasi asendamine taastuvkütustega töötlevas tööstuses".</p>
Eesti transpordivaldkonna ametiühingud	<p>Antud seaduseelnõu (edaspidi tekstis SE) sissejuhatuses on öeldud, et SE loob aluse kliimakindlaks, konkurentsivõimeliseks ja vastupidavaks majanduseks, seades kasvuhoonegaaside heitkoguste eesmärgid, soodustades puhaste tehnoloogiate kasutuselevõttu ning ressursside suuremat väärindamist. Kahjuks ei saa me selle seisukohaga nõustuda kuna SE seletuskirjas puudub tõsiseltvõetav kliimakindlale majandusele suunatud meetmete reaalse teostatavuse hinnang ning mõjuanalüüs.</p>	<p>Selgitame. Leiame, et mõjud on objektiivselt käsitletud. Viited kasutatud mõjuhinnangutele on seletuskirjas olemas ning mõjuhinnanguid on uues eelnõu versioonis täiendatud.</p>

Eesti transpordi- valdkonna ametiühingud	SE seletuskirja lk.13 on kirjas, et hiljemalt 2050. aastaks ei ole enam kasvuhoonegaaside netoheidet ja majanduskasv on ressursikasutusest lahutatud. Jääb ebaselgeks, millele selline optimism tugineb. Kas SE koostajad on kavandanud lõplikult sulgeda mitmed Eestile traditsioonilised majandusharud, omamata selget visiooni, millega need asenduvad ja kust tekivad samaväärsed töökohad Eesti elanikkonnale	Selgitame. Viidatud lauses tsiteeritakse Euroopa roheline kokkuleppe teksti, mille kohaselt on eesmärgiks muuta EL õiglaseks ja jõukaks, nüüdisaegse, ressursitõhusa ja konkurentsivõimelise majandusega ühiskonnaks, kus hiljemalt 2050. aastaks ei ole enam kasvuhoonegaaside netoheidet ja majanduskasv on ressursikasutusest lahutatud.
Eesti transpordi- valdkonna ametiühingud	Väga suuremahuline investeerimine kliimaeesmärkide saavutamisse sellises ajaraamistikus nagu on kavandatud, käib meie hinnangul üle jõu mitte ainult Eestile vaid kogu Euroopa Liidu majandusele ning muudab selle võrreldes kolmandate riikidega konkurentsivõimetuks. Eestis toodetud kaubad ja rahvusvahelisele turule suunatud teenused võivad seetõttu oluliselt kallineda.	Selgitame. KKMS on raamseadus ja eesmärkide seadmisel ning seletuskirjas esitatud meetmete valikul on arvesse võetud nii KKMS koostamise käigus töörühmade arvamusi ja ettepanekuid kui ka realistlikke võimalusi ning eelnõud on täiendatud täpsustatud mõjuanalüüsides. Lisaks toonitame, et töötlevas tööstuses ja ehituses tarbitud kütustest tekkivate KHG heitkoguste piiramisel on 2030. aasta heitkogusele lisatud puhver. Puhver on lisatud eesmärgil, et Eestisse saaks tulla uusi tööstusettevõtteid. Seejuures on arvestatud, et nii olemasolev kui ka uus tööstus vähendavad kasvuhoonegaaside heidet ning muud negatiivset keskkonnamõju keskkonnamoju komplekslubades seatud tingimuste kohaselt.
Eesti transpordi- valdkonna ametiühingud	Ennekõike eeltoodut arvesse võttes on enne seaduseelnõu lõplikku sõnastamist ja Riigikogu menetlusse andmist mõõdapääsmatult vajalik väga põhjalik mõjuanalüüs või teise variandina igasuguste kindlate tähtaegade SE sätetest kõrvaldamine. Meie hinnangul ja tulenevalt käimasolevast sõjalisest konfliktist ja sellele eelnenud COVID pandeemiast, ei ole ka Euroopa Liidul tervikuna pääsu eelnevatel aastatel püstitatud kliimaeesmärkide saavutamise tähtaegade muutmisest kuna see on muutunud liikmesriikide majandustele üle jõu käivaks ülesandeks.	Selgitame, et seaduseelnõud on täiendatud täpsustatud mõjuanalüüsidesega sektorite kaupa.
Eesti transpordi- valdkonna ametiühingud	Teine murekoht, mis SE tekstiga tutvudes selgelt silma paistab, on suuremahulise lisa-bürokraatia tekitamine nii riigi kui ka kohaliku omavalitsuse asutustele, mis institutsioonid omakorda hakkavad SE kavandatu kohaselt nõudma ettevõtelt ja asutustelt tohutut hulka lisanduvat ning regulaarselt esitatavat aruandlust (SE §35,§37,§38,kogu 8.ptk.§43-§48 jt.).	Selgitame, et KKMS subjektiks on riik ja kohalik omavalitsus, seega ei kaasne KKMS-s sätestatud aruandluse ja seire kohustusega halduskoormust ettevõtetele.

Eesti transpordi-valdkonna ametiühingud	Kolmas murekoht. SE seletuskirja lk.13 on kirjas, et „Maavarade valdkonnas võib Eesti konkurentsieelis tulevikus olla selliste ressursside kasutuselevõtt ja kohapealne väärimine, mille järele on rahvusvahelisel turul suur nõudlus, nagu kliimaneutraalse majanduse tarvis kriitilise tähtsusega toormed ja nendest valmistatud seadmete komponendid.“ Sedavõrd oluline konstateering peaks sisaldama konkreetset, mis maavaradest jutt, mis piirkonnas, millises mahus ning ka selgitust kuivõrd suurt loodus-ja elukeskkonna kahjustamist seoses antud maavarade kasutuselevõttuga kavandatakse.	Selgitame, et loodus- ja maavarade kasutuselevõtmisel ja planeerimisel lähtutakse ka edaspidi keskkonnaseadustiku üldosa seadusest, maapõuseadusest ja teistest asjakohastest õigusaktidest tulenevatest nõuetest, et vähendada võimalikult suures ulatuses keskkonnanäringuid ning kaitsta keskkonda, inimeste tervist, heaolu ja vara. Seletuskirjas esitatud selgituse eesmärk on välja tuua, et teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse toel väärimatakse kohalikke ressursse kestlikult, elurikkusega arvestavalt ja suure ressursitootlikkusega.
Eesti transpordi-valdkonna ametiühingud	Neljas murekoht. §53 alusel peab Kliimaministerium koos Majandus-ja kommunikatsiooniministeriumi ning Rahandusministeriumiga välja selgitama 2027.a. 1.jaanuariks meetmed, millel on kliima-ja keskkonnaeesmärkidega võrreldes vastassuunaline mõju ja mille kasutamine tuleks lõpetada hiljemalt 2035.aastaks. Kirjas on, et selle tegevuse aluseks võib võtta Riigikontrolli 2022.a.apriliis koostatud ülevaate vastuolulistest majandusmeetmetest. Selline ebakonkreetne lähenemine ja selle seadustamine jätab väga suure ruumi tõlgendusteks ning meie hinnangul ohustab paljusid Eesti majandusele olulisi valdkondi nagu näiteks põllumajandus.	Selgitame. Säte on sellisel kujul KKMSi eelnõust välja võetud. Vastassuunaliste meetmete väljaselgitamine on lisatud kliimaaruande koosseisu.
Eesti transpordi-valdkonna ametiühingud	Kokkuvõtteks. Meile tutvumiseks ja arvamuse avaldamiseks esitatud SE on väga toores, ei oma mõjuhinnangut Eesti majandusele ning eestimaalaste töökohtadele, samuti nagu ka kogu ühiskonna heaolule ning hakkama saamisele. Pelgalt toores visioon nn. rohemajanduse tekkele läbi administratiivsete meetmete ja kliimakindla majandamise seaduse jõustamise, ei anna Eesti ettevõtjatele ega töötajaskonnale mitte mingisugust kindlust tegeliku konkurentsivõime ja heaolu kasvu osas, vaid pigem vastupidi. Kavandatud kujul SE edasist menetlemist ilma oluliste muudatusteta ja konkreetsete detailidega mõju-ning teostatavushinnanguta me ei toeta.	Teadmiseks võetud.

<p>Kiviõli Keemiatööstus</p>	<p>Kliimaseadus tekitab põlevkivitööstusele ülereguleerimist ja vastuolulisi suuniseid. Eelnõu § 29 tuleks KKT hinnangul vähemalt põlevkivisse puutuvalt (sh lg-d 3 ja 5) jätta Kliimaseadusest välja, kuna see reguleerib juba olemasolevate õigusaktidega reguleeritud sisulisi nõudeid. Ühelt poolt on kasvuhoonegaaside heidetega seonduv reguleeritud juba Tööstusheite seaduses (THS), enamik käitisi kuulub EL-i HKS-i, samuti on strateegilised eesmärgid juba sätestatud EL määrustes (EL) 2021/1119 (kliimamäärus) ja (EL) 2023/857 (jõupingutuste jagamise määrus). Ei ole vajalik ega mõistlik reguleerida Kliimaseadusega neid sektoreid, mis on EL HKS-i mõjualas. Sellise eraldiseisva, sh kuidas planeeritav suhestub EL-i HKS, analüüsi vajadust ja põhjendatust on rõhutanud ka Õiguskantsler. Vastasel juhul tekib õigusvastane ja vastuoluline topeltregulatsioon. Teisalt põlevkivi kaevandamisega seonduv on juba reguleeritud Maapõueseaduses (MaaPS). Ka Kliimaseaduse seletuskiri ise rõhutab, et kaevandamist puudutavad küsimused on ja tuleb reguleerida MaaPS-s ehk neid küsimusi ei ole vaja ega võimalik reguleerida Kliimaseaduses, sh kuna tegelikult on analüüsimate vastava kaevandamispiirangu tegelik mõju ja lubatavus. Ka Õiguskantsler on rõhutanud, et need küsimused kuuluvad MaaPS reguleerimisalasse. Seeläbi tekitab eelnõu § 29 sellisel kujul ülereguleerimist ja üldisemat segadust lubade, kehtivate kohustuste ja laiemalt erinevate regulatsioonide ja eesmärkide vahel. Samuti on selge, et sellised põhimõttelised muudatused ei saa tulla ega jõustuda nii lühikese etteteatamistähtajaga – seda on korduvalt ka rõhutanud Õiguskantsler – ning et vastasel juhul tekib riigile kahjude hüvitamise kohustus.</p>	<p>Arvestatud. Põlevkivi kaevandamislube puudutavad muudatused sätestatakse KKMS rakendussätetes MaaPS muudatustes ning on tööstussektori KHG heitkoguseid ja selle piiramise eesmärke käsitlevast paragrahvist välja jäetud.</p>
----------------------------------	--	---

Kiviõli Keemiatööstus	Piirmäärade eesmärke käsitlevad sätted ei ole seadusandluses sätestamiseks põhjendatud ning on ka ebaselge sisuga. Hea õigusloome ja normitehnika eeskirja kohaselt (vt § 2) koostatakse seaduseelnõu sama liiki ühiskonnasuhete õiguslikuks reguleerimiseks, kui vajalik õiguslik regulatsioon puudub või ei ole piisav või ei ole ajakohane. Seaduseelnõu peab samas sisaldama valdkonna reguleerimist vajavate õigussuhete selgeid ja seaduse vahetu kohaldatavuse huvides piisavalt üksikasjalikke regulatsioone. KKT hinnangul on kasvuhoonegaaside heitekoguse piiramise eesmärgid (vt nt § 29 lg 3-4) antud eelnõus arengukavalikud strateegiliste eesmärkide abstraktsed püstitused, mitte ühiskonnas õigussuhete reguleerivad konkreetsete õigusnormid. Selge ei ole samas, kas, kellele, missugused ja millise sisuga kohustused nendest normidest tulenevad ning missugused oleksid tagajärjed normide võimalikust rikkumisest (sh riigi enda poolt). Tegemist on õiguselgusetute normidega ning sarnastel juhtudel on nt President varasemalt jätnud ka seaduse välja kuulutamata.	Selgitame, et eesmärgid seatakse põlevkivitööstusele ja muule tööstusele eraldi, et anda põlevkiviõli tootmisele kui väga süsinikumahukale tootmisele selge trajektor heitkoguste vähendamiseks. Kuivõrd põlevkiviõli tootmine on jätkuvalt kõige KHG heitemahukaim tööstus (73 % tööstussektori koguheitest, 2022. andmetel) ning suur osa kaevandatud põlevkivist kasutatakse soojus- ja elektrienergia või kütuste tootmiseks, on põlevkivist elektri- ja soojusenergia ning kütuste tootmise lõpetamisel oluline mõju KHG eesmärgi saavutamisel.
Kiviõli Keemiatööstus	Segadust tekitab lisaks see, et § 29 lõigetes 3 ja 4 sätestatakse kasvuhoonegaaside heite kasvu piiramine, seejuures põlevkivisektori heitekogus nominaalselt justkui suureneb. Seletuskirjast nähtub, et see suurenemine on eelkõige aga märgitud turgu valitseva riigiettevõtte Enefiti Power uue tehase tarbeks (seletuskirja lk 32: Enefit 280-2 põlevkiviõlitehase valmimine). Ehk seadusega soovitakse luua hoopis ühele turuosalisele, riigiettevõttele, olulised eelised, võrreldes teiste turuosalistega, mis on erinevate Eesti ja EL regulatsioonidega vastuolus.	Selgitame, et tööstussektori heitekoguse suurenemise peamised põhjused tulenevad ühelt poolt uue Enefit 280-2 põlevkiviõlitehase valmimisest ning teiselt poolt muu prognoositava töötleva tööstuse kasvust. Töötlevas tööstuses ja ehituses tarbitud kütustest tekkivate KHG heitekoguste piiramisel on 2030. aasta heitekogusele lisatud puhver, sest kogu tööstust kohe nullheitele viia pole võimalik. Puhver on lisatud eesmärgil, et Eestisse saaks tulla uusi tööstusettevõtteid. Seejuures on arvestatud, et nii olemasolev kui ka uus tööstus vähendavad kasvuhoonegaaside heidet ning muud negatiivset keskkonnamõju keskkonnakomplekslubades seatud tingimuste kohaselt.

<p>Kiviõli Keemiatööstus</p>	<p>Muuhulgas tuleks eemaldada seaduse eelnõust seaduse § 29 lg 5. Tegemist on selgelt MaaPS valdkonda puudutava küsimusega, mida mõeldakse ka seletuskirjas. Seletuskirjas mõeldakse seejuures, et keerulisem on olukord nendel ettevõtetel, kellel on kehtiva loaga tagatud põlevkivi varu kogus väiksem ja eelnõu piirab varu juurde saamist. Seega on ka seletuskirjas tõdetud, et eelnõu praktilise mõjuga soodustatakse teatud ettevõtete positsiooni turul, pannes konkureerivad kehtiva loa kohaselt väiksemate varude omajad (nagu KKT) keerulisse olukorda (soodustades nende jaoks hoopis majanduslikke raskuseid) ning sisuliselt soovitakse eelnõuga sellisel kujul KKT tegevus lõpetada enneaegselt. Samal ajal soodustab eelnõu turgu valitseva riigiettevõtte Enefit Power positsiooni, kellel on juba olemas märkimisväärsed põlevkivi varud oma tegevuse jätkamiseks.</p>	<p>Osaliselt arvestatud. Põlevkivi kaevandamisluube puudutavad muudatused sätestatakse KKMS rakendussätetes MaaPS muudatustes ning on tööstussektori KHG heitkoguseid ja selle piiramise eesmärke käsitlevast paragrahvist välja jäetud. Eelnõu seletuskirja on täiendatud põlevkivi kaevanduslubade piiranguid puudutava põhiseaduslikkuse analüüsiga.</p>
<p>Kiviõli Keemiatööstus</p>	<p>Eelnõus puudub mh korrektne ja asjakohane analüüs ja sellel asjakohasel ja korrektsel analüüsil põhinev hinnang selle kohta, kas ja kuidas on § 29 lg-d 3-5 kooskõlas Eesti Põhiseaduses sätestatud õigusega ettevõtlusele (§ 31), omandipõhiõigusega (§ 32), õigusega võrdsele kohtlemisele (§ 12 ja § 32 lg 1 ls 1) ning õiguspärase ootuse põhimõttega (§ 10), samuti proportsionaalsuse põhimõttega (§ 11). Samuti on eelnõus põlevkivi puudutavad sätted õigusselgusetud. Nendele probleemidele seadusloomes, sh seonduvalt Kliimaseadusega, on aja jooksul oma seisukohtades tähelepanu juhtinud Õiguskantsler ning President on selliste vastuolude korral jätnud ka varasemalt seaduseid välja kuulutamata. Lisaks puudub sarnane korrektne ja asjakohane analüüs seonduvalt EL õigusega, sh kas ja kuidas on eelnõu kooskõlas ELTL 106 ja 102 ning 107 regulatsioonidega, arvestades riigiettevõttele eelnõuga ette nähtud eeliseid ja turgu valitseva positsiooni tugevdamist. Sellega seotud probleemidele ja vastuolule on oma lahendites tähelepanu juhtinud ka kohtud, sh Riigikohus. Kuid eelnõust nähtuvalt ei ole nende asjaolude ja seisukohtadega seni arvestatud.</p>	<p>Selgitame, et eelnõu seletuskirja on täiendatud ning lisatud põlevkivitööstuse KHG vähendamise eesmärke ja põlevkivi kaevandamislubadega seotud muudatusi puudutav põhiseaduslikkuse analüüs.</p>

Kiviõli Keemiatööstus	Kokkuvõttes teeb KKT eeltoodust lähtuvalt ettepaneku jätta põlevkiviga seonduv, sh kaevandamislubade andmisesse puutuvalt, Kliimaseaduse reguleerimisalast välja ning eemaldada vastavad põlevkivi puudutavad sätted (eelkõige § 29), eelnõust.	Selgitame, et eelpool kirjeldatud põhjendustest lähtuvalt peame jätkuvalt vajalikuks seada põlevkivitööstusele eraldi KHG heitkoguste vähendamise eesmärgid ja planeerida selleks vajalikke meetmeid.
MTÜ Elurikkuse Kaitse	Esmalt on oluline välja tuua, et eelnõu §-s 1 sätestatud seaduse eesmärk on selgelt sedavõrd kirjeldav, üldine ning deklaratiivne, et sellest ei ole võimalik aru saada ega teha järeldusi selle osas, mis on eelnõu eesmärgiks, mida saavutada soovitakse. Seaduse eesmärgi täpne, arusaadav ja konkreetne sõnastus on oluline selleks, et oleks võimalik seadust hiljem tõlgendada ja rakendada. Eelnõu eesmärgiks peab olema eelnõu adressaatidele arusaadava ja üheselt mõistetavate kohustuste panek kliimamuutuste tagajärgede eest kaitsmisel nii loodusele kui ka inimestele.	Selgitame, et seaduse eesmärgi sõnastust on täpsustatud, kuid silmas tuleb pidada seda, et tegemist on raamseadusega.
MTÜ Elurikkuse Kaitse	Eelnõu §-st 2 saab üheselt järeldada, et eelnõu adressaatideks on justkui üksnes riigiasutused ja kohaliku omavalitsuse üksused, mis aga ei taga eelnõu eesmärki. Eelnõu adressaatide ring, s.t isikute ring, kellele tulenevad eelnõust kohustused, peab olema oluliselt laiem ning hõlmama ka kõiki neid isikuid, kelle kavandatav tegevus võib avaldada mõju kliimale ning kelle tegevus on loakohustuslik. Eelduslikult ei ole eelnõu eesmärgiks see, et kliimamuutuste mõju leevendamise kohustus oleks üksnes riigil ja kohalikul omavalitsusel, vaid kohustus kliimamõjutustega tegeleda ning loodust ja inimesi kliimamuutuste negatiivsete tagajärgede eest kaitsta peab lasuma igal isikul, sh juriidilisel isikul.	Selgitame, et kasvuhoonegaaside heite vähendamise eesmärgid on seatud sektorite kaupa, mitte otsekohaldavana üksikutele ettevõtetele. Kliimaeesmärkide saavutamine toimub meetmete kaudu, mis on välja toodud KKMS seletuskirjas või sätestatakse edaspidi valdkondlikes arengudokumentides ja programmides.
MTÜ Elurikkuse Kaitse	Seaduseelnõus on jäetud reguleerimata kliima mõiste. Seaduseelnõust jääb mulje, nagu silmas on peetud globaalset kliimat, kuid arvestamata näib olevat jäetud lokaalne kliima ning lokaalsed kliimamuutused.	Selgitame, et kliima mõiste on laialdaselt kasutatav mõiste, mida ei ole meie hinnangul seetõttu vajalik KKMS-s eraldi defineerida. Täpsustame, et KKMS alusel on plaanis sätestada kohustus kliimariske hinnata iga 5 aasta tagant ja kliimariske hinnatakse justnimelt Eesti kohta koostatud kliimaprojektsioonide alusel ja seda geograafiliselt niivõrd täpselt, kui projektsioonid võimaldavad.

<p>MTÜ Elurikkuse Kaitse</p>	<p>Eelnõu §-s 7 on välja toodud, et kliimamuutuste leevendamine on meetmete võtmine kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks või vältimiseks. Arvestades eelnõu ülejäänud sõnastust ning ka eesmärki, jääb arusaamatuks, miks kliimamuutuste leevendamise osas keskendutakse 2 kitsalt üksnes kasvuhoonegaaside heite vähendamisele. Kliimamuutusteks on ka valitsevate tuule suundade muutus ning tuule kiiruse muutus, samuti sademete hulkade muutus jms. Ka kõik eelnev on seotud otseselt kliima ning kliimamuutustega, mistõttu võib eelnõus olla kliima mõiste reguleerimine olla vajalik.</p>	<p>Selgitame, et kliimamuutuste leevendamise mõiste sisustamisel on lähtutud sellest, et globaalse temperatuuri tõusu pidurdamiseks ja sellest tulenevalt kliimamuutuste leevendamiseks on vajalik vähendada inimtekkeliselt atmosfääri paisatavate kasvuhoonegaaside hulka. Kliimamuutuste mõjusid, sh haavatavuse vähendamist ja vastupanuvõime suurendamist käsitleb kliimamuutustega kohanemise mõiste ja eesmärgid.</p>
<p>MTÜ Elurikkuse Kaitse</p>	<p>Nõustuda ei saa lähenemisega, nagu oleks kliimamuutuste leevendamise seotud kitsalt kasvuhoonegaaside vähenemisega. Kliimamuutuste leevendamiseks on ka näiteks olukord, kus tarbitakse vähem põhjavett ning kasutatakse rohkem taaskasutatavat vett. Vastuolu on eelnõu §-i 7 ja 8 vahel, kuivõrd on kliimamuutustega kohanemiseks loetud meetmete võtmine kliima muutumisega kaasnevate riskide maandamiseks, et tagada ühiskonna ning ökosüsteemide vastupanuvõime ja heaolu, kuid kliimamuutuste leevendamise osa keskendub kitsalt kasvuhoonegaaside heite vähendamisele. Seega tuleks oluliselt laiendada eelnõu §-i 7 ning näha ette, et kliimamuutuste leevendamine on igasuguste meetmete kasutuselevõtmine, mis aitaks tagada ühiskonna ja ökosüsteemide vastupanuvõime ja heaolu. Juhul kui eelnõu autorid peavad vajalikuks eraldi rõhutada kasvuhoonegaaside heite vähendamist, on seda võimalik teha kas täiendava lõike või paragrahvi lisamisega. Praegusel hetkel jääb aga mulje, et ainsaks kliimamuutuste leevendamise meetmeks on kasvuhoonegaaside heite vähendamine või vältimine.</p>	<p>Selgitame, et kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise mõistete sisustamisel oleme toetunud kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemise rahvusvahelisele käsitlusele.</p>
<p>MTÜ Elurikkuse Kaitse</p>	<p>Eelnõu §-s 15 kirjeldatud teaduspõhisuse põhimõtte on oma olemuselt täielikult kirjeldav ja deklaratiivne. Puudub konkreetne kohustus, et rakendada tuleb parimat olemasolevat teaduslikku teadmist, vaid tegemist on kirjeldava sättega, millele on võimalik anda erinevaid tõlgendusi, mis võimaldavad soovi korral ning teatud asjaolude esinemisel jätta sätte kohaldamata.</p>	<p>Selgitame, et KKMS põhimõtete kohaldamisalaks saab olla mistahes olukord, mil tuleb teha kliimamuutuste leevendamisele või kliimamuutustega kohanemisega seotud otsustusi.</p>

<p>MTÜ Elurikkuse Kaitse</p>	<p>Sama kehtib ka eelnõu §-i 16 kohta, kus on välja toodud, et alternatiivsetest meetmetest tuleb eelistada erinevate keskkonnanäidsete kooskõla pakkuvaid lahendusi. Alternatiivsete meetmete käsitlus annab võimaluse isikule valida, kas ta kasutab keskkonnanäidsete lahendusi või mitte, s.t teatud põhjendustega on alati võimalik iga meetet põhjendada kui keskkonnanäidsete kooskõla pakkuvat lahendust. Teisisõnu võimaldab praegune sõnastus eelistada näiteks hinnas odavamad ning vähem keskkonnanäidsete (kuid siiski teatud osas keskkonnanäidsete) lahendust kallimale ning enim keskkonnanäidsete pakkuvale lahendusele. Eelnõu § 16 tuleks sõnastada selliselt, et isikul tekiks kohustus kasutada keskkonnanäidsete kooskõla pakkuvaid lahendusi, mitte eelistada alternatiivide korral ühte või teist.</p>	<p>Selgitame, et teiste keskkonnanäidsetega kooskõla hoidmise põhimõtte sõnastamise eesmärk KKMS kontekstis on rõhutada, et kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemise eesmärkide poole püüeldes ei tohi kahjustada teisi keskkonnanäidsete, k.a keskkonnaseadustiku üldosa seaduse §-s 8 sätestatud keskkonna kõrgetasemelise ja tervikliku kaitse põhimõtet, §-s sätestatud 10 vältimis põhimõtet ja §-s 11 sätestatud ettevaatuspõhimõtet ning alternatiivsetest meetmetest tuleb eelistada erinevate keskkonnanäidsete suurimat kooskõla pakkuvaid lahendusi.</p>
<p>MTÜ Elurikkuse Kaitse</p>	<p>Sarnaselt eelnevale on ka eelnõu § 18 oma sisult mitte kohustus, vaid võimalus, mis aga ei ole kooskõlas eelnõu eesmärgiga. Säte peaks olema sõnastatud selliselt, et isikul on kohustus kasutada tehnoloogiaid, mis oleksid võimalikult keskkonnanäidsete, mitte võimalus erinevate alternatiivide vahel kaaluda.</p>	<p>Selgitame, et kliimaeesmärgi toetavate tehnoloogiate valiku põhimõtte sätestamise eesmärk on rõhutada tehnoloogilise innovatsiooni ning teadus- ja arendustegevuse olulisust kliimaneutraalsuse eesmärgi saavutamisel. Tehnoloogiate valikul peab arvesse võtma efektiivsust, ressursside säästlikku kasutust ning võimalikult vähest kasvuhoonegaaside heidet.</p>
<p>MTÜ Elurikkuse Kaitse</p>	<p>Eelnõu §-s 20 on välja toodud ringmajanduse põhimõte, mis samuti ei näe ette konkreetset kohustust, vaid kirjeldab ressursside kasutust. Eelnõu 3. peatükk tervikuna loob mulje, nagu tegemist oleks n.ö soovituslike nõuannetega lugejale, mitte aga isikutele lasuvate kohustustena. See aga võimaldab igal isikul seaduseelnõud tõlgendada nii, nagu see parasjagu kasulik on, samuti tekitab haldusorganile olukorra, kus eelnõu rakendamise soovi korral avastab haldusorgan end kõrgendatud põhjendamiskohustuse eest, miks ta peab vajalikuks eelnõus kirjeldatud üht või teist põhimõtet rakendada. Olukorras, kus 3. peatükis toodud järgimine ja rakendamine oleks kõigile isikutele (mitte üksnes riigiasutustele ja kohalikele omavalitsustele) kohustuslik, ei saa tekkida vaidlust selles, et kas esineb alus sätte rakendamiseks või mitte ning haldusorganil ei ole vajalik ka täiendavalt otsida põhjendusi eelnõu sätete rakendamiseks.</p>	<p>Selgitame, et põhimõtete sätestamine KKMS-s annab täpsema raami ja ühiskonnale selguse ja ennustatavuse, mida me kliimamuutuste leevendamisel ja nendega kohanemisel arvestame. Põhimõtted on olulised ka tõlgendamisel haldusorgani, kohtute ja seadusandja jaoks.</p>

<p>MTÜ Elurikkuse Kaitse</p>	<p>Eelnõu §-s 28 lõikes 1 on välja toodud, et hoonete sektori kasvuhoonegaaside heitkogus koosneb muuhulgas äri- ja avalikes hoonetes tekkivatest kasvuhoonegaaside heitkogustest. Sättest aga ei selgu, milliseid hooneid on silmas peetud ärihoonete ja milliseid avalike hoonete all. Teisisõnu kas ärihoonete all on silmas peetud büroohooneid või ka kaupluseid? Majandus- ja taristuministri 2. juuni 2015. a määrus nr 51 „Ehitise kasutamise otstarvete loetelu” ei näe sellist kasutusotstarvet nagu ärihoone ette. Jääb arusaamatuks, kas mõeldud on kitsalt büroohooneid või ka kaubandusja teenindushooneid või kõige üldisemalt mitteelamu. Sama kehtib ka mõiste avalike hoonete kohta – kas avalikuks hooneks on avaliku sektori omandisse kuuluv hoone või ka avalikus kasutuses olevad hooned, kas näiteks avalikkusele suunatud mittetulundusühingule kuuluv hoone on käsitletav avaliku hoonena või mitte. Eeltoodust tulenevalt tuleb antud sätet eelnõus täpsustada.</p>	<p>Arvestatud. Seletuskirja on täpsustatud. Hoonete sektoris arvutatakse heitkoguseid ärihoonetes ja avaliku sektori hoonetes ning kodumajapidamistes asuvates kütteallikates kasutatud kütuste tarbimise järgi. See tähendab, et kõigi nende hoonete kütteseadmetes, näiteks ahjudes, kateldes või muudes lokaalküttesüsteemides kasutatavad kütused kaasatakse täielikult sektoris tekkivate heitkoguste arvutusse. Keskküttevõrguga liitunud hoonetega seotud heide on seejuures arvesse võetud energeetikasektoris ega kajastu hoonete sektori kasvuhoonegaaside heitkoguste eesmärkide all.</p>
<p>MTÜ Elurikkuse Kaitse</p>	<p>Samamoodi jääb arusaamatuks, miks ei ole eelnõu §-des 29 ja 31 välja toodud tööstussektori hooneid ning põllumajandussektori hooneid. On oluline rõhutada, et tööstussektori ning põllumajandussektori hooned ei ole sellises sõnastuses hõlmatud eelnõu §-s 28 toodud „ärihoonete“ mõistega. Juhul kui eesmärgiks on kõik hooned ära reguleerida eelnõu §-s 28, siis tuleb lähtuda ehitise kasutuse otstarvete loetelust ja määratleda näiteks elamu ning mitteelamu.</p>	<p>Selgitame, et selleks, et tagada kasvuhoonegaaside heitkoguste andmete riikidevaheline võrreldavus, koostatakse riiklikku kasvuhoonegaaside heitkoguste inventuuri vastavalt ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni suunisdokumentidele ja Euroopa Liidu eeskirjadele, mida kohaldatakse kooskõlas ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni või Pariisi kokkuleppe organite vastu võetud asjakohaste otsustega. Inventuurijuhised põhinevad valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli (IPCC – Intergovernmental Panel on Climate Change) meetodikal, mille alusel on ära jaotatud ka hoonetest pärinevad kasvuhoonegaaside heitkogused ja eesmärgid heitkoguste vähendamiseks.</p>

<p>MTÜ Elurikkuse Kaitse</p>	<p>Eelnõu §-s 35 on välja toodud avaliku sektori kohustus kliimamuutuste leevendamisel ja nendega kohanemisel kui tulevikku suunatud tegevus. Eelnõu eesmärgiks peab aga olema juba olemasolevate lahenduste muutmine ja vajadusel täiendamine lähtuvalt kliimamuutuste leevendamise ja kohanemise põhimõtetest. Näiteks soojussaartega seotud probleemid on juba tänasel päeval kõrgendatult olemas. Eelnõu eesmärgiks peab olema juba täna olemasolevate ning kliimat mõjutavate negatiivsete mõjude aktiivne vähendamine, mitte aga tulevikku suunatud määratlemata kohustus. Praeguses sõnastuses jääb mulje, et juhul kui kavandatakse uut sõiduteed, siis sellisel juhul on kohustus haljastuse ja muude meetmetega soojussaarte efekti vähendada, kuid olemasolevaid planeeringuid realiseerides sellist kohustust ei ole. See ei saa olla aga eelnõu eesmärkidega kooskõlas</p>	<p>Selgitame, et avalikule sektorile on eelnõukohaselt seatud oluliselt laiem kohustus, kui vaid planeerimisega seotud. See puudutab nii planeeringuid (sh planeeringute muutmist), strateegilisi arengudokumente, tegevusplaane ja ka haldusotsuste tegemist.</p>
<p>MTÜ Elurikkuse Kaitse</p>	<p>Samuti on eelnõu § 35 lõike 2 punktides 4 toodud ohtude alt välja olukord, kus kliimarisikidest tulenevalt tekib oht inimese varale ehk vara kaitse. Avalikule sektorile tuleb ette näha kohustus planeeringute ja arengukavadega näha ette ka meetmeid kliimarisikidest tingitud selliste ohtude maandamiseks, mis ohustavad inimese vara.</p>	<p>Selgitame, et KKMS-st tulenev kohustus maandada ja leevendada ekstreemsetest ilmaoludest ja kliimarisikidest tekkivaid ohte, sh tormi- ja üleujutusriske, ohte veevarudele ning kuumalainete ja põudade mõju, on kooskõlas teie ettepanekuga ja hõlmab ka inimeste vara kaitset kliimarisikide mõjude eest.</p>

<p>MTÜ Elurikkuse Kaitse</p>	<p>Eelnõu §-s 38 on esitatud nõudest jääb sellises sõnastuses mulje, et et KOV-i üksus peab vähemalt 10 000 elanikuga linna puhul arvestama linnaruumi ja looduse omavahelist lõimimist. Tegelikkuses peab eelnõu eesmärk olema, et iga asustusüksuse puhul tuleb hinnata linnaruumi ja looduse omavahelist suhtestumist ning lõimimist. See ei saa olla üksnes Eesti mõistes suurlinnade privileeg, vaid ka alla 10 000 elanikuga asustusüksuste puhul tuleb ette näha vastav kohustus. Sellise kohustuse saab ette näha ka üldplaneeringu või arengukava raames koostatava osana ning tegemist ei pea olema alla 10 000 elanikuga asustusüksuse puhul eraldi dokumendiga, kuid selgelt põhjendatu on väita, et kliimamuutused on miski, mis mõjutab üksnes üle 10 000 elanikega linnasid. Kui eelnõuga on soov näha ette eritingimused üle 10 000 elanikuga linna tarbeks, siis on võimalik see erisättega ette näha, kuid üldnõue peab olema sõnastatud selliselt, et iga asustusüksuse puhul oleks tagatud linnaruumi ja looduse lõimimise aspektide hindamine. Linnaruumi ja looduse lõimimise mõttes ei ole vahet, kas tegemist on Türi või Pärnuga – analoogseid põhimõtteid tuleb rakendada mõlemas linnas.</p>	<p>Selgitame, et linnaruumi ja looduse lõimimise kava koostamise kohustuse kehtestamine vähemalt 10 000 elanikuga linnadele ja asustusüksustele tuleneb sellest, et justnimelt suuremates linnades on ka suuremad kasvuhoonegaaside heitkogused ning vajadus planeerida kliimamuutustega kohanemise meetmeid ja suurendada linnakeskkonna elurikkust. Juhime siinkohal tähelepanu asjaolule, et sätte kohustab suuremaid linna ja asustusüksuseid kava koostama, kuid vabatahtlikkuse alusel on võimalus seda teha kõikidel asustusüksustel. EL elurikkuse strateegia alusel on rohestamiskava koostamise kohustus üle 20 000 elanikuga linnadel.</p>
------------------------------	---	---

<p>MTÜ Elurikkuse Kaitse</p>	<p>Eelnõu § 48 on sõnastatud selliselt, et kliimaaruande põhjal tehtavad toimingud mõjutavad üksnes tulevikus kehtestatavaid arengukavasid ja tegevusprogramme. Samas ei ole vaidlust, et tänasel päeval kehtivad riiklikud ja kohaliku omavalitsuse planeeringud eelnõus toodud eesmärgid ja põhimõtteid ei kajasta ega arvesta. Kui aga eelnõuga kehtestatakse uued nõuded kliimaeesmärkidega seonduvalt, siis peavad need rakenduma ühte moodi kõikidele juba kehtivatele planeeringutele ja strateegilistele dokumentidele. Selleks on oluline vastavate rakendussätete ettenägemine. Näiteks on üheks võimaluseks näha ehitusseadustiku §-s 27 ette detailplaneeringu täpsustamise võimalus tulenevalt kliimaaruandes toodule. Peaks kehtima põhimõte, et kui kliimaaruande põhjal leiab tuvastamist vajadus kohaldada kliimamõju põhjustava tegevuse realiseerimisel mingeid leevendavaid meetmeid, siis on kohalikul omavalitsusel seda võimalik eelnõu alusel nõuda. Vastasel juhul ei täidaks eelnõu enda eesmärgi ning eelnõu kehtestamisel on seda võimalik kohaldada üksnes kauges tulevikus kehtestatavatele planeeringutele, mis aga on selgelt vastuolus eelnõu eesmärgiga, et kliimamuutuste leevendamiseks tuleb tegutseda täna ja kohe.</p> <p>Seega on nii eelnõu §-ga 48 kui ka eelnõu rakendussätetega oluline näha ette õiguslik alus ning vastavad rakendussätted ka olemasolevate planeeringute ja arengukavade muutmiseks, kui ilmneb vastuolu eelnõus sätestatud eesmärkide ja põhimõtetega, s.t kui varasem planeering või arengukava on vastuolus kliimaaruandega.</p>	<p>Osaliselt arvestatud. Eelnõusse on lisatud valdkondlike arengukavade ja programmide uuendamise sätted kliimaaruandest tulenevalt nii riigi kui ka kohalike omavalitsuste tasandil.</p>
------------------------------	--	---

<p>Eesti Rohetehnoloogia Liit</p>	<p>1. Kliimaseadus peab siduma kasvuhoonegaasid SKP-ga, et kliimaeesmärkide täitmine tooks kaasa majanduslikud konkurentsieelised</p> <p>Kliimakindla majanduse seadusega tahab riik teha olulise ja vajaliku sammu kliimapolitiika sidumises päris eluga. Seaduseelnõu loob raamistiku mitmele olulisele puhta majanduse alustalale, kuid ei eesmärgista puhta majanduse arengut. Seaduseelnõu nimes on küll kliima ja majandus kõrvuti, aga mõõdetavad eesmärgid käsitlevad vaid kliimat. Kui tahame saavutada puhta majanduse kasvu, peame siduma SKP ja kasvuhoonegaasid. Soovitame lisada eelnõu §25 lõige 3, milles seatakse aastateks 2030, 2040 ja 2050 kasvuhoonegaaside heitkoguse eesmärk suhtarvuna sisemajanduse koguprodukti ühiku kohta (CO2 ekv/€SKP).</p>	<p>Leiame, et KKMS-s sätestatud eesmärkide ja põhimõtetele toetudes, eelkõige puhtaid tehnoloogiaid soodustades, neid toetavat infrastruktuuri arendades ning sihturgude standardeid ja suundumusi jälgides, püsib ja suureneb Eesti ettevõtete konkurentsivõime. Selgitame, et KKMS eesmärk on panustada kliimamuutuste leevendamisse ja kliimamuutustega kohanemisse, aidates kaasa kliimamuutustele vastupanuvõimelisema ühiskonna kujunemisele, suurendades majandus- ja ettevõtluskeskkonna kliimakindlust ning luues eeldused puhta majanduse kasvuks. Meetmete valikul võetakse arvesse kasvuhoonegaaside heite vähendamise potentsiaali, kuid lähtutakse ka KKMS-s sätestatud põhimõtetest, mh konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna soodustamine.</p>
--	--	---

<p>Eesti Rohetehnoloogia Liit</p>	<p>2. Kliimaseadusega ei tohi riik taganeda juba kokkulepitud kasvuhoonegaaside vähendamise eesmärkidest. Riiklikus Energia- ja Kliimakavas sätestatud eesmärgid ning selles kajastatud tegevused aitavad meil saavutada 2030. aastaks -70% heiteid võrreldes 1990. aastaga. Soovitame muuta kliimaseaduse §25 lõiget 2 nii, et riiklikeks kasvuhoonegaaside heitkoguse vähendamise eesmärkideks võrreldes 2022. aasta heitkogustega seatakse: 1) heitkogust vähendatakse 2030. aastaks 51% (ehk -70% võrreldes aastaga 1990); 2) heitkogust vähendatakse 2035. aastaks 65%; 3) heitkogust vähendatakse 2040. aastaks 80%; 4) 2050. aastaks saavutatakse kliimaneutraalsus, eelkõige kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise teel.</p>	<p>Selgitame, et Eesti eesmärkide seadmisel on võetud aluseks ELi kliimaeesmärgid, mis on seatud aastateks 2030 ja 2050 kooskõlas Pariisi kokkuleppega, ning heitkoguste vähendamise tempo, mis on saavutatav olemasolevate tehnoloogiatega.</p>
--	---	--

Eesti Rohetehnoloogia Liit	3. Riik peab looma raamistiku ja nõudluse süsiniku pikaajalisele toodetesse sidumisele, et luua kliimaeesmärkide saavutamiseks majanduslik võimalus Kliimaneutraalsuse saavutamiseks peame vähendama drastiliselt süsinikuheidet. Teisalt teame, et enamus majandustegevust tekitab alati vähemalt mingi hulga kasvuhoonegaaside heidet. Seetõttu on oluline suurendada ka võimekust kasvuhoonegaase pikaajaliselt siduda. Seda on võimalik teha läbi looduslike protsesside, süsinikku tehnoloogiliselt toodetesse sidudes või geoloogiliselt ladustades. Eestis ei ole süsiniku geoloogiliseks ladustamiseks häid võimalusi, kuid süsinik on väärtuslik teisene ressurss, mida Eesti ettevõtted oskavad kasutada pikaajalistes toodetes. Kliimaseaduse eelnõu ei sea praegusel kujul eesmärki süsiniku kasutamiseks pikaajalistes toodetes. Samas rõhutab EL Industrial Carbon Management Strategy süsiniku toodetesse sidumise rolli kliimaeesmärkide saavutamisel ja prognoosib, et aastaks 2040 on kolmandik CO2 heitest sel moel pikaajaliselt toodetesse seotud. Seega soovitame eelnõu 3. peatükki lisada põhimõtte, mille kohaselt eelistame süsiniku tehnoloogilise püüdmise, kasutamise ja ladustamise (CCUS) lahendusi, mis võimaldavad süsinikku pikaajaliselt toodetesse salvestada.	Süsiniku tehnoloogilise püüdmise, kasutamise ja ladustamise lahenduste eelistamist käsitlevad KKMS-s süsinikuvaru hoidmist ja loodusesse kasvuhoonegaaside sidumist soodustavate tegevuste ja praktikate eelistamise põhimõtte ning toetavad ka KKMS-i lisatud uued põhimõtted: kestliku ruumilise arengu põhimõtte ja kestliku ehitatud keskkonna põhimõtte.
Eesti Rohetehnoloogia Liit	Selle põhimõtte rakendamiseks on oluline seada pikaajalisele süsiniku toodetesse sidumisele ka ambitsioonikad eesmärgid, mis tagavad valdkonna arenguks vajaliku investeerimiskindluse. Seetõttu soovitame eelnõu §29-s lisada lõige 6, mis sõnastab järgneva eesmärgi: Tööstussektorist pärineva süsinikdioksiidi tehnoloogilise pikaajalistes toodetes kasutamise eesmärgiks on aastas 0,5 Mt süsinikdioksiidi 2030. aastaks. 2040. ja 2050. aasta eesmärgid sõnastatakse seaduse ülevaatamise käigus hiljemalt 2030. aastal.	Selgitame, et süsiniku talletamist (nt puittoodetes) käsitletakse maakasutussektori eesmärkide paragrahvis ja ülalmainitud põhimõtete alusel.

Eesti Rohetehnoloogia Liit	Selleks, et rohetehnoloogiate valdkonna suurprojekte viidaks ellu Eestis, tuleb kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikute kauplemise süsteemi riigituludest luua meetmed, mis maandavad erakapitalifondide vaatest tururiske ning tagavad ligipääsu kommerts-laenule. Selliseid meetmeid aga Eestis veel tehtud ei ole. Täna on Eestis nii riigi kui kohalike ettevõtete poolt nõudlus kasvuhoonegaaside heidet vähendavatele ja neid pikaajaliselt siduvatele lahendusele madalam võrreldes teiste Euroopa Liidu riikidega. See tähendab investori vaatest kõrget tururiski, mille maandamiseks saaks riik korraldada kasvuhoonegaaside vähendamise ja pikaajalistesse toodetesse sidumise vähempakkumisi (carbon tenders). See annaks suurinvestoritele turukindluse, mida nad vajavad investeringute tegemiseks ning Eesti ja miks mitte ka välisriikide rohetehnoloogia ettevõtetele võimaluse ehitada Eestisse puhta tööstuse tehaseid. Seetõttu soovime muuta §40 lõiget 4 järgmiselt: Kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemi riigile laekuvast tulust suunatakse erasektorile roheinnovatsiooni ja -tehnoloogiate arendamise ja kasutuselevõtu toetamiseks vähemalt 25% ulatuses kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks ja lisaks vähemalt 25% ulatuses süsiniku pikaajalisse toodetesse sidumiseks.	Selgitame, et kuivõrd roheinnovatsiooni ja -tehnoloogiate arendamise ja kasutuselevõtu soosimine võimaldab ettevõtete rahvusvahelist konkurentsivõimet tõsta ning on üheks tugitalaks kliimaeesmärkide saavutamise, oleme nõus, et vajalik on tagada kliimasäästlike tehnoloogiate arendamiseks ja kasutusele võtmiseks stabiilne rahastamismehhanism. Sellest tulenevalt suunatakse kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemi riigile laekuvast tulust erasektorile nii olemasolevate kui ka uute innovaatiliste rohetehnoloogiate arendamiseks ja kasutuselevõtmiseks. Ülejäänud osa heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemi tuludest kasutatakse atmosfääriõhu kaitse seaduse §-s 161 sätestatud korras ja kooskõlas kliimakindla majanduse seaduses sätestatud kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise eesmärkidega.
Eesti Rohetehnoloogia Liit	4. Konkurentsivõimelist tänapäevast majandust ei ehita fossiilkütuste toetuste najal, riiklik fossiilkütuste subsideerimine tuleb lõpetada juba järgmisel aastal, et edendada puhta majanduse investeringuid	Selgitame, et fossiilkütuste kasutamise lõpetamist puudutavat sätet on eelnõus täpsustatud selliselt, et avalik sektor, välja arvatud siseturvalisuse, riigikaitse- ja tervishoiuteenuseid pakkuvad avaliku sektori asutused, lõpetab fossiilkütuste kasutamise alates 2040. aastast. Fossiilkütuste toetamist käsitlev punkt on seaduseelnõust välja jäetud.

<p>Eesti Rohetehnoloogia Liit</p>	<p>Eestis toodetakse täna veel elektrit ka põlevkivist, mis aitab tagada meie varustuskindlust. Riiklikud toetused varustuskindluse tagamiseks on õigustatud, kuid varustuskindluse sõltuvus fossiilkütustest tuleb lõpetada luues puhas ja kindel elektrisüsteem. Eesti on seadnud 2030. aastaks eesmärgi katta 100% aastasest elektrinõudlusest taastuvenergia tootmisega. Selle eesmärgi suunal liikudes tuleb meil teha ka olulisi samme elektri nõudluse ja tootmise tasakaalustamiseks, mis nõuab investeringuid lühi- ja pikaajalistesse salvestusvõimsustesse, nõudluse juhtimisse jai võrguarendustesse. Seetõttu soovime, et seaduse §34 lõikes 4 võetakse eesmärk lõpetada fossiilkütuste riiklik otsene ja kaudne toetamine muul eesmärgil kui varustuskindluse tagamiseks juba 2025. aastal. Alternatiivid on juba täna olemas ning fossiilkütuste subsideerimise asemel peaks riik enam puhaste tehnoloogiate ja puhta energia tootmisvõimekuse kasvu ning kasutuselevõttu panustama. Praegusel kujul tagab aga kliimaseadus, et maksumaksja subsideerib veel üle kümne aasta fossiilkütuste tootmist ja tarbimist, tehes seeläbi kõik puhtamad alternatiivid fossiilsetega võrreldes kallimaks variandiks.</p>	<p>Selgitame, et energeetikasektori eesmärkide seadmisel on arvestatud, et taastuvelektri tootmine suureneb kiiresti ja oluliselt. Eesmärk on toota 100% elektri tarbimise mahust taastuvatest allikatest aastaks 2030. See on vajalik kõigis teistes sektorites toodete ja teenuste dekarboniseerimiseks ja äriühingute kestlikkusega seotud eesmärkide täitmiseks. Riigi taastuvenergia arendamise eesmärgid peaksid selle kümnendi lõpuks tagama suure mahus puhta energia pakkumise, mis omakorda soodustab uue tööstuse lisandumist.</p>
<p>Eesti Rohetehnoloogia Liit</p>	<p>5. Ringmajanduse ja teiseste ressursside kohaliku väärimdamise roll kliimaeesmärkide saavutamisel tuleb konkreetsemalt läbi mõtestada ja läbivalt integreerida seaduseelnõusse Nii majanduse üleselt kui sektoripõhiste kliimaeesmärkide saavutamisel on oluline roll ressursside ringsel ja kohalikul kasutamisel. Kuigi seaduseelnõus seatakse ringmajandus üheks läbivaks põhimõtteks, ei ole selle põhimõtte rakendamiseks eelnõus läbivalt seatud konkreetseid eesmäärke. Tööstus ja ülejäänud majandussektorid peavad liikuma kiiremini teisese toorme kasutamisele ja suurendama oma ressursitõhusust kasutades ringseid tootmis- ja tarbimismudeleid. Selle abil on võimalik majandusel kasvada samal ajal minimeerides kasvuhoone heitgaaside kogust. Lisaks põlevkivi kaevandamislubadele on mõistlik eelistada teisese materjali kasutamist mitte ainult põlevkivi vaid ka teiste kaevandamislubade välja andmisel. Seetõttu soovime muuta kliimaseaduse §29-s lõiget 5 järgnevalt: Uusi maavara kaevandamise lube väljastades analüüsitakse teisese toorme kasutamise võimalusi ja väljastatakse lube sellest lähtuvalt minimeerides esmase toormaterjali kasutust. Põlevkivi kaevandamise lube väljastatakse</p>	<p>Selgitame, et kliimanetraalsele majandusele üleminekul mitmekesistatakse ja tõhustatakse ressursside väärimdamist ja ringset kasutust, sh Eesti loodusvarade ja maavarade ning teisese toorme kohapealset kasutamist. Kohapealne ressursside väärimdamine aitab kaasa asendusefektile, vähendades vajadust importida fossiilseid materjale kolmandatest riikidest ning seeläbi vähendada kasvuhoonegaaside heidet. Seda toetavad läbivalt ka KKMS-s sätestatud ringmajanduse põhimõte ja ressursside väärimdamise põhimõte.</p>

	ainult selliste põlevkivikeemia või muude toodete tootmise eesmärgil, mida ei kasutata kütuse ega energiakandjana.	
Eesti Rohetehnoloogia Liit	<p>6. Riik peab olema teenäitaja ennekõike oma tegudes, seega on puhastele riigihangetele üleminek väga õige samm</p> <p>Lisaks eelnõus sätestatule tuleks luua riigihanke toodegruppide põhised kliimamõju piirmäärad ja nende eesmärgid tulevikuks, mis lähtuksid parimatest turul olevatest lahendustest. Kliimaministril oleks sel moel võimalik, tuginedes riigihankeseaduses määratletule ja lähtuvalt kliimamõju piirmäära eesmärkidest, sätestada konkreetseid tootegrupi põhised kliimatingimused. Selline lähenemine suurendaks rohetechnoloogiate arendajate koduturu nõudluse kindlust ning maandaks investorite vaatest rohetechnoloogia investeeringute riske.</p> <p>Seetõttu toetame §40 lõikes 1 sätestatut ning soovime seda laiendada järgmise lõikega: Hiljemalt 2026. aastaks luuakse roheriigihangete teekaart, mille alusel määratletakse riigihanke toodegruppide kaupa kliimamõju piirnäitajate eesmärgid.</p>	<p>Selgitame, et riigihangete korraldamist puudutavad sätted on õiguselguse huvides KKMS eelnõu tekstist välja võetud ning sätestatakse riigihangete seaduse muudatusettepanekus rakendussätete all, mille eesmärk on edendada kliimasäästlike tehnoloogiate arendamist, energiatõhusate seadmete kasutamist ja ringmajandust ning eelistada madalama süsinikujalajäljega tooteid. Keskkonnahoidlike riigihangete edendamiseks on Kliimaministeerium koostanud "Keskkonnahoidlike riigihangete tegevuskava (2024-2026)".</p>
Eesti Rohetechnoloogia Liit	<p>7. Puhaste tehnoloogiate katsetamise ja loastamise kiirendamine ning lihtsustamine on oluline samm puhta ja konkurentsivõimelise tööstuse toomiseks Eestisse</p> <p>Paljud puhta tehnoloogia innovatsioonid ootavad turule pääsemiseks vajalike testide läbiviimise järjekorras ja lubade bürokraatlikes rägastikes, kaotades iga päevaga võimalikke eeliseid globaalsel turul. Väikese riigina on innovatsiooni soosimine ja protsesside paindlikkus meie eelised. Kuigi kliimaseaduse eelnõu ei anna konkreetset vastust, kuidas ja mil määral riik puhaste tehnoloogiate katsetamist ja loastamist plaanib edendada, siis üldiste eesmärkide seadmine on oluline samm edasi, et sellega asutuste ja riigi üleselt edasi liikuda. Seetõttu toetame §23 toodud põhimõtet puhaste tehnoloogiate katsetamise ja kasutuselevõtu soosimiseks. Lisaks eelnõus sätestatule leiame, et vaja on kaardistada puhaste tehnoloogiate katsetamise ja loastamise valupunktid ning selle põhjal vajalikud muudatused ellu viia.</p>	<p>Teadmiseks võetud. Kasvuhoonegaaside heite vähendamist toetavate tehnoloogiate väljatöötamise, katsetamise ja kasutuselevõtu põhimõtte rakendamist on täpsustatud nii eelnõus kui ka seletuskirjas.</p>

<p>Eesti Jõujaamade ja Kaugkütte Ühing</p>	<p>1. Sektorite panus eesmärkide saavutamisse vajaks täpsustamist Eelnõu §25 näeb ette, et aastaks 2030 ei ületa riiklikud kasvuhoonegaaside emissioonid 2022 aasta taset.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Selle eesmärgi saavutamiseks on eelnõu §26 välja toodud suurim ja olulisem mõjutaja ehk energeetikasektori kasvuhoonegaaside heitkogus (koosneb elektri ja soojuse tootmisel ning energiavõrkude käitamisel tekkivatest kasvuhoonegaaside heitkogustest), mis peab vähenema 37% 2022 aastaga võrreldes. • Eelnõu §28 välja toodud, et hoonete sektori heitkogused jääksid aastaks 2030 muutumatuks. • Eelnõu §26 lg 3 on täiendavalt välja toodud, et alates 2040. aastast võiks elektri ja soojuse tootmine olla CO2 neutraalne. • Energiamajanduse korralduse seaduse (EnkS) §321 lg 1 näeb ette, et aastaks 2030 moodustab elektrienergia summaarsest lõpptarbimisest taastuvenergia vähemalt 100 protsenti ja soojuse summaarsest lõpptarbimisest vähemalt 63 protsenti. <p>Eelnevast tulenevalt tekitab küsimusi, et miks hoonete sektori ambitsioon ei ulatu kaugkütte sektori tasemeni? Kuidas selles kontekstis mõista CO2 neutraalset soojuse tootmist ja tagada EnkSis juba vastuvõetud eesmärkide täitmine aastaks 2030?</p>	<p>Selgitame, et soojuse tootmise kasvuhoonegaaside heite vähendamise eesmärgid on seatud energeetikasektori eesmärkides, sh keskküttevõrguga liitunud hoonetega seotud heide on arvesse võetud energeetikasektoris ega kajastu hoonete sektori kasvuhoonegaaside heitkoguste eesmärkide all. Lokaal- ja kohtkütte heite vähendamiseks on vajalik energiatõhususe suurendamine ning lokaalse taastuvenergia laialdasem kasutuselevõtt. Hoonete väiksem energiavajadus võimaldab rakendada taastuvenergialahenduste ja hajaenergeetika potentsiaali, suurendada energiasõltumatust ja -varustuskindlust. Lisaks on KKMS eelnõu seletuskirjas ette nähtud meede „kaug-, lokaal- ja kohtkütteseadmete renoveerimine või asendamine“.</p>
<p>Eesti Jõujaamade ja Kaugkütte Ühing</p>	<p>Oleme seisukohal, et eelnõus sisalduvad eesmärgid peaksid olema omavahel tihedas kooskõlas nagu kaugküttesektor ja hoonete sektor nagunii on. Kummaline tundub sealjuures viide seletuskirja lk 28, et Eestis on ca 2/3 hoonetest liitunud keskküttevõrkudega. Meie parima teadmise juures on Eesti kaugküttega liitunud ca 17 000 hoonet, mis kindlasti on oluliselt vähem kui 66% kogu hoonefondist. Näiteks statistikaameti 2021. aasta energiabilansist nähtuvalt on kaugküttesektori osakaal Eesti soojusmajandusest ca 33% ning suuremalt jaolt toimub soojuse tootmine just hoonetes asuvates lokaalsetes seadmetes.</p>	<p>Selgitame, et Statistikaameti tabeli RL21220 (https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvaloendus__rel2021__eluruumid/R.L21220) kohaselt on 66,9% tavaeluruumidest keskküttega. Seletuskirja teksti on vastavalt korrigeeritud.</p>

<p>Eesti Jõujaamade ja Kaugkütte Ühing</p>	<p>Kindlasti on mõistlik ühtlustada tihedalt seotud sektorite liikumistrajektorid, sest vastasel korral raskendab ebavõrdne ajaline nihe eesmärkide saavutamist. Igasuguste ebakõlade ja vastuolude välistamine on seda olulisem, sest tekkida võib seaduseelnõu eesmärkidele hoopis vastutõotav olukord (vastassuunaliste tegevuste hindamisvajadusele on viidatud ka eelnõu rakendussätete §-s 53), kus soodsam ja praktilisem võib olla olukord, kus soojuse tootmiseks kasutatakse ilma piiranguteta lokaalseid lahendusi, mis omakorda võib viia kaugkütte konkurentsivõime vähenemiseni just fossiilkütust kasutavate lokaalsete seadmete ees. Summaarselt muutuks aga mõlema sektori eesmärkide saavutamine raskemaks</p>	<p>Selgitame, et KKMS eesmärk on tagada eri valdkondadele vajalik ettenähtavus ja selgus kliimaneutraalsuse saavutamisel aastaks 2050. Eesmärgid seatakse eraldi energeetika, tööstuse, hoonete, transpordi, põllumajanduse, jäätmete ja maakasutuse sektoritele, et tagada suurem õigusselgus ning seega ka investeerimiskindlus. Eesti eesmärkide seadmisel on võetud aluseks ELi kliimaeesmärgid, mis on seatud aastateks 2030 ja 2050 kooskõlas Pariisi kokkuleppega, ning heitkoguste vähendamise tempo, mis on saavutatav olemasolevate tehnoloogiatega. Selgitame, et iga sektori kohta on eelnõus sätestatud KHG heite vähendamise eesmärgid ning seletuskirjas on nende eesmärkide juures välja toodud konkreetsed meetmed, millega on arvestatud sektoraalsete eesmärkide seadmisel.</p>
<p>Eesti Jõujaamade ja Kaugkütte Ühing</p>	<p>Jääb mulje, et alahinnatud on ka eelnõu §57 toodud ehitusseadustiku ja planeerimisseaduse täiendamise ettepaneku mõju, kus kohustatakse hoone püstitamisel hoone olelusringi süsinikujalajälje arvutamine ning keelatakse kehtestatud piirväärtuste ületamine. Selle sätte esmane mõju peaks avaldama juba alates aastast 2025 nagu on näha ehitusseadustiku §308 sõnastusest</p>	<p>Selgitame, et ehitusseadustiku täiendamise eesmärk on vähendada hoonetest pärinevat KHG heidet ja eelistada kõige väiksema süsinikujalajäljega ehitustooteid ja -materjale, kuivõrd suurim keskkonnamõju vähendamise potentsiaal on võimalik saavutada hoone projekteerimise varases faasis, kus süsinikujalajälje arvutusele tuginedes on võimalik kaaluda erinevate arhitektuursete ja ehituslike lahenduste keskkonnamõju ning otsustada väiksema ja optimaalsema mõjuga lahenduse kasuks. Kuni 31.detsembrini 2029 mõjutab see muudatus püstitatavaid hooneid, mille suletud netopind on suurem kui 1000m².</p>

<p>Eesti Jõujaamade ja Kaugkütte Ühing</p>	<p>2. Avaliku sektori eeskju Eelnõu §34 on välja toodud avaliku sektori eesmärgid ja nende täitmine. • §34 lg 1 sätestatakse, et eurotoetustega seotud projektide rahastamisel ei toeta avalik sektor fossiilkütustel töötavate eraldiseisvate katelde paigaldamist hoonetesse, välja arvatud need, mis on enne 2025. aastat valitud investeeringute tegemiseks. • Samuti märgitakse, et kliimaneutraalsuse eesmärgi saavutamiseks lõpetab avalik sektor fossiilkütuste toetamise alates 2035. aastast ja kasutamise alates 2040. aastast, välja arvatud juhul, kui puuduvad mõistlikud alternatiivid. Oleme seisukohal, et selliste kahetiste printsiipide seadusesse kirjutamine on vastuolus seaduse üldise mõttega ning liigub vastassuunas avalik sektori eeskujuks olemise printsiibiga.</p>	<p>Selgitame, et fossiilkütustel töötavate eraldiseisvate katelde paigaldamist puudutav säte tuleneb hoonete energiatõhususe direktiivi 2024/1275 uustõtlusest, mille artikli 17 lõike 15 ülevõtmisega ei anna liikmesriigid alates 1. jaanuarist 2025 enam rahalisi stiimuleid fossiilkütustel töötavate eraldiseisvate katelde paigaldamiseks. Fossiilkütuste kasutamise lõpetamist puudutavat sätet on aga eelnõus täpsustatud selliselt, et avalik sektor, välja arvatud siseturvalisuse, riigikaitse- ja tervishoiuteenuseid pakkuvad avaliku sektori asutused, lõpetab fossiilkütuste kasutamise alates 2040. aastast.</p>
<p>Eesti Jõujaamade ja Kaugkütte Ühing</p>	<p>Ainult ühiselt pingutades ja püstitatud eesmärkide täitmisesse uskudes on tegelikud tulemused saavutatavad. Juhime tähelepanu, et sellised ebakindlust süvendavad signaalid muudavad keerulisemaks ka eelnõu §26 ja §28 toodud eesmärkide saavutamise. Kahtluse alla satub ka eelnõu §25 sätestatud riikliku üldise eesmärgi täitmise tagamine.</p>	<p>Selgitame, et iga sektori kohta on eelnõus sätestatud KHG heite vähendamise eesmärgid lähtuvalt olemasolevate tehnoloogiatega saavutatavast potentsiaalist KHG heidet vähendada ning realistlikest võimalustest ning seletuskirjas on nende eesmärkide juures välja toodud konkreetsed meetmed, millega on arvestatud sektoraalsete eesmärkide seadmisel.</p>

<p>Eesti Jõujaamade ja Kaugkütte Ühing</p>	<p>3. Saastaja maksab printsipi õiglane käsitlemine Üleminek puhtamatele tehnoloogiatele ning taastuvate energiaallikate laialdasem kasutamine on igati õigustatud, kuid peab olema ühtlaselt motiveeritud kõigi tehnoloogiliste lahenduste ulatuses. Tänapäevane keskkonnatasude süsteem reguleerib üksnes suuremaid käitisi ning keskkonnanõude kohustuslasi (üle 1MWth). Samas jätab see puutumata paljud lokaallahendused, mis kasutavad just fossiilset päritolu CO2 intensiivseid kütuseid. Ainult keskkonnanõude kohustusega käitisi täiendavalt reguleerides tuleb kindlasti vältida olukorda, kus kulubaas mitteloakohustusliku lahendusega võrreldes suureneb ning tekkida ei tohi olukord, kus fossiilkütuseid kasutatavate lokaalsete lahenduse kasutusele võtmine või säilitamine muutuks majanduslikult kasulikumaks. Piltlikult ei tohiks tekkida olukord, kus ühe suure ja puhastusseadmetega varustatud tootmiseseadme asemel võetakse kasutusele kümneid väiksemaid tootmisüksusi, millele keskkonnanõuded sisuliselt puuduvad ning mille tulemusena ühiskonna tegelik keskkonnakoormus hoopis suureneb. Sellest tulenevalt tuleks ühe seaduseelnõus viidatud meetmena üle vaadata ka keskkonnatasude süsteem, kuid vältida tuleb ootamatut ning hüppelist tasude tõstmist, mis tihti karistab tarbijat/ettevõtjat topelt – ei jää piisavalt aega ennetavalt reageerida, tuleb maksta suuremat keskkonnatasu ning seetõttu on veelgi keerulisem finantseerida vajalikku tehnoloogilist üleminekut.</p>	<p>Selgitame, et keskkonnatasude ülevaatamine toimub vastavalt keskkonnatasude seaduses sätestatud korrale ning lähtuvalt tasumäära mõjutavatest tingimustest. Ka paralleelselt KKMS eelnõu menetlemisega on Kliimaministeerium algatanud keskkonnatasude ülevaatamise protsessi.</p>
--	--	---

<p>Eesti Jõujaamade ja Kaugkütte Ühing</p>	<p>4. Arusaamatused alusandmetes ja meetodikates. Eelnõu §52 tuuakse välja rakendussäte, kus tegelik KHG heitkoguste arvestamise üldine meetodika töötatakse välja alles 2 aasta jooksul pärast seaduse jõustumist. Ilma vastavaid KHG heitmete arvestamise meetodikaid teadmata ei ole aga võimalik määrata kindlaks, millised on eelnõus sätestatud eesmärkide (vähendada KHG heitmeid võrreldes 2022. aastaga) saavutamise hindamise alusandmed. Sellest lähtudes oleme seiskohal, et ilma vastavate kindlust omamata on keeruline eelnõu menetlemisega edasi minna ja ka motiveerivaid meeteid disainida. Seletuskirja lk 19 kohaselt arvutatakse näiteks energeetikasektori heitmed Statistikaameti koostatud energiabilansis kajastatud elektri- ja soojusmajanduses tarbitud kütuste põhjal. Maagaasivõrguga seotud hajuksheide arvutatakse maagaasivõrgus transporditud koguse ja IPCC 2006 meetodika vaikeväärtuste alusel. Tööstusprotsesside ja toodete kasutamise sektori toodete kasutuse alasektoris arvutatakse pingeaotlates sisalduva SF6 heitkogused. Pingeaotlate heitkoguste arvutusteks küsitakse andmeid pingeaotlate operaatoritelt. Viidatud Statistikaameti koostatud energiabilansis on märgitud ka kodumajapidamistes kasutatud kütused. Need heitmed ei tohiks kindlasti arvesse minna KlimS §26 energeetikasektori heitmete all, vaid peaks kajastuma §28 alusel arvestatavate heitmete seas. Seega pole piisavalt selge, kuidas ikkagi plaanitakse erinevate sektorite heitmeid arvestada.</p>	<p>Selgitame, et selleks, et tagada kasvuhoonegaaside heitkoguste andmete riikidevaheline võrreldavus, koostatakse riiklikku kasvuhoonegaaside heitkoguste inventuuri vastavalt ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni suunisdokumentidele ja Euroopa Liidu eeskirjadele, mida kohaldatakse kooskõlas ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni või Pariisi kokkuleppe organite vastu võetud asjakohaste otsustega. Inventuurijuhised põhinevad valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli (IPCC – Intergovernmental Panel on Climate Change) meetodikal. Teie poolt viidatud säte puudutas üksnes keskkonnakomplekslubades ja keskkonnalubades KHG heite arvutamise meetodika väljatöötamist. Nimetatud säte on eelnõu tekstist välja jäetud, kuivõrd sellise kohustuse seadmine ei peaks tulenema KKMS-st. Kodumajapidamistes tekkivad KHG heitkogused on arvestatud hoonete sektori KHG heitkogustes ja eesmärkides.</p>
--	--	---

<p>Eesti Jõujaamade ja Kaugkütte Ühing</p>	<p>Seletuskirja lk 21 tabelis on välja toodud energeetikasektori KHG heite vähendamise meede, mille sisuks on lokaal- ja kohtkütteseadmete (ehk kaugküttes mitte olevate hoonete) renoveerimise või asendamise raames maagaasi ja puidu asendamine soojuspumpadega. Selliste lokaalsete seadmete heitmed peaks kajastuma hoonete sektoris ning seega saab see meede aidata kaasa eelkõige hoonete sektori heitmete vähendamisele. Kahjuks tõdeme, et kaugkütte heitmete vähendamiseks sisuliselt meetmeid ette ei ole nähtud</p>	<p>Selgitame, et lokaal- ja kohtkütte KHG heide arvestatakse hoonete sektori eesmärkides. Heite vähendamiseks on vajalik ka energiatõhususe suurendamine ning lokaalse taastuvenergia laialdasem kasutuselevõtt. Hoonete väiksem energiavajadus võimaldab rakendada taastuvenergialahenduste ja hajaenergeetika potentsiaali, suurendada energiasõltumatust ja -varustuskindlust. Täpsustame, et kaugkütte heite vähendamist toetavad järgmised meetmed: SFI vahenditest kaugküttesüsteemi (katelseadmed ja kaugküttevõrk) renoveerimistoetused ning Ida-Virumaal kaugkütte taastuvkütustele ülemineku toetamine (Õiglase Ülemineku Fondi meede).</p>
<p>Eesti Jõujaamade ja Kaugkütte Ühing</p>	<p>Seletuskirjas ei selgitata, et kuidas lahendatakse tasakaalustava sidumise (nn offset) meetodikaga seotud küsimused? Olgugi, et säästlikkuse kriteeriumitele vastava biomassi CO2 emissioonid loetakse kokkuleppeliselt nulliks, tuleks muud tekkivad KHG heitmed (N2O ja CH4) ekvivalentidena siiski arvesse võtta ning mingil täiendaval viisil kompenseerida. Milline hakkab olema sellise tasakaalustava sidumise õiguslik raamistik?</p>	<p>Selgitame, et paraku on täna tehnoloogilise CO2 püüdmise lahenduste valmisolek siiski veel väike ehk teisisõnu neid pole skaleeritud ja võetud kommertslikult kasutusele. Samuti puudub teadmine nende tehnoloogiate töökindlusest ning kõigist kaasnevatest kuludest. CO2 püüdmise tehnoloogiad vajavad suures koguses energiat, mistõttu enne taastuvenergia laialdast ja konkurentsivõimelise hinnaga kättesaadavust ei ole selliste tehnoloogiate kasutusele võtmine kulutõhus. Lisaks selgitame, et eelnõud on täiendatud ning kliimaaruandesse on lisatud iga 5 aasta tagant koostatav tehnoloogilise valmisoleku, sh süsiniku kinnipüüdmise tehnoloogiate, hinnang, mille alusel on võimalik hinnata, kas tehnoloogilisest arengust tulenevalt oleks vajalik KHG heite vähendamiseks võetud meetmeid ümber hinnata.</p>

Eesti Jõujaamade ja Kaugkütte Ühing	Täpselt ei selgu, et millistel alustel plaanitakse sisuliselt hinnata ja seirata hoonete sektori eesmärkide saavutamist?	Selgitame, et hoonete sektori eesmärkide saavutamist hinnatakse vastavalt riikliku kasvuhoonegaaside heitkoguste inventuurile, milles omakorda tuginetakse peamiselt andmetele, mis pärinevad Statistikaameti energiabilansist ja sektori fluoritud kasvuhoonegaaside ehk nn F-gaaside heitkoguseid arvutatakse paiksete kliimaseadmete ning gaastuletõrjeseadmete põhjustatava heitkoguse põhjal.
Eesti Jõujaamade ja Kaugkütte Ühing	Mõistame, et hoonete sektori seire on keeruline. Seetõttu on tiheasustusaladel otstarbekas maksimaalselt toetada kaugküttega liitumisi, kuivõrd sellel on suurem potentsiaal heitemete vähendamiseks kui kohtkütte seamete asendamisel ning samuti on andmed paremini kättesaadavad. Kindlasti tuleks kõigi uute ja ka rekonstrueeritavate hoonete sisemised temperatuurigraafikud hoonete tulevikukindlust silmas pidades disainida võimalikult madalale sisendtemperatuurile sobivaks	Selgitame, et KKMS on raamseadus ja seletuskirjas esitatud meetmete valikul on arvesse võetud nii KKMS koostamise käigus töörühmade arvamusi ja ettepanekuid kui ka realistlikke võimalusi. Tegemist ei ole aastani 2050 lõpliku meetmete loendiga, millega saavutatakse kliimaneutraalsus, kuivõrd juba tehnoloogiate arendamine on pidevas muutumises. Kaugkütte võrguga liitumist ja soojust tootmist, jaotamist ja müügi seonduvaid tegevusi kaugküttevõrgus reguleerib kaugkütteseadus.
ICOMOS Eesti	1. Leiame, et seaduseelnõu ei saa sellisel kujul vastu võtta, kuna ta ei käsitle kultuuri ega kultuurikeskkonna, sealhulgas ehitatud keskkonna, olulisust kliimaeesmärkide täitmisel.	Arvestatud. Eelnõud on täiendatud kestliku ehitatud keskkonna põhimõttega, mille üheks eesmärgiks on aidata säilitada kohalikke ehitustraditsioone ja ajaloolist pärandit ning kultuuripärandi kasutuses hoidmist. Samuti on täiendatud kliimamuutustega kohanemise eesmärki ning lisatud, et kohanemise eesmärgist lähtuvalt on vajalik tagada kultuuripärandi kaitse ja säilimine ning parem valmisolek kliima muutumisega kaasnevate mõjudega toimetulekuks.
ICOMOS Eesti	2. Toetame Kultuuriministeriumi, Muinsuskaitseameti ja Eesti Arhitektide kirjades väljatoodud üldiseid seisukohti ja konkreetseid ettepanekuid eelnõule.	Teadmiseks võetud.

<p>ICOMOS Eesti</p>	<p>3. ICOMOS Eesti leiab, et kultuur ja kultuurikeskkond peaks eelnõus olema läbivalt käsitletud.</p> <p>Eesti riigi põhiseaduslik eesmärk on Eesti kultuuri säilimise tagamine. Eestil on nii siseriiklikud kui ka rahvusvahelised kohustused säilitada kultuuri, kultuurikeskkonda ning kultuuripärandit (nt Muinsuskaitse seadus, Kultuuripärandi väärtust ühiskonnas käsitlev Euroopa Nõukogu raamkonventsioon, Eesti poolt ratifitseeritud UNESCO pärandit käsitlevad konventsioonid). Viimastel aastatel on valjuhäälselt rõhutatud vajadust integreerida kultuuripärand Euroopa roheleppe kliimapolitikasse ning seadusloomesse (nt „Euroopa kultuuripärandi rohepaber“, Euroopa komisjoni avatud töögrupi suunised kultuuripärandi integreerimiseks rohepöördesse). Paketi „Puhas energia kõikidele eurooplastele“ asjakohased direktiivid toovad esile väärtuslike kultuurikeskkondade, kultuuripärandi ja ajalooliste hoonete säilitamisvajaduse. ÜRO Inimõiguste raport kliimamuutustest, kultuurist ja kultuurilistest õigustest toob välja, et kultuuride ja kultuurilise mitmekesisuse kadu on sama drastiline kui bioloogilise mitmekesisuse kadu ning rõhutab läbivalt, et kliimamuutustega võitlemisel ja kohanemisel tuleb arvestada inimeste ja kogukondade kultuurilisi õigusi. COP 28 raames toimunud ministrite kõrgetasemelisel kohtumisel osapoolte poolt allkirjastatud kultuuri ja kliimamuutust käsitlev deklaratsioon toob välja kultuuril ja kultuuripärandil põhinevate kliimastrateegiatega hädavajaduse õiglasel kliimamuutustega toimetulekul.</p>	<p>Arvestatud. Kliimamuutustega kohanemise eesmärgi käsitlevat paragrahvi on täiendatud kultuuripärandi kaitset ja säilitamist käsitleva punktiga.</p>
<p>ICOMOS Eesti</p>	<p>4. ICOMOS Eesti teeb mõned esialgsed ettepanekud eelnõu sõnastuse osas: Peatükk 3. Põhimõtted: § X Kultuuripärandiga arvestamise põhimõte Kliimamuutuste leevendamise ja kliimamuutustega kohanemise eesmärkide saavutamisel arvestatakse kultuuripärandit ja kultuurikeskkonda. Kultuuripärand on võimalus ja võti rohepöörde väljakutsetes. Kultuuripärandi keskseks printsiibiks on olemasoleva maksimaalne säilitamine, korrastamine ja taaskasutamine, mis haakub üks-ühele ringmajanduse kesksete põhimõtetega.</p>	<p>Osaliselt arvestatud. Eelnõud on täiendatud kestliku ehitatud keskkonna põhimõttega, mille üheks eesmärgiks on aidata säilitada kohalikke ehitustraditsioone ja ajaloolist pärandit ning kultuuripärandi kasutuses hoidmist ning kestliku ruumilise arengu põhimõttega.</p>

ICOMOS Eesti	<p>§ 14. Õiglase ülemineku põhimõte</p> <p>Käesoleva seaduse 4. peatükis sätestatud kliimaeesmärgid saavutatakse õiglaselt ja kaasavalt, arvestades sotsiaalset, kultuurilist, majanduslikku ja keskkonnamõju, nii et ka haavatavatel kultuurikogukondadel ja ühiskonnarühmadel, sektoritel ja ettevõtjatel oleks võimalik oma tegevust vastavalt kliimaeesmärkidele kohandada.</p>	<p>Selgitame, et õiglase ülemineku põhimõte on eelkõige suunatud haavatavatele ühiskonnagruppidele, sektoritele ja ettevõtetele, keda kliimaneutraalsuse saavutamiseks vajalikud otsused ja muudatused puudutavad. Leiame, et mõju kultuurile ja haavatavatele kultuurikogukondadele on hõlmatud kliimamuutustega kohanemise eesmärkides.</p>
ICOMOS Eesti	<p>§ 24. Süsinikuvaru hoidmist ja loodusesse kasvuhoonegaaside sidumist soodustavate tegevuste ja praktikate soosimine</p> <p>Soositakse tegevusi, praktikaid, kohalikke kultuuritraditsioone ja looduspõhiseid lahendusi, mis soodustavad süsinikuvaru püsivat talletamist mullas ja ökosüsteemides, vähendavad kasvuhoonegaaside heidet või suurendavad kasvuhoonegaaside sidumist eri sektorites.</p>	<p>Selgitame, et eelnõud on täiendatud kohalikke kultuuritraditsioone, sh kohalikke ehitustraditsioone ja ajaloolise pärandi säilitamist toetava põhimõttega - kestliku ehitatud keskkonna põhimõte.</p>
ICOMOS Eesti	<p>Peatükk 4. Eesmärgid:</p> <p>§ 33. Kliimamuutustega kohanemise eesmärgid</p> <p>(2) Täpsemad kliimamuutustega kohanemise eesmärgid seatakse valdkonna arengukavades ja tegevusprogrammides, et tagada:</p> <p>X) kultuurikeskkonna hea seisund, kultuuripärandi kaitse ning parem valmisolek kliima muutumisega kaasnevate mõjudega toimetulekuks, leides kultuuripärandil põhinevaid kliimalahendusi;</p>	<p>Arvestatud. Eelnõu teksti on täiendatud kultuuripärandi säilimise eesmärgiga.</p>
ICOMOS Eesti	<p>7) looduspõhiste ning kultuuritraditsioone arvestavate kohanemislahenduste edendamise ja eelistamine, eriti tiheasustusaladel ning põllumajandusmaastikel, nii et need toetaksid elurikkust, looduse hüvede säilimist, kultuurikeskkonda ja inimeste heaolu.</p>	<p>Osaliselt arvestatud. Selgitame, et kultuuripärandi kaitset ja säilimist käsitlev punkt on lisatud kliimamuutustega kohanemise eesmärkide paragrahvi.</p>

<p>Sunly AS</p>	<p>1. Tähtajad ja sihttasemed fossiilsetest allikatest toodetud elektritootmise lõpetamiseks Seaduse ühe eesmärgina on välja toodud soov muuta elektritootmine (sh varustuskindluse tagamine) alates 2040. aastast CO2 heite vabaks. Sellega seoses näeb eelnõu seletuskiri (lk 100) ette ülemineku toetamisel uute fossiilseid kütuseid kasutavate gaasijaamade rajamist, sh läbi riiklike hangete. Eelnõu seletuskirjas (lk 20) märgitakse lisaks, et alates 2040 lähevad need jaamad üle taastuvatele kütustele. Vastav selge suunis ja nõue eelnõu tekstis puudub. Tekib oht, et uued fossiilsetel allikatel töötavad gaasielektrijaamad tegelikult ei lähe üle taastuvatele kütustele, viies hoopis senisest suurema sõltuvuseni imporditavast maagaasist elektritootmises.</p> <p>Seda riski ilmestab käimasolev Eleringi sagedusreservide hanke konsultatsioon, mis praegusel kujul ei kohusta tootjat üle minema taastuvatele kütustele ega sea üleminekule selget tähtaega. Üleminek on vastavates hankedokumentides sõnastatud ebamääraselt läbi üldise tehnilise valmisoleku kasutada kütusena näiteks vesinikku, kuid ei nõua selle reaalselt rakendamist. Kliimakindla majanduse seaduse eelnõu peaks selgelt kohustama riiklike hankeid läbi viima viisil, kus üleminek taastuvatele kütustele on selgelt nõutud (sh tähtajad, sihttasemed jms).</p> <p>Sisuliselt tähtajatu elektritootmine gaasist koos uue taristuga pole kliimaeesmärke arvestades mõistlik ega varustuskindluse vaatest soovitatav. Imporditavate fossiilsete kütuste asemel, mille hinda ja kättesaadavust mõjutavad tugevalt geopoliitilised arengud, tuleks senisest suuremasse fookusesse võtta elektrienergia suuremahuline salvestamine, tarbimise juhtimine ja sektorite elektrifitseerimine.</p> <p>Eelnevast tulenevalt teeb Sunly ettepaneku sõnastada eelnõu tekstis selgelt suunised riigihangete jaoks, millega tagatakse uute fossiilkütustel põhinevate elektrijaamade järkjärguline üleminek taastuvatele kütustele. Selleks võib olla vajalik vaheetappide põhjalikum kirjeldus ja taastuvate kütuste osakaalude ühemõtteline defineerimine riiklikes hangetes.</p>	<p>Selgitame, et olemasolevad taastuvenergiale ülemineku eesmärgid ja tegevussuunad on sätestatud energiamajanduse korralduse seaduses ja energiamajanduse arengukavas. Energiamajanduse korralduse seaduse § 32¹ lõige 1 sätestab, et aastaks 2030 moodustab taastuvenergia vähemalt 65% riigisisest energia summaarsest lõpptarbimisest, sellest taastuvelekter vähemalt 100% ja soojuste summaarsest lõpptarbimisest vähemalt 63%. KKMS-st tulenevate kliimaeesmärkide täitmiseks on aga vajalik rakendada täiendavaid meetmeid, nagu nt taastuvelektri tootmise hoogustamine, vähempakkumised maismaatuule energia võimsuste suurendamine, meretuuleparkide rajamine, päikeselektrijaamade rajamise hoogustamine ning taastuvenergia salvestusturu käivitamine. Leiame, et taastuvenergia ning selle kaudu väiksem toote ja ettevõtte keskkonnajalajalg on aina enam konkurentsieeliseks, andes ligipääsu rahvusvahelistele tarneahelatele. Riigi taastuvenergia arendamise eesmärgid peaksid selle kümnendi lõpuks tagama suures mahus puhta energia pakkumise.</p>
-----------------	--	---

<p>Sunly AS</p>	<p>2. Energiaturu ja majanduse elektrifitseerimine kui võti kliimaeesmärkide saavutamiseks Energeetika ja majanduse elektrifitseerimine aitab kaasa kliimaeesmärkide saavutamisele. Selles valguses on seatud eesmärgid soojatootmises (2040 heitevaba) ja transpordis (2035 avaliku sektori administratiivne masinapark nullheitega) igati mõistlikud.</p> <p>Samas puuduvad selged viited nende sektorite elektrifitseerimisele, mis aitab efektiivsema energiakasutamise tõttu vähendada üldist energiatarbimist. Elektritarbimise suurendamine omakorda muudab lihtsamaks uute taastuenergia projektide finantseerimise, vähendades seeläbi vajadust täiendavate riiklike toetuste järele. Kombineerituna salvestuslahenduste ja tarbimise juhtimisega suureneb paindlikkus elektrisüsteemis, mis omakorda aitab kiirendada väljumist põlevkivielektrist.</p> <p>Planeeritavate investeeringute loetelu ega teised meetmed ei kätke ühtki viidet tarbimise juhtimisele, mis aitaks kiirendada üleminekut taastuenergiaga põhinevale elektrisüsteemile ja vähendada seega vajadust uute fossiilsete kütuseid kasutavate elektrijaamade järele. Samas on Eestil väga suur seni kasutamata tarbimise juhtimise potentsiaal, mida on põhjalikult analüüsinud Arenguseire Keskus. Sunly soovib kasutada erinevate sektorite elektrifitseerimise määra kui mõõdikut ja lisada tarbimise juhtimine prioriteetse valdkonnana eelnõusse ning selle seletuskirja.</p>	<p>Osaliselt arvestatud. Seletuskirjas toonitatakse elektrifitseerimise olulisust ning tarbimise juhtimise perspektiivi.</p>
<p>Sunly AS</p>	<p>3. Maismaatuulepargid taastuenergia tootmise uues laines Eelnõu seletuskirjas puuduvad viited uutele 2025-2026 toimuvatele maismaatuule- ja hübriidparkide 4 TWh vähempakkumistele, kuigi sees on viited meretuule vähempakkumiste kohta. Arvestades maismaatuule osakaalu tähtsust tulevikus – riiklike toetustega kaetud taastuvelektritootmisest annavad maismaatuulepargid järgmise kümnendi keskpaigas ca 70% – siis peaks uute tootmisvõimsuste esilekutsumiseks loodavad meetmed kajastuma ka eelnõus. Eelnevalt tulenevalt teeb Sunly ettepaneku vastavalt viited eelnõu seletuskirja lisada.</p>	<p>Arvestatud. Seletuskirja täiendatud.</p>

Neste AS	Eesti esimese „kliimaseaduse“ ambitsioon on madal ja 2030. a. perspektiivis sisuliselt olematu, kuna eelnõu kohaselt „2030. aastaks ei ületa kasvuhoonegaaside heitkogused 2022. aasta taset“ . Seega eelnõu fookus on võimalike otsuste, tegevuste ja muutuste (taas) edasi lükkamisel kaugemasse tulevikku.	Selgitame, et Eesti eesmärkide seadmisel on võetud aluseks ELi kliimaeesmärgid, mis on seatud aastateks 2030 ja 2050 kooskõlas Pariisi kokkuleppega, ning heitkoguste vähendamise tempo, mis on saavutatav olemasolevate tehnoloogiatega.
Neste AS	Transpordile pakutav 2030 a. heite alandamise eesmärk on sektori tänaseid võimalusi ja valikuid arvestades põhjendamatult madal ning võib rikkuda ka Eesti riigi kokkuleppeid teiste liikmesriikidega	Selgitame, et Eesti eesmärkide seadmisel on võetud aluseks ELi kliimaeesmärgid, mis on seatud aastateks 2030 ja 2050 kooskõlas Pariisi kokkuleppega, ning heitkoguste vähendamise tempo, mis on saavutatav olemasolevate tehnoloogiatega. Selgitame, et iga sektori kohta on eelnõus sätestatud KHG heite vähendamise eesmärgid ning seletuskirjas on nende eesmärkide juures välja toodud konkreetsed meetmed, millega on arvestatud sektoraalsete eesmärkide seadmisel.
Neste AS	Transpordile pakutav teadlikult puudujäägiga 2030 a. eesmärk ei põhine olemasoleval puhvril vaid (i) soovil, et mujal, st metsanduses ja maakasutuses, tehtaks EL-is kokku lepitust enam ja (ii) lootusel, et nii ka läheb.	Selgitame, et transpordisektori heitkoguste vähendamise eesmärk on seatud väiksemana võrreldes töörühma ettepanekuga, kuna kõiki töörühmas välja pakutud meetmeid ei ole ministriummi hinnangul realistlik rakendada täies mahus ja piisavalt kiiresti selleks, et need avaldaksid olulist mõju heitkoguste vähendamisele juba 2030. aastal.
Neste AS	Samas kalkulatsiooni või analüüsi, et LULUCF-is täitmine on tulemuslikum ja tõhusam ning majanduslikult ja sotsiaalselt vähemkulukam kui transpordis, KlimS kokkuvõttest ega ka eelnõu seletuskirjast ei nähtu.	Selgitame, et maakasutussektori KHG heite vähendamise potentsiaal ja selleks vajalikud meetmed on kirjeldatud eelnõu seletuskirjas maakasutussektori eesmärkide selgituste all.
Neste AS	Soovi seada transpordisektori 2030 a. eesmärk puudujäägiga põhjendatakse transpordi ja liikuvuse töögrupi sisendil, mida on moonutatud, ja „mujalt tulnud“ ettepanekutega, mille tegijaid ega sisu ei avaldata.	Selgitame, et KKMS on raamseadus ja seletuskirjas esitatud meetmete valikul on arvesse võetud nii KKMS koostamise käigus töörühmade arvamusi ja ettepanekuid kui ka realistlikke võimalusi.

Neste AS	Ettepanek ignoreerida töögrupi soovitus ja seada transpordisektori 2030 a. eesmärk puudujäägiga rajaneb ministeeriumi paljasõnalisel, põhjendamata ja konkretiseerimata arvamisel, et kõiki töörühmas välja valitud meetmeid „ei ole realistlik rakendada täies mahus ning piisavalt kiiresti selleks, et need avaldaksid olulist mõju heitkoguste vähendamisele juba 2030. aastal.“	Selgitame, et Eesti eesmärkide seadmisel on võetud aluseks ELi kliimaeesmärgid, mis on seatud aastateks 2030 ja 2050 kooskõlas Pariisi kokkuleppega, ning heitkoguste vähendamise tempo, mis on saavutatav olemasolevate tehnoloogiatega. Selgitame, et iga sektori kohta on eelnõus sätestatud KHG heite vähendamise eesmärgid ning seletuskirjas on nende eesmärkide juures välja toodud konkreetsete meetmed, millega on arvestatud sektoraalsete eesmärkide seadmisel.
Neste AS	Ministeeriumi ettepanek seada transpordisektori 2030 a. ettepanek puudujäägiga põhineb meelevaldsel ja poolikul sobivate meetmete nimistul ning vigasel sisendil, sh sotsiaalmajanduslike mõjude analüüsil.	Lisaks eeltoodule selgitame, et eelnõu seletuskirja on täiendatud täpsustatud mõjuanalüüsides.
Neste AS	Transpordisektori nn lisameetmete sotsiaalmajanduslike mõjude analüüs on (i) poolik ja (ii) kriitiliselt vigane ning seega transpordisektoris kliimapoliitika kujundamiseks ja meetmete valimiseks praktiliselt kõlbmatu.	Selgitame. Leiame, et mõjud on objektiivselt käsitletud. Viited kasutatud mõjuhindangutele on seletuskirjas olemas.
Neste AS	Transpordisektori nn lisameetmete kulutõhusust, st meetme rahalist kulu ühe tonni KHG heite vähendamise kohta, ei ole hinnatud ega nende kulutõhusust meetmete valikul ja eesmärkide seadmisel arvestatud.	Selgitame, et meetmete valikul võetakse arvesse kasvuhoonegaaside heite vähendamise potentsiaali, kuid lähtutakse ka KKMS-s sätestatud põhimõtetest, mh konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna soodustamine. Seega arvestatakse meetmete valikul ka riigi reaalseid võimalusi, kuid seejuures ei saa ainsaks valikukriteeriumiks olla kulutõhusus. Transpordisektori mõjuhindangud sisaldavad ka meetmete KHG heite vähendamisest tulenevat kulude vähenemise hinnangut.

Neste AS	Lähtuvalt eeltoodust tuleks kliimaministeeriumil enne kliimakindla majanduse seaduse eelnõu ja seletuskirja Vabariigi valitsusse ja seejärel Riigikokku saatmist muu hulgas: (1) ajakohastada ja avalikustada JJM sektori kasvuhoonegaaside (KHG) 2022 a. tegelikud heitkogused, 2023 a. esialgsed heitkogused, 2030 a. prognoosid ning nende aluseks olevad arvutused ja lähteandmed.	Seaduseelnõus seatakse sektorite ülesed heitkoguste vähendamise eesmärgid võrreldes viimase 2024. aasta märtsis valminud riikliku inventuuri andmetega ehk 2022. aasta kasvuhoonegaaside heitkogusega, arvestades et KHG arvestamise ja inventuuri pideva arendamise tõttu võivad võrdluseks olevate baasaastate heitkogused muutuda. Arenduste käigus võib täpsustuda meetoodika, kasutatud algandmed või muutuda eriheitetegurid. Kliimaministeerium korraldab iga-aastaselt riikliku kasvuhoonegaaside heitkoguste inventuuri koostamist, seega on uuendatud inventuuriandmed 2023. aasta kohta kättesaadavad 2025. aasta I kvartali lõpuks.
Neste AS	(2) avalikustada KHG heited ning -prognoosid läbipaistvalt kõikide JJM sektorite, st transport, põllumajandus, väikeenergeetika, IPPU, jäätmed ja hooned, lõikes.	Kasvuhoonegaaside heite inventuuri ja prognooside info avalikustatakse sektorite kaupa veebilehel www.kasvuhoonegaasid.ee .
Neste AS	(3) suurendada (eelnõus) transpordisektori heite vähendamise ambitsiooni (2030 eesmärki) tagamaks teiste liikmesriikidega kokku lepitud (2030) heite alandamise sihttasemetega saavutamise – täna eelnõus pakutud transpordisektori eesmärk (-24% võrreldes 2022 a. heitkogustega) seda ei tee.	Selgitame. Eesmärgi seadmisel on lähtutud sellest, et suuremahuline KHG heite vähendamine ei oleks sõltuv ainult ühes kütuseliigist.
Neste AS	(4) teostada transpordisektori lisameetmete suhtes sellise sotsiaalmajanduslike mõjude analüüs, kus mh (i) kontrollitakse kriitiliste lähteandmete (sh meetmete kogukulu) õigsust ja usaldusväärsust ja (ii) tagatakse analüüsi sisuline kvaliteet, mitte ei taasesitata ekslikke algandmeid ning ei tehta nende baasil ekslikke ja eksitavaid järeldusi meetmete tõhususe ja tasuvuse suhtes.	Selgitame. Leiame, et mõjud on objektiivselt käsitletud. Viited kasutatud mõjuhinnangutele on seletuskirjas olemas.
Neste AS	(5) kajastada transpordisektori lisameetmete kirjeldamisel objektiivselt ja läbipaistvalt (i) kõik transpordi ja liikuvuse töögrupis välja valitud meetmed ning iga meetme (ii) tegelik kogukulu (sh kõik riigi subsidiumid, sh otsetoetused ja maksusoodustused) ja (iii) heite vähendamise potentsiaal ja selle eeldused.	Selgitame, et transpordisektori heitkoguste vähendamiseks vajalike meetmete mõjuhinnangud on kajastatud eelnõu seletuskirjas.

Neste AS	(6) lisada eelnõusse ühe Eesti kliimapolitiika aluspõhimõttena nn kulutõhususe printsiibi, st üldise nõude, et kliimameetmete valikul alati tuvastatakse, hinnatakse ja arvestatakse välja pakutud meetme kogukulu ja KHG heite vähendamise potentsiaali ning kulu ühe tonni KHG heite vähendamise kohta (nn vältimiskulu EUR / t CO ₂ ekv kohta).	Selgitame, et KKMS eesmärk on panustada kliimamuutuste leevendamisse ja kliimamuutustega kohanemisse, aidates kaasa kliimamuutustele vastupanuvõimelisema ühiskonna kujunemisele, suurendades majandus- ja ettevõtluskeskkonna kliimakindlust ning luues eeldused puhta majanduse kasvuks. Meetmete valikul võetakse arvesse kasvuhoonegaaside heite vähendamise potentsiaali, kuid lähtutakse ka KKMS-s sätestatud põhimõtetest, mh konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna soodustamine. Seega arvestatakse meetmete valikul ka riigi reaalseid võimalusi, kuid seejuures ei saa ainsaks valikukriteeriumiks olla kulutõhusus.
----------	---	---

<p>Eesti Keemiatööstuse Liit</p>	<p>Eesti Keemiatööstuse Liit on lähtuvalt ELi eesmärkidest algatanud Eesti keemiatööstuse üleminekutee väljatöötamise. Ülemikutee (edaspidi teekaart) võimaldab meil tuvastada puuduvad tingimused eelpoolnimetatud eesmärkide saavutamiseks. Teekaart annab signaali, mis näitab keemiatööstuse tähtsust majanduses, 2050 ülemineku väljakutsete suurust ja mitmetahulist olemust ning annab keemiatööstusele pikaajalise visiooni. Eesti keemiatööstuse teekaardi koostamisega püüame samaaegselt leida KLS eelnõus meetmeid, mis aitavad/toetavad keemiatööstusel jõuda EL kliimanetraalsuse eesmärkideni.</p> <p>KLS eelnõus nähakse tööstussektorite teekaartide koostamist alles pärast seaduse vastuvõtmist. Tekib küsimus, kas KLS eelnõu seadusena jõustamine tõstab Eesti majanduse konkurentsivõimet nagu on esitletud selle seaduse eelnõu seletuskirjas või võetakse esmalt seadus vastu ja alles seejärel hakatakse hindama selle mõju sektorite konkurentsivõimele? Seega ei selgu, mis saab juhul kui teekaart näitab, et loodetud konkurentsieeliseid ei ole ja sektor ei saavutagi kliimaeesmärke? Eesti on väikese majandusega riik, milles iga tööstussektor on oluline. Meie hinnangul pole liberaalset turumajandust propageerivatel poliitikutel õigust piirata mõningaid tööstussektoreid, kuna need on kliimaeesmärkide saavutamiseks „madalalt rippuvad õunad“. Seega soovime näha KLS-s kui raamseaduses kliimaeesmärke ja meetmeid erinevatele sektoritele nende saavutamiseks, nende ülevaatamise protseduuri, suhestamist EL-i õigusesse, järelevalve protseduure, rakendamise ja rahastamise põhimõtteid koos vastutajatega.</p>	<p>Selgitame, et KKMS eesmärk ongi tagada eri valdkondadele vajalik ettenähtavus ja selgus kliimanetraalsuse saavutamisel aastaks 2050. Eesmärgid seatakse eraldi energeetika, tööstuse, hoonete, transpordi, põllumajanduse, jäätmete ja maakasutuse sektoritele, et tagada suurem õigusselgus ning seega ka investeerimiskindlus. Eesmärkide saavutamiseks vajalikud meetmed on kirjeldatud seletuskirjas, kuid märgime ära, et tegemist ei ole lõpliku meetmete loendiga, mille abil saavutatakse kliimanetraalsus aastaks 2050. Täpsustame, et töötleva tööstuse eesmärk sisaldab heite puhvrit, et Eestisse saaks tulla uut ja kaasaegset tööstust. Selleks tuleb arvestada sisse ka teatud mahus heide, sest kogu tööstust kohe nullheitele viia pole võimalik. Seejuures on arvestatud, et nii olemasolev kui ka uus tööstus vähendavad kasvuhoonegaaside heidet ning muud negatiivset keskkonnamõju keskkonnakomplekslubades seatud tingimuste kohaselt ning tööstuse eesmärki on sisse arvatud ka see, et seal tuleb heite vähendamiseks järk-järgult fossiilseid sisendkütuseid asendada hakata, nt biometaaniga või vesinikuga.</p>
----------------------------------	--	--

<p>Eesti Keemiatööstuse Liit</p>	<p>Eesti Keemiatööstuse Liit toetas Kliimaseaduse eelnõu VTK-d eelkõige investeerimiskindluse pärast, mis looks selguse riigi tegevustes keskkonna ja majanduskasvu eesmärkide ühendamisel, sh seades prioriteediks Eesti majanduse konkurentsivõime kasvatamise. Kahjuks me KLS eelnõust investeerimiskindlust ega ka majanduskasvu toetavaid meetmeid välja ei lugenud.</p>	<p>Selgitame, et KKMS eesmärk on panustada kliimamuutuste leevendamisse ja kliimamuutustega kohanemisse, aidates kaasa kliimamuutustele vastupanuvõimelisema ühiskonna kujunemisele, suurendades majandus- ja ettevõtluskeskkonna kliimakindlust ning luues eeldused puhta majanduse kasvuks. Meetmete valikul võetakse arvesse kasvuhoonegaaside heite vähendamise potentsiaali, kuid lähtutakse ka KKMS-s sätestatud põhimõtetest, mh konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna soodustamine.</p>
<p>Eesti Keemiatööstuse Liit</p>	<p>Sooviksime näha KLS-i kui raamseadust ning seda tervikpaketina. Hetkel eelnõu liigitub paljudesse teistesse seadustesse ja arengukavadesse, mis teeb seaduse kogumõju arusaamatuks.</p>	<p>Selgitame, et KKMS puudutab kogu ühiskonda sh kõiki majandussektoreid, mistõttu on seaduse reguleerimisala samuti laiema skoobiga, eesmärgiga sätestada põhimõtted ja eesmärgid kliimamuutuste leevendamiseks ja kliimamuutustega kohanemiseks, kliimapoliitika elluviimisega seotud kohustused riigiasutustele ja kohaliku omavalitsuse üksustele, kliimamuutuste negatiivset mõju vähendavad ja majanduse konkurentsivõimet soodustavad meetmed, eesmärkide täitmise seire ja aruandluse nõuded ning juhtimisstruktuur eesmärkide ja kohustuste täitmise tagamiseks.</p>

<p>Eesti Keemiatööstuse Liit</p>	<p>Ettepanek: Kliimaseaduse eelnõus tuleb käsitleda kehtivat EL õigust arvestades, et heitkoguste kauplemise süsteem (HKS) on keskne meede. Lisaks soovitakse HKS-i laiendada ja 2027. aastal liidetakse sinna kütuste tarbimine. Seetõttu on KLS täiendav kohustus sinna kuuluvatele ettevõtetele, mis eesmärgi saavutamiseks lisandväärtust ei anna. See halvendab ettevõtete konkurentsivõimet, pärsib majandust ja toob kaasa hinnatõusu. Heitkoguse piiramise ja vähendamise eesmärgid peavad olema kõigile üheselt mõistetavad ning väljendatud absoluutnumbrites.</p>	<p>Selgitame, et Eesti eesmärkide seadmisel on võetud aluseks ELi kliimaeesmärgid, mis on seatud aastateks 2030 ja 2050 kooskõlas Pariisi kokkuleppega, ning heitkoguste vähendamise tempo, mis on saavutatav olemasolevate tehnoloogiatega. Selgitame, et iga sektori kohta on eelnõus sätestatud KHG heite vähendamise eesmärgid ning seletuskirjas on nende eesmärkide juures välja toodud konkreetsed meetmed, millega on arvestatud sektoraalsete eesmärkide seadmisel. ELi nõuded seavad riiklikud heitkoguste vähendamise kohustused JIM ja LULUCFi sektoritele. ELi HKS-i eesmärk on ELi-ülene. Kuna energeetika ja tööstuse heitkogused kuuluvad suures osas just ELi HKS-i, siis on nendele sektoritele eesmärki seades võetud arvesse seda, et riik ei piiraks sektorite konkurentsivõimet ebaproportsionaalselt. Küll aga panustavad need sektorid riikliku kliimaneutraalsuse eesmärgi saavutamisse, mistõttu on oluline seada ka neile riiklikud heitkoguste piiramise eesmärgid.</p>
--------------------------------------	--	---

<p>Eesti Keemiatööstuse Liit</p>	<p>KLS-l puudub igasugune arvestav ja erapooletu mõjuanalüüs nii riigi rahandusele kui ka maksumaksjale. Kui KHG enam ei emiteerita, siis riigil kaob heitmekaubanduse tulu. Eelnõust ei selgu, millistest allikatest tuleb tulevikus kliimaeesmärkide saavutamiseks vajaminev finantsvahendid ning hindamata on kogumaksumus ühiskonnale. Eelnõu ei käsitle, milline on avaliku ja erasektori võimekus nii suuri muutusi sellises mahus ja tempos ellu viia. Eelkõige arvestades vajaminevate erakordsete investeeringute mahtu. Eelnõus käsitletud arvutuskäigud ja mõjuanalüüsid on puudulikud. KLS sätestatud eesmärkide täitmiseks tuleb riigil 2040. aastaks investeerida 3 miljardit eurot ja erasektoril 11,4 miljardit eurot. Investeeringuskindlust jätkuvalt ei ole. Mille alusel eeldatakse, et erasektor on valmis Eestisse need 11,4 miljardit eurot investeerima, arvestades praegust keerulist geopoliitilist olukorda, ebakindlat majanduskliimat, milles maksukoormus kasvab, majandus ise on jätkuvalt languses ning lokkab bürokraatia? Eesti riik ei peaks sätestama seadustega ettevõtetele ja elanikele suuremaid kohustusi kui võimaldab riigi majanduslik olukord ja ettevõtete konkurentsivõime.</p>	<p>Selgitame, et seaduseelnõud on täiendatud täpsustatud mõjuanalüüsides, sh mõjud riigi ja kohaliku omavalitsuse eelarvele.</p>
--------------------------------------	--	--

<p>Eesti Keemiatööstuse Liit</p>	<p>Kui tehnoloogiad kliimaeesmärkide saavutamiseks ei arene nii kiiresti, siis on vaja sõltumatut protsessi otsuste valideerimiseks, et saavutada tasakaal keskkonna, majanduse ja sotsiaalvaldkonna vahel. Seda me seadusest välja ei loe. KHG vähendamine ei ole vaid innovatsioonikeskne, vaid sageli nõuab investeeringuid juba olemasolevatesse efektiivsematesse tehnoloogiatesse. Meetmete puhul tuleb arvestada, et olemasolev tehnoloogia ongi täna üldjuhul parim tehnoloogia.</p>	<p>Selgitame, et kliimaeesmärkide täitmise hinnangu kaudu jälgitakse edaspidi iga-aastaselt, kas püsitakse kliimaeesmärkide saavutamiseks vajalikul trajektoorigil, ning iga 5 aasta tagant koostatakse lisaks ka kliimaeesmärkide asjakohasuse ja piisavuse hinnang, mille alusel vaadatakse üle, kas on vajalik võtta täiendavaid meetmeid, sh vaadatakse üle tehnoloogilise valmisoleku hinnang. Kui hinnangust selgub, et ühes või teises sektoris eesmärgi ei täideta, võib olla vajalik valdkondlikes arengudokumentides ja programmides ette näha täiendavaid eesmärgi ja meetmeid, et kliimaeesmärgi täita. Lisaks jälgib kliimanõukogu kliimaeesmärkide täitmist ning teed ettepanekuid kliimaeesmärkide saavutamiseks ning vajalike meetmete rakendamiseks, kusjuures kliimanõukogu on oma ülesannete täitmisel sõltumatu ega võta vastu juhiseid Kliimaministeeriumilt, Vabariigi Valitsuselt ega muudelt avaliku või erasektori asutustelt, organisatsioonidelt ega isikutelt.</p>
--------------------------------------	--	--

<p>Eesti Keemiatööstuse Liit</p>	<p>Uute tehnoloogiate kättesaadavuse ja kasutuselevõtu võimekusega ei ole eelnõus arvestatud.</p> <p>Põlevkivisektor (PÕ) on juba reguleeritud EL HKS süsteemiga ning ei saa nõustuda, et kavandatav Eesti KLS keelab põlevkivi tulevikus kütusteks väärindada. Eesti on küll eesmärgiks võtnud CO₂-heitmete vähendamise, kuid kuni fossiilsetel kütustel, s.h. põlevkiviõlil on laevakütusena turgu, st seni kuni alternatiive pole, ning PÕ saab hakata efektiivselt CO₂ püüdma, ei tohiks sektori tegutsemist piirata, kuna CO₂ ei tunne riigipiire. Samas seletuskirjast võib välja lugeda, et CO₂ püüdmist ja selle kasutamist nähakse ärivõimalusena. Siinkohas on arusaamatu, miks ei või seda teha põlevkiviõli tootmise puhul? Põlevkivi iseenesest ei ole probleem, probleemi defineerib CO₂, mille vähendamiseks on ellu kutsutud EL-i HKS. Sellega peab PÕ teema eelnõus piirduma. Kõik instrumendid põlevkivisektori väljasuretamiseks on EL-i HKS ja süsiniku piirimeetmes (CBAM) paigas. Primaarselt peaks riik muret tundma IdaVirumaa sotsiaalmajandusliku hakkamasaamise ja riigi maksutulu kadumisega igaaastaselt ca 150 miljoni euro ulatuses. Õiglase ülemineku toetusmeetmed 354 miljoni euroga on piisk meres, leevendamaks põlevkivitööstuse hääbumisega Ida-Virumaal tekkivaid probleeme.</p>	<p>Põlevkivi kaevandamislubade andmise lõpetamine energiakandjate tootmise eesmärgil ning samal ajal taastuenergia osakaalu tõstmine on kooskõlas taastuenergiale ülemineku eesmärkidega ning põlvkondadevahelise õigluse põhimõttega, mille kohaselt peab põlevkivist kütuste või energia tootmisest väljumine toimuma järkjärgult. Põlevkivist elektri- ja soojusenergia tootmise järkjärguline lõpetamine on kokku lepitud ka õiglase ülemineku fondi toetuse saamise raames Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse (EL) 2021/1056 alusel. Põlevkivi kaevandamise piiramine ja järkjärguline lõpetamine energiakandjate tootmise eesmärgil uute kaevanduslubade väljaandmise lõpetamise teel on vajalik ja õigustatud lisaks eeltoodule ka seetõttu, et põlevkivi kaevandamine ja kasutamine on olulise negatiivse keskkonnamõjuga maastikule, pinnasele, elusloodusele, põhja- ja pinnaveele ning välisõhule.</p>
----------------------------------	--	--

<p>Eesti Keemiatööstuse Liit</p>	<p>Seletuskiri toob ära spetsiifiliselt mõned tehnoloogiad, mida tuleb arendada ja kasutusele võtta. Näiteks on põhjendamata miks eelistatakse ja doteeritakse just näiteks meretuuleparke? Miks põlevkivi kaevandamisloa andmine elektritootmise kasutamiseks oleks lubatav, kuid õlitootmiseks mitte? Miks üldse on sätestatud eelnõus keeld konkreetset toodet toota kui see vastab eelnõu eesmärgile. Eelnõu seletuskirjast võime lugeda, et „suureneb puhtaid tehnoloogiasid soodustades ning sihtturgude suundumusi jälgides Eesti ettevõtete konkurentsivõime“ Samas ei selgu, kuidas Eesti ettevõtete konkurentsivõimet hinnatakse ja kas üldse või mil määral seda eesmärkide seadmisel on arvestatud või arvestatakse?</p> <p>KLS eelnõu seletuskirjas on väljatoodud, et põlevkivitööstuse keskkonnatasud moodustavad 70% kõikidest keskkonnatasudest. Samas on jäetud hindamata, millised mõjud kaasnevad tööstuse sulgemisega, st milliste vahenditega need saamata jäänud tulud asendatakse? Arvame jätkuvalt, et fookus peab olema kõigi kohalike ressursside väärdamisel mitte piiramisel. Kui suudame absoluuteesmärki KHG vähendamisel täita, siis ei peaks riik ressursikasutust keelama.</p>	<p>Selgitame. Eelnõud on muudetud ning põlevkivi kaevanduslubade väljaandmist puudutavad sätted on viidud rakendussätetesse maapõueseaduses tehtavate muudatuste alla. Lisaks on eelnõu seletuskirja täiendatud põlevkivi kaevandamislubade väljaandmisega seonduvate piirangute analüüsiga, sh põhiseaduslikkuse analüüsiga. Seaduseelnõud on täiendatud ning kliimaaruandesse on lisatud iga 5 aasta tagant koostatav tehnoloogilise valmisoleku, sh süsiniku kinnipüüdmise tehnoloogiate hinnang, mille alusel on võimalik hinnata, kas tehnoloogilisest arengust tulenevalt oleks vajalik KHG heite vähendamiseks võetud meetmeid ümber hinnata. Täpsustame, et eelnõu seletuskirja on täiendatud keskkonnatasude vähenemisest tulenevate mõjuhinnangutega kohalike omavalitsuste eelarvetele.</p>
----------------------------------	--	--

<p>Eesti Keemiatööstuse Liit</p>	<p>Majandust piiravat KLS ei tohiks nimetada konkurentsivõime tõstmise seaduseks. Tööstuste ootused Kliimaseadusele olid olemasolevate investeeringute kaitse ja tuleviku investeerimisekindlus. Tulemus on aga vastupidine. Tööstussektorile täiendavate kliimamuutuste leevendamise eesmärkide seadmine KLS-s ei ole põhjendatud. Samuti on KLS eelnõus leitud tahe seadusega sätestada ametnikele keskkonnaprobleemide ja keskkonnalubades kasvuhoonegaaside piiramise õigused. Samuti sätestada kliima- ja keskkonnanõuandjate võrreldes vastassuunaliste majandusmeetmete välja selgitamine ja nende kasutamise lõpetamine. KLS-s ei tohi sätestada olukorda, kus haldusorganid ja ametnikud hakkavad omaalgatuslikult välja mõtlema ja rakendama täiendavaid meetmeid kliimaeesmärkide saavutamiseks.</p>	<p>Selgitame, et KKMS eesmärk on tagada eri valdkondadele vajalik ettenähtavus ja selgus kliimaneutraalsuse saavutamisel aastaks 2050. Eesmärgid seatakse eraldi energeetika, tööstuse, hoonete, transpordi, põllumajanduse, jäätmete ja maakasutuse sektoritele, et tagada suurem õigusselgus ning seega ka investeerimiskindlus. Juhime tähelepanu asjaolule, et töötleva tööstuse eesmärk sisaldab heite puhvrit, et Eestisse saaks tulla uut ja kaasaegset tööstust. Selleks tuleb arvestada sisse ka teatud mahus heide, sest kogu tööstust kohe nullheitele viia pole võimalik. Seejuures on arvestatud, et nii olemasolev kui ka uus tööstus vähendavad kasvuhoonegaaside heidet ning muud negatiivset keskkonnamõju keskkonnaprobleemide seadust tingimuste kohaselt ning tööstuse eesmärki on sisse arvatud ka see, et seal tuleb heite vähendamiseks järk-järgult fossiilseid sisendkütuseid asendada hakata, nt biometaani või vesinikuga. Täpsustame, et seda, kas KKMS-ga antakse haldusorganitele otsustamisel liigset omavoli, arutati eelnõu tagasisidest lähtuvalt ka KKMS õigustöörühma kohtumisel ning jõuti järeldusele, et seadust tuleb rakendada arvestades haldusmenetluse seadust ja eriseaduseid ja KKMS ei anna siin erakordselt suurt kaalutusruumi ja võimalusi haldusorganite omavoliks. Arutati, et põhimõtete sätestamine KKMS-s ei tekitaks haldusorgani omavoli, pigem sätestab asjaolusid, mida tuleks arvesse võtta. Haldusõiguse põhimõte, et haldusorgan saab teha ainult oma haldusala otsuseid, jääb kehtima.</p>
--------------------------------------	---	---

Eesti Keemiatööstuse Liit	KLS eelnõu ei sisaldada plaanitavate sammude suhestumist Eestile juba EL-is vastu võetud valdkondlikesse eesmärkidesse. Eelnõuga tuleks seada eesmärgid ainult nendele allsektoritele, mis ei kuulu EL HKS-i, sest kliimaneutraalsuse eesmärk saavutatakse EL HKS-i kuuluvas süsteemis hoolimata siseriiklikust sekkumisest, tagades samal ajal võrdse kohtlemise ja konkurentsivõime EL ühisturul. Seetõttu tuleks välistada eelnõust siseriiklikud eesmärgid sektorites, mis kuuluvad EL HKS-i ja kus saavutatakse kliimaeesmärgid EL-i tasandil. Samuti puuduvad eelnõus riigi kasvuhoonegaaside heitkoguse sektorite vahelise jaotuskava kriteeriumid. Eesti peaks kliimaeesmärkide suhtes liikuma EL-iga samas tempos, mitte kiiremini. Eesti eesmärgid ei saa ega tohi olla rangemad, kui EL-is.	Selgitame. Riigi kliimaeesmärgid on terviklikud, nende saavutamisel lähevad arvesse nii EL tasandil võetavate meetmete mõju (HKS) kui sellest väljaspool olevates sektorites võetavad meetmed. Eelnõuga ei sätestata ELi HKS-i puudutavaid norme erinevalt EL õigusest. HKS ei sätesta sektorite lõikes KHG vähendamise eesmäärke, vaid nende vähendamise meetmeid.
Eesti Keemiatööstuse Liit	Kuna KLS-i eelnõu puhul on meie hinnangul tegemist mitte majandust elavdava vaid konkurentsivõimet pärssiva seaduse algatusega, siis eelnõu vajab oluliselt täiendamist nii eesmärkide, rakenduvate kohustuste kui ka mõjuanalüüside osas. Eelnõu seadusena jõustumine vähendab õigusselgust ja -kindlust. Soovitav on KLS-i eelnõu protsessi alustada uuesti koos huvigruppidega.	Selgitame, et seaduseelnõud on täiendatud vastavalt huvigruppide ettepanekutele ning täpsustatud mõjuanalüüsidega.
Eesti Turbaliit	Eesti Turbaliit teeb kaks konkreetset ettepanekut seaduse eelnõu ja seletuskirja muutmiseks. Ettepanek 1. Palun muuta eelnõus seletuskirja § 25 viimast kahte lõiku järgnevalt: „Seaduseelnõus seatakse sektorite ülesed heitkoguste vähendamise eesmärgid võrreldes viimase 2024. aasta märtsis valminud riikliku inventuuri andmetega ehk 2022. aasta kasvuhoonegaaside heitkogusega (v.a turba valdkonnas, kus lähtutakse 2022. a andmetest raporteerituna 2023. a inventuuri meetodika kohaselt, kuna eelnõu väljatöötamise ajal meetodikat juba oluliselt muudeti) järgmiselt:...”	Selgitame. Selleks, et tagada kasvuhoonegaaside heitkoguste andmete riikidevaheline võrreldavus, koostatakse ka Eestis riikliku kasvuhoonegaaside heitkoguste inventuuri vastavalt ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni suunisdokumentidele ja Euroopa Liidu eeskirjadele. Selleks, et tagada Eesti riigi kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise võrreldavus sektorite kaupa ja rahvusvahelisel tasemel, on oluline, et baasaasta heitkoguste vähendamise eesmärkide seadmisel on kõigil sektoritel sama. Seejuures oleme arvestanud sellega, et KHG arvestamise ja inventuuri meetodika täpsustamise tõttu võivad arvestatud heitkogused muutuda.

Eesti Turbaliit	<p>Eelnevaga koos palun sama paragrahvi viimane lõik sõnastada järgnevalt: „Välja arvatud maakasutuse valdkonnas, on sihttasemed indikatiivsed ja muutuvad ajas, kuna KHG arvestamise ja inventuuri pideva arendamise tõttu võivad võrdluseks olevate baasaastate heitkogused muutuda. Arenduste käigus võib täpsustada meetodika, kasutatud algandmed või muutuda eriheitetegurid. Kuna maakasutuse valdkonnas ei mõõdetata ega arvutata otsest kasvuhoonegaaside heidet, vaid hinnatakse süsiniku varu muutust, mis alati ei ole võrdne heitega, lähtutakse maakasutuse valdkonnas käesoleva seaduse tähenduses 2022. a andmetest nii nagu nad 2024. aastal raporteeriti (koos eelnimetatud erandiga) ning meetodika täpsustusi arvestatakse eesmärgi poole liikumisel.”</p>	Vt eelmist vastust.
Eesti Turbaliit	<p>Ettepanek 2. Palun sõnastada § 32 lõike 5 alljärgnevalt:</p> <p>(5) Turbasektori heitkoguste vähendamise eesmärgid võrreldes 2022. aasta heitkogusega on järgmised:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) heitkogust vähendatakse 2030. aastaks 12%; 2) heitkogust vähendatakse 2040. aastaks 50%; 3) 2050. aastaks ei ületa kasvuhoonegaaside heite ja sidumise vahe 100 tuhat t CO₂ ekv. 	Kuna turbasektorist pärinev KHG heitkogus moodustab ligi 10% kogu riigi KHG heitkogusest, siis on oluline seada turbasektorile KHG vähendamise eesmärk, selleks, et tagada riiklike vahe-eesmärkide ja kliimanetraalsuse saavutamine.

Eesti Turbaliit	Lisaks eelnevale juhime Teie tähelepanu järgnevale: Praegusel kujul puudub seaduse eelnõus majandust toetav või kindlust andev aspekt. Tegemist on kliimakindla majanduse seadusega, mis tähendab, et rõhk peab olema majanduse kindlustamisel, arvestades sealhulgas kliima eesmärke. Praegusel juhul on tegemist majandust elavdamise asemel majandust, sh investeerimiskindlust pärssiva, kui mitte pikas perspektiivis hävitava seadusega.	Selgitame, et KKMS eesmärk on tagada eri valdkondadele vajalik ettenähtavus ja selgus kliimaneutraalsuse saavutamisel aastaks 2050. Eesmärgid seatakse eraldi energeetika, tööstuse, hoonete, transpordi, põllumajanduse, jäätmete ja maakasutuse sektoritele, et tagada suurem õiguselgus ning seega ka investeerimiskindlus. Seaduseelnõus on konkurentsivõime hindamiseks ja arendamiseks kehtestatakse seaduseelnõus õiglase ülemineku põhimõte ja konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna soodustamise põhimõte ning kliimaeesmärkide mõju konkurentsivõimele hinnatakse iga 5 aasta tagant.
Eesti Turbaliit	Senised mõjuanalüüsid on puudlikud ja ebaühtlase kvaliteediga. Antud seaduse mõju on suuremahuline ning vajab seetõttu korralikku ja rahulikku analüüsi ning fakte, mille alusel sõnastada eesmärgid, sealhulgas Eesti majanduse konkurentsivõime säilitamiseks ja parandamiseks. Pretsedenditu surve ja kiirustamine antud seaduse loome juures ei ole vastuvõetav.	Selgitame. Leiame, et mõjud on objektiivselt käsitletud. Viited kasutatud mõjuhinnangutele on seletuskirjas olemas ning mõjuhinnanguid on uues eelnõu versioonis täiendatud.
Eesti Turbaliit	Leiame, et seaduse ega riigi asi ei ole dikteerida sektoritele eesmärkide saavutamise viise. Igal sektoril peab jääma võimalus ise välja pakkuda parim viis eesmärgi täitmiseks ja riik peab sektoreid selles igakülgset toetama ja võrdselt kohtlema. Praegu see nii ei ole.	Selgitame, et kasvuhoonegaaside heite vähendamise meetmete väljatöötamine on toimunud koostöös huvigruppidega ja paljud neist vajavad riigipoolset regulatsiooni, nt õigusaktide muutmist, et tõhusalt rakendada. Turbasektori eesmärkide saavutamiseks panustab peamiselt aiandusturba kaevandamisest pärineva heite vähendamine, kuid heite vähendamisele aitavad kaasa ka teised seaduseelnõu seletuskirjas kirjeldatud olemasolevad ja lisanduvad meetmed. Rõhutame, et maakasutussektori kliimaeesmärkide seadmisel ja täitmisel peavad ka muud keskkonnaaspektid olema arvesse võetud ning meetodite valikul tuleb eelistada neid lahendusi, mis üheaegselt aitavad tagada kliima- ja loodushoiu eesmärke.

Eesti Turbaliit	Kohalike ressursside väärimine – fookus peab olema kõigi kohalike ressursside majandamisel, mitte piiramisel. Toetame innovatsiooni, uusi tehnoloogiaid ja uusi tööstusi, kuid eelistus peab olema kohalikel ressurssidel. Kohalikud ressursid on majanduse vundament, millele saame kindlad olla. Kõik järgnev saab tugineda üksnes sellele.	Selgitame. Ressursside väärimise põhimõtte sätestamise eesmärgiks on eraldi tähelepanu juhtida kõikide ressursside, k.a. loodusvarade ja maavarade, väärtuse suurendamisele, suurendades sektoris loodavat lisandväärtust. Kohapealne ressursside väärimine aitab kaasa asendusefektile, vähendades vajadust importida fossiilseid materjale kolmandatest riikidest ning seeläbi vähendada kasvuhoonegaaside heidet.
Eesti Turbaliit	Eelnõus ja seletuskirjas nimetatud elurikkusega seotud aspektid hägustavad seaduse eesmärki ja tuleb eelnõust välja viia. Küsimus ei ole selles nagu oleks tegemist vähetähtsa küsimusega. See ei ole selle seaduse reguleerimisala, selleks on omad seadused ja arengukavad.	Selgitame. Kliimaeesmärke ei ole võimalik pikas perspektiivis saavutada elurikkusega arvestamata. Seda toetab ka eelnõu § 16 toodud põhimõte "Teiste keskkonnanäesmärkidega kooskõla hoidmise põhimõte".
AS Alexela	Alexela ettepanek on eelnõu eesmärkide saavutamiseks täiendavalt anda: 1) õiguselgus eelnõu rakendamist võimaldavatest lahendustest; 2) kindlus eelnõus prognoositud vajalikuks 14 miljardi euro mahus investeringute tegemiseks; 3) selgus biometaani rollist energeetikas ja maismaa- ning meretranspordi taastuvkütusena; 4) selgus energiasalvestuse rollist ilmastikust sõltuva elektrisüsteemi toimekindluses.	Selgitame, et KKMS eesmärk ongi tagada eri valdkondadele vajalik ettenähtavus ja selgus kliimaneutraalsuse saavutamisel aastaks 2050. Eesmärgid seatakse eraldi energeetika, tööstuse, hoonete, transpordi, põllumajanduse, jäätmete ja maakasutuse sektoritele, et tagada suurem õiguselgus ning seega ka investeerimiskindlus. Biometaani kasutuse hoogustamine võimaldab asendada fossiilkütuste kasutamist ning selle laialdasema kasutusele võtmisega panustame kliimaeesmärkidesse ja puhtamasse keskkonda. Seetõttu on KKMS rakendamisega seonduvalt erinevates sektorites rõhutatud ja oluliseks peetud biometaani kui fossiilkütustele alternatiivse kütuse kasutuselevõtmist. Energeetikasektori eesmärkide täitmiseks on lisanduva meetmena eelnõu seletuskirja lisatud taastuvenergia salvestusturu käivitamine.
AS Alexela	Leiame, et eelnõu eesmärgid on kooskõlas kehtiva Euroopa Liidu kliimapoliitikaga, mille targast ning aktiivsest kujundamisest saab Eesti võita ja mille abil on võimalik Eesti konkurentsivõimet tõsta. Puhta ning KHG vaba majanduse kasvu peamine eeldus on avaliku sektori ja erasektori investeringute tegemine kooskõlas kavandatud poliitikatega (sh kliimapoliitikaga) ning selleks jõukohase tempoga. Kahjuks jääb eelnõu selleks	Tegemist on raamseadusega, mis sätestab üldised eesmärgid. Konkreetsemad meetmed kehtestatakse muudes seadustes või nende alusel. Võimalikke rakendumeetmeid on avatud eelnõu seletuskirjas.

	vajaliku õigusselguse andmisel poolikuks, sest eelnõu rakendamiseks vajalikke lahendusi ei reguleerita.	
AS Alexela	Kui jõutakse eelnõu rakendamise etappi, siis peame avalikust huvist lähtuvalt mõistlikuks esimesena kaaluda ja viia ellu lahendusi, mille ühiskondlik tulu on kõige suurem. See tähendab võimalike meetmete ühiskondliku mõju kvaliteetset hindamist, ühiskonnale avalduva tulu (euro/tonn vähendatud CO2 ekvivalendi) järgi reastamist ning rakendamist.	Selgitame, et KKMS eesmärk on panustada kliimamuutuste leevendamisse ja kliimamuutustega kohanemisse, aidates kaasa kliimamuutustele vastupanuvõimelisema ühiskonna kujunemisele, suurendades majandus- ja ettevõtluskeskkonna kliimakindlust ning luues eeldused puhta majanduse kasvuks. Meetmete valikul võetakse arvesse kasvuhoonegaaside heite vähendamise potentsiaali, kuid lähtutakse ka KKMS-s sätestatud põhimõtetest, mh konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna soodustamine. Seega arvestatakse meetmete valikul ka riigi reaalseid võimalusi, kuid seejuures ei saa ainsaks valikukriteeriumiks olla meetmete kulutõhusus.
AS Alexela	Leiame, et lisaks ühiskonnale avalduvale tulule on lahenduste sobivusel põhjendatud lähtuda eelnõus toodud põhimõtetele vastavuse kontrollist. Eelnõus on majanduse kasvu eeldusena põhjendatult tõstetud esile ressurside kohapealne väärindamine, ringmajandus, energiatõhusus ja konkurentsivõimeline ettevõtlus.	Nõustume, et KKMS rakendamisel on oluline lähtuda KKMS-s sätestatud põhimõtetest.
AS Alexela	Alexela näeb eelnõus toodud põhimõtetele vastava ja ühe suurima ühiskondliku tuluga meetmena Eestis toodetud biometaani ning selle suuremat kasutusele võtmist. Kohalikult pidevalt saadaolevast toormest taastuenergia tootmine võimaldab Eestil parandada energiarustuskindlust, sest biometaani saab kasutada nii soojatootmises, elektritootmises kui ka jätkusuutlikus maa- ja meretranspordis. Lisaks võimaldab hajus kohapealne tootmine ning kütuste impordisõltuvuse vähendamine maandada Eesti energeetikasektori julgeolekuriske ja pakkuda vajalikku majandusaktiivsust väiksema asustustihedusega kohalikes omavalitsustes.	Teadmiseks võetud.

AS Alexela	Leiame, et biometaani ja veeldatud biometaani tootmine ja kasutuselevõtt on üks väheseid suure mõjuga ja majanduslikult atraktiivseid lahendusi põllumajandus- ja transpordisektori heitmete vähendamiseks. Leiame, et Eestis on kohalikul toormel põhineva biometaani ja veeldatud biometaani tootmise võimekus võimalik viia tasemeni 1 TWh aastas.	Teadmiseks võetud.
AS Alexela	Riik peab teadma, millist energiasüsteemi tal eelnõu eesmärkidel vaja on. Muu hulgas, milline on salvestuse roll kliimakindla majanduse ja ilmastikust sõltuva elektritootmise ebakõla lahendamisel. Nõustume, et Eestis on vajalik eelnõu eesmärgi täitmiseks võimaldada riigil taastuvenergia toodete võimalikult mitmekülgne arendus, tootmine ja tarbijale kättesaadavus (sh vesinik, metanool, ammoniaak). Seda ainult vajadusel turule sekkudes. Nii saab turg pakkuda tarbijale meie regioonis energiateenuseid konkurentsivõimelise hinnaga ja vajaliku paindlikkusega.	Teadmiseks võetud.
Eesti Ajalooliste hoonete ümarlaud	3.pt Põhimõtted Lisada: Demograafilised arengud - seaduses ellukutsutud tegevused toetavad demograafilise arengu positiivseid protsesse > lisada seletuskirja vastav tõendus põhine selgitus.	Selgitame, et demograafilise arengu protsesside reguleerimine jääb KKMS reguleerimisalast välja ning seetõttu ei ole siinkohal paslik sellise sätte lisamine KKMS-i.
Eesti Ajalooliste hoonete ümarlaud	Lisada: Julgeoleku tagamine – tagatakse kliimarisikide-, miltaar- ja toidu julgeolek > lisada seletuskirja vastav tõendus põhine selgitus.	Selgitame, et kliimarisikidega arvestamine ning toidujulgeoleku ja toidu isevarustustaseme tagamine on seaduseelnõusse läbivalt sisse viidud kliimamuutustega kohanemise eesmärkide ja sellega seotud kohustuste kaudu, kuid militaarjulgeoleku tagamine jääb KKMS reguleerimisalast välja ning on reguleeritud riigikaitse seaduses ning teistes riigikaitset reguleerivates õigusaktides.
Eesti Ajalooliste hoonete ümarlaud	§ 17 räägitakse konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna ja majanduspoliitika toetamisest "nii palju kui võimalik" – need neli sõna asendada mõne sobivama väljendiga N:"igal võimalikul moel" - üldine kommentaar: kasutusel on liiga palju eesmärke, mida ei ole võimalik mõõta ega nende tulemuslikkust hiljem hinnata.	Arvestatud. Konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna soodustamise põhmõtte sõnastust on täpsustatud.

Eesti Ajalooliste hoonete ümarlaud	§ 20. täiendada toodud põhimõtet: lisades põhimõtte, et uute hoonete püstitamisele eelistada olemasoleva hoonefondi korrastamist, vajadusel uute funktsioonide leidmist käibest väljalangenud hoonetele, pöörates erilist tähelepanu mälestiste ja ajalooliste hoonete säilimisele. Ettepanek § 20-st kustutada sõnad „ja ehitiste“, kuna tundub ebamõistlik ja kontekstiväline käsitleda ehitisi toodete ringmajanduse kontekstis.	Osaliselt arvestatud. Selgitame, et ehitiste vajadusel uuel otstarbel kasutamine ja seeläbi pikemalt kasutuses hoidmine võimaldab materjale kauem kasutuses hoida ja vähendada jäätmeteket panustades seeläbi ringmajandusse. Täpsustame, et eelnõud on täiendatud kestliku ruumilise arengu põhimõtte ja kestliku ehitatud keskkonna põhimõttega.
Eesti Ajalooliste hoonete ümarlaud	Eelnõusse võiks lisada täiendava paragrahvi: § 20'. Kestliku ehitamise põhimõte. Kasutatakse ehituslahendusi ja -materjale, mis minimeerivad negatiivset mõju keskkonnale ning tagavad hoonete pikaajalise kestvuse ja energiatõhususe. Uute hoonete ehitamisele eelistatakse olemasoleva hoonefondi renoveerimist. Elukeskkonna ja sotsiaalse kestlikkuse seisukohalt on olulisel kohal kultuurimälestiste ning kohalike ehitustraditsioonide kaitse ja kasutuses hoidmine.	Mittearvestatud. Eelnõu eesmärk ei ole reguleerida ehitusvaldkonda.

<p>Eesti Ajalooliste hoonete ümarlaud</p>	<p>§ 20 ja § 22 räägivad samast asjast - need võiks põhimõtteliselt kokku tõsta kuna lauseehitus on teine, sisu on sama.</p>	<p>Selgitame, et seaduseelnõus on täpsustatud nii ringmajanduse kui ka ressursside väärimdamise põhimõtete sõnastust, kuid peame jätkuvalt vajalikuks sätestada mõlemad põhimõtted eraldi, kuivõrd ringmajanduse põhimõte on oluliselt laiemas skoobiga ja panustab KHG heite vähendamisse pikaajalise materjaliressursi väärtuse hoidmise ja seega teiste valdkondade KHG heite vähendamisega ning ressursside efektiivsema kasutamisega. Ressursside väärimdamise põhimõtte sätestamise eesmärgiks on eraldi tähelepanu juhtida kõikide ressursside, k.a. loodusvarade ja maavarade, väärtuse suurendamisele, suurendades sektoris loodavat lisandväärtust. Kohapealne ressursside väärimdamine aitab kaasa asendusefektile, vähendades vajadust importida fossiilseid materjale kolmandatest riikidest ning seeläbi vähendada kasvuhoonegaaside heidet.</p>
---	--	--

<p>Eesti Ajalooliste hoonete ümarlaud</p>	<p>§ 28 Hoonete rekonstrueerimisel võiks ja peaks peale kuluefektiivsuse (korterimajad versus teised) arvestama ka õiglase ülemineku põhimõtetega ning haavatavate ühiskonnagruppide huvide ja vajadustega sh regiooniaalsete erisustega. Statistikaameti viimaste analüüside põhjal toimub Eestis jätkuvalt valginnastumine ning võimalik ehitushindade tõus surub majanduslikult vähemkindlustatud pered otsima alternatiive linnas elamisele vanemates majades maapiirkondades raudtee/maanteetrasside läheduses. Analoogsed protsessi on Euroopas toimunud juba aastaid. Eelistades linnalise keskkonna hoonete renoveerimist väärindades kinnisvara suurendame ebavõrdsust maapiirkondadega veelgi.</p>	<p>Arvestatud. Selgitame, et seaduseelnõus sätestatakse õiglase ülemineku põhimõte, mis on suunatud haavatavatele ühiskonnagruppidele, sektoritele ja ettevõtetele, keda need otsused ja muudatused puudutavad. Sealjuures peab üleminek toimuma järkjärgult, mõistlikult ja sotsiaalselt tasakaalustatult, et ka haavatavad grupid jõuaksid oma tegevuste kavandamisel kliimaeesmärke arvesse võtta. Täpsustame, et haavatavatele ühiskonnagruppidele suunatud rekonstrueerimise põhimõtteid rakendatakse ka riiklike rekonstrueerimistoetuste planeerimisel, sh regionaalse tasakaalu põhimõtet, mille eesmärgiks on rekonstrueerimise ja elamispindade tagamine tasakaalustatud mahus toimepiirkondade ja piirkondlikes keskustes.</p>
---	--	---

<p>Eesti Ajalooliste hoonete ümarlaud</p>	<p>§ 32 Seadus loob läbi KHG sidumist toetava maamajanduse soosimise aluse uuele majandusele maapiirkondades – eluslooduse mitmekesisuse piirkonnad, KHG sidumise ökosüsteemid jne. Nende loomine, arendamine ja majandamine tekitab uut laadi töökohti maapiirkondades ning edendab piirkondade arengut. Kõikidele majandusharudele kehtestatakse seadusega KHG vähendamise piirväärtused. Ainult tööstuse esitatakse võimalus KHG heitmete suurendamiseks. See on ebaproportsionaalne eelis ning vajaks seostamist näiteks KHG sidumise potentsiaali suurenemisega. Ühtlasi loob selline tööstust eelistav lähenemine tunde, et selles sektoris kliimaseaduse vaim ja normed ei kehti. Võimalik oleks kompensatsiooniks KHG siduvate alade loomine ja arendamine tööstuste eraldatavate vahendite arvel, vastavaid rohealasad rentides ja/või arendades jne jne. Saastaja maksab printsiip oleks siis realiseeritud.</p>	<p>Selgitame, et KKMS eesmärgiks on panustada kliimamuutuste leevendamisse ja kliimamuutustega kohanemisse, aidates kaasa kliimamuutustele vastupanuvõimelisema ühiskonna kujunemisele, suurendades majandus- ja ettevõtluskeskkonna kliimakindlust ning luues eeldused puhta majanduse kasvuks. Seetõttu sisaldab töötleva tööstuse eesmärk heite puhvrit, et siia saaks tulla uut ja kaasaegset tööstust. Selleks tuleb arvestada sisse ka teatud mahus heide, sest kogu tööstust kohe nullheitele viia pole võimalik. Seejuures on arvestatud, et nii olemasolev kui ka uus tööstus vähendavad kasvuhoonegaaside heidet ning muud negatiivset keskkonnamõju keskkonnakomplekslubades seatud tingimuste kohaselt ning tööstuse eesmärki on sisse arvatud ka see, et seal tuleb heite vähendamiseks järk-järgult fossiilseid sisendkütuseid asendada hakata, nt biometaaniga või vesinikuga.</p>
---	--	---

Eesti Ajalooliste hoonete ümarlaud	§ 32 (5) Turbasektori heitkoguste vähendamise eesmärgid on väheambitsioonikad.	Selgitame, et seaduseelnõus on sektorile seatud kõrgem ambitsioon kui ELi metsanduse, maakasutuse ja maakasutuse muutuse määrusest tulenev kohustus 2030. aastaks Eestile ette näeb. Turbasektori eesmärkide saavutamiseks panustab peamiselt aiandusturba kaevandamisest pärineva heite vähendamine, kuid heite vähendamisele aitavad kaasa ka teised seaduseelnõu seletuskirjas kirjeldatud olemasolevad ja lisanduvad meetmed. Rõhutame, et maakasutussektori kliimaeesmärkide seadmisel ja täitmisel peavad ka muud keskkonnaaspektid olema arvesse võetud ning meetodite valikul tuleb eelistada neid lahendusi, mis üheaegselt aitavad tagada kliima- ja loodushoiu eesmäärke.
Eesti Ajalooliste hoonete ümarlaud	§ 38 – 1 Kliimaseaduse taustal KHG-neutraalne ühiskond eeldab CO2 siduvate pindade olulist laiendamist. Eriti akuutne on see tiheasustusaladel. Seepärast võiks linnalooduse arendamise kava nõue arvestada inimeste üldarvu kõrval ka KHG emissiooni antud piirkonnas ja/või linnahaljastuse üldist olukorda antud asumis (linnas, linnaosas jne).	Selgitame, et linnaruumi ja looduse lõimimise kava koostamise kohustuse kehtestamine vähemalt 10 000 elanikuga linnadele ja asustusüksustele tuleneb sellest, et justnimelt suuremates linnades on ka suuremad kasvuhoonegaaside heitkogused ning vajadus planeerida kliimamuutustega kohanemise meetmeid ja suurendada linnakeskkonna elurikkust. Juhime siinkohal tähelepanu asjaolule, et säte kohustab suuremaid linnu ja asustusüksuseid kava koostama, kuid vabatahtlikkuse alusel on võimalus seda teha kõikidel asustusüksustel. EL elurikkuse strateegia alusel on rohestamiskava koostamise kohustus üle 20 000 elanikuga linnadel.

Eesti Ajalooliste hoonete ümarlaud	§ 38 Linnaruumi ja looduse lõimimise kava vähemalt 10 000 elanikuga linnas tundub intellektuaalselt huvitav teema, kuid me ei näe sellel mingit praktilist väärtust seni, kuni räägitakse samal ajal linnade tihendamisest, 15 minuti linnast jne.	Selgitame, et linnaruumi ja looduse lõimimise kava koostamise kohustuse kehtestamine vähemalt 10 000 elanikuga linnadele ja asustusüksustele tuleneb sellest, et justnimelt suuremates linnades on ka suuremad kasvuhoonegaaside heitkogused ning vajadus planeerida kliimamuutustega kohanemise meetmeid ja suurendada linnakeskkonna elurikkust. Lisaks juhime tähelepanu asjaolule, et planeerimisseaduse § 12 lõikest 2 tulenevalt peab asustuse planeerimisel tasakaalustatult käsitlema ehitatud keskkonda ja looduskeskkonda, arvestades olemasolevast keskkonnast ning asukohast tulenevaid asjaolusid.
Eesti Tööandjate Keskliit	KliimaS eesmärk, milleks on majanduse konkurentsivõime kasvatamine ja majanduskasvu soodustamine, jääb teoreetiliseks eelduseks, mitte praktiliselt läbimõeldud tulemuseks. KliimaS seletuskirjas esitatud analüüsid on koostatud erinevate osapoolte huvidest lähtuvalt, kriitikavabalt seletuskirja kopeeritud ning nende usaldusväärsust ei ole piisavalt kontrollitud. On väga oluline, et KliimaS tugineks vaid valideeritud ja põhjalikult analüüsitud andmetele.	Selgitame, et seletuskirja on lisatud täiendavaid mõjuanalüüse ning seletuskirja struktuuri on muudetud, et mõjuanalüüsid oleksid esitatud sektorite kaupa.
Eesti Tööandjate Keskliit	KliimaS praktiline rakendatavus on ebapiisavalt läbimõeldud. Protsentides esitatud eesmärkidel puudub ettevõtete jaoks rakendatavus ning jääb selgusetuks, mille baasilt riik kavatseb ettevõtteid reguleerida. Praegusel kujul seaduseelnõu ei paku erasektorile vajalikku õigus- ega investeerimiskindlust, olles pelgalt sisutühi raamistik, mistõttu on seaduse vajalikkus ning positiivne mõju ettevõtluskeskkonnale küsitav.	Selgitame, et tegemist on raamseadusega ning täpsemaid eesmärke ja meetmeid käsitletakse valdkondlikes arengukavadetes. KKMS rakendamine on plaanis nii seletuskirjas kirjeldatud meetmete kaudu kui ka täiendavate meetmete kaudu, mis sõltuvalt tehnoloogilist võimekusest ja võimalustest kasutusele võetakse, et KKMS-s seatud eesmärke täita.
Eesti Tööandjate Keskliit	Taastuvenergiate ülemineku mõjuanalüüsid on puudulikud. Kuigi viidatakse investeringute vajaduse kogumahule (sh suures osas erasektori panusele tuginedes), puuduvad piisavalt põhjalikud analüüsid, mis käsitleksid elektri lõpphinna kujunemist, mis on samas kriitiline tegur tööstussektorile. Samuti pole piisavalt hinnatud taastuvenergia hinna mõju lõpptarbijatele, mis võib oluliselt vähendada haavatavate sektorite konkurentsivõimet (sh toit, põllumajandus).	Selgitame, et taastuvenergiate ülemineku mõjuhinnangud on meie hinnangul piisavad. Muuhulgas on hinnatud, et varustuskindluse kõrval on energiahind majanduse konkurentsivõime vaatest kõige suurem risk, eriti lähiriikidega võrreldes. Viimased aastad on näidanud, et hinda mõjutavad mitmed tegurid, sh välisühenduste toimimine ja olukord naaberturgudel ning ka gaasihind.

Eesti Tööandjate Keskliit	KliimaS rakendussätted, muudetavate seaduste kooskõlastused ja ühiskondlikud kokkulepped on kas puudulikud või ebaselged, mistõttu on keeruline hinnata, kuidas kliimaeesmärkide saavutamine praktikas realiseerub ja milline on planeeritud meetmete sotsiaalmajanduslik mõju erinevatele sektoritele ja ühiskonnale tervikuna. KliimaS eelnõu raames mõjutatud osapooltelt küsitakse arvamust enne, kui tegelikke mõjusid on piisavalt hinnatud, positiivsed mõjud põhinevad paljuski eeldustel. KliimaS loomise käigus tellitud mõjuanalüüsid ja nende tulemused on ebaselged ning ei ole koostatud läbipaistvalt (sh hinnatud mõjusid riigieelarvele).	Selgitame, et eelnõu seletuskiri sisaldab mõjuhindanguid sektorite kaupa. KKMS rakendamine on plaanis nii seletuskirjas kirjeldatud meetmete kaudu kui ka täiendavate meetmete kaudu, mis sõltuvalt tehnoloogilist võimekusest ja võimalustest kasutusele võetakse, et KKMS-s seatud eesmäärke täita.
Eesti Tööandjate Keskliit	Kui KliimaS eesmärk on muuta vähese keskkonnajalajäljega majandus Eesti konkurentsieeliseks, siis peavad ka KliimaS eesmärkide täitmise mõõdikud sisaldama ettevõtlussektorit puudutavaid majanduskasvu näitajaid.	Selgitame, et mõju hindamine konkurentsivõimele on eelnõu kohaselt kavandatud konkurentsivõime hinnangu kaudu. Konkurentsivõimet toetab ka § 17 konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna soodustamise põhimõte.

<p>Eesti Tööandjate Keskliit</p>	<p>KliimaS on seatud eesmärkide täitmisel suur roll avalikul sektoril, mis on küll positiivne suunanäitaja, kuid ettevõtjatel ei ole täna piisavalt kindlust avaliku sektori võimekuses suuri muutusi sellises mahus ja tempos ellu viia, eelkõige arvestades vajaminevate investeeringute mahtu. Praegusel kujul on KliimaS seletuskirja näol eelkõige tegemist avaliku sektori visioonidokumendiga, kus süsinikuheite vähendamise seotud meetmed ei ole analüüsitud ega õiguslikult reguleeritud, vaid on välja pakutud võimalike valideerimata lahendustena.</p>	<p>Selgitame, et KKMS on raamseadus ja seletuskirjas esitatud meetmete valikul on arvesse võetud nii KKMS koostamise käigus töörühmade arvamusi ja ettepanekuid kui ka realistlikke võimalusi. Tegemist ei ole aastani 2050 lõpliku meetmete loendiga, millega saavutatakse kliimaneutraalsus, kuivõrd juba tehnoloogiate arendamine on pidevas muutumises. Kliimaeesmärkide täitmise hinnangu kaudu jälgitakse edaspidi iga-aastaselt, kas püsitakse kliimaeesmärkide saavutamiseks vajalikul trajektooriga, ning iga 5 aasta tagant koostatakse lisaks ka kliimaeesmärkide asjakohasuse ja piisavuse hinnang, mille alusel vaadatakse üle, kas on vajalik võtta täiendavaid meetmeid, sh vaadatakse üle tehnoloogilise valmisoleku hinnang.</p>
----------------------------------	---	---

<p>Eesti Tööandjate Keskliit</p>	<p>Nõustume mitmete KliimaS üldiste põhimõtetega, sealhulgas toetame teaduspõhisust, energiatõhusust ja ressursside suuremat kohapealset väärimdamist, mis annab majandusele suuremat lisandväärtust ja parandab konkurentsivõimet mitmel olulisel viisil. Näeme siiski vastuolu, et seadus rõhutab kohalike ressursside väärimdamise tähtsust, samal ajal seades nende kasutamisele mitmed piirangud. Meie ettepanek on sedalaadi meetmete puhul hinnata, kas nende rakendamine võib potentsiaalselt kaasa tuua Eesti majanduse lisandväärtuse vähenemise.</p>	<p>Selgitame, et ressursside suurem kohapealne väärimdamine annab majandusele suuremat lisandväärtust ja parandab konkurentsivõimet mitmel olulisel viisil. Kohapealsete tootmisprotsesside arendamine ja laiendamine loob uusi töökohti ning suurendab kohaliku tööjõu oskusteavet ja spetsialiseerumist, mis loob eeldused kõrgemaks palgatasemeks. Lisaks võimaldab innovatsioon ja tehnoloogia arendamine Eestis kohapeal ettevõtetel kiiremini reageerida turu muutustele ja pakkuda kvaliteetsemaid tooteid, mis suurendavad eksporti ja parandavad nende rahvusvahelist konkurentsivõimet. Ressursside kohapealse väärimdamise põhimõte peab toimima koosmõjus ringmajanduse põhimõttega, eesmärgiga kasutada ressursse võimalikult efektiivselt ja säästlikult.</p>
----------------------------------	---	---

Eesti Tööandjate Keskliit	<p>Toetame kasvuhoonegaaside heite vähendamist läbi innovatsiooni ja teadusarenduse soodustamise ning selleks vajalike uute tehnoloogiate arendamise. Peame siiski oluliseks rõhutada, et olemasoleva tööstuse üleminek vähese CO2 heitega tehnoloogiatele on seaduses käsitlemata (1) ja see puudutab ka vastavaid meetmeid. CO2 vähendamine ei ole vaid innovatsioonikeskne, vaid sageli nõuab investeeringuid juba olemasolevatesse (sageli efektiivsematesse) tehnoloogiatesse (1.1). Meetmete disainimise puhul oleme seisukohal, et olemasolev tehnoloogia on täna parim võimalik tehnoloogia (1.2).</p>	<p>Selgitame, et kasvuhoonegaaside heite vähendamist toetavate tehnoloogiate kasutusele võtmise ja katsetamise soosimiseks §-des 18 ja 19 sätestatud põhimõtete alusel on lisatud eelnõusse rakendussätteid, mille kohaselt korraldab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium koostöös Kliimaministeeriumiga KHG heite vähendamist toetavate tehnoloogiate arendamiseks vajalikke toiminguid (sobivate maa-alade kaardistamine, uuringute läbiviimine jne). Samuti tehakse 12 kuu jooksul seaduse jõustumisest ettepanekud keskkonnakaitsealadega seonduvalt vastavate õigusaktide muutmiseks, et tehnoloogiate katsetamist lihtsustada. Selline tegevus hõlbustab KHG heite vähendamist toetavate tehnoloogiate turuletoomist ja kasutusele võtmist.</p>
Eesti Tööandjate Keskliit	<p>KliimaS tekstis on välja toodud nii üldised kui ka sektoripõhised CO2 vähendamise eesmärgid, siiski jääb seletuskirjas jätkuvalt lahtiseks, kuidas KliimaS täpsemalt rakendub ning milliseid kohustusi endaga kaasa toob (2). Suurima puudusena võib välja tuua üldistustaseme, mis ei loo tegelikku selgust KliimaS elluviimise kohta, sealjuures jääb selgusetuks ka vastutus eesmärkide saavutamise või mittesaavutamise osas. Mitmed olulised sektorid (nt kaubandus) ei ole KliimaS ja KliimaS seletuskirjas otseselt käsitletud (2.1), mistõttu ei ole ka võimalik hinnata neile kohanduvat vastutust ja kohustusi. Hoonetele, autopargile, kütustele seatud kliimanetraalsuse eesmärgid omavad selgelt laiapõhjalist kaudset mõju, kuid nende mõjude hindamiseks puuduvad piisava konkreetsusastmega horisontaalsed mõjuanalüüsid (2.2). Hindamata on eelnõu mõjud riigi maksutuludele, sh omavalitsuste maksutuludele ning eelarvetele.</p>	<p>Selgitame, et KKMS-s toodud kasvuhoonegaaside heite vähendamise eesmärgid on seatud riigile ja ei ole otsekohalduvad üksikisikutele ega ettevõtetele. Eesmärkide täitmise tagab riik läbi valdkondlike poliitikate, meetmete ja investeeringute. Täpsustame, et seletuskirja on lisatud täiendavaid mõjuhinnanguid, k.a. mõju riigi ja kohaliku omavalitsuse eelarvele.</p>

Eesti Tööandjate Keskliit	Nii nagu ka KliimaS eelnõu seletuskirjas on välja toodud, siis juunis 2024. aastal avaldatud Yale'i ja Columbia ülikoolide koostatava keskkonnategevuse tulemuslikkuse indeksi (Environmental Performance Index) alusel on Eesti juba teinud maailma riikidest kõige enam edusamme keskkonnaseisundi parandamisel. Oleme korduvalt rõhutanud, et tööandjatena usume eelkõige turupõhistesse lahendustesse, kus nõudlus reguleerib konkurentsivõime, sh ka keskkonnategevustega seotud sammud, ning riigi roll on eelkõige Eesti huvide eest seismine Euroopa süvenevas regulatiivses keskkonnas. Euroopa regulatsioonist karmimate konkurentsitingimuste loomist ei saa siinkohal pidada heaks praktikaks ja/või Eesti majanduse konkurentsivõimet soodustavaks (3). Eesti riigi õigus ei saa täiendada EL õigust. Teeme ettepaneku kaaluda KliimaS CO2 vähendamise eesmärke esitada protsentide asemel absoluutnumbrites, mis võimaldab erinevatel sektoritel võimalikult turupõhiselt eesmärkide täitmisele läheneda ning annab eesmärkidele ka sisulise rakendatavuse (3.1).	Selgitame, et Eesti eesmärkide seadmisel on võetud aluseks ELi kliimaeesmärgid, mis on seatud aastateks 2030 ja 2050 kooskõlas Pariisi kokkuleppega, ning heitkoguste vähendamise tempo, mis on saavutatav olemasolevate tehnoloogiatega. Leiame, et puhtaid tehnoloogiad soodustades, neid toetavat infrastruktuuri arendades ning sihtturgude standardeid ja suundumusi jälgides püsib ja suureneb Eesti ettevõtete konkurentsivõime.
Eesti Tööandjate Keskliit	Eelnõukohase KliimaS-ga nähakse ette regulaarse kliimamuutuste leevendamise ja kohanemise alase aruandluse, seire ja prognooside koostamise kohustus, mille eesmärk on jälgida vastavate eesmärkide täitmist. KliimaS täitmisega ja seaduse põhimõtete rakendamisel kaasneb juba etteplaneeritult oluline halduskoormus ettevõtetele ja avalikule sektorile (4). KliimaS eesmärkide omavahelises seoses peame oluliseks käsitleda Euroopa Liidu 25% bürokraatia vähendamise plaani, mis peaks vähendama nii riigi kui ettevõtete bürokraatliku- ning halduskoormust (4.1). Teeme ettepaneku seda printsiipi KliimaS käsitleda, kui olulist põhimõtet rakendusaktide väljatöötamisel (4.2).	Selgitame, et KKMS-i eelnõud välja töötades on arvestatud sellega, et halduskoormus olulisel määral ei tõuseks, kliimaaruande koostamine on vajalik nii kliimaeesmärkide täitmise seiramiseks kui ka konkurentsivõime hindamiseks, et tagada efektiivne kliimaeesmärkide täitmine.

<p>Eesti Tööandjate Keskliit</p>	<p>Energeetikasektor on üks olulisemaid ja enim mõjutatud valdkondi käesoleva seaduse eelnõus. KliimaS on seadnud üheks strateegiliseks eesmärgiks suures mahus taastuenergia tootmise võime, mis võimaldab vähendada püsikulusid. Tööandjad pooldavad taastuenergiale üleminekut, kuid on vaja tagada, et vajalikud tehnoloogiad ja taristu oleksid piisavalt arenenud ja kättesaadavad. Suurte lõpptarbijate ja ettevõtluskeskkonna eestkõnelejate seisukohalt on väga oluline ka energiakandjate stabiilne ja konkurentsivõimelise hinnaga pakkumine, investeerimiskindlus ning ettevõtluskeskkond, mis tagab võrdsed konkurentsitingimused ja läbipaistvuse energiaturul (5). Tööandjad ootavad elektrimajanduse dekarboniseerimisel riigilt taastuenergialahendusi, mis pikaajaliselt on planeeritud turupõhiselt, ei vaja liigselt subsidiume (kui, siis lühiajaliselt ning maksumaksjat vähekoormavalt) ning on tehnoloogianeutraalsed.</p>	<p>Selgitame, et olemasolevad taastuenergiade ülemineku eesmärgid ja tegevussuunad on sätestatud energiamajanduse korralduse seaduses ja energiamajanduse arengukavas. Energiamajanduse korralduse seaduse § 321 lõige 1 sätestab, et aastaks 2030 moodustab taastuenergia vähemalt 65% riigisisest energia summaarsest lõpptarbimisest, sellest taastuvelekter vähemalt 100% ja soojuste summaarsest lõpptarbimisest vähemalt 63%. KKMS-st tulenevate kliimaeesmärkide täitmiseks on aga vajalik rakendada täiendavaid meetmeid, nagu nt taastuvelektri tootmise hoogustamine, vähempakkumised maismaatuule energia võimsuste suurendamine, meretuuleparkide rajamine, päikeseelektrijaamade rajamise hoogustamine ning taastuenergia salvestusturu käivitamine. Leiame, et taastuenergia ning selle kaudu väiksem toote ja ettevõtte keskkonnajalajalg on aina enam konkurentsieeliseks, andes ligipääsu rahvusvahelistele tarneahelatele. Riigi taastuenergia arendamise eesmärgid peaksid selle kümnendi lõpuks tagama suures mahus puhta energia pakkumise, mis omakorda soodustab uue tööstuse lisandumist.</p>
----------------------------------	--	---

Eesti Tööandjate Keskliit	<p>Konkurentsivõimelise tööstuse jaoks on lisaks varustuskindlusele oluline energia hind, sealhulgas tuleks mõõdikuna arvestada meie lähiregiooni (mitte ELi) keskmist lõpptarbija hinda (5.1). Seetõttu peame oluliseks välja tuua, et täna on jätkuvalt palju segadust ja ebakõlasid taastuvenergia soodsa hinnalubaduse ümber, kus erinevate energiaturu osapoolte arvutuskäikude ja analüüside näitel võib kohati väita hoopis vastupidist.</p>	<p>Selgitame, et KKMS-i koostamisel on kaalutud riske, k.a. energiahinda võrreldes lähiriikidega ning oleme teadlikud, et hinda mõjutavad mitmed tegurid, sh välisühenduste toimimine ja olukord naaberturgudel ning ka gaasihind. Leiame, et riigi taastuvenergia arendamise eesmärgid peaksid selle kümnendi lõpuks tagama suures mahus puhta energia pakkumise, mis omakorda soodustab uue tööstuse lisandumist.</p>
Eesti Tööandjate Keskliit	<p>Tööandjatel suurte elektritarbijatena on eksistentsiaalne küsimus, kuidas tagada konkurentsivõimeline elektrienergia pakkumine? Turuosalised on täna seisukohal ja olemasolevate arvutuste põhjal võime eeldada, et taastuvenergiast toodetud elekter ei saa olema tarbijale kättesaadav soodsa hinnaga. Vajalike investeeringute suurus taastuvenergia tootmisesse ja võrgustiku tugevdamisse on murettekitav, eriti lühikeses perspektiivis (5.2). Tarbijale on oluline elektri lõpphind, mitte selle komponendid üksikuna. Lähiajal on elektri hinda tõstmas nii taastuvenergia ambitsiooni suurendamine kui Eesti elektrivõrgu arendusvajadus. Kliimaministerium on oma hinnaprognosis eeldanud, et uued taastuvenergia tootmisvõimsused tekivad piisavalt kiires tempos, et aastaks 2030 ületaks lisandunud pakkumine kulude kasvu ja see viiks kokkuvõttes hinna alla. Ministeriumi arvutustest ei selgu, kas ministerium on arvestanud seejuures ka võimalike takistustega (nt rikked välisühendustes, võimsuste viibimine) või kõigi muutujatega (planeeritavad toetused), milliseks kujuneb suhteline hinnatase naaberriikidega võrreldes ja milliseks kujuneb hinnatase lähitulevikus, enne 2027-2030. aastat (5.3). Kui Kliimaministeriumi poolt välja pakutud 100% taastuvenergiale ülemineku stsenaariumi alusel energiahind kujuneb tootmisettevõtetele naaberriikidest märgatavalt kõrgemaks, ei pruugi Eestisse ka spekulatsioonid mahus uut tööstust juurde tulla.</p>	<p>Selgitame, et KKMS-i koostamisel on kaalutud riske, k.a. energiahinda võrreldes lähiriikidega ning oleme teadlikud, et hinda mõjutavad mitmed tegurid, sh välisühenduste toimimine ja olukord naaberturgudel ning ka gaasihind. Leiame, et riigi taastuvenergia arendamise eesmärgid peaksid selle kümnendi lõpuks tagama suures mahus puhta energia pakkumise, mis omakorda soodustab uue tööstuse lisandumist.</p>

Eesti Tööandjate Keskliit	Juhime tähelepanu, et KliimaS eelnõus on jäänud tähelepanuta lokaalkütte ja kohtkütte dekarboniseerimise vajadus, mis loob ebaõiglaseid konkurentsieelseid hoonete sektoris.	Selgitame, et lokaal- ja kohtkütte heite vähendamiseks on vajalik energiatõhususe suurendamine ning lokaalse taastuenergia laialdasem kasutuselevõtt. Hoonete väiksem energiovajadus võimaldab rakendada taastuenergialahenduste ja hajaenergeetika potentsiaali, suurendada energiasõltumatust ja -varustuskindlust. Lisaks on KKMS eelnõu seletuskirjas ette nähtud meede „kaug-, lokaal- ja kohtkütteseadmete renoveerimine või asendamine“.
Eesti Tööandjate Keskliit	Nõustume KliimaS õiglase ülemineku printsiibiga, tähenduses, et kliimaneutraalsuse saavutamine peab toimuma järk-järgult, mõistlikult ja sotsiaalselt tasakaalustatult, et ka haavatavad grupid jõuaksid oma tegevuste kavandamisel kliimaeesmärke arvesse võtta. Rõhutame, et see nõuab riigilt piisavaid instrumente, stiimuleid, toetusi ja investeeringuid, et tagada kulutõhus üleminek, sealjuures võttes arvesse ka riigi tänast finants- ja lähteolukorda. Peame oluliseks põhimõtete tasandil KliimaS tekstis rõhutada, et haavatavad sektorid on eelkõige fossiilkütustest sõltuvad või muud kasvuhoonegaaside heitkoguste mahukad sektorid (6). Rõhutame olulist põhimõtet, et Eesti peaks liikuma teiste EL riikidega samas ajatempoes, mitte kehtestama rangemaid nõudeid oma ettevõtetele, mis kahjustab meie ettevõtete konkurentsivõimet (6.1).	Selgitame, et õiglase ülemineku põhimõte on suunatud haavatavatele ühiskonnagruppidele, sektoritele ja ettevõtetele, keda need otsused ja muudatused puudutavad. Sealjuures peab üleminek toimuma järk-järgult, mõistlikult ja sotsiaalselt tasakaalustatult, et ka haavatavad grupid jõuaksid oma tegevuste kavandamisel kliimaeesmärke arvesse võtta. Sellised oluliselt mõjutatud majandussektorid on nt fossiilkütustest sõltuvad või muud kasvuhoonegaaside heitkoguste mahukad sektorid, kes eesmärkide täitmiseks on kohustatud oma tegevust olulisel määral ümber korraldama ja selleks investeeringuid tegema. Lisaks peame oluliseks märkida, et täpsustasime seletuskirja ja lisasime, et haavatavad sektorid on ka sektorid, kelle tegevus sõltub oluliselt ilmastikuoludest ning keda kliimamuutuste tagajärjed, nagu aina ekstreemsemaks ja etteaimamatuks muutuvad ilmastikuolud oluliselt kahjustavad.

Eesti Tööandjate Keskliit	Peame problemaatiliseks, et KliimaS seletuskirjas ei ole suuniseid või prognoosi CO2 hinna osas, mis on oluline sisend ja keskne meede CO2 heite vähendamiseks ning CO2 intensiivsete tootmiste (sh põlevkivitööstus) vähendamiseks (6.2). Juhime tähelepanu, et KliimaS luuakse ja rakendatakse EL eesmärkide täitmiseks, kus emissioonikaubandus on keskne meede. Selle komponent ei ole vaid CO2 hind, vaid ka küsimused, kuidas täiendavad sektorid liidetakse, kuidas piirikaubandus saab rakendatud jpm. KliimaS on need teemad jätnud käsitlemata, mis jätab mulje nagu Eesti toimetaks vaakumis (6.3). Rõhutame, et KliimaS peab käsitlema EL meetmeid ja Eesti enda meetmeid ühe kogumina, sest nende selgus/ennustatavus mõjutavad eri sektorite majandusaktiivsust, investeringuid ja CO2 heidet (6.4).	Selgitame, et ELi kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemi (HKS) reguleerib atmosfääriõhu kaitse seadus ning seetõttu ei ole KKMS seletuskirjas HKS-i rakendamisega seotud täpsustusi põhjalikumalt kirjeldatud.
Eesti Tööandjate Keskliit	Peame problemaatiliseks, et KliimaS meetmete kirjeldusest ei selgu, milline on kokkuhoitava CO2 marginaalkulu (7). ETKL seisukohal, et avaliku- ja erasektori piiratud ressursside olukorras on meetmete valikul kõige olulisem arvestada kulutõhususega. Oluline on prioritseerida ja rakendada vaid need meetmed, mida on hinnatud piirkulu järgi ning mis toetavad majanduskasvu (7.1).	Selgitame, et kliimaeesmärkide täitmiseks võetavate meetmete senise mõju analüüsi ja hinnangut meetmete senisele toimimisele (nendes sektorites kus võimalik) ning mõju konkurentsivõimele hinnatakse regulaarselt. Nimetatud hinnangute kaudu on võimalik muuhulgas hinnata ka seda, kas planeeritavad meetmed on Eesti majandusele jõukohased.
Eesti Tööandjate Keskliit	Teeme ettepaneku KliimaS põhimõtetele lisada kulutõhususe põhimõte ehk kõikide rakendatavate meetmete puhul arvutatakse võimalikult sõltumatute ja tõendatavate andmete põhjal meetme marginaalkulu €/t CO2 ekv tagamaks, et rakendatava meetmega saavutatakse kasvuhoonegaasi heitme vähendamist ühiskonnale kulutõhusalt.	Selgitame, et KKMS eesmärk on panustada kliimamuutuste leevendamisse ja kliimamuutustega kohanemisse, aidates kaasa kliimamuutustele vastupanuvõimelisema ühiskonna kujunemisele, suurendades majandus- ja ettevõtluskeskkonna kliimakindlust ning luues eeldused puhta majanduse kasvuks. Leiame, et KKMS eelnõus sisalduv konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna soodustamise põhimõte katab oma sisult ära teie poolt pakutud põhimõtte eesmärgi.

Eesti Tööandjate Keskliit	Soovime rõhutada, et Eesti Tööandjate Keskliit toetab kliimamuutuste leevendamise ja kohanemise eesmärke. Samas peame oluliseks, et need eesmärgid saavutatakse viisil, mis ei pärsi Eesti majanduse konkurentsivõimet ega koorma ettevõtteid ebaproportsionaalselt. Kliimaeesmärkide poole liikumine ja meetmed peavad olema mõõdetud vastu Eesti majanduskasvu ning põhimõttel, et Eesti liigub teiste EL riikidega samas ajatempos. Kehtestades Eesti ettevõtetele rangemaid nõuded, kahjustab see igal juhul ettevõtete konkurentsivõimet. Peame oluliseks hoida KliimaS rakendamisel vajalikku paindlikkust, hoida halduskoormus madalal ja kindlustada, et tehnoloogiline areng käib seadusega kaasas.	Selgitame, et kliimakindla majanduse all käsitatakse KKMS kontekstis kasvuhoonegaaside heidet vähendavat ja kliimamuutuste mõjudele vastupanuvõimelist majanduskeskkonda, mis soodustab loodusvarade jätkusuutlikku kasutamist ja tõstab ettevõtete konkurentsivõimet läbi innovaatiliste lahenduste ning investeeringute vähese heitega tehnoloogiatesse. Leiame, et kliimakindel majandus on seega kõigi huvides ning ühiskonna, majanduse ja ökosüsteemide vastupanuvõime suurendamine kliimamuutuste ebasoodsate mõjude suhtes on vajalikud eeldused jätkusuutlikule majandusele.
Eesti Tööandjate Keskliit	Ettevõtjad saavad seatud eesmärke sisuliselt hinnata ja investeerima hakata alles siis kui KliimaS rakendusaktid ja meetmed on disainitud, teekaardid või teostatavuse analüüsid avaldatud. Teeme ettepaneku põhjalikumalt hinnata KliimaS mõju (sh Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumi ning Rahandusministeriumi hinnangud), et luua tasakaalustatud ja jätkusuutlik regulatsioon.	Selgitame, et KKMSi koostamise üks olulisi eesmärke oli tagada suurem õigusselgus ning seega ka investeerimiskindlus. Leiame, et sektoraalsete kliimaesmärkide seadmisega ning nende eesmärkide täitmiseks vajalike meetmete planeerimisega on seda tehtud.
Eesti Tööandjate Keskliit	ETKL kokkuvõttev ettepanek on KliimaS eelnõu uuesti saata laiemale kooskõlastusringile peale sotsiaalmajanduslike mõjuhinnangute ning olulisemate rakendussätete valmimist (seaduses ptk 10). Oleme valmis osalema edasistes aruteludes ja pakkuma oma panuse KliimaS koostamisse.	Selgitame, et KKMS eelnõud ja seletuskirja on vastavalt avalikul konsultatsioonil laekunud ettepanekutele täpsustatud ja täiendatud. Kuigi eelnõu seletuskirja on peale eelnõu kooskõlastusringi läbimist lisatud ka täiendavaid mõjuanalüüse, sisaldas eelnõu ka kooskõlastusringile saatmise hetkel sotsiaalmajanduslikke analüüse. Leiame, et KKMS-i koostamise käigus on laiapõhjaselt kaasatud osapooli, keda eelnõu mõjutab ning seetõttu ei pea me mõistlikuks eelnõu menetlusse täiendava kooskõlastusringi lisamist.

<p>AS Estonian Cell</p>	<p>SEADUSE EELNÕU täiendusettepanekud osundatud punktide lõikes § 40. Avaliku sektori tugimeetmed majanduse kliimakindluse suurendamiseks ETTEPANEK täiendada p. (4) teksti, et teha viide konkurentsivõimelisele kliimaneutraalsele majandusele ja võimaldada ka olemasolevaid lahendusi kasutada innovatsiooni kõrval: „Kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteemi riigile laekuvast tulust suunatakse vähemalt 30% ulatuses konkurentsivõimelisele kliimaneutraalsele majandusele üleminekut toetavatesse tehnoloogilistesse lahendustesse ja erasektorile roheinnovatsiooni ja -tehnoloogiate arendamise ja kasutuselevõtu toetamiseks.“</p>	<p>Selgitame, et roheinnovatsiooni ja -tehnoloogiate arendamise ja kasutuselevõtu soosimine võimaldabki ettevõtete rahvusvahelist konkurentsivõimet tõsta ning on üheks tugitalaks kliimaeesmärkide saavutamisel. Seetõttu on vajalik tagada kliimasäästlike tehnoloogiate arendamiseks ja kasutusele võtmiseks stabiilne rahastamismehhanism. Vahendeid suunatakse nii olemasolevate rohetehnoloogiate toetamiseks kui ka innovaatiliste tehnoloogiate arendamiseks ja kasutuselevõtmiseks. Seletuskirja on vastavalt täiendatud.</p>
<p>AS Estonian Cell</p>	<p>§ 49. Kliimanõukogu ekspertiisi loend (p. 4) ei kattu Euroopa liidu 2021. a. kliimaneutraalsuse saavutamise raamistiku mõjutatud majandussektoritega. Riigi valikul võib kindlasti valdkondi lisada, aga ei tohiks välistada sektoreid ja nende esindajaid, millised ELi arvamuse kohaselt peaks aitama kaasa kliimaneutraalsuse säilitamisele. ETTEPANEK: Lisada punkt (4) vähemalt tööstuse ekspert Kliimanõukogu koosseisu või muuta koosseisu ekspertide loend vastavaks ELis olulisemaks peetavatele sektoritele (energeetika, tööstus, transport, kütte- ja jahutussektor ning hooned, põllumajandus, jäätmemajandus ja maakasutus, maakasutuse muutus ja metsandus).</p>	<p>Selgitame, et KKMS eelnõud on täpsustatud ja uues KKMSi versioonis ei ole ekspertide valdkondlikku pädevust loendiga piiritletud, vaid on täpsustatud, et kliimanõukogu koosneb kuni 7 eksperdist, kellel on laialdased ja kõrgetasemelised akadeemilised teadmised kliimanõukogu ülesannete täitmiseks.</p>

AS Estonian Cell	<p>§ 52. Keskkonnakomplekslubades ja keskkonnalubades kasvuhoonegaaside piiramise põhimõtted</p> <p>Seaduse tekstiga on keskkonnalubades kasvuhoonegaaside piiramise meetodika koostamine justkui antud ministeeriumi pädevusse:</p> <p>„Kliimaministeerium töötab hiljemalt kaks aastat pärast käesoleva seaduse jõustumist välja põhimõtted keskkonnakomplekslubades ja keskkonnalubades kasvuhoonegaaside piiramiseks ja kasvuhoonegaaside heitkoguse arvutamise meetodika ...“.</p> <p>Keskkonnaloa ei rakendu kõigile seadusest mõjutatud ettevõtetele. Seetõttu ei peaks rakenduma keskkonnalubade tasemel regulatsioon ka keskkonnalubadega reguleeritud ettevõtetele ja punkt tuleks kustutada.</p>	Arvestame. Säte on eelnõust kustutatud.
AS Estonian Cell	<p>SELETUSKIRJA täienduspälvad</p> <p>§ 14. Õiglase ülemineku põhimõte</p> <p>Lisaks sotsiaalselt haavatavatele gruppidele peaks selgemalt välja tooma suure CO2 mahukusega sektorid vastavalt ELi raamistikule.</p> <p>ETTEPANEK: lisada § 14 lõppu lõik: Vastavalt Õiglase ülemineku platvormile kaitseb õiglase ülemineku mehhanism ka äriühinguid ja sektoreid, mis tegutsevad suure CO2-mahukusega tööstusharudes või mis koosnevad sellistest tööstusharudest. Õiglase ülemineku mehhanism kaitseb neid toetades mh üleminekut vähese CO2 heitega tehnoloogiale.</p>	<p>Selgitame, et õiglase ülemineku põhimõte on suunatud haavatavatele ühiskonnagruppidele, sektoritele ja ettevõtetele, keda need otsused ja muudatused puudutavad. Sealjuures peab üleminek toimuma järkjärgult, mõistlikult ja sotsiaalselt tasakaalustatult, et ka haavatavad grupid jõuaksid oma tegevuste kavandamisel kliimaeesmärke arvesse võtta. Sellised oluliselt mõjutatud majandussektorid on nt fossiilkütustest sõltuvad või muud kasvuhoonegaaside heitkoguste mahukad sektorid, kes eesmärkide täitmiseks on kohustatud oma tegevust olulisel määral ümber korraldama ja selleks investeeringuid tegema. Seletuskirja on täpsustatud ja lisatud, et haavatavad sektorid on ka sektorid, kelle tegevus sõltub oluliselt ilmastikuoludest ning keda kliimamuutuste tagajärjed, nagu aina ekstreemsemaks ja etteaimamatuks muutuvad ilmastikuolud oluliselt kahjustavad.</p>

<p>AS Estonian Cell</p>	<p>§ 17. Konkurentsivõimelise ettevõtluskeskkonna soodustamine Hetkel tekst lk 13: "Tööstussektoris on oluline parandada ka võimalusi tööstuslikeks katseteks loamenetluste lihtsustamiseks ning sihitud grantide pakkumist uutele tööstusharudele." Grantide pakkumine peaks olema nii uutele kui olemasolevatele, kelle konkurentsivõimet kliimaeesmärgid samuti mõjutavad ETTEPANEK: Täiendada teksti lisades olemasolevate tööstusharude viite: "Tööstussektoris on oluline parandada ka võimalusi tööstuslikeks katseteks loamenetluste lihtsustamiseks ning sihitud grantide pakkumist uutele ja olemasolevatele tööstusharudele."</p>	<p>Arvestatud. Lisatud sõna "olemasolevatele".</p>
<p>AS Estonian Cell</p>	<p>§ 29. Tööstussektori kasvuhoonegaaside heitkogus Järgnevat ettepanekut selgitav KOMMENTAAR § 29 ja tabeli 4 ja lisa 9 osas: • Soojuse ja CO2 emissioone põhjustava maagaasi kasutamist tööstuslikes protsessides pole sisuliselt käsitletud mitte üheski peatükis. • Kui kõigi teiste teemade all on kasvuhoonegaaside heite vähendamise potentsiaal, rakendamise eest vastutav sektor ja nii olemasolevate kui lisameetmete maht, siis tööstuse kontekstis see kokkuvõtte puudulik. • Tööstuse teema tuleb olulisuse põhimõttest adresseerida, kuna ainuüksi üks muu tööstus suudaks CO2 jalajälge enam kui 20000 t CO2 ekvivalendi võrra vähendada. Samas on dokumendis üle 20 (!) muude valdkondade potentsiaali ja meetmeid oluliselt väiksema CO2 vähenduse mõjule või kaudse mõjuga ja tööstusele pole mitte ühtegi potentsiaali ega meedet.</p>	<p>Selgitame, et maagaasi asendamisest on seletuskirjas juttu nii kaug-, lokaal- ja kohtkütteseadmete renoveerimise või asendamise meetme kui ka meetme „maagaasi asendamine taastuvkütustega töötlevas tööstuses“ juures. Ühtlasi selgitame, et töötlevas tööstuses ja ehituses tarbitud kütustest tekkivate KHG heitkoguste piiramisel on 2030. aasta heitkogusele lisatud puhver. Puhver on lisatud eesmärgil, et Eestisse saaks tulla uusi tööstusettevõtteid. Seejuures on arvestatud, et nii olemasolev kui ka uus tööstus vähendavad kasvuhoonegaaside heidet ning muud negatiivset keskkonnamõju keskkonnakomplekslubades seatud tingimuste kohaselt.</p>

AS Estonian Cell	<p>ETTEPANEK: Teksti lk 32 tuleks olemasolevate meetmete täienduseks lisada, et puudu on meede CO2 vähendamiseks tööstuslikes protsessides taastuvaid energiaallikaid mh kaskaadkasutuse põhimõtetest lähtuvalt ka biomassi kasutades. Tabel 4. Olemasolevad ja lisameetmed tööstussektori kasvuhoonegaaside heite vähendamiseks. Tabelis puudub meede, millega tööstussektor saaks oluliselt ja mõõdetavalt maagaasi asendades CO2 emissioone vähendada.</p>	<p>Selgitame, et tegemist on raamseadusega ning täpsemaid eesmärgid ja meetmeid käsitletakse valdkondlikes arengukavades. Eelnõus ja seletuskirjas kirjeldatud meetmed on täna teadaolevate võimaluste piires kokku koondatud meetmed, mis toetavad KHG heite vähendamist. Täiendavate võimalike meetmete rakendamine toimub valdkondlike arengukavade ja programmide alusel.</p>
AS Estonian Cell	<p>ETTEPANEK: Lisada potentsiaal ja meede "Maagaasi asendamine taastuenergiaga tööstuslikes protsessides", kogumõjuga vähemalt 20 000 t CO2 ekvivalenti ja meede peaks olema lisanduv, vastutaja Riik ja erasektor. Vt ka lõpus lisa 9 kommentaar.</p>	<p>Selgitame, et seletuskirja tööstussektori meetmete tabelit on täpsustatud ja lisatud meede "Maagaasi asendamine taastuvkütustega töötlevas tööstuses".</p>
AS Estonian Cell	<p>ETTEPANEK: Lisada tehnoloogianeutraalne meede "Maagaasi asendamine taastuenergiaga tööstuslikes protsessides", kogumõjuga vähemalt 20 000 t CO2 ekvivalenti ja proportsionaalselt summaga 20-40 miljonit eurot muude meetmete toetusi arvestades.</p>	<p>Selgitame, et seletuskirja tööstussektori meetmete tabelit on täpsustatud ja lisatud meede "Maagaasi asendamine taastuvkütustega töötlevas tööstuses".</p>
AS Estonian Cell	<p>ÜLDINE ETTEPANEK: Seletuskiri võiks olla energeetika taastuenergiaga lahenduste poolest olla tehnoloogianeutraalne.</p>	<p>Teadmiseks võetud.</p>
Fibenol	<p>Oleme igati nõus, et heitkoguse piiramise eesmärgid peaksid arvesse võtma puhvrit siia tehnoloogiamahuka ja töötleva tööstuse toomise võimaldamiseks, aga olukorras, kus 75% Eesti tööstuse heitkogusest moodustab põlevkivitööstus, on käesolev eelnõu liiga leebe ja pigem olukorda kirjeldav (eesmärk peaks olema kliimakindlus). Lisaks on Enefit 280-2 põlevkiviõlitechasega seotud prognoositava heite paigutamine muu töötleva tööstuse alla (mitte põlevkiviõlitööstuse) selgelt muu tööstuse võimalusi piirav. (Remark: Enefit 280-2 on oma keskkonnaloa taotluses nüüd keemiatööstuse tooraine tootja).</p>	<p>Selgitame, et põlevkivitööstusele on seatud eraldi heite piiramise eesmärgid kuni 2040. aastani ja Enefit 280 põlevkiviõlitootmise tehase heitkogus liigitub põlevkivitööstuse heitkoguse eesmärkide alla.</p>

Fibenol	Lisaks peaks keskkonnahoidlike rohetehnoloogiate kasutuselevõtu soodustamiseks keskkonnakomplekslubades hakkama kiiremas korras arvestama CO2 heite piirväärtusi.	Selgitame, et tööstusettevõtete heitepiirväärtuste ja keskkonnakompleksloa muude nõuete määramiseks kasutatakse parima võimaliku tehnika (PVT) nõudeid, mida uuendatakse tavapäraselt iga kaheksa aasta järel. Heitkoguseid mõjutavad seejuures parima võimaliku tehnoloogia nõuded, keskkonnakomplekslubadega seatavad tingimused ja kliimakindla majanduse seaduses sätestatud põhimõtted, mida tuleb lubade väljastamisel arvesse võtta. Ühtlasi suunavad erasektori otsuseid investeringute tegemisel ka pankade laenutingimused, mis samuti võtavad arvesse kliima- ja keskkonnamõju.
Fibenol	Kuna keskkonnahoidlikud ja madalama jalajäljega tooted/teenused on sageli traditsioonilistest turgu domineerivatest fossiilkeemial põhinevatest lahendustest esialgu kulukamad, peab avaliku sektori hangete kord selgelt nõudma väärtuspõhiste keskkonnahoidlike hangete (sh rohe- ja innovatsioonihangete) rakendamist tehes valikuid toodete ja teenuste kasvuhoonegaaside heite vähendamise põhjal (mitte hinna), et eesmärkidel ka reaalne mõju oleks, mis ühtlasi tõstab madala süsinikujalajäljega ja/või süsinikneutraalsete (net zero) lahenduste konkurentsivõimet nende skaleerimise kaudu.	Selgitame. Kliimasäästlike kriteeriumite kasutamise paragrahvid on lisatud RHSi muutmise rakendussättesse. Muutmise eesmärk on arvestada vähemalt üht kliimasäästlikku kriteeriumit neis tootekategooriates, milles keskkonnakriieriume ei pea rakendama. Lisaks täpsustatakse riigihangete seaduse (edaspidi RHS) eesmärki selliselt, et riigihangete planeerimisel ja korraldamisel arvestatakse lisaks sotsiaalsetele kaalutlustele, innovatsiooni rakendamisele ning keskkonnahoidlike lahendustele ka kliimahoidlike lahendustega. Keskkonnahoidlike aspektide kasutamine riigihangetes on üks viis, kuidas propageerida keskkonnahoidlikku mõtteviisi ning tagada vähemalt avalikus sektoris keskkonnasäästlik ressursside kasutamine, kuid kliimaeesmärkide täitmiseks on oluline eraldi tähelepanu pöörata ka kliimahoidlikkusele.
Fibenol	Lisaks taristuobjektide süsinikujalajälje hindamine alles alates 2030 on ääretult madal ambitsioon, mis tuleks nihutada vähemalt aastale 2025. Kui eesmärk on seatud nii kaugele (2030), siis annab see jätkusuutlike lahenduste väljatöötajatele, innovatsiooni turule toojatele ja kohalikule tööstusele tugeva negatiivse indikatsiooni.	Selgitame. Taristuobjekti keskkonnajalajälje hindamise säte on eelnõust eemaldatud.

Eesti Vesinikuklaster	Juba mainitud 2021.a uuringus on selgesõnaliselt toodud sellises mahus (21-42 tuhat) töökohtade tekkimise eelduseks sektorisse tehtavad 22-45 miljardi euro suurused investeeringud aastaks 2050 (väga oluline sealjuures välisinvesteeringute kaasamine), samas kui seletuskiri näeb ette 2040.aastani seaduse kogueesmärkide saavutamiseks koguinvesteeringuid 14 miljardit.	Selgitame, et eelnõu seletuskirjas on täpsustatud mõjuhinnanguid ning teie poolt viidatud tekstiosa on eemaldatud.
Eesti Vesinikuklaster	Lisaks on viidatud uuringust möödunud aja jooksul täpsustunud rohevesiniku eeldatav roll kliimatuleviku saavutamises. Kui neli aastat tagasi oldi märgatavalt optimistlikum vesiniku universaalsest rollist asendamaks fossiilkütustel põhinevat energeetika ja transpordisüsteemi, siis tänaseks on rohevesiniku kasutusala osas tekkinud märksa fookuseeritum arusaam. Rohevesiniku rolli nähakse peamiselt tööstuses (keemiatööstus, väetiste tootmine, terasetööstus jms) juba kasutatava fossiilsetest allikatest pärineva (halli)vesiniku asendamises, taastuenergia suuremahulises pikemaajalises salvestuses ja ülekandes, aga ka rasketranspordis, laevanduses ja lennunduses.	Arvestatud. Seletuskirja on vastavalt ettepanekule täiendatud.
Eraisik M.K	1. Kasvuhoonegaaside heite vähendamise ambitsioon 2040. aastaks peaks olema vähemalt 70% tänasest aastakogusest (eelnõus on ainult 57%). Ei tohiks lubada põlevkivitööstuse ega muu tööstuse heite suurendamist ühelgi ajavahemikul.	Selgitame, et Eesti eesmärkide seadmisel on võetud aluseks ELi kliimaeesmärgid, mis on seatud aastateks 2030 ja 2050 kooskõlas Pariisi kokkuleppega, ning heitkoguste vähendamise tempo, mis on saavutatav olemasolevate tehnoloogiatega.
Eraisik M.K	2. Paragrahv 49 lg. 2 tuleks lisada lause: „Kliimanõukogu peab konsultatsioone laiemas spetsialistide ringiga ja spetsialistide ühendustega tõendus põhise sisendi saamiseks.“	Selgitame. Kliimamuutuste leevendamise ja kohanemise asjakohasuse ja piisavuse ülevaatamisse kaasatakse nii riigiasutused, kliimanõukogu, KOVide, VVOd, ettevõtjate ja mittetulundusühingute ja nende liitude esindajad ning teised huvitatud isikud.

Eraisik M.K	3. Pragrahv 39 „kaasamie“ on liiga üldsõnaline. Soovitan sõnaselgelt sätestada kodanike kliimakogu (lisaks spetsialistide kogule) loomine, nagu mitmed riigid oma kliimaseadustes on teinud.	Selgitame. Kaasamise all mõeldakse kaasamist riikliku ja kohaliku omavalitsuse energia- ja kliimakava ning linnaruumi ja looduse loomimise kava koostamisse. Leiame, et sättes on kirjeldatud laiapõhjaliseks kaasamiseks vajalikud osapooled, kaasa arvatud kõik huvitatud isikud. Siinkohal ei pea me mõistlikuks kodanike kliimakogu moodustamise reguleerimist, kuivõrd kaasamiskanalite valik sõltub ka sellest, kas tegemist on kohaliku omavalitsuse või riigi koostatava kavaga. Riiklike kasvuhoonegaaside heite vähendamise eesmärkide seiramisega tegeleb teadusliku ekspertiisiga kliimanõukogu.
-------------	--	--